

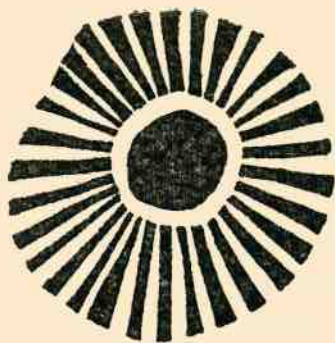
VAIŽGANTAS

VALIULIO PASAKA

ILIUSTRAVO BIRUTĖ DEMKUTĖ

VAIŽGANTAS

VALIULIO PASAKA

ANTRAS LEIDIMAS

Lietuvių Kultūros Židinio New Yorke
ANTANO MACEIKOS Vardo

BIBLIOTEKA

Skyrius 8-3

Nr. 5356

VILNIUS

1978

TÈVELIS OBUOLIŲ REŠKIA

Taučių name Aleksiukas buvo dešimtyje šeimos, ir visi jį, patį mažąjį, labai mylėjo ir lepino. Tik vienas tėvelis jo niekados nemielavo, nebučiavo, su juo vaikiškai nežaidė. Labai gerai, jei kartais ant kelių pasisodino. Tačiau Aleksiukas jauste jautė, jog niekas jo labiau nemyli. Kiek kartų, būdavo, pravėrė pirkios duris, vis žvilgteria į tą kertelę, kur jis ką nors krausto.

Nuo to vieno žvilgterėjimo pasidarydavo Aleksiukui taip saldu, taip gera, kad nors ėmęs ir mirk tuojau. Visas nušvitęs, nudžiugęs, nepuldavo dėlto į tėvelį visomis keturiomis, kaip į motutę; tik metęs visas savo pramonėles, žiūrėdavo į romų tėvelio veidą ir niekur nebenukreipdavo daugiau savo akelių, kol tik tėvelis pirkioje buvo. Kartais, lyg meilės jausmo pagautas, prikrisdavo į prieglavį, bet ir tuomet gėrėdamasis ir džiaugdamasis tebesistebėdavo į jį, nušvitęs lūpeles ir visą veidelį.

Motutė, su Aleksiuku žaisdama, kartais, būdavo, prikiša tėveliui:

— Kad tu, tėvai, išmarinęs visą penketą vaikų, nė šito nemyli, niekados jo nepamieluoji...

Bet kai jo nėra, didele balso ir veido pagarba persako, būdavo, kaip tėvelis, sūnų nebetekęs, ko galo negavęs.

— Niekam nepasiskųsdavo. Bet kartais eis, eis susisielojęs ir brinkt žemėn... Neduok dieve vyriško širdies skausmo! — pabaigdavo savo pasaką apie išmarintus vaikus, palygindama „vyrišką“, tylųjį skausmą su savo balsiu, ašaringu.

Aleksiuko tėvelis Taučius buvo žemo stogo, plačių, tvirtų pečių, aukštai praplikusia kakta, žilais plaukais. Ūsus ne tik karpė, kaip ir kiti jo amžiaus lietuviai, bet ir skuto ligi nosies. Paliekama panosėje kuokštelė, lyg patempdama viršutinę lūpą, darė visą jo būdą gerą, nebaisų. Rodė, ji reikalinga, kad, atsigėrus tabokos, būtų kas rūpestingai išdulkinti ir raudona skarele iššluostyti, idant veidas ir drapanos visados būtų švarūs, nesučiurę. Septintą dešimtį eidamas, Taučius nė kiek nebuvo raukšlėtas: raukšlėjosi tik ties kelmuotais antakiais, nuo mirkčiojimo paraudusiomis blakstienomis.

Buvo rimtas, o bijoti niekas jo nebijojo — nei paukščiai, nei gyvuliai, nei piemenėliai. Bet ir pajuokti ar paniekinti nieką neėmė noras. Gal nebuvo už ką nė šlovinti jis: viešai nesidarbuodamas, nė progos negaudavo daug gera kitiems daryti. Nebuvo už ką ir keikti: lygus buvo sau žmogus, savo vargu ir darbu rūpinąs nemažą savo šeimynėlę, nieko svetima nesigviešiąs. Niekam nieko pik-

ta nedarė, keiktis nemokėjo; visus jam kuo nors neįtikusius vadino vienodai — „šelmomis“. Pristigęs kantrybės, kreitėjo aiškiai, barėsi piktai, anot to, tik nerūsčiai, ir tuoj skubėjo namo į savo „močią“. Radęs, išliedavo jai visą savo kartėlį.

— Na, sakyk tu man, neklausymas! Įsakiau aiškiai, ir buvo ko čia nepadaryti!.. Šelma!

Tuojau siekė liemenės kišenėn tabokos, kurios patraukęs iš visų plaučių, net užsimerkdamas, kėlė jau visai nurimusį veidą.

Nemokėjo nė džiaugtis balsu. Reikėjo labai juokingo pasakymo, kad jo lūpų krašteliai iškryptų. Tai pajutęs, tuoj siekė tabokos, kurios gerokai patraukęs ir vėl nurimdavo.

Vaikščiojo visados vienodai vidutiniškai, nei skubėdamas, nei tingėdamas. Be darbo niekados nestojo. Laukų darbo nedirbo, bet namie visa padarydavo. Ėjo ir ėjo visą dieną aplink kluoną, žardus, klojimą, daržines, dienadaržį, klėtis, vis ką nors papešiodamas, pataisydamas, pašluostydamas, kad visa būtų sutvarkyta, nepagadinta; džiovino šieną, sėmenis, vėtė javus.

Žiemą dirbo ūkio padargus, indus, skrynias, indaujas. Buvo nagingas. Sau visa dirbos, už pinigų — niekam nieko.

Obliuoja, būdavo, Taučius neskubėdamas ar atsisėdęs ką skaptuoja, o Aleksiukas, kumštelėm smakrą parėmęs, per valandų valandas, žodelio neištardamas, iš anapus

varstoto seka jo darbą ar, prie šlaunies prisiglaudęs, skiedreles narplioja.

Štai tėvelis medžiagą deda šalin, siekia liemenėn tabokos; atsivožęs tošių tabokinėlę, kalena viršeliu, pirštais subrauko gailius miltelius, semia gerą žiupsnį, pusę įtraukia, giliai atsidusdamas; pusę pasituri nuleistoje ant kelio rankoje atkartoti. Pajutęs įbestas į savo veidą akeles, kartais suspaustus savo pirštus kyštelia ir Aleksiukui panosėn. Tokis pavaišinimas, netinkamas mažiems, taip jį prajuokindavo, kaip vėliau jokis juokdarys nebesėjo.

Aleksiukas mylėjo savo tėvelį ir vengė jo, ilgai nesuprasdamas už ką. Vėliau tik suprato, jog tarp visų kitų pagirtinųjų gerumų, kurie vergė jo širdį, galingiausias buvo — vyro širdies pilnumas daugybės neišeikvotų jausmų. Tasai tylus vyras buvo lyg tyli sietuva, pilna slėpinių: savo gelmėse laikė paslėpęs gal perius, o gal ir baidykles...

Šilta, graži vasaros diena.

Taučius vienmarškinis dalgę ant prieklėčio plaka. Aleksiukas, irgi vienais marškinėliais, kaip ir visados, stovi prie savo tėvelio šlaunies prisiglaudęs ir, rodos, tūkstantį metų sektų be nuobodžio tą vienodąjį plaktuko taukšėjimą. Nuostabu? Nenuostabu: juk tai jo tėvelis dirba. Kai tėvelio nėra, ir Aleksiuko namie nėra.

Štai Taučius pabaigė plakęs; apžiūrėjo ašmenis, dalgės virkščią, pamėgino, ar tvirtai priištąs buožakys. Atsi-

gèrè, kaip papratęs, tabokos ir, dèdamas tabokinèlę atgal, sako:

— Ar nori obuolio?

Obuolys Aleksiuksui ne naujiena: jis sodello viešpats. Bet norèdamas, kad tévelis kuo ilgiausiai su juo pabūtų, ima ploti rankelèm ir, džiaugsmu šokinèdamas, šaukti:

— Noliu, noliu, noliu!!!

Taučius stojasi. Neskubèdamas ieško skiedryne ilgos žalgos. Radęs tinkamą, perskelia laibgalį, įspraudžia vagelelį; tai žnyplès. Jei įstengia iškelti aukštyn, Aleksiuksas labai rimtai, it kryžių į kapus nešdamas, žingsniuoja giedodamas pirma tévelio; jei nepakelia, žeme velka, apžergęs raitas. Susidaro procesija į minkštąją obelį.

Sustoję saulės pusėje, abudu akylai apžvelgia visą obelį, bene pagelto dar bent vienas alyvinis, prieš pat saulę besikaitindamas. Antai, pačioje viršūnėje kaip vaškas tvyska pilnas dviejų jo kumštelių dydžio, akim, ne tik gomuriui mielas obuolys. Akelės smaguriu sužlba. Taučius siekia žnyplėmis ir nepasiekia.

— Eikš,— sako,— aš tave pakelsiu, o tu mušk virpčiu, kad tasai gražulis nukristų.

Atsisèdęs ant tavelio peties, Aleksiuksas nusitveria kartį, iškelia aukštyn; bet kad reikia suduoti, kartelè ten tekrinta, kur pati nori, numuždama keletą visiškai žalių obuoliukų.

— Na, dar kartą!

Kelia dar kartą, bet rankelės dreba, juokas krūtinę kutena, leidžia ir vėl pro šalį... Skambamas juoko balselis maloniai skardena sodelį.

Taučius, apsimedamas piktas, lyg niekindamas savo antrininką, meta Aleksiuoką nuo peties žemėn.

— Et, kad iš tavęs tai dar nieko nėra geras Žiūrėk, kiek obuolių išgadinal, o reikiamojo nenumušel...

— Tai ką gi darysiva? — klausia vaikas, jau rimtai susirūpinęs.

— Nežinau! — šaltai atsako Taučius ir siekia tabokos. O geltonasai tebetvyska obelies viršūnėje, lyg meilial tyčiodamasis stovinčiais žemėje.

Aleksiukas pradeda norėti jo nusirėkšti ne tiek pavalyti, kiek kad įveiktų atkaklų jo pasipriešinimą. Ima neramiai dairytis aplinkui, ieškodamas geresnių priemonių.

Šit vidury kiemo, po puikiu, apskritu kaip skėtis žilvičiu, kur gražiu laiku grįžtanti iš laukų šeimyna vakarieniauja, stovi ilgas suolelis.

— Tėveli! — ūmai sušunka Aleksiukas gudragalviaudamas.— Geriau aš tamstą pakelsiu...

— Na, kelk,— vis šaltai sako Taučius, lyg tai būtų visai galimas daktas.

Aleksiukas juokdamasis bėga kieman, verčia suolelį aukštyn kojomis ir tęsia atatupstas sodan, kaip skruzdėlė šapą. Taučius apsimeta nematęs to juokingojo vargo; pasisėmęs pirštais tabokos, dairosi po medžių viršūnes, kaip žvaigždes skaitydamas.

Štai vargais negalais Aleksiukas atkeliauja lig pat obelies. Tėvelis, ant suoloelio pasistojęs, viena ranka lengvai įžardo į žnyples šakelę su geltonuoju; šakelė trekš sukama, obuolys šliūkšt per lapus ir bupt po kojų, net persprogo ir sultys ištiško. Kad nebūtų Aleksiukas pasisukęs, būtų kaip tam tinginiui į pat dantis įkritęs, tik krimsk.

Aleksiukas, kaip paukštinis šunaitis į pašautą paukštį, puola į nukritusį obuolį; griebia į abi sauji ir, džiaugsmu vypsodamas, aukštai prieš tėvelį rankeles iškeldamas, guosliai ritinėja švelnųjį kamuolį. O Taučius, jau nuo suoloelio nužengęs ir žnyples savo peties atšliejęs, žiūri į sūnų ir kišenėn tabokos siekia.

— Tėveli, pirma tamsta atsikąsk! — sako Aleksiukas, stengdamasis trumputes savo rankeles kuo aukščiausiai iškelti.

— Et, dantų nebeturiu...

— Tuli, tuli! Paglaužk tuo iltiniu! — neatlyžta Aleksiukas.

Toks neveidmainiškas sūnaus pakvietimas įveikia Taučių, ir jisai ima žando pašaliu graužti obuolį, o sūnelis, rankeles užpakaly sunėręs ir galvelę aukštyn atmetęs, žiūri, kaip jo tėvelis vaišinas — obuolį obliuoja.

Bent kiek paobliavęs, Taučius kyštelia obuolį Aleksiukui atgal, atsivaišindamas:

— Valgyk sau pats.

— Dar, dar, tėveli! — nenori Aleksiukas imti. Bet pa-
ima, nuliūsdamas, kad jau rėškimo istorija pasibaigė ir
tėvelis tikrai ima pertrauktą savo darbą varyti.

Nel Nėra, nei buvę yra visame pasaulyje tėvelio, ge-
resnio už Aleksiuko tėvelį!

ALEKSIUKO DIENA

Giedri vidurvasario diena. Saulė liepsna svilina. Vos tik peržengsi slenkstį, tuoj apsipili dideliais lašais prakaito. Pakelsi akis aukštyn — saulės spinduliai kriste krinta; apsidairysi aplink — oras mirgėte mirga. Žemė, visuomet šalta ir drėgna, dabar atmuša saulės spindulius ir ta pasiskolinta kaitra iš apačios kepina. Veltui mojuotumei, pakeldamas vėjo sraują: srauja tik labiau svilins veidą. Ak, vėjeli, papūsk, mieliausias, nudžiovink prakaitą nuo žmonių veido, nukratyk dulkes nuo nulėpusių medžių lapų, pievos žolelių! Veltui šauktumei — vėjelis apkurto.

Vienaipl tegali nors kiek pasigelbėti nuo tos įkyrios kaitros — kame paunksnyje, po pastoge, kur neįspįsta nė vienas spindulys, kristi aslon, iš kur dar ne visiškai iščiulptas drėgnumas; ištiesti rankas ir kojas ir nebekrutėti. Kas gyvas gali, taip ir daro. Paukščiai sulindo į tamsius medžių lapynus, žvėrys į drėgnus tankumynus ar į olas, šunes į paklėtes. Ir tos niekad nepailstančios vištos, dabar smėlin parsikასusios, guli ant šono kaip

nebėgyvos. Vieni žiogeliai po žolynus bečirška, ir juo giedriau, juo garsiau. Ir dar vienas vabalėlis, tariamasis gamtos karalius — žmogus, nerimsta.

Ak, nejuokis, kaimyne, pramindamas jį gamtos karaliumi! Pažiūrėk jį pabarėje: viskas paklusnus po jo kojom gula, jo galybę pripažįsta. Gera valia nei gyvi, nei negyvi daiktai vergijon nepasiduoda: galingas tepriveikia. Žmogui ir kaitra nė po kam. Štai, kas tik sodiečių pavaldo pjautuvą ar vienarankę dalgę, kūliu išvirto pabarėn. Pagaliau ir mažieji: vieni pietus išvežė, kiti prie nešėjų prikibo. Namie paliko pačios vienos ūkininkės prie senų senų senelių ir mažų mažų maželių, o kame tokių nėra, ir pačios, pietus sutaisiusios, išbėga papjauti papjauti valandėlę ir vėl bėgtinai namo grįžti kiaulėms lapų skintų ir vakarienės virtų.

Taučių gyvenimo durys atdaros: tai reiškia, jog namai netušti, nors jokio gyvo asmens nesimato. Įėjęs namelin, dėlto išgirstumei pirkioje žolių vartymą, plataus dalginio peilio brykšėjimą ir nebalsingą, daugiau gerklės, ne plaučių balsu giedamą giesmę.

— Šven-tas-die-ve-šven-tas-tvir-tas... — traukia Taučvienė giesmę, jos taktan brykšėdama peiliu.

Pabaigusi saują, ištiesina susilenkusią nugarą, silpnon krūtinėn giliai patraukia kvapo, atsikosi, prie naujos saujos lenkias ir vėl veda savo giesmelę, pertraukdama gilią tylą.

Štai jau ir paskutinė sauja supjaustyta, lapai į pintinę subraukti. Taučvienė šluosto savo prikyščiu peilį, atsi-

remia alkūne lango ir susimąsto... Veidas aptemó: atminimas pergyventų vargų netikėtai tamsiu šešėliu per galvą peršliaužė. Norėtų kam persisakyti, tik nė vieno namie nebliko. Nėra nė mažojo, Aleksiuco. Visas kaimas tyli kaip kapai; net klaiku.

Tap tap tap tap — iš kažin kur žeme atėjo smulkių žingsnių garsas. Taučvienė krūptelia, instinktyviai glaudžiasi prie sienos. Ūmai jos veidas nušvinta: pažino sūnelio žingsnius per kluoną ir kiemą. Saldi meilė pražydo jos lūpose, veide ir akyse ir padarė ją beveik gražią.

Taip rudenį padangė: tai tamsiu debesėliu apsiniaukia, tai vėl saule nušvinta.

Greitai, jau linksmesnė, nuo lango pašokusi, vikriai ima lapus doroti, o tasai vikrumas reiškia, jog dar nė taip sena, kaip veidas rodo.

Pulte įpuola pirkion Aleksiučas.

— Motut, duok duonos: valgyt nebeiškenčiu!..— sušunka uždusiu balsu, vos šyptelėjęs į linksmą mamą; ir nelaukdamas, ko patiekiant, kimba į stalčių. Sekės: yra kažin koku du kąsniu! Tuo vieną šmakšt už ančio, antrą kapt į dantis ir marš atgal pro duris.

Taučvienė nesuskubo nė žodžio ištarti, Aleksiučas jau būtų ir vėl išnykęs, kad nebūtų pat duryse už marškinėlių nutvėrusi. Truktelėjo nenuorama, ir tik per nevalią iš motutės trauktis pasirodė nepadoru, ir jis, apsimeddamas ramiu, nors tankus alsavimas reiškė didžiausią nekantrybę, kemšas burnon duoną.

— Palauk tu, skruzdėle! Argi įdygtas? Neį valandėlės nepaesti namie... Nu, kur tu visą dieną lakstai, nė valgytų nepareidamas?

— Buvau pas pjavėjus...

— O dėl ko plaukeliai šlapi? — priduria Taučvienė, netikėdama ir sūnaus galvelę glostydamą.

— Maudėmės upelyje...

— Kame gi pjauna? Ar jau daug nuvarė?

— Užulankyje. Lig kalno... Leisk, motut, neturiu laiko!..

— Nors gi pietų pavalgyk. Štai viralo, štai pieno,— kokio tik nori: saldaus, rūgusio su grietine, su varške. Gal mėsos kąsnelį? — ir jau buvo besiekianti krosnyje stovinčiojo indo.

Mėsa pakvipo. Atminus šviežią varškę, seilės Aleksiu-
kui dryktelėjo, ir jis jau jau buvo besutinkąs pavalgyti. Tik staiga atminė, jog, kol motina paduos ir jis pavalgys, išeis visas ketvirtis, o čia sėbrai, ūlyčgalyje belaukią, šmūkstelės nekantruodami kur šalin, nė žymės nepalikdami. Iš jų to neilgai lauktil

Mintis, jog sėbrai be jo gali ką nuspręsti ir patys vieni kur nukeliauti, net visą kūną Aleksiu-
kui užtirpino. Tad nebeatmindamas nei padorumo, nei smaliūgų, trumpai taręs: „Nenoriul!“ — spruko pro duris stačiai per sodelį.

Nustebusi Taučvienė net rankom sau per šlaunis pliaukšterėjo.

— Grįžk, mardva, tuojau valgytų! — sušuko išsivijus.

Bet Aleksiukas jau buvo iš pažemio kokią dešimtį žalių žaliausių obuoliukų nusitraukęs ir aukštoje statinėje tvoroje kaip katinas pasikoręs.

Štai ir už tvoros, prie pat sėbrų, ir pačiu laiku, nes jau buvo kaip kregždės pakilę į Graužes lėkti, puikion kalne girelėn. Tačiau išvydę iš sodo iššokantį draugą, susilaikė ir godžiai apstojo.

Kriksčioniškiausiai pasidalijęs su jais žaliais skanytais, jau drauge šovė pamiškėn, iš vienos rankos kasdamas duonos, iš antros — žalio obuolio. Ir galėjo bet ką įtikinėti, visame pasaulyje nėsą gardesnio valgio, kaip rupi rugienė duona su žaliu obuoliu. Bent vėliau jam niekas nebepataisė tokio gražaus ir skanaus stalo, nei sodžiuje, nei miestuose.

— Parbėgi, nenuorama, nors vakarą,— sutinka Taučvienė Aleksiuką prieš pat saulei sėdant.— Visą dieną nevalgęs! Kuo tu ir gyvas beesi per vasarą? — aimanuoja, ant sprysko suolo atsisėdusi ir jo plaukelius maloniai glostydama.— Kaipgi tu, sūnell, palieki mane vieną? Aš — sena, dieglį gavau, lapus ir vandenį benešdama; o kad tu būtumei buvęs, ant lazdos būtuva pasisvėrę ir gražiai, lengvai parnešę...

Ir taip Aleksiukui gaili savo motutės, taip baisus tas dieglis pašonėje, jog negali rasti žodžių save išpeikti už tokį užsimiršimą. Kuone su ašaromis glaudžiasi prie motinos šono, tylomis maldaudamas, kad atleistų ir užmirštų.

Taučvienės širdis tai ir be žodžių supranta. Karštai spaudžia vaikelį prie išdžiūvusios savo krūtinės; bučiuoja vienon akin, paskui antron, o jam taip gera, taip gera ir taip ramu tame motinos glėbyje, jog, rodos, niekad nebeatsitrauks nuo jos. Bet ligi tik rytą pašvies skaisti saulelė — atsikartos griežtai ta pati istorija, tas pats badavimas, tas pats išmetinėjimas, na, ir toks pat gailėjimasis už prasikaltimus.

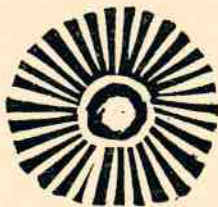
— Ak, jau gyvulius atgena! Susimildamas, kurk kamieną vakarienei virti... Tatai su tavim besėdint, nei karvėms, nei kiaulėms nepadėta... nei mergaitė bent viena iš lauko neatbėga padėtų... Ką aš viena bedarysiu?.. Tiek darbo, tiek darbo...— kalba didžiausiu nusiminimu, kaip sudegusi, sukiodamasi į visas šalis.

Tačiau žiūrėk: viskas atsirado savo vietoje, viskas įvyko tinkamu laiku; ir gyvuliams paduota užkasti, iš plikų laukų sugrįžus, ir karvės pamelžta, ir pienas sukošta, ir baltai užlieta vakarienė laukia darbininkų iš lauko sugrįžtant, ir Aleksiukui skyrium dar balčiau užlietas dubenėlis ar šiaipjau skardinėlė pieno, nors jo nelabai mėgo.

Tik jau menkas bėra Aleksiuko valgymas. Blakstienos kaip švininės žemyn krinta, akis vožia; suvargusios kotelės stingsta; apima toks negalėjimas, jog, rodos, jokiuo gyvu būdu nė per kiemą nebepereis. Ir krinta vargšas ten, kur atsiradęs: prie slenksčio ant sprysko, pašalėje ar pirkioje ant suolo.

Ir vos tik per mažą mažą akių plyšelį bemato, kaip šeimyna iš laukų grįžta; senieji, sunkiai dūšaudami, sustingę, palengvo prie stalo slenkas; jaunieji klykaudami, juokaudami, besimaitodami...

Aleksiuku niekas nesirūpina, ir jam dyvai, jog gali būti toksai pusvalandis, kad niekas int jį nežiūrėtų, niekas nekalbintų, nekaikintų ir nesikultų su juo. Dėlto nepyksta. Minga ant kieta, be priegalvio, kaip bestovįs, gerai žinodamas, jog motutė, šeimyną pavalgydinus, suras jį, maloningai paims lėpstantį glėbin ir, kalbėdama šimtus lipšnių žodelių, nuneš pataisytan guolin.

ALEKSIUKAS GYDO MOTUTĘ

— Ak, kad čia būtų kokios gardžios rūgštelės!..— vieną kartą išsitarė serganti Taučvienė, net alpdama troškimu.

— Gal batvinių misos atnešti? Šviežia, tik darė. Labai gardi rūgštelė.— pasiūlė Aleksiukas.

— Ne...

— Gal uogų syvo su vandeniu?

— Ne...

— Tai ko gi?

— Kad pati nežinau.

Ligonims, sako, dažnai užeiną kažin kokie nesuprantami geidimai. Aleksiukui pagailo motutės.

— Tai aš gi tamstai atnešiu... Tik pabūk viena...— tarė, nušvitęs laiminga mintimi.

Ir nelaukdamas atsako, ėmė kojas čebatėliais autis: atėjo į galvą, beg neiširpo jau raiste mėlynės.

Raistas buvo netoli, už neviso kilometro, slesnoje tarpukalnėje, drėgnas, storą samanų patalą pasiklojęs. Medžiai tai reti ir lig debesų aukšti, tai atžalos tankios kaip šepetys — tikra gyvačių lindynė...

Aleksiukas iš mažens buvo pernelyg jautrus. Į bjaurius daiktus nė pažiūrėti negalėjo. Užmuštas gyvates piemenys dažnai valkiojo tąsė, pavasarį į butelius kimšo ir ant gurbų kabinėjo — gyvuliams vaistams; vasarą į skruzdėlyną ar į vandenį mėtė.

Pamatęs pusės metro nuogą gleivėtą pantį plikom blakstienom, piktom, reiškio kaip žmogaus akim, per visą mėnesį dairėsi aplink; net į lovelę guldamas, graibėsi, beg nėra kur piktosios. Šiurpulys ėmė tik atminus, kad ta bjaurybė ne tai kad įkastų, bet kad nors per nuogą kūną peršliaužtų.

Aleksiukas kojas apsvyniojo vilnoniais autskariais, nors karšta buvo kaip pirtyje: per vilnoną, matai, gyvatės geluonis nepereinaš, nors čebato odą lengvai perkeranti; dėl visa ko ir čebatėliais sveikaisiais apsiavė; lazdos nusitvėrė už vidurio, kad, gyvatei į galą lazdos įkirtus, geluonis, išilgai lazdos lengvai perėjęs, į ranką neįlįstų,— ir išėjo sergančiai motutei gardžios rūgštelės ieškotų, kaip toje pasakoje karalaitis savo mylimajai gyvojo vandens parneštų.

Išėjo gana drąsiai, lazda piktai taukšėdamas, ančiakius kiek begalėdamas suraukęs. Tik netoli nuo miškelio ančiakiai pradėjo leistis, akelės iš baimės kėstis; lazda nebetaukšėjo, tik nešės ją pakėlęs, kad, pamatęs ramiai sau gulinčią... kuo greičiausiai galėtų atgal smukti; per sprandą gi tada tedrožti, kada pamatys verpste ant uodegos atlekiančią. Gyvatės, kai įpyksta ir ima vyti, sta-

čios ant uodegos lekia, ne raitytis raitosi; taip jos ir raitą gali pavyti, o jau pėsčias tai niekaip neišbėgs.

Vienas bernaitis turėjo labai greitą eržilą. Pasimazgęs jį, išjojo raistan gyvačių karaliaus ieškotų (jo vainikas esąs vienu diementų). Ag ir atrado. Sučiupo vainiką, šoko ant arklio ir žaibu leidosi iš miško. Gailiai sušnypštė karalius; tan balsan sušnypštė visos raisto gyvatės, net medžių šakos sudrebėjo, ir kiek tik jų buvo, šoko vytis. Lekia žirgas, kojomis žemės nesiekia; vejas stačios gyvatės, kaip pievos smilgos, po kairei ir po dešinei liūliuoja, neapsakomu piktumu į raitelio veidą įsižiūrėjusios; rodos, sakyte sako: numesk vainiką ir jok sau sveikas. Kur jis tau mes! Paukščiu skrenda bernaitis ir pagalios mato visas pralenkęs; visos nusileido, atsiliko. Atsiduso bernaitis, kaip mirties paleistas.

— Dievui gi dėkui — betgi išbėgau! Dėkui ir tau, žirgeli juodbėrėli, kad mane jauną vadavai: bus man aukso rūmai, bus tau sidabro stonelė...— tarė parjojęs ir siekė uodegos atmazgyti. Čiaukš gyvatė į baltą ranką: virsta bernelis nebegyvas, lekia gyvatė atgal su vainiku: būta jos išokta pamazgyton arklio uodegon.

Raistas, kurį per tris sveikamarijas visą skersai galėjai perbėgti, Aleksiukui rodės tokia giria, jog gyvačių karalius ir paieškojęs nerastų geresnės. Per kilometrą aplink nė gyvos dūšios, jokio balselio: girdis, kaip nudžiūvusi šakelė krinta. Tokia paslaptinga, baisi tylą, kad net čia pat sustaugęs vilkas broliu pasirodytų.

Pakraščiais uogienojų nėra; reikia eiti gilumon, tankumon. Trumpi turėjo būti Aleksiuko žingsniai: ėjęs ėjęs, amžiną valandą ėjęs, kad atsigrįžo, reti pakraščio medžiai vis tebesimatė. Toliau... tanku ir tamsu. Štai ir pušų kelmai, uogienojais apaugę. Kur ne kur derli sultinga uoga mėlynuoja ir, linksmi blizgėdama saulėje, prašosi nuraškoma. Drūtos pušų šaknys, kaip voro kojos, samanomomis apžėlusios, plačiai apkėtusios turi drėgną žemę. Po šaknim urvų urveliai, nė suskaiityti; vis tai gyvačių landos: užsistosi ant jų, ir ištrykš iš urvo bjauri kirmėlė, kaip iš lieso galvijo paskūrio paspaudus ištrykšta inkštiras. Brrr...

Vienu matu Aleksiukas atminė visa, ką tik buvo girdėjęs apie gyvates ir po miškus vedžiotojus, kada gailiai, kurių pilna tarp uogienojų, uogautojams apsuka galvą. Pagaliau taip įsibailino, jog stačiai herojiškos reikė meilės jam sulaukyti miške bent penkias minutes. Visas pavirto regėjimu ir girdėjimu. Vienu sykiu matė medžių pašaknes ir pašakius, beg neraitos žemėje, beg nekabo nuo šakos nusvirusi (gyvatės juk ir į medį moką lipti), beg nekyšo iš urvo. Kairiąja ranka lazdos pasiremdamas, skvernus į tarpukiškį įsispraudęs, kad į juos kuri neįsikabintų, kaip į ano bernaičio arklio uodegą, dešine ranka rinko uogeles skubotai, daugumą žemėn nubarstydamas ir nebedrįsdamas jų surinkti, ir pylėsi į kišenėlę.

— Na, dar ant vieno kelmo, ir bus gana!

Žingt — ir šiūst kažin kas kaip verpstė geltonas... Aleksiuko užsistota ant galo nukritusios pušinės šakos;

bet šoko taip, jog iš miško keliais šuoliais išsprūdo, o per laukus taip bėgo, jog nė anas raitelis greituoju savo žirgu, ne tik verpstėmis atsistojusios gyvatės nebūtų pavijusios; greičiau nė su gyvačių vainiku nebūtų bėgęs. Atsigrižo tik ūlyčgalyje. Vis dėlto, ko buvo paketinęs, to buvo gavęs — uogelių.

Išvertęs kišenėlę, suėmė saujelę sumaigyty, su duonos trupiniais sumišusių mėlynių ir triumfuodamas nunešė ligoniui. Ant mėlynai perbalusio veidelio Taučvienė pažino nepigiai būta jai gauta rūgštymėlio. Neapsakoma malone ilgai pažiūrėjusi Aleksiukui į veidelį, paskui į ištiestą jai mažą delnelį su keleta uogų, nusišiepė taip, kaip motina temoka nusišiepti, kai kūdikis jai kuo patinka, ir tarė:

— Dėkui, dėkui, sūneli!.. Valgyk pats; man noras perėjo. O gyvatė ar neįkirto?

Daugiau niekas Aleksiui taip brangiai nebeatsimokėjo už jo pasišventimus ir pavojumus, nes niekas daugiau už motiną mellės turto neturi.

Aleksiukas atmena, kaip jo motutė kitą kartą sveikti pradėjo.

Buvo puikiausia gegužės mėnesio diena. Saulė danguje spindėjo grynai balta šviesa ir žemėn bėrė tiek spindulių, lyg sutrypti ją paketinusi, ir vis dėlto nebuvo taip nemaloniai karšta, kaip liepos mėnesyje. Gegužės šilima nevaro prakaito, nesilpnina žmogaus; anaipol: tą šilumą gerdami, visi gyviai įgyja stiprumo, kaip pavėnioje ištįsę daigai saulėje įgyja žalumo ir kietumo.

Vodingą drėgmę šiltas pavasario vėjas jau buvo nu-
pūtęs. Medžiai sultis iš žemių taip buvo sukrutę traukti,
jog mažne buvo girdėti, kaip pumpurėliai sprogsa ir
pilnus žiedus kėtoja. Kepurėmis kepurėmis krovės jie ant
tebeplikų šakų; netilpdami ant kits kito vertės, žemėn
byrėjo: visas sodas buvo varškėtas viršuje ir apačioje.

Pakvipo apylinkė. Žmonės, per aštuonis mėnesius die-
nadaržiuose, jaujose išgyvenę, tirštu kvapu ankstose gry-
čiose kvėpavę, pirmą kartą ėmė uodimu nuodėmiauti,
nes gyvų žiedų kvėpalą tokiuo pasigėrėjimu į nosis trau-
kės, kokiuo ir visų labiausiai išlepinta miestietė brangių
perfumų nemėgina.

Sako, sodiečių visi pajautimai esą atbukę. Ė, netiesai
Prigimties gerumus sodiečiai moka geriau sunaudoti ir
jais pasidžiaugti, neg smailiausi pipirinkai ir imbirnin-
kai. Bet tiek to.

Namie nebuvo nieko. Visi išsikraustė į daržus, į lau-
kus. Beliko moma-ligonis ir jos tarnelis Aleksiukas. Sek-
lyčia, nors kuopni ir sausa, rūsiu rodės, ir Aleksiukas
niekaip negalėjo tvirtai duris uždaryti. Išbėgs ant sprys-
ko; rankas užpakalyje sunėręs, išstatys pilvelį prieš sau-
lę, pavypsos į varškėtus sodo medžius, ir vėl, atsiminęs
sergančią savo momą, tekinas į stanciją patirtų, bene
reikia jai ko. Neišgirdęs nieko reikalaujant, vėl bėga
dantų šildytų.

Tasai durų varstymas, matyt, nemaž pakyrėjo sveikyn
einančiam ir dėl to nemažai piktam ligoniui, kad paga-

lios atsiliepė balsu, kuriame lengva buvo pajusti iritacija:

— Ir ko šiandien kaip vapsva zirzinėji? Nė kiek vietoje nestoji...

Aleksiukas susigėdęs sugrįžo nuo durų; bet ir jo priimimas atsiliepė aiškiu pasipriešinimu kalėjimui pavėnioje, ir jis nemažesne nekantrybe balselyje atrėžė:

— Kadgi žinotumei, motut, kaip gražu spryske!..

Ir prišokęs ėmė motutei rankas bučiuoti ir į spryską kviesti.

— Kas gi žino... Gydytojas dar nieko nesakė...— abejojo ligonis.

— Eikiva, eikiva, motinytel! Žiūrėk, kad bus gerai...— tuzakojo patalus įkalbinėdamas.

Ilgai įkalbinėti nereikė, nes ir pačiam ligoniui patalas jau buvo pabodęs. Liepė tad suieškoti kokį nors apsilvilkimą.

Nors ėjo trise, Taučvienė, lazda ir Aleksiukas, visi susitvėrę, vis dėlto vargiai visi trys ant kojų laikėsi. Keliavo ilgai, vis dėlto peržengė vieną ir antrą slenkstį ir tuojau pajuto, kaip saulė visą savo šilimą jiems į veidus dvelkė, net gavo užsimerkti, o ligoniui net galva apsisukė. Užsimerkusi nusileido ant suolo spryske. Parymojusi ir kvapą atgavusi, akis atvėrė ir — nustebo.

— Ką? ar neverta kelionės? — norėjo Aleksiukas tarti.

Tik kaipgi jis išsigando, kada jo motutė, dirstelėjusi į vieną, į kitą pusę, apvertė dvejetą kartų akim ir kadgi

pasileis verkti, o ašaros čiurkšle jai ant kelių byrėti. Aleksiuкас nebežinojo, nė kas bedarą.

— Dievuliau, stebuklas!.. dangus atsivėrė... Viešpatie, koks tu iškilmingas ir turtingasl!..— sušuko Taučvienė, aukštai iškeldama rankas ir tokiuo pagavimu laimindama žegnodama žėrinčią saulę ir tvyskantį orą, ir žydinčias obelis, jog ir negyvi padarai pajuto karštybę jos meilės: saulė dar pridėjo karščio žiupsnelį, oras dar labiau sumirgėjo, žiedai dar plačiau lapelius iškėtojo, kad net apatinieji nuplyšo ir sniegu žemėn nukrito.

Nuo tos dienos tik vakaro šaltis beįvarė ligonį į vidų, leisdamas Aleksiuкуi zuiti po kiemą, kluoną ir sodelį, nepaleidžiant iš akių ligonio.

ALEKSYS ŽUVAUJA

Tolimajame lauke upelis tai plačiau pasilieja lygumose, tai siaurai, giliai įsigraūžia versmėtose liūnų pakalnėse. Sėdimajame jis žingsniu peržengiamas. Gyva gyvate po lygumą besiraitydamas, alkūnėje palieka sietuvėles. Pavasarį rytų viršukalniai gausią savo drėgmę tuo upeliu tekina, plačiai užliedami pievas; vasarą šaltiniai jį bepeni. O kad sėdimasis laukas visas sausas, tai ir upelyje vandens tik tose sietuvose bepalieka, kur smulkūs karklai ir alksniai padaro paunksnį.

Rodos, kas čia įdomaus. O Aleksiui tai ištisas pasaulis.

Ant švaraus geltono smilčių dugno vanduo sietuvėlėse esti taip tyras, taip perregimas, jog įmesta adata nepražūtų, ir taip vasaros saulėje šiltas, kaip tynėje. Tai ir buvo Denionių vaikų mekanikų tynė, kur jie kas dieną po 2—3 kartus merkėsi; upelio gyvenimu gyveno.

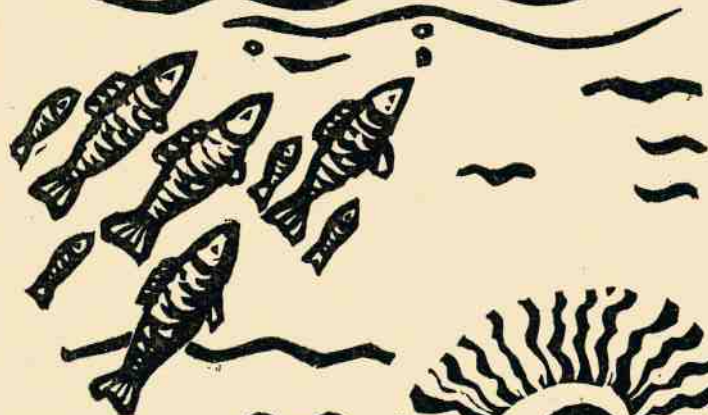
Antai dugnu vikriai réplinėja juodi, geltonomis papildėmis, plokšti lyg karklavabaliai, dideli vabalai. Išplėstomis kojomis iš lengvo aukštyn kyła vandeninės blakės ir, paviršių pasiekusios, kaip vaikai besislapstydami, ku-

kū Aleksiui pasakę, staigiai krinta atgal į dugną. Po paviršių, riebiais klumpiais apsiavusios, čiūžinėja musės. Vandenyje visa bekaulio savo kūno pajėga vizgi kumel-dėlės, niekur iš vietos nenuplaukdamos. Paliovusios nevykstančios vandeniui kelionės, leidžias į dugną ir šliau-žia į kiaurą žolę ar į tuščią sraigiakiautę. Kartais žąsiu-kams beturlijant į nosį įlenda. Čiaudo nabagai, neiš-čiaudo, kol kas, priežastį įspėjęs, neiškrapštys žirnin su-sitraukusios ir nosį užkimšusios kirmėlėlės.

Į vidurį sietuvos, į pat saulę suplaukia gaujos mažų, nuo 2—3 colių žuvelių, pūgžlių, grauživirblų ir gūščio-damos metas atgal į tamsias pakriaušes. Pūgžlius, seklaus vandenėlio žuveles, dievas tarsi tyčiomis buvo padaręs Aleksiukui ir kitiems tokiems po dešimtį metų neturin-tiems žvejams, kad jie galėtų jomis be jokio pavojumo žaisti. Sėskis ant kriaušiaus ir žiūrėk į geltoną tynę, koks pūgžlių greitumas, gyvumas ir nepailsimas. Šmūkši tik šmūkši. Rodos, net tiršta jų, o užtiesk retą drobulę, su bradiniu čia neišsiteksi, nė vieno nepagausi.

Tik ir vaikai vikrūs: traukia drobulę į vieną pakriau-šę, ūmai atsisukę traukia į antrą, kojomis sudrumsdami vandenį. Na, drumstame vandenyje ko gi nepagausi. Pra-deda po vieną pagauti ir leidžia tam reikalui padarytan tvenkinėlin, iš kur ir rankomis jau piga išgriebti. Dvi tris, ne daugiau, valandas pasipluskenę, jei užėjusios žąsys ar kiaulės, vaikams viską pasaulyje užmiršus, neišėdė, tu-ri pasidalyti po 10—15 kaip pirštelis mažų, besriegių kir-

mėlaičių ir linksmi lekia namo batvinių su „žuvimi“ virtis.

Geroji dėdienė tuoj skrodžia žuvį, kaičia mažutį, kaip tik jam vienam, žvejui, pavalgyti, puodelį. Ką Volga prieš Malaišą! Niekur nėra tokios žuvies, iš kurios galėtų išvirti tokios gardžios sriubelės! Nė strasburgiečiai savo pyragams negauna tokių žuvelių.

Visas keblumas, tai tos nelemtos kumeldėlės. Tiesa, vaikams dar nebuvo atsitikę, kad būtų kuriam prie plikos kojos prisisiurbusios (sako, žandus turinčios menkesnius už tikrąsias, gydomąsias dėles); tačiau velėtojos pasakoja, jos ne tik prisisiurbiančios, net į pat kūną įsigręžiančios.

Nieko pasaulyje Aleksys neišmanė bjauresnio už tą į gyvą kūną lendančią kumeldėlę!

Didisai vaikų jungas kaip tikri jaučiai brenda, nieko nežiūrėdami. Mažasai gi jungas su Aleksiu, kaip tik gali, sukas nuo bridimo ten, kur matės viena antra kumeldėlė. Vis dėlto prisireikus marška traukti, tol keliaklupsčiavo kriaušium, kol vadas nesušuko:

— Tik pakraščiu eis poniaičiai! Primykite maršką lig dugno, kad neišbėgtų apačia!

Tan balsan krūptelėję šoka jau į valką. Kokia gi būtų santarvė, sumanius vienas kitam priešintis? Tai Aleksys būtų ir gyvybę prikišęs, ne tik koją kumeldėlėms atkišęs. Tai vilko vilkšną ir vandeniui, nors dairydamasis, kada galės striktelėti atgal ant kriaušiaus.

Vaikų vadas, Jokūbas, rankom apgraibęs visas upelio pakriaušes, alksnių šaknis, akmenis ir urvelius, be nutvers kur vėgėlės, su tokiais „bailiais“ žvejais nemėgo bristi. Turėdamas neperlabai išmiklintą vaizduotę, jis visur apsiवेžėjo. Aleksys tačiau jokių būdu negalėjo tai padaryti, nors tam kartui ir persilauždavo. Kiekvienoje ūksmelėje, bet kuriame paantvalnyje, ką besakyti siauruose ir giliuose grioviuose, spėjo visokių dugno baidyklių, visokių driežlų, žalčių, vandeninių gyvačių, galinčių štai šmūkstelėti į rankovę ar į prasikėtusį antį. O savo atspindį vandenyje išvydęs, niekaip netikėjo tai jį esant, tik vaizdinosi kitą būtybę, iš ano pasaulio, kurs gilyn į vandenį, be dugno matos.

Ir ligi šiol Aleksys negali atgailėti tų alksnių, karklų, kuriuos piemenims pabaigus išlaužyti, nebeliko nė tų sietuvėlių.

ŠEŠIAVILKIŲ NAPALIUKAS

Nė vienas berniūkštis nesugebėjo taip išvedžioti, išgembėti ir išraizgioti, tokia fantazija sukrauti, kaip Šešiavilkių Napaliukas. Jo lupioje žilvičio žievėje išmargintas lazdeles ilgai laikė pavasarį ir didieji. Visi džiaugės, ką tik Napaliukas padirbo. Ypač tėvas mechanikas. Tik patsai meistras niekadoms nebuvo savo darbu patenkintas, negailestingai griovė, ką padaręs, piktas, kad nebemoka nieko dar navatnesnio bepadaryti, bepramanyti. Sodžių ir visus jo dalykus jis žinojo kiaurai, viską jau buvo atidirbęs ir ėmė ilgėtis platumo.

Platuma prasidėdavo už kalno. Tai vis dažniau ėmė bėgioti ten, iš kur matės keletas didelių skindeliais dengtų namų. Tai buvo valsčiaus ir mokyklos rūmai. Valsčium Napalys nesidomėjo. Gi mokykla buvo jam lyg kokia užkeikto gražumo ir navatnumo vieta. Šimtą kartų jis klausinėjo buvusių mokykloje, kas gi ten yra ir ko moko; ir vis dėlto niekaip negalėjo išivaizduoti. Tirpo noru patekti į mokyklą; tirpo ir drovumu, kaip jis, Še-

šiavilkiukas, rasis šalia pono mokytojo, kurs nė jo kalbos nesupranta.

Jų sodžiuje niekas nemokėjo rusiškai. Ar bent tuoj miršo, ko mažieji buvo per žiemą pramokę mokykloje ar didieji — kariuomenėje. Tad ne mažiau jų intrigavo ir ta svetima kalba. Ne dėl to, kad ja galima susikalbėti su daugiau žmonių, kad toliau galima nuvažiuoti be tokių keblumų, kokių reikdavo pritirti jo tėvui; ne kad daugiau knygų ir mokslo galima rasti; viso to jis neišmanė; tik kad tai ne taip paprasta, kaip pilkame jų sodžiuje. Sodžiaus, ypač gi miestelio, piemens ir pusberniai naktigoniai patenkinti tam jų sielos reikalui buvo net „adverniškąją“ kalbą prasimanę. „Ar tu jo-si šie-no pjau-tų“ — sakydavo. „Tuar sijo nošie tupjau.“ Tik išgirdusios davatkos ėmė baidyti, nebent velniai, Kristų parduodant, adverniškai kalbėję, kad žydams galvos apsisuktų ir jie nebesuprastų, ką darą. Taip ta kalba ir neprasiplėtė.

— Juzuk, ar mokytojas piktas? Ar mušas? — paklausė vieną kartą Napaliukas.

— O, piktas! Linija per delną mušas, klupdo...

— O tu jau gavai?

— Gavau ir aš.

— Už ką gi?

— Už niekus. Aš atsistojau iš savo vietos ir nuėjau į toliau sėdintį draugą. Tai kadgi suriks ant manęs: „Tii kūdii?“ Aš jam sakau: „Peilio...“ Jis sako: „Kam tau peilio? Ar žmones pjausi?“ Aš jam sakau: „Alufku pabres-

tyt.“¹ Jis sako: „Aš tau parodysiu „pabrestyt“! Kĳaupkis kertėje.“ Nu, ir atklĳpėjau visą valandą.

Napaliuką šiurpas kratė, klausant tos baisios scenos. ir baisi buvo ta pirmoji rusų kalbos pamoka, pirmasis rusų kalba išgirstas sakiny: „Alufku pabrestyt.“ Napaliukas tą sakinį įsidėmėjo gerai, kad neberekėtų mokyti. Tik jam rusų kalba ėmė rodytis nebe tokia keista ir įdomi, nes lyg panaši į lietuvių kalbą: jos nebus sunku pramokti, tik ar beverta?

Tą rudenį tėvas Šešiavilkis vežte nuvežė Napaliuką į mokyklą. Ji buvo netoli, už varsto; tik kad drauge vežė paprikų mokytojui nulenkti, kad geriau jo vaiką mokytų: gyvą, su visomis plunksnomis žąsį, dvi šviežiai dėtas dešras ir trylika gorčių rugių.

Mokytojas buvo žaliūkas, drūtas ir didelis jaunikaitis. Tačiau nė kiek nebuvo baises; net malonaus apsiėjimo. Patyręs, ko ĳia su mokiniu dar atvežta, jis pasidarė Napaliukui dar lipšnesnis. Grūdus liepė savo motinai, prastai moteriškei, susaikyti ir ĳia pat mokykloje, Napaliuką turėdamas už rankiotės, išgarbino jį ir visą jo giminę: už gyvą, riebią, didžiulę žąsį, dvi šviežias dešras ir visą puspūrę grūdų „labai gero saiko“; suprask — daugiau ne puspūrę. Kiti vaikai, ypač kurie nieko neatvežė arba mažiau teatvežė, sėdėjo susigėdę, akis nuleidę, jausdamies kalti.

---

¹ Alufku pabrestyt (lenkų ir rusų išdarytų kalbų mišinys) — pieštuką padrožti.

Paskui mokytojas davė Napaliukui naujausią, visai dar nevirtotą abėcėlę su daugybe paveikslėlių ir, pasisodinęs pačiame pirmame suole, pervedė. Napaliukas, jau gerai paskaitydamas lietuviškai, tuoj suprato skirtumus tarp lietuviškųjų ir rusiškųjų raidžių. Tik visa tai tuoj užmiršęs, ėmė žiūrėti piešinėlius.

To darbo pakako jam bent kelioms dienoms, kol neištyrė jų ligi smulkiausio bruoželio. Pervartė juos bent šimtą kartų ir tada teatlyžo, kai mokytojas ėmė jį mokyti rašyti. Tas darbas nekaip jam vyko. Lazdos buvo kreivos, ne ten, kur reikia, pakrypę; ir niekaip jis negalėjo susilaikyti, visiems galeliams nepridirbęs kokio priedo — šakų ar rituolių. Mokytojas barėsi, kam „tepa“; tik atmindamas žąsį, dešras ir puspūrę, o gal ir daugiau tikėdamasis, Napaliuko nemušė, neklupdė, nė kaip kitaip nebaudė. Net ir pats kartais išžiūrėdavo į tą vaikišką Napaliuko daile.

Kur kas įdomiau pasirodė Napaliui, kai pradėjo raides rašyti. Ypač didžiūsią. Juo šakotesnė raidė buvo, juo labiau jam patiko; o Ж ir X pasidarė rinktinės, mylimosios raidės. Jas rašė visur, kur tik ką nutverdamas; ne tik taip, kaip reikia, tik savo papratimu dar daugiau jas išskiodamas. Mokytojas matė tą vaiką linkus piešti; tik nei pats mokėjo, nei tais laikais nebuvo reikalaujama to dalyko mokyti liaudies mokyklose. Napaliukas pats turėjo tenkinti savo reikalą. Tad nusikopijavo per ploną popierių visa, ką tik rado knygoje kreiva; sąžiningai išmargino visus piešinėlius,— tada tik ėmė mokslo ir plaukė kaip iš

pieno, niekur neužkliūdamas. Ir per tą vieną žiemą išėjo visas gudrybes ligi pat trečiojo skyriaus. Antrą žiemą apgalėjo paskutinį skyrių, gavo pagyrimo lapą, išlaikė kvotimus; dar nuošaliai išmoko gerai lenkiškai skaityti ir nebežinojo, kas daugiau bedaryti.

Netyčia tėvas Šešiavilkis sužinojo kaip tik jo norimą įvairių amatų mokyklą ir nuvežė savo Napaliuką į Vilnių. Jam jau buvo 14 metų. Buvo tvirtas, gerai maitintas. Tad mielu noru ėmės per pirmus metus viską dirbti. Tašė, narstė, tekino iš medžio ir plieno. O kad toje mokykloje ir iš knygų gerokai mokyta, tai antrais metais Napalys, viską pasaulyje užmiršęs, įgulė į vienas knygas. Mokės, skaitė, nusirašinėjo dieną ir naktį, kiek tik leido įgimtas jo judrumas; apie mokslą tesvajėjo, ir galėto metų mokykla gavo jį atstatyti kaipo visai netinkantį amatams.

Atvažiuavęs sūnaus parsivežtų, tėvas pirmą kartą pajuto griūvant savo svajojimus apie Napalį kaipo gerą padėjėją darbuose, pamokytą meistrą. Pirmą kartą pajuto lyg neapykantą mylimiausio savo vaiko už apvylimą. Tik visi mokytojai, visi pažįstami ir draugai taip džiaugės Napaliu, jo širdies gerumu, jo linksmumu, greitumu visiems padėti ir išsilavinimu, jog tėvelio širdis atsileido. „Nu, kur jam būti amato žmogum, kad jis — mokslo vyras? Knygų kandis, trainė?“ Ir įkalbėjo senį, kad atiduotų Napalį į realią mokyklą, į grynąjį mokslą. Ir jis sutiko.

Napalys tiek jau buvo prasilavinęs, kad, patekęs į žė-

mutines klases tik dėlėi kai kurių programos nepriteklių, tiesiog neturėjo ko veikti. Ir įniko — lipdyti. Pirma gaisino tik atliekamą laiką; paskui ir mokslui paskirtąjį ir arba visai nebeateidavo pamokų klausytų, arba ir atėjęs neklausė, tik po suolu nusilenkęs ir viską užmiršęs minė savo vašką ar duonos minkštimą. Visos klasės akys kryo į Napalio suolą, kur lūpas kietai sučiaupęs knarpe dailininkas; žinojo būsiant kokį nors siurprizą: bus kuris draugas nuportretuotas ar mokytojas nukarikatūruotas. Šis paskutinis dalykas taip patikdavo klasei, tokio džiaugsmo duodavo, kad tuo užsikrėtė ir patys mokytojai. Jie ilgai apsimesdavo nematą, ką Napalys veikia, ir tada tepuldavo darbo „konfiskuotų“, kai draugai imdavo tiesti galvas žiūrėtų ir nebegalėdavo betverti juokais. Konfiskavęs pats gardžiai juokės su savo draugais mokytojų kambary ir nešės karikatūrą namo kaipo retą paminklą.

Daiktus ir figūras, gražias ir negražias, Napalys darė kuone akies mirksniu. Mokytojai per dvejetą metų ko-vojo su tuo Napalio pašaliniu užsiėmimu; baudė, atkalbinėjo, leido juoba piešti; tik matydami iš visa to nebūsiant nieko, patarė tėvui atsiimti ir juoba atiduoti į dailės mokyklą. „Nu, kur jam būti knygų žmogum, kad jis — grynas artistas dailininkas? Ag jis gali antru Antokolskiu tapti, pasimokęs tam tikro darbo!“

Tėvas pajuto griūvant savo svajones apie sūnaus mokslinę ponybę. Tik ir čia visi, kas tik susidurdavo su Napaliu, tiek turėjo meilės ir karštų velijimų, ir tėvo

širdis vėl atlyžo. Net ir karikatūruojamieji mokytojai negalėjo ant Napalio pykti, nes jis tai darė taip naiviai, tokia nekalta mina ir nėmaž savo darbo neslėpdamas, jog visiems buvo aišku jį tai darant kaip dailininką, o ne pašaipininką žemintoją. Visi jį ir čia buvo pamilę. Ir tėvas sutiko atiduoti Napalį — į piešimo ir lipdymo mokyklą.

Metus ir čia Napalys dirbo nakčių nemigęs. Tiek jis čia pripiešė ir prilipdė, kiek kitas nė per trejus metus nepadarė. Gi po metų vėl viską užmetė ir ėmė pūsti fleitą ir griežti smuiku. Napalys nieko perpus nedirbo; į kiekvieną darbą dėjo visą savo sielą arba griežtai nieko nedėjo. Skripkavo ir vamzdį pūtė ištisomis valandomis, vaikščiojo į muzikos pamokas vėl valandomis, kol mokykla nepasakė jam rinktis juoba muzikantų mokyklą, o ne gaišti veltui čia pat, užimant kitų vietą. „Na, kur jam būti piešėju ar skulptorium, kad jis — tikriausias muzikantas? Atiduok tamsta jį juoba į muzikos mokyklą!“ — patarinėjo tėvui mokytojai ir pažįstamieji.

Tėvas nieko niekam **nebeatsakė**. Parėjęs į butą, ilgai pažiūrėjo į gražų, linksmai šypsantį, lyg niekur nieko, jaunikaitį, kuriam jau ir ūseliai dailiai sužėlė; suvirpėjo jam lūpos ir... rėžė sūnui plaštaka per skruostą. Tėvas pasidarė juodas kaip žemė, Napalys — išblyškęs kaip kreidas dešiniu skruostu ir raudonas kaip žiburys — kai-riuojų. Abudu buvo arti apalpimo. Tarp jų išdygo siena, kuri, abudu jautė, nebesugrius. Tėvui pasidarė baisu. Jis kietu savo delnu ūmai perbraukė per degantį Napalio

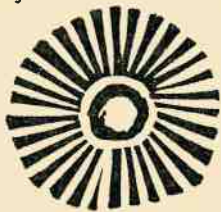
skruostą, lyg dildydamas savo darbą. Ir dusliu balsu, sukepusiom lūpom pragargaliavo:

— Važiukiva namo...

Taip Napalys pabaigė šešerių metų mokslą. Dantį sukanęs, vežės tėvas Napalį atgal į pašvenčius, visas piktas dėl sugriuvusių svajonių apie ramią karšatį sūnaus pono globoje. Širdyje jis kietai sumanė ir tai per dantis iškošė, jį taip įjungsiąs į darbą, kaip Petrą, nes to darbo naujakuriams bus geriem dvejiem metam; duok dieve per tiek apsidirbti.

Napalys ūmai viską užmiršo; ėmė tėvui ranką bučiuoti, juoktis, taukšti niekus ir neapsakomai džiaugtis, jog jam bus duota naujo ir, anot jo, kur kas įdomesnio darbo, neg miestų visose dirbtuvėse ir mokyklose.

Tėvas iš pradžių vaipės, alkūnę atstatinėjo. Paskui, it lietus po smarkaus oro, it perkūnija po slopaus oro, ėmė baisiausiai bartis ir išmetinėti. Išskaitė visus savo vargus per visą amžių; visą patogumą, suteiktą jam, Napaliui, kad išeitų į žmones. Juo barės, juo Napalys jautė minkštesnį, nebe tokį įnirtusį tėvo balsą. Buvo jaučiama tėvą išsigriausiant pabaigtinai, nes ir pats nenusimanė, kaip savo jaunį sūnų mylėjo.

NAPALYS DARBUS DIRBA

Ko, gervinas, dautulo?

Kur skraidžioji, dautulo?

Nepavykus sūnus Napoleonas padaryti nei amatininku, nei mokslo vyru, arba ponu (lietuviams tasia), tėvas Benediktas Šešiavilkis vežės jį iš Vilniaus atgal namo į pašvenčius. Prisipykęs, prisibaręs kelyje, į pabaigą kelionės senis jau gerokai atvėso. Tačiau paliko kietai užsispyręs taip Napalį įjungti į darbą, kad jisai atidirbtų už visus sugaišintus šešerius metus. Ir smarkiai užsivylė, tikėdamas pasigėrėsiąs „ponaičio“ kankinimu.

Būdamas pačiame gražume amžiaus ir sveikatos, Napalys Šešiavilkiukas tapo į sodžiaus buitį sugrąžintas lyg žuvis į tyrą vandenį, o ne palaidūnas sūnus į nedoro pono kiaulininką. Tiesa, ir jo „ponas“—tėvas buvo tiek pat uvėrus, kiek ir ano palaidūno; vis dėlto čia dirbti buvo patogiau; ne kiaulidėje, tik tikroje, pilnoje poezijos gamtos šventykloje. O Napaliui dievas buvo davęs daug jausmingumo ir liepęs juo tegyventi. Tad gyveno

vienais gamtos įspūdžiais, jais buvo turtingas ir kurių ne kurių laiką visiškai laimingas.

Būdamas pačiame gražume amžiaus ir sveikatos, sodžiaus ūkio darbų Napalys taip pat karštai griebėsi, kaip karštai griebdavos kiekvieno naujo darbo. Jo sugebėjimas visa tinkamai padaryti buvo nuostabus. Iš mažens į mokslus skiriamas, nors darbus jis tedirbo prišoktinal, atostogų laikais, daugiau svavalydamas, nekaip mėgdamas, vis dėlto nebereikėjo jų mokytis: neilgai trukus visus ūkio darbus dirbo tokiuo pakabumu, tokia lengvybe, lyg tai jam buvo tikra „ūlionė“, o ne vargas.

Švilpaudamas, dainuodamas ar šiaip jau visokius sąmojingus daiktus burbuliuodamas, Napalys arė dirvą, pjovė šieną, kūlė kūlę, mėžė mėšlą nė kiek ne prasčiau už tikruosius darbininkus samdinius. Dar geriau, nes kantriau, didesniu patvarumu. Nei namiškiai, nei kaimynai nebuvo iš jo bent kada išgirde:

— Sunku, kad jį devynios... Ak, kad privargau... Ak, kaip gerai būtų pasilsėjus...

Užtat ir Šešiavilkių samdiniai niekur nebenorėjo beiti vieni patys, be Napalio. Drauge išėjus, žiūrint į tą dailų pieno ir kraujo jaunikaitį, besiklausant svavalingų jo burbuliavimų, ir patiems darbai ėjo lyg nejučiomis, neatsibosdami, nepakyrėdami.

Nė anksti rytą nereikėjo jis kelti. Visai ne dėl to, kad nebūtų buvę kam dirbti; tik kad pavasario ar vasaros rytas per labai vylingas. Šoks iš lovos Napalys, mieguistas. Jaunam daugiau reikia miego; per sąulėtekį gi jis

saldžiausias: rytmečio miego valanda atstoja dvi tris valandas vidunakčių. Sverdakuliuoja nabagėlis; štai štai apvirs atgal į išildytą patalą. Bet ne, persiveikia; lenda su visa baltaplauke galva į praustuvę tik pasemto šalto vandens.

Brrr... užčioja, vis dėlto prausias, o jaunas kraujas muša į veidą; veidas degte dega, ausys liepsnote liepsnoja, patrintos maudyklėje. Napalys jaučia, kaip paraudo visa prausiama burnos ir sprando oda. Ryto vėsumas suvirpino visą kūną. Nusipurtė. Ir tuojau sujudo, atbėgo neaptingęs kraujas į visą odą. Nelyginant bitės, pajutusias pavojumą iš oro. Pasižiūrėjo pro landas. Kas čia? Nieko nėra? Tai ir aciū dievui, būkite viduje visos ramios... Ir nebešalta.

Ima iš arklidės sotų arklelį. Jis rytą taip pat nerangus. Eina atsispirdamas, pasiražydamas, paskutinę koją ištiesdamas.

— Na. na! Ne vagis veda, ką čia eini koją atkišdamas? Ar persergsti mane. kad tave vogs? Tai galimas daiktas — tu geras darbininkas. Tik aš tavęs nepaleisiu, nebijok! Krašte pasaulio pavysiu ir vagį pasmaugsiu... Eikš gi, eikš!

Žirgelis eina, gardžiai atsigeria tyro šalto vandenėlio; pasipurto, iš pradžių vienais karčiais, paskui ir visu kūnu; pajutęs ant savo nugaros jauną vieką, pilną gyvybės, visiškai atsipeikėja ir jau sparčiau, nebe tingiu žingsniu žengia ten, kur vakar paliko plūgą ir nebaigtą varsną.

Aplinkui viskas atbunda ir ima Napalį džiuginti pākeliui.

Štai žvirblis purptelėjo iš palėpės ir taip pat nusikratė, kaip Napalys ir jo žirgelis. Napalys jį prakalbino:

— Ką? gera buvo su patele pūkų paduknyje?

Žvirblis neatsakė. Tik paleistuvingai žvilgterėjęs į Napalį, spurstelėjo į tvorą savo papurusio apdaro plunksnelių pasilaisytų.

Štai juoda, sučiurusi ir pikta kaip ragana kaimynų senutė. Ji krest krest į vieną šalį. Kažin ką atsiminus, dribt dribt į priešingą šalį. Sustojo mostelėjo ranka, lyg ir čia paklydusi; burbtelėjo kažin ką kažin kam ir sugrįžo atgal namelin. Iš ten girdisi piktas viedrų dunksėjimas ir nervingas katilėlio lanko džangsėjimas.

Napalys norėtų ir jai šūkteleiti:

— Senel, senel! Bene padėti?

Tik bijo, kad neapibartų. Iš jos tai, neilgai laukęs, gausi.

Štai mergaitė iš patalo, lyg bernelio glamonėta, išsprunka. Nusigandus, bailinga, bet linksma. Tik visi gausūs plaukai pušine padrikę; ir drapanų per maža. Matyt, manė vienai akimirakai teiššoksianti pašalėn ir sugrįšianti apsigerbtų.

Napalys ir tai pamatė: jis visa matė ar atspėjo, ir šūktelejo, pabaidydamas ranka:

— Štiš, miego perekšle!

Ir mergelė, lyg šūviu šauta, išnyko atgal į svirnelį.

Štai vištelė per anksti išsiruošė lesinėtų. Norėtų kapt kapt; tik mieguista dar nieko nemato ir dvakinėja it anoji senelė.

Ir ima Napalį juokas, kad jis, arkliukas, žvirblelis, mergaitė, senutė ir vištytė visi tokie panašūs miegukliai; lyg vardais tesiskirtų, o ne veislėmis; lyg tik reiktų jų kalba prakalbinti, ir jie visi vienodai atsakytų taip pat jaučią, tuo pat esą susisieloję, tuo pat džiaugiasi.

Ak, kaip gamtos mokama visa pinti į vieną vienumą!

Dirvoje Napalys užkabino už brankto valkčius. Na! Arklelis stipriai patraukė; galingai veža pečiais; noragas riekia tokią lygią, vienodai storą, vienodai plačią velėną. Ji lygiai lygiai gula ant kitos, pirmiau atverstos velėnos. Ne gula, tik šliejas. Napaliui rodos, ir ji pajuntanti rytmetį, nugaruojanti nakties miegą ir jau linksma imanti gerti šilimą, kol nepradžius kiaurai ir neims trupėti išparenta.

O paskui jį, artoją, špokūukas gakt gakt, vabalėlius rinkdamas. Šunelis Pilkis paliuokomis, svavalingai šoko ant mėlynai spindinčio paukščio Paukštelis plast plast plast — tol tol, bet tąja pat vaga.

— Pilki, ar pasiutai? Na, ką tau bloga darė mūsų sodelio švilpikas? Ar tau ne gėda! Juk tų vabalėlių tu vis tiek neėsi. Jų nė nerasi. Kas kita mėšlavabalių ar karklavabalių vikšrai. Tie, bra, geri: trumpi, stori kaip slyvos; kieti ir riebiūs. Yra ko pakramtyti, ir už dantų lieka. Tik jų pasirankiosi rudenį, kai imsime pūdymą ar bulves arti. O dabar jų nėra. Supranti, Pilki?

Napalys burbuliuoja. Pilkis supranta. Īma aplink šoki-
nėti, taikydamas pirmutinēm įsikabinti į turėkles. Bet
gauna atkala ranka per ausį.

— Eik šalin, dykini! Man ne laikas su tavimi prasi-
dėti. Ot, palauk, paleisiu pasiganytų, tai pažaisiva...

Pilkis ir tai supranta; pakrato galvelę ir šaute nušauna
paežiu, ten pasergėjęs kiškeliį liuoksint ir striksint.

Žlia žlia žlia žlia šykščiai plyšta velėna, verčiama nuo
susigulėjusios, sutryptos žemelės. Rodos, koks vienodai
nuobodus darbas. O nei! Žiūrėk, koks gamtos įvairumas.

Ir Napaliui negaili, kad nutraukė dalį miego.

Eina į šv. Joną. Pats malonusis laikas. Šilta Napalys,
kaip ir kiti žmonės darbininkai, baltuoja vienais marški-
niais. Dirvos stovi javų mūru. Pievelės, paantvalniai,
ežios — visa, kas tik buvo plūgu nepaliesta, storai užsi-
nešė tarpia žole. Napaliui rodos, tai vienas pačių angelų
sudarytas bukietas.

Pačiais pažemiais duknomis paklota storai, tirštai su-
žėlusi pievažolė, lyg tankia eželine vilna avikailis. Tai
kur gražiau, neg kai žmonės susidaro kreželį puikių pui-
kiausių žiedų, o pakloja jiems — rudų samanų. Nevaizdi
ta pievažolė. bet ji tikroji gyvulėlių sotis. Lyg artojų
darbo vaisiai — visai valstybei.

Aukščiau iš tankyno linksmai kiša raudonas ar baltas
savo galveles sveikatingi dobilai ir atsidėję klauso, kaip
pašnibždomis šneka gretimieji jų kaimynai — skeltašir-
džiai žvaginiai, anksti pražystantys, greit ir vystantys.

Padžiūvusių, visą laiką nenukrentančių širdelių kankalėlių kekės žvanga, bet vėjeliui papūtus.

Napalys stebisi, kaip tai visų kraštų lietuviai galėjo pajusti žolę — „žvangant“: aukštaičių — žvangučiai, žemaičių — žvaginiai. Juk žvanga tik metaliniai daiktai. Napalys tiria kiekvieną augmenėlį skyrium — nė vienas nežvanga; o brendi per juos, vilkdamas kojas, žvanga sausu ir balsiu balsu. Jis prikrenta prie žemės vėjeliui pučiant ir aiškių aiškiausiai girdi visą pievą — skambant. Taip, lietuvių esama muzikalių: žolė turi savo metalinį balsą.

Į pačią viršūnę pasistiepė pilnagrūdžiai kmynai, šluotabarzdžiai šiukštai, smilgos, drebančios ašarėlės. Čia pat ir karčiasultės neėdamos geltonosios. Jų smulkūs, retai ant kėstų šakelių išmėtyti žiedeliai, nors geltonuoja skaisčiai, tačiau nėra akim malonūs. Pikta ant jų už gyvulėlius, kam jiems skanių skanesnį pašarėlį apkartina.

Geltonosios — lyg atkaklus nenaudėlis. Visi jo nekenčia. Visi į jį neprietelingai žvilgsi. Gi jis išsižergs negražiai, įsispręs plačiai ir stovi, lyg tyčiodamos:

— Ir ką gi man padarysite? Aš noriu nusispjauti ant visos gražios jūsų sutartinės! Stovėsiu, veisiuos ir dar jus nukalėsiu...

Nukalėti nenukalės: per reta šakelių, per skysta lapielių. Bet savo žiedu iš tolo žiūrintiems tikrai uždengia visų kitų varšų įvairybę. Ir sakoma: pieva geltonuoja, ne marguliuoja.

Napalys šiomet rengias anksti nukirsti pašvenčius, kol geltonosios neišbėrė savo sėklų. Sako, bene bus jų kitą vasarą mažiau.

Rengias naikinti. Gi kol yra, laimina ir jas, džiaugias ir jomis. Niaugi dievas be reikalo būtų jas padaręs? Gal ir jų reikia gamai varsų, sudarant vieną ištisą dievo bukieta — pievą.

Gi kuo geresnės už geltonąsias taip pat geltonos jaučio burbuolės? Nebent kad jų žiedai didesni ir ne tokie skysti. Arba stabariai arkliadančiai. Jų, kad ir negardžiai, nesuėsi — tokie mediniai. O šaknį dėlto leidžia storą, stačiai gilyn,— tikra ažuolo karikatūra. O sausų pelaziedžių — ištisos šluotos. Daug jų čia reikia! Ar nematėt?!

Kas kita vikiai, žirnikai, įvairiažiedžiai vijoklių varpeliai ir tūkstančiai kitokių žiedų ir sausažiedžių. Jie ir pasižiūrėti gražūs ir įdomūs, ir suėsti gardūs, ar jie būtų žali, ar džiovinti. Be jų ir pats dievo bukietas būtų panašus į prastos sodietės sudarytąjį: prisiskins iš darželio vienu žiedų; tų pačių didžiųjų, pačių skaisčiųjų; kietai sudarys iš jų vieną avingalvį, ir nebegražu. Per daug. Lyg kad cukrelio perdėtumei į miešimą. O perdėliosi juos lapais ir šakelėmis — nors švenčiausiajai panelei ant aukuro statyk.

Pievai žydint, dievo kilimu marguliuojant, einant perėją, Napalį taip pat ėmė noras nusiimti kepurė ir keliauti neapdengta galva; tiek čia dailės turto, tiek grožio, kad

net akys iš kaktos sprunka, kad net nebesižinai, ko gėriau beprisiziūrėti.

Pavasariį Napalys rūpestingai taikino vaikščioti vien tik išmindžiotomis vietomis, kad be reikalo nenuskaudus želmens. Dabar tyčiomis drąsiai, nemandagiai bren-da; brenda kur tik tankiau ir aukščiau. Jis dabar nori apsi-bristi grožiu, kaip girtuoklis apsigeria alkoholiu. Atsi-stos — žolė jam siekia kuone ligi juostai. Ir jam rodos, pats esąs viena dalelė to dievo bukieto: tulpė, narcizas, skiauterė, karaliaus lazda ar kitas kuris ilgastiebis žoly-nas. Jam rodos, tasai bukietas be jo nebūtų gražus, kad ir turtingas, kaip neesti gražus bukietas be šiukštų barz-dų ir kitokių smilgų.

Atsiguls ir tyčia vartos ritinėjas, norėdamas visais pa-jautimais justsi pievos gauruotumą; ne tik akim žiūrint, kojom braidant, dar šonais, nugara gulint ir ausim klau-sant. Tai kas, kad liks šliuožė ar guolis? Tai kas, kad palaužta žolelė gali nebeatsikelti? Jis dabar toks turtin-gas, tiek visa ko pilnas, ypač vilčių, kad drąsiai gali tame dalyke perdėti.

Sakykite, koks žemės karalius guli ant tokio kilimo? Koks audėjas, artistas dailininkas išsaus jam tokį kilimą? Napalys junta, kaip skaudžiai plečiasi džiaugsmu jo šir-dis ir pučiasi šnervės. Junta, kaip pats auga, auga, di-dėja, perauga pačius karalius, ir nevadina savęs megalomanu: bene jis ne tikras gamtos karalius?

Prisidžiaugęs akim, Napalys dabar nebe svajoja, nebe teosofuoja, tik klausos. Iš niekur nesiskverbria jokis bal-

šas, nei gyvulių, nei žmonių, nei kelio tekinių. Ką girdi, girdi iš pat gamtos augmenyno. Girdi, kaip palenktas stiebas stojas, iš tankyno veržias. Girdi augmenų šneka maldą: š-š-š-š-š... be galo. Tai poterėlių kalba.

O štai ir giesme liaupsina. Ima čirkšti tūkstančiai žiogelių. Napaliui rodos — milijonai. Tačiau ėmęs sekti, kurgi jie sustoję sparnelius trina ir tokį didelį balsą padaro, nieko nepamato. Ir ima jam rodytis, jog tai visai ne gyvūnėliai čirškia, tik pati žemė skamba.

Balsus balsus žiogelių smuikavimas. Vis dėlto Napalio ausys sugaudo ir kitokias gaidas. Jų daug. Tik klausyk. Čia tau plekš, čia dunks; čia atsiduso, čia suvaitojo. Tai nedrumsčia nei žolės smilgų poterėlių, nei žvangučių tilindžiavimo, nei žiogelių čirškimo; kaip nedrumsčia smuikų sutartinės, kai vienos stygas imi tyčia pirštais, stakato, užgauti. Ką tie mažabalsiai! Gamtos koncerto nei griežėlė nesudarko, nors stebiesi, kaip jai gerklę neima perštėti nuo to nuolatinio nepaliaujamo plėrr plėrr, plėrr plėrr, plėrr plėrr. Agi nedarko kapelijos būgnai, litaurai, torielės, trikampiai; net varpai, kuriais tariama smuikų, fleitų ir kitokių švelnių muzikos padargų harmonijai.

Ne tik visoki garsai, ir saulė dalyvauja tame gamtos koncerte: ji savo spindulių beria garsams į taktą. Juo kaitriau saulė svilina, juo daugiau žemė čirškia ir žvanga. Napalys tai mato Tik jam rodos antraip: juo čirškiam ir žvangama, juo linksmiau saulė savo džiaugsmo šokį, virdama mirgėdama, šoka.

Jis neįsivaizduoja saulės spindulių, kad už lango nebūtų juose didžiosios mėlynosios musės: musė savo binnn... taria šviesai ir kaitrai. Jis supranta vasarą galint su garsu susidėti ir harmoniją padaryti. Supranta, koks vienumas, koks sukibimas visoje gamtoje.

Ai, kaip graži Lietuvos pieva apie šv. Joną!

Ir visa tai reikia nukirsti... Reikia žolės jaunumas suvartoti. Visam kam esti galas; galas augti, galas žydėti,— reikia vysti. O pavysi pasensi, kam gi bebūsi naudingas, kas tavęs bepasigvieš? Na, reikia, tai reikia; nieko nepadarysi. Daiktų keitimosi nesuturėsi, kaip ir savo jaunystės nepririši, kad nepabėgtų.

Rinkos pradeda būti laiku pilnos vežimų dalgių; Austrijos dalgių, tų gerųjų, mėlynųjų, kietųjų.

Napaliui visai nereikia dalgio: jų gana namie iš pernykščių metų. O į dalgių turgų vaikščioja.

Vežimų vežimai, ir aplink kiekvieną po kelias dešimtis rinkėjų pirkėjų. Tie žaliūkai gamtos pavergėjai visi prie tos progos rimtais, nešypsančiais veidais. Šiuo žygiu niekas nejuokauja, neklykauja, kaip paprastai dideliame būryje; nes atsidėję klausos plieno kietumo: pjovėjai tai pažįsta iš balso.

Paimdami dalgius už pat buožakio, daužo į tekinius, į metalines šinas, į ratų skersaplaute, į rungą: į ką pakliuvo, prie ko priėjo. Džann, džann, džann... nuo krašto ligi krašto visame miestelyje. Džann vieną. Nel Per minkšta. Džann antrą, trečią, ketvirtą iš vieno vežimo, džann iš antro, iš trečio. Ir taip visi. Ar to būtinai reikia?

Ko nepaėmė vienas, paims kitas,— vis tiek visas išpirks. Vis dėlto džann, džann, nes taip jau reikia. Tai būtinasis vasaros priedas; tai — Dalgių Koncertas.

— Ot, kad gavus toks dalgis, kaip aš kad turėjau... džann. Ateina studentėlis, plieno lazdele pasiramščiuodamas... džann, džann. Duok, sako, ir man papjauti... džann. Gerai, sakau, tik numesk šalin savo apsiaustėlį: nepratęs tuoj sušilsi... džann, džann. Jis velkas, aš negaišuodamas tik pjaunu, tik pjaunu; iš viso peties vieko kertu... džann, džann. Kadgi kirsiu paskutinį kartą... džirrr, lyg mendrę būčiau nukirtęs; net dantį sugėlė... džann, džann. Gi kas čia?.. džann. Gi ponaičio būta per neapsižiūrėjimą į mano pradalgį lazdelė įsmeigta... džan. Tai, žinai, medinės nebūčiau taip dailiai nukirtęs... džann. O dalgyje — nei žymelės, kad tu sukeptumei... džann. Paskui pjoviau, pjoviau kiek metų, kol visiškai susipustė, sudiolo. Pagaliau dar atidaviau boboms lapams pjaustyti. Tai buvo dalgis!.. Šitą imu, pirkly. Imkis muštinį.

Ūkininkas kalba. Nei pats savo žodžių neseka, nei kiti jo neklauso: visi tik džann ir džann. Tačiau supranta ir širdžia pritaria kaip kalbėtoji, taip ir rinktiniam jo dalgiui. Jis kalba. Ir gerai, kad kalba — reikia, kad ūkininkas kalbėtų: tai jo melodeklamacija, kalba su akompanimentu. Džann, džann, džann — kalba, kalba, kalba: kalbos reikia tam dalgių koncertui, kaip smuikams violončelės.

Napalys dalyvauja tame koncerte kaipo vienas muzikontų. Daužo, skambina per ištisą valandą, kol nusiperka

vieną, drauge ir pustyklę — sunkų, storą gipsinį akmenį. Įsideda jį į kišenę, dalgį ima į ranką. Dalgis kliūva, pustyklė sveria, è jam neštis gera! Lyg medžiokliui paties nušautas kiškis: sunku, o neįkyru, kad ir tol.

Namie jis pats tverias dalgiakotį. Aštriu lenktiniu savo peiliuku ilgai drožia jauną eglaitę; ilgai trina stikliniu popierium, kol nebekliūva jokia šakelė. Neduok dieve, kad per darbymetį susiveltų pūslės-papautai!

Apskritino dalgiakočio galelį. Koks jis juokingas! Kaip jis svavalingai kyšos aukštyne! Napalys neišturi ir padirba iš jo gražią špygele. Ir laiku džiaugias, kaip jo „einu laukan — namo žiūri; einu namo — laukan žiūri“ visoms sodžiaus gražuolėms rodys špygą, nè vienos tačiau neužgaudamas, nemandagus nebūdamas.

Įsitvėrė. Pasirišo špygele. Ėmė tinti. Tinn, tinn, tin, skamba trumpas balsas, taškos kūjelis-plaktukas, paseilėtas, kad neslystų. Jau ašmens ploni, aštrūs kaip skustuvai. „Eisime pievų skusti... Duok tik, dieve, giedros sausai suvežti ir pačiam sveikatos. Kiek bus gražių saulės patekėjimų, skaisčių pusryčių! O kiek pradalgijų varty-mo, džiovinimo, vežimų krovimo! Kiekvienas darbų darbelis sudarys ypatingą vasaros poemą. Niaugi nematote, kiek vasaros darbuose poezijos?“

Ir mėšlavežtyje?

Net ir mėšlavežtyje! Jis visai nėra toksai abuojas, kaip miestelėnui rodos; nè jo amoniako kvapas ne toks įkyrus. Sunkus tai darbas, ką ir besakyti! Kelk ir kelk ant keturiapirščių šakių, lyg ant savo plaštakos, po kokią

pusę pūdo, jei ne po visą pūdą. Ne tik pakelk, dar pirmą atplėšk, pertrauk plačią gabaną dar nesutresusių šiaudų.

Užtat koks pasigėrėjimas matyti, kaip sluoksnis po sluoksnio imasi, kaip tu apgali visus sunkumus. Pirma žemutytės kūtės lubos dabar kyla vis aukštytyn, kol tu neatsirandi pačiame dugne, lyg giliame šulinyje. Prisiki-lojus mėšlo, kokie niekai švilptelėti visas galas vežėčių, idant tinkamoje vietoje atsistotų! Kokie niekai visas arklys atgal atgrūsti! Rodos, imtumei jį ir taip pat šalin švilptelėtumei kaip kačioką.

O arkliukai drūti, stiprūs, šiuo laiku grūdais šeriami. Gražu žiūrėti, kaip galingai ir noriai traukia tokias sunkenybes ir zovada grįžta atgal, lyg pritardami linksmam mažvaikių varinėtojų klykavimui.

Mėšlą mėždamas, Napalys tepajuto, kiek jo turima vieko strėnose, rankose ir šlaunyse. Su darbu jis lyg mynės, ritos. nuolat gaudamas džiaugsmo ir pasididžiavimo, kad priveikia.

Ar kūlę kūlė, ar mynę mynė, ar molę malė,— visa Napalys dirbo netingėdamas, nesirąžydamas, po pusvalandį pakalio nekasydamas, nenuobodžiuodamas. Tad ir tėvas Šešiavilkis buvo bepradedęs manyti veltui buvęs Napalį atitraukęs nuo žemės, bene tikrojo jo pašaukimo. Gerai dar, kad, ponu nepadaręs, darbininko nepagadino. Nors už akių tėvas Benediktas dar dažnai savo Napalį pavadindavo paniekinančiu vardu: „mūsų ponaitis“ ir „burbeklis“; tačiau vis labiau juto su tuo sūnum būsiant jam lengviau vargas vargti, neg buvo su Petru. Buvo

net pradėjęs svajoti, tiesa, sau vienas, „močiai“ dar nepasisakydamas, Petruui paduoti valia sau gyventi kame nors nupirktoje žemėje. Napaliui paduoti visa valia pašvenčiuose likti. Pačiam gi, liovusis visa ko, pradėti prie Napalio karšti.

Brolis Petras su broliene Verute liptinai prilipo prie Napalio. Niekados jam neprikišo jo Vilniaus nepasisekimū. Kur buvę, kur nebuvę, žvilgsėjo, sekdami, ką čia linksmasis jų broliukas vėl beprasimanys, kokį šposą vėl beiškirs ar ką nauja bepaskaitys. Petrai tiesiog pamilo savo jaunėlį, kaip paprastai brolis nemylima. Džiaugės juo ir net didžiavosi. Ir paslapčiomis, kits kitam dar neprisipažindamu, abudu Petru svajojo bendrai, su Napaliu susidėję, lengviau priveiksią uvėrų tėvą. Kaip tėvai, taip ir Petrai gerokai apsvylė: dalykai nuriedėjo visai kitais takais, patraukdami kiekvieną kitur.

Ir iš viso visiems namiškiams, kaip saviesiems, taip ir samdiniams. Napaliui sugrižus, pasidarė taip ramu ir lengva, lyg kas į sunkaus būdo žmonių. tėvo Benedikto ir sūnaus Petro, pritroškintą būstą plačiai būtų atidaręs langą ir daug daug įleidęs tyro oro ir linksmos švieselės.

SAULIUS

Geltona saulutė per visą mielą dienele susiriesdama trėškia iš savęs spindulių, kiek tik begalima, skaisčių ir karštų. Vidudienį nė nemėgink pasidomėti, kaip ji beatrodo, ir drąsiai pakelti akis į jos skaistybę — apreipins, nusvilins. Per visą dieną žmonelės ne tiek mato savo mielą saulytę, kiek jaučia.

Vienas Iešmantų Saulius tesugeba taip prisitaikinti, kad saulės pavidalas matytųs per ištisą dieną. Tai iš už kerčios per nusvirusio stogo palaką, tai iš po lapuoto medžio pro šakas — vis jis prisiderindavo per kiaurą dieną sekti, kaip nuo pat ryto lig pat vakaro per didelį didelį dangaus skliaustą rieda saulė. Ar jis žinojo, kam jam to reikėjo? Tokia jau buvo jo siela; ką pasergėjęs, jis tol nerimo, kol nesusekė pačios pradžios ir paties jo galo. Be to gautas paveikslas buvo nepilnas, negalįs jo patenkinti.

Niekieno nežadinamas, jis jautė besiartinantį saulės tekėjimą, patsai kėlės iš lovos; vikriai, pakabiai, daug pakabiau, nei vaikščiojo, it beždžionė lipo gaisro kopė-

čiomis į pat stogo šelmenį, nesuskubdamas basomis kojomis visų spyrių palytėti. Gulė ant pilvo ant tų pat liesvų ir iš viso vieko tiesė kaklą per šelmenį rytų link, kad tik galima būtų išvysti pati pradžia saulės patekėjimo.

Dar tebėra naktis, dar niekas nejunta aušrinės, o Saulius jau mato, kaip juodą tamsą ima skiesti pirmieji jos spinduliai. Iš pradžių jų varsa neaiški, kažkokia mėlyna. Tai patys tolimieji saulės pranašai. Jie nakties veidų dar netaiso, mieguistų akių dienos džiaugsmu neuždega. Saulius rimtas palieka, nors džiaugsmo šaltis jam užteli per nugarėlę: nekantriai laukia antrųjų spindulių.

Dabar jis mato, kaip sparčiai mainos tamsios spalvos; jis dabar kuone rankutėmis norėtų nutverti visus švelniausius, subtelingiausius tarpvarsius, kol pranyks. Tik veltui — visi jie ūmai vieną akimirką virsta viena tirštai raudona varsa. Saulius jaučia, lyg gamta-karalienė siaustų savo galybės apsiaustu, ir pats gurklį tempia kuni-gaikščio rimtumu, laukdamas žadamojo gamtos majestoto.

Į raudonumą dabar įsimaišo balkšvumas ir sudaro tokį subtelingai švelnų rausvumą, kaip gražios moteriškės prietelingas šyptelėjimas. Šviečias grožėja drauge su saule ir Sauliaus veidas. Prietelingai jis šiepias atgal saulei. Jis visa savo jautria širdžia sveikina ją, iš nakties miego pakirdusią. Kaip jos pasilgo nuo vakar vakaro! Norėtų ją pabučiuoti, pasakyti: labas rytas sauluteil! — kaip kas rytas bėga savo motutės pabučiuoti.

Šaulė pagalios tapo paprastai geltona, vis toliau nuo savęs gindama visas ryto sutiktoves spalvas. Ir jau rimtai vienodai ima plaukti erdvės okeanu it laivas, išsinerę pagalios iš šimtų uosto palydovių-laivelių.

Saulius geria saulę visu savu kūnu. Jam pradeda būti vis geriau, vis šilčiau; paskutinį kartą nukrato ankstyvojo ryto vėsumas; akelės it dvi žvakuti užsidega šviesa nuo saulės. Nors nebelipk nuo stogo.

— Vėl tu, vaikeli, dangčio čiukure... Ką gi tu nauja bematai, nabagėli? Ko gi benorėtumei pamatyti? — iš žemės prabilo dar mieguistas liūdnas vyriškio balsas. Tai Sauliaus tėvelis Iešmanta, pakirdęs iš miego, eina savo bernų žadintų. Jis matė praeidamas tuščią mažojo ir mylimojo sūnelio lovėlę, pyko už tai, norėjo išėjęs apibarti ir — negalėjo. Jis jau žinojo, kur tamsiomis jauno mėnesio naktimis ieškoti Sauliaus; norėjo pabaidyti, kad susirgs, ir tai užkliuvo gerklėje.

Saulius nė nedirstelėjo į atmetą aukštyn tėvelio galvą: ir be to iš vieno balso kiaurai „matė“ tėvelio vidurį, lyg jis būtų buvęs stiklinis, tikrai perregimas. Saulius anksti perprato nesudėtinį sodžiaus gyvenimą ir nepainią jo žmonių psichiką. Tad jam nebuvo jokių sienų — „matė“, kas ką jaučia ir toje valandoje daro, nors būtų kitoje troboje.

Saulius „matė“ savo tėvelio sie!vartingumą, nuliūdimą svyravimą, vis iš meilės. „Matė“, kaip tų jausmų spinduliai „perveria“ jį. Jam gera, ir jis „mato“, kad iš jo

paties tokie pat spinduliai eina į tėvą ir tėvui dėl to darosi gera. Meile uždek, jei nori meilės pritirti.

Bet tai nebuvo paprastosios meilės šilimėlė. Liūdną už jo galvos tėvą išgirdus, Sauliui jo nepagailo; nesukrutėjo atgailos jausmas ir pasiryžimas tokiuo būdu nebeliūdinti. Nei meilės, nei užjautimo Saulius nejautė. Jo siela buvo nepaprasto jausmo reflektorius, ne jausmų židiny; ji tik tai atmušė, kas į ją įkrito, kas per ją šliūkštelėjo: motinos, tėvo meilė, mokslo balsas, vaizduotės svajonės, gamtos slėpiniai ir grožybės. Viena tik grožė. Bjaurumo, pykčio, keršto Saulius, nors dar ir nebuvo prityręs, nebūtų ir visiškai jautęs, kaip fotografijos stiklas nejaučia kai kurių varų ir nereaguoja į jas.

It Eolo arfa¹, Saulius atsiliepė menkiausiam pūkštelėjimui į jį. Tad negalėjo neapkabinti motutės, per naktį jo pasilgusios ir akim jo ieškančios. Bet ligi tik ji kur nusigrįžo, Saulius nieko širdy nebejautė. Lygiai su tėvu, kuriam visas Sauliaus elgimasis buvo neatspėjama mįslė.

— Kadgi žinotumei, tėveli, kaip gražiai saulytė akeles iš miego pramerkia! Lipame, tėveli, kada nors abudu ant stogo — pamatysi! — masino tėvą, tokiom akim į jį žiūrėdamas, tokiom degančiom kažin kokia ugnele, jog tėvui net paširpo. Paslėpdamas tą savo lyg išgąstį, Iešmanta subaudė:

---

¹ E o l o a r f a — senovės graikų vėjų dievo Eolo arfa, kuri pagal pavadinimą, saulei tekant ir pučiant mažiausiam vėjeliui, skambėdavo labai švelniais maloniais garsais.

— Gana gana, Sauliuk!.. Vis tebesi mažprotis. Kada gi pradėsi protan eiti, a? Juk metas tau ir į klases eiti...

Dabar Sauliui pasimatė keista, kam čia mokslams iš jo reikalaujama kokio „proto“, kurio jis neturi ir vis dėlto nesimokydamas moka lygiai tiek pat, kaip ir turinčios proto seselės, mokiusios per kelias žiemas. Tad nieko į tai nebeatsakydamas, sugrįžo prie savo minčių.

— Tėveli, kai aš tapsiu karalium kaip Saulius, tai aš čia kieme pasistatysiu aukštą bokštą. Dar aukštesnį, nei bažnyčios. Ir iš ten sveikinsiu bundančią saulę.

— Kam gi tau to bokšto, kad ir dabar pasveikini nuo stogo? — paabejojo tėvas.

— Gi kad matytųsi per Kalniečių pakriaušę, per viršų pušyno ant jos; kad jau niekas nebekliudytų man... Mes slėny... Mes negalime matyti pačios pradžios saulės...

Sauliukas kliedėjo tėvui neapsakoma širdgėla ir neriimu, kad turi slėnyje gyventi; pasiilgimu aukštybių, kalnų, bokštų: visa to, kas leidžia akim perverti toliausias erdves. Saule buvusios užsidegusios jo akutės ūmai aptemo. Aptemo, tik neužgeso, ir žiūrėjo kažin kur tolyn, ne į tėvą, slėpiniais iš tos savo sielos gilybės, kurios tėvas, paprastas sodietis, negalėjo iškakėti. Jam pasimatė iš Sauliaus kalbąs kitas, nebe Sauliukas, visai jam nepažįstamas asmuo. Ir dar labiau pabaiso.

— Nieko, vaikeli, keistesnio tu nepamatytumei nei nuo Popšutės kalno, nei iš viršūnės kareivių dybės piliakalnyje,— tarė senis Iešmanta, giliai atsiduso ir nuėjo į klėtį bernų keltų.

Sauliukas ir tame dalyke nesutiko su savo tėveliu; Popšutė ir Piliakalnis jam yra jau tiek davę, kiek nebetilpo jo sieloje. Popšutė ir Piliakalnis buvo jį padarę tokiuo, koks jis yra. Tai kur buvęs, kur nebuvęs, vis jis veržėsi į vieną ar į antrą pabūti. Ten jam nebuvo nuobodu, nors taip pat kažin ko ilgu.

Įešmantai gyveno giliame slėnyje, išsitiesusiame kuone stačiai iš žemių į vasarius. Vakarų pakriaušė buvo neaukšta, visa plika; nei krūmelio, nei vienkampio medelio. Ir Saulius ji buvo visai neįdomi. Kas iš jos, kad žengsi žingsnį aukštyn ir viskas jau matosi į vakarus per išstisus tris mylias?

Aukštesnę vietą vakaruose tesudarė toliau nusitiesusi kalnų alkūnė, ten jau apaugusi giria. Iš ten Sauliukas ir taikė peržiūrėti per aukštąjį rytų kriaušį, visą apaugusį pušimis ir dengiantį saulėtekį.

Taigi, ligi tik sodžiaus vaikai, būdavo, susirinks ūlyčgalyje ir, nors vadinami „pramonieriais“ ar „makanikais“, nebesižinos, kas čia beištaisius, Saulius, jei jų tarpe bus netyčia atsiradęs, mes vis tą patį sumanymą, tvirtą, nebeieidžiantį bėprieštarauti:

— Į Popšutę.

Tik jam niekas ir neprieštaravo: tai buvo pati gražioji jų laukų vieta; visados jam vienan balsan atsakydavo:

— Į Popšutę, į Popšutę! — linksmi baigdami savo seimą. Ir nieko nebetrukę, ankšta krūvele gužėdavo keleliu šalia raisto.

Ne vienas Saulius, visi draugai laikė akeles įbedę į aukštą, už puskilometro gulintį Popšutės kalną. Akys žybsi netikėtai didžiu džiaugsmu; alsavimas nelygus; ne eite eina, tekini bėga, tarytum kažin kas jų ten laukia su dovanomis.

Neklydo: jų laukė įvairi Lietuvos gamta ir siūlė jiems visokių savo dovanų — grožės ir džiaugsmo.

Popšutė, kaip ir visa kita, Saulius savotiškai vaizdavosi. Popšutė, atskilusi šaka vakarinės kalnų ežios, šia pusį pušyno atgulusi, jam rodė visai ne kalnas, tik il-sintis Liūtas, pirmutines kojas prieš save ištiesęs ir šeriuotą savo kaktą atmaukęs: jo atkalnė buvo plika, o viršus aukštais beržais apaugęs. Vaikų nuraustas dešinėj kriaušius buvo akies vietoje. Liūtas aukštai kėlė kelmuotą savo ančiakį, lyg stebėdamasis, jog atsirado krūvelė réksnių-lermininkų, drįsusių sudrumsti amžiną jo rimtį.

Juo artyn kalno, juo vaikai spartyn. Pagaliau bėgtinai ant pat viršaus, į Liūto kaktą. Čia ne tik Saulius, visi išsyk rimo, pasiduodami gamtos tylai. Tik ji nebuvo negyva, nes ir kapuose nieko nėra negyvo.

Čia Liūtas buvo ne tik kaktą atmaukęs, dar per visą nugarą karčius pastatęs, lyg būtų rūstavęs ant savo draugo Pagrubio, kurs iš anapus raisto negi iš meilės moliu raudonavo. Slėnio pušys rankčiomis stiepės aukštytyn užstoti juodu tamsiai žalia uždanga. Tik veltui! Nepasiekti joms milžino akių, neužstoti joms apylinkės reginio! Jis drąsiai žiūri tolyn palei visą slėnį ir didžiuo-

jasi jo nugaros beržai, baltais savo trinyčiais gašavodamies, jog visu liemeniu pralenkė rudinėtų senapušių viršūnes.

Įvairu čia buvo vaikams žaisti.

— Šakų! — neleidęs atsidusti, rimtai įsakė būrio viršininkas Laurukas, ir visi kaip vilkuičiai šmūkstelėjo į krūmo tankį, nepaleisdami kits kito iš akių, nes krūmo rimitis visus bailino, nors jie žinojo čia nesą laukinių.

Neilgai trukus šursėjimas ir šlamėjimas per krūmus tęsiamų sausų šakų ėmė reikšti jau esant kuro patiekta. Tuoju keliaklupsti padirbo Liūto akyje vietą; tuoju prilaužė sausų šakų, prigraibė skujelių, ir karšta, geltona ugnis, linksmai sproginėdama traškėdama, apdavė vaikų veidus.

— Lapuotų šakų! Daugiau dūmų, kad už mylios matytųs, kaip seniau iš piliakalnio! — komandavo Laurukas, dievobaimingai žegnodamas prasidėjusią ugnele.

Radosi lapų, ir dūmai aukštai aukštai iškilo į padangę juodu bokštu ar kaminu ir, mažo vėjelio dvelkiami, sunkiai sviro ant miško vienon pusėn.

Kaip miško dievukai ar aukų degintojai stabmeldžiai, vaikai šoko zujo aplink ugnį; šokinėjo per viršų, pasinerdami dūmynėje ir prunkščiodami nuo gailumo; tupinėjo, karštus anglis krapštinėdami ir už kits kito kaisiodami šakalius, kad dar karščiau būtų. Lyg to reikėjo jiems sušilti.

Įdrisę ar įsismaginę pakriko po krūmą šūkaudami ir dainuodami. Rinko daugiau kuro. Kitas, baltgrybę radęs,

tuoju bėgo jos keptų; kits uogelę nusiraškęs nešės pasirodyti ir vaikiškai viepės, pasidėjęs ant delnelio, lyg dovanų gavęs iš meilios viešnelės. Kitas iš pat atkaitos nusiraškė riešutų kekę ir, visiems bežiūrint, bandė, bene jau dideli brandulai.

Niekas nepasergėjo, kaip Laurukas išnyko, ir dabar štai, neva iš miško, ūmai susirado, pernykštėmis bulbėmis kišenėse nešinas.

— Ir aš kai ko radau po beržais,— pajuokavo, nužerdamas anglis nuo karštų smilčių, apkaupdamas jomis bulbes ir vėl apkasdamas žarijomis. Vaikų ūpas dar labiau pakilo; buvo, kaip ir visada, vaikiškai alkani, neprisotinti kaip antinai. Tad visų atidė įsitempė į vieną ugniakuro vietą; visi dorėja bulbeles, apklodami karštimais, kad būtų karščiau.

Tik vienas Saulius lyg nemato visų tų įdomybių ir skanėsy. Jis žiūri į malonų gimtinių slėnį, kur viso jų sodžiaus laukai atgulę. Laukai puikūs, kalneliais kuproti, upeliu gembėti, pievelėmis pamarginti; tokia įvairybė, jog šimto sieksnių nerasi vienodumo.

Aure, gimtinis sodžius pačiame viduslėnyje, apaugęs tankiais ir senais medžiais, lyg vienas išsisodėlis.

Aure, pirmasis medžių krūmelis; tai jo sodėlis, kur po šimtą kartų jis su mergiotėm bėgioja uogautų ar obuoliutų.

Antai, pašlitai prieš saulę puikus, žolėtas apluokas su daržine ir paviečiais atakaitoje, su klojimu ir žardais toliau. Aure, ir maža pirtelė.

Visa tai jo išstrepinėta, išlandžiota, išjodyta. Ak, kaip malonu: už didžiausią dvarą nebūtų atidavęs tos sodybėlės: kas dvaras, kad ne gimtinis?

Dešinėje akys grimzda kimsuotose balose, kur už keleto kilometrų pačioje pamiestėje Beragio ežeru pasi-
baigia. Kairėje — slėnio galo neatsieksi. Tik dūli Valiulio kalnelis; ilsis, Dviragį ežerą į antrą galą slėnio, į pat Salas nuvaręs.

Staigūs rytų kriaušiai, kur lygiai bėga, neaukšti rodos. Gi kur Malaiša jų nugarą lig slėniui pergraužia ir upeliu tekina vandenį-kraują, viršūnę už 200 pėdų teišvysi. Pačiame viršuje drąsus Žigė trobą pasistatė. Pažiūrėk, net baugu, kad ištikusi audra apačion jos nenuritintų, kaip svavalininkas piemuo nuritina akmenį. Bet butas stovi kaip stovėjęs ir kruvinomis savo akimis-langais, kai vakarop leidžiantis saulė savo spindulius į juos atremia, žiūri tolyn, kur už kelių mylių senovės vienuolynas mūrais boluoja, o dar toliau — dangus su žeme susisiečia.

Atkalnėse krūmeliai, gal netyčiomis ūkininkų paliekami, rūtų darželiais žaliuoja. Pakalnėse juodalksniais apaugę paversmiai ir kur ne kur kaip šašai melsvuoja senkapiai-dirvonai.

Kur plika, aštrus vėjas smėlio šonuose baisias žaizdas padarė; įdubo jie ir prisizeldė jaunų pušelių; lyg žaliu lopu užsilopė.

Toliau antras milžino kirtimas — tarpukalnė, kur aukštas Juodonių piliakalnis, Valiulio saugomas, iš senų senovės sargybą sergsti.

Visa tai apžvelgęs, ištiesė kiek begalėdamas aukštyn rankas; neapsakomu pasigėrėjimu patraukė gimtinio oro ir pilnai patenkintas ištarė pats sau, tyliai, lyg vėjelio dvelkimas:

— Ak, kaip čia ramu!

Mažas jo protelis nė nemokėjo visą Lietuvos malonumą kitaip išreikšti. Tik kitaip jo ir neišreikši.

Šveicarijoje, Norvegijoje ir dar kitur aukšti, pliki uoliniai kalnai savo viršūnėmis debesų siekia. Aukštyn žiūrint, galva sukas; jų suvirtimas jūrių ar ežerų pakrantėmis perima žmogų baime, nužemina, smelkia. Puiku ten, iškilminga, bukštu, tik vienoje Lietuvoje tėra — ramu. Čia pasižiūrėti, Lietuvoje — gyventi. Ramumą, gaudžios poezijos sparnais pasitaisiusį, Lietuvoje terasi.

— Per pirštus, kas kišis per anksti! — ūmai šuktelėjo Laurukas, kasikliu ant ugniakuro mojuodamas ir nekantruojančius draugus gindamas nuo mėginimo, bene jau iškepė.— Nei sušilti bulbėms neduosite...

Saulius krūptelėjo. Draugai paklusniai pasitraukė ir laukia, kad viršininkas, pirma pats pamėginęs, tars iškilmingai:

— Jau.

Tai išgirdę, besočiai kimba į karštus pelenus tiesiog pirštais, nudegdami ir padaužinėdami juos į šlauniotės; ryja karštas bulbes tokiuo godumu, kokio teišmoko tikras badas ir valgumas jaunų, išsibėgiojusių vaikų. Tiki nu, kepti svetimų kraštų kaštanai vieni niekai prieš lietuvių lauke keptas bulbes!

— O tu gi, Sauliuk? — susigriebia Laurukas, užmiršęs draugą. Jis stovi kiek tolėliau, vis taip pat išžiūrėjęs į tolą, lyg nieko nejudamas, kas čia aplink darosi. Tai išieškojęs pelenynę ir beradęs paskutini dvi, ištiesė jas draugui.

— Te, žiūrėk, kokios gardžios!

Sauliukas nežiūrėdamas paima; nežiūrėdamas padėsto iš delno delnan ir vėl krūpteli.

— Ka-ka-rie-ka! — atėjo garsas nuo tolimos Pakalninės. Tai gaidys skelbė ateinantį vakarą.

Gi saulelė tikrai vis žemyn leidžiasi į savo auksinius vakarų rūmus. Jau ir už miško. Jau medžiai savo ūksme visą slėnį užklojo. Tamson skęstančioje girelėje atsiliepė slėpiningas ūžimas ir šnibždesys. Pakirdo miško būtybės ir ėmė šliaužioti po medžius. Dabar į tamsią krūmynę nei už ką nebebūtumei vaikų įvaręs.

Gamtos paslaptinėn tardamas, ėmė šnibždėti Sauliukas, lyg poterėlius kalbėdamas:

— Vieną kartą pačiame vidunaktyje eina žmogėnas takeliu pro aną kalnelį pabalyje ir vis galvą laužo: kam šis kalnelis Gaidžkalniu vadinasi. Tiktai: kakarieka! po pat jo kojom. Žiūri, gi kalnelyje stovi didelis, puikus, raudonas gaidys. „Tai žydas besinešdamas bus jį pametęs,— sako.— Reikia jis sugauti; paskui dar lapė praris.“ Ir ėmė gaudyti. Sugaus, du auksinu gaus. Naktis tamsi tamsi; o gaidys kaip žarija žėri. Griebia, o jis antrapus kalnelio šmykši. Apibėgs aplink — gaidys šiapus kalnelio bestovįs. Suprato žmogus tai pinigus, ne gaidį esant; jei pagaus, ne

du auksinu gaus, tik visą lobį čia išsikas. Ir įniko gaudyti. Visas sušilo, drapanas nusivilko, užilso, vis dėlto nesiliauja, gaudo ir gaudo, vaiko ir vaiko. Ka-ka-rie-kal pragydo gaidys, ne tas, kurį gaudė, tik Pakalninėj, kaip dabar štai. Kva kva kval prapliupo kalnelio gaidys tan bal-san tokiuo velnišku juoku, jog žmogus krito nebegyvas. Rytą rado jį čia pakalnėlėje.

Daugumas naktigonių ir dabar vidunakčiais matą kalnelyje auksinį gaidį, tik niekas nebedrįsta jo gaudyti. Nė drįsta nė gulti jo paantvalnyje, nors ten sausiau: kaip tik užmigs, čiūkš juos už kojų nuo kalnelio ir nutraukia. Užsitrauks vėl, atguls, užmigs, čiūkš ir vėl apačion. Kol ne- nuvaro iš tos vietos.

— Lauruk, eikiva kurį vidunaktį su tuo gaidžiu pasikalbėtų! Jis daug mums apsakytų. Gal pasirodytų, kur jis kalne gyvena, ką ten veikia ir su kuo. Nejaugi vienas per amžių amžius? — pabaigė savo pasaką Sauliukas.

— Ką kliedi, Sauliuk? Ar taip pat nori galą gauti? Šiaipjau aš dažnai ten arklius vedžiojuos. Tik naktį... ne, aš neisiu! — nesutiko Laurukas.

— Tai aš vienas nueisiu,— pabaigė Sauliukas atkakliu, bet kitų neverčiančiu balsu.

Niekas jam neatsakė. Visi stovėjo dar labiau pabūgę; dar nedrąsiau, kaip visados Sauliaus draugėje.

Lup lup lup! ant jų galvų.

Vienu matu visi vaikai atsidūrė pakalnėje. Beliko nė- maž nenusigandęs, nors krūptelėjęs, Sauliukas ir Lauru-

kas. Laurukas taip pat ėmė bijoti vakaro; tik drąsinos ir nepadorėjos draugo, kurio niekad os neapleido.

— Sauliuk, kas čia? Bene „gaidys“? — nusitvėrė jį už rankiotės.

Tai buvo du kėkštu, užuodžiusiu mėgiamąsias bulbes. Sugrįžo ir draugai.

— Žarijų palikti negalima: dar miškas užsidegs. Tik kuo vandens iš markos parnešti? — rimtai susirūpino Laurukas.

— Gi mes patys užliesime...— atsiliepė kažin kas.

— Tik drįšk! — atšovė Laurukas, kumšteli rodydamas.— Ugnelė paniekinti — nuodėmė; dar supyks ir atmonydama namus sudegins ar paniekintoją spuogais išbers. Ji reikia tyru vandenėliu užlieti. O kad tokio nėra, tai užkaskime smėliu.

Susarmatytas vaikiukas, nieko nebeatsakęs, pats pirmas kibo į darbą ir, užrausęs ugniavietę, pamaldžiai ją peržegnojo. Tik taip padarius, buvo galima ramiai grįžti namo; tik taip buvo tikri ugnelę nieko bloga jiems nebedarysiant.

Sauelė ir visiškai užsileido už kalno. Tik raudonas, kaip kalnelio gaidys, dangus bereiškė vietą, kur ji dingo ir koks bus rytoj oras.

Namo, namo, vaikai! Žiūrėkite, ką jums namiškiai pasakys už tai, kad taip ilgai užtrukote!

Vaikai grįžta atgal taip pat tekini, kaip ir atbidzenę; tik vis dairydami atgal, lyg gailėdami, jog turi palikti tą ramią ir įdomią vietelę.

Rytuose dar įdomiau: ten Piliakalnis, ten Valiulis, ten šilelis su dreve galiūne.

Už tarpinių klampynių, ten, kur slėnys ima palengvo šlaitu aukštyn kilti, augo gerai jau praretintas šilelis; taip kuopnus, kaip neesti nei gryčia kunigo laukiant, smėliu pabarstyta, šakelėmis pakratyta.

Niekados pabaigtinai nenukertamas, tik retinamas, išsiimant atskirus šiam ar tam tinkamus medelius, tai drūtesnius, tai laibesnius, medžiagai, ne kurui, šilelis nebuvo nuobodžiai vienodas, lyg dirbtinai auginamas ir pakarpoamas. Čia buvo sienojų, buvo gegnių, karčių; buvo botkocių ir padaigų. Ir ant visos tos jaunuomenės viešpatavo milžinas — senapušė drevė, viena pati tos eilės bepalikusi. Ji pakirsti dar niekam nebuvo atėję į galvą, kad ir kažin kaip reikėjo lentų ir kuro.

Kupli kupli, aukšta aukšta, senapušė rodės tyčia išdai-ginta ir laikoma, idant valdytų prižiūrėtų bent šimtą kartų jaunuomenės, kurią ji pati buvo pasėjusi kalnų kalneliuose, pakalnių pakalnėlėse. Jos šakų buvo nedaug, netanku; užtat kurios buvo, buvo kaip ištisi nuo kamieno atkragę medžiai sienojai. Jos visos tebežaliavo viršūnėse, tebebuvo pilnos gyvybės ir galybės. Niekas jų skujų barzdų pušinėms nebesilaužė, nes nebepasiekė.

Tokią daugybę grūdinių ževolių berdama, ji viena pati būtų užsėjusi visą Vaduvų kraštą; būtų visoms pušelėms tapusi motina, senė ar pra-prasenuolė, kaip buvo papi-liakalnėje. Taip pat būtų jai derėję kalne stovėti, kaip jai čia derėjo: tokį ji darė užbaigtą įvairialapsnių medelių

miškelį-bukietą, jog, rodos, pakirsk ją, nebeliks nei paties šilelio. Jis sumažės, taps nebe girelė, tik krūmas, ir visai nebebus įdomus.

Piliakalnis anapus tarpukalnės, senapušė šiapus buvo du draugu, lyg kad ne taip skaudžiai nuobodu būtų pavieniui amžinybė amžinėti. Kas jiems, rodės, ta upvietė tarpukalnėje, ta barsukynė ir lapynė, visa tamsiai prižėlusi alksnių? Kas net saviškiai neužaugos, kurie ničnieko nežino, ką žino ir yra mačiusi senapušė ar piliakalnis?

Gryna gryna tol aplink miško patriarchą. Jokios čia nešvarybės, jokios puvenos; nė žolė čia nežėlė, kaip toliau, tankia, gauruota veja, slepiančia savąją tam tikrą mažutę augmenijos ir gyvijos valstybę. Jokios kirmėlaitės. Ką besakyti apie gyvates: joms čia kalne per sausa. Vieni rinktinio gražumo drugeliai, ne tokie, kaip kopūstiniai, linksmi, vikriai plavena. Ir ilgakojai žiogeliai spraksi šokinėja lyg užsukamos plieno plunksnelės: jokio nėra reikalo, o šokti reikia, nes taip jau — užsukta. Dar zvimbauja keistos miško musaitės, ne tokios, kaip trobose arti mėšlynų.

Visais dienos laikais po senapušė esti taip ramu ir jauku, kaip esti glaudžiantis prie senelės šono. Ir dar nebuvo tokio, kurs, eidamas pro šalį, nebūtų čia atsisėdęs ir gerą valandą saulės atkaitoje pasikepinęs.

Senas senas, visai persenęs diedas Valiulis, kurį dievai užmiršo, nuo kurio visi žmonės savo būdais nutolo, neblikus drevės, gal visai nebebūtų atšaukiamas iš savo kalnelio.

Jei tau nebaisu nuo drevės nusileisti pečininkais, barsuku prasiskinti per tarpukalnę, pro pat kapelius ir vėl pečininkais pakilti į Piliakalnį, tai pakilus ir visai nebebus baisu.

Lygu lygu piliakalnio viršuje, tankiu pušelių šepečiu apaugę; liūdi liūdi jis, akeles pražiūrėjęs į bekraštę tolybę vakaruose; kaip liūdėjo maža švedų sargybėlė, palikta čia apsaugai, akimis sekdamą puikią savo kariuomenę, tirštais pulkais traukiančią į tolimąją šalį pelno ir laurų. Ar begriš jos pasiimtų? Ar beras ją visą? O gal užmirš ją; be jos sugriš per Baltiją į šaltą, bet gražią, kalnuotą savo tėvynę? Kaip tegali liūdėti švyturio sargas, paliekamas tuščioje saloje gilioje jūroje; niekas jo neatmena, niekas nesidomi, nors visi seka jo žiburį-žymę.

Švyturio sargui norsgi retkarčiais bent valgyti atveš. Piliakalnis nebe metais, amžiais skaito, kaip liko vienišas, lapių ir opšrų belankomas, tarp krūmų ir pelkių. Ir dabar jau šventvagystė tau pasirodytų, jei jo viršuje išspruktų bent vienas linksmas žodelis; lygu kapuose. Didžiausi réksniai vaikiščiai čia nurimsta; labiausiai išiplepėjusiems šnekos čia nutrūksta.

Ir grįžta kiūtina lankytojai atgal, vėl palikdami pilę vieną amžių paslaptinę slėpti.

Kas nenorėtų jo jaunystę atspėti? O gal nebeverta? Taip dabar viskas kitaip. Senapilio laikų viena kalba beliko, ir ta pati vis labiau teršiama ir apvaginėjama, kaip ir pats piliakalnis vis labiau ūriojamas godžiomis rankomis

žmonių, kuriems ne senovė rūpi atminti, tik didesnis galbas duonos pilvan įsikišti.

Čia gūdu, jei ne baisu. Čia patys atšalėliai žmonės kalba tris sveikamarijas papiliakalnės kapeliuose; ne iš baimės, iš pamaldumo, kad slėnin grįžtant, neimtų nuo Piliakalnio akmeniniai kamuoliai riedėti vytis; kad per atkalnės žvizdrą numirėlių kaukuoliai, nematoma ranka paritunami nuo kapkalnio, neimtų tarškėti; kad nematyto didumo paukščiai neimtų tylomis lydėti, ir tu neatsigostumei, ko gi jie iš tavęs nori.

Čia viskas gyva ne šio pasaulio gyvybe. Naktigoniai matę net arkliamėšlius papiliakalnės pievoje pačiu vidudieniu ar vidunakčiu imant zuikiais žaisti, kits kitą gaudyti, vienas kito vieton stoti, kaip vaikai daro.

Kas, kada ir kam tą piliakalnį susipylė, jei pylės? Kas bent ant viršaus juodžemio užbėrė pranešiojo, jei paties kalno nepylė, tik skritino? Jis senesnis už švedkalnius, kuriuos kariuomenė kepurėmis susipilstė: apie jo pradžią bemini pasaka apie Lietuvos milžinus.

Kam jam, aure, uola, it gumbas iš šono, svyra svyra žemyn ir vis nepabaigia išgriūti? Ką ji ten dengia? Duris į rūsį, kur sukrauta Lietuvos turtai lobiai, Lietuvos galybės pabūklai: patrankos, šaudyklės, kulipkos ir kitas kas? Kokie didvyriai juos ten saugo ir laukia nesulaukia, kad kas tą uolą pakastų, nuritintų, atidarytų duris ir išleistų aikštėn — tautos laimę.

Kai tai įvyks, nebereiks nei piliakalniui čia stirksoti: jis sugrius subyrės, niekais virsdamas, nes bus jau savo

sąrgybą išsergėjęs. Bet kol tai neįvyko, neramu ir pilna ne šio pasaulio gyvybės aplink piliakalnį. Visi jo lenkiasi. Niekam čia nejauku, kaip kad tavęs kas klauso, o tu jo nematai. Antai, dvarininkas sumanė iš liaudies atimti tarpines ir praliejo kraują; tiesa tos pat liaudies, ne savo. Antai, paantvalnio versmynas kitą poną su visais arkliais ir karieta bekeliaujant už kažin ką prarijo. Čia tarpukalnėse slapstėsi galvažudžiai, tykodami keleivių didžiuoju keliu keliaujant. Kaip dabar šie kapeliai lindi tarp piliakalnio ir alksnyno, taip lindėjo čia keršytojai už liaudies nuoskaudas.

Ne! Po tarpukalnės pečininkus skyrium čia niekas dar nėra laipiojęs, ypač piemens. Ir vyresniesiems plaukai šiaušias iš baimės. Ne! Čia baisi ir nelankoma vieta ir gal dėl to tokia tyli ir rami.— Rami — žvėreliams, bitelems, ne žmonėms.

Į šitą vietą kelią pravedė ir visas paslaptis Sauliui išpasakojo Laurukas. Jis visa apylinkėje žinojo, visa jau buvo susekęs ir ištyręs; nei vieversėlio gūžtelė nuo jo nepasislėpė.

Įsakė jam motutė palaužti pušinę krosnies padui šluostyti. Vienas pats bijodamas eiti, Laurukas pasitelkė Sauliuką ir visus sodžiaus „makanikus“ draugus, taip pravardžiuojamus už tai, kad niekad os nestoja be išmislių.

Pralenkę visas kalbamąsias vietas, kur dažniausiai vaidinasi, šiaip taip apvalia kartimi, it katinai tvora, perėję iš tarpinės zliaukiant platų perkasą, pilną juodo purvo, kurio dugno nė su ilga kartimi nepasieksi, vaikai

atsidūrė atkalnėje ir veikiai murktelėjo į šilę, visi perimti didžiausios baimės, nes tai buvo pats vidudienis.

Bet štai iš vieno medelio kitan striktelėjo voveris, ruda ir, jiems pasirodė, nepaprastai ilga, kuone viso masto. Uodegą ištiesus, ji skrido it paukštis, lengvai pataikydamas ant laibiausios šakelės ir vos vos ją telinktelėdama.

Toje akimirkoje vaikai užmiršo visą baimę, visus pojukus, visus piliakalnius ir pakėlė tokią ergelį, tokią pašėlusį šauksmą, kokį vargu bau kėlė piliakalnį kitąkart atakavę priešininkai.

Staigiai išgąsdintas žvėrelis, visą atsargumą užmiršęs, šoko ant senapušės ir pasislėpė. Vaikai žiūri: gi aukštai tarp šakų dūli kaip triausė voveries lizdas.

Laurukui nereikėjo sakyti: žiponėlį numetęs ir juostelę susiveržęs, jau šliaužė į drūtą medį, kaip meškinas prie avilio. Kiti visi, galveles aukštyn atmetę, sekė kiekvieną jo sukrutėjimą, rydami seilę iš baimės, kad tik nepasilaiduotų; pasilaidavęs nors vienam ašimirksniui, jau nebeįtemptų savo raumenų ir gautų pabaigti šliaužti žemyn.

— Lipk, lipk! — tvirtino draugą, bent aštriais savo žvilgsniais, jei ne kuo kitu, paremdami jį iš paskuigalio. Vaikų gyvybės magnetizmas neabejotinai lengvino jam lipimą; bet šakos vis tebebuvo aukštai, medis vis tebedrūtas.

— Ar įlipsii? — šaukia iš apačios tokia baimė, lyg nuo įlipimo būtų priderėjusi jų pačių gyvybę.

— Įlipsiuu! — ateina iš viršaus atkaklus balsas. Laurukas įnirtęs, nors palengva, bet neatsileisdamas kilo aukštyn, taip kietai rankom ir kojom apkabindamas medį, jog rodės priaugusi pintis.

Štai pagaliau ir šakos. Kaip gražu už keturių penkių sieksnių nuo žemės ant šakos ilsėtis!

— Aš karaliauju! — šaukia Laurukas, pasididžiuodamas įlipimu ir patenkintas užmokesniu už vargą. Patys žinote, kaip malonu vaikams po medžius laiptoti, po urvus šiaudynėje landžioti ar ką panašiai į laukinius daryti.

— Tu per ilgai nekaraliauk! Geriau pabaik lipti lizdą ir išimk jauniklius, jei yra! — nekantriai šaukia iš apačios pavydelninkai.

Lipa dar aukščiau. Štai kiša ranką į kinį.

— Ar yra? — šaukia iš žemės, nebeiškęsdami įdomumu.

— Ojoi, kad įkando! — sukliko viršininkas ir, voveris palikęs, nei šakų nebežiūrėdamas, pasileido žemyn šliaužti. Keliolika sekundžių, ir žlebt žemėn. Striktelėjo, griebės už pilvo galo — visas tarpukiškis kaip su selvasaru išdegintas: nei siūlelio drobinių kelinėlių.

— Nu, duos dabar tau močia! — tarė vienas draugas tokia neskanumo mina, lyg kad jo paties būtų laukusi pirtis už drabužėlių draskymą.

— Tai tau pačiam močia duoda už kiekvieną padarytą skylę! — atsikirto ir be to piktas Laurukas, čiulpdamas iš įkąstos rankos kraują.

Voverys, nors užpuoliką atmušė, tačiau ir pačios išsigando ir viduje neberimo: visos trys išspruko iš lizdo ir lengvais, drąsiais šuoliais persikėlė ant kito medžio. Vaikai barškinti jį, voveraitės dar ant kito, laibesnio; vaikai jį pakratė, ir voveraitės it kankorėžiai žlebt, žlebt, žlebt žemėn. Jos bėgti, vaikai vyti, kas kurią matydamas.

Laurukas ir čia pasirodė už kitus vikresnis, nors su kelinėmis, kurios jam vos pasturgalį bedengė. Tarp pušelių žemėje pasiritęs, visu kūnu voveraitę užgules, jau nesavu balsu, lyg skerdžiamas, klykė triumfą. Jaunutis žvėrelis, nežmoniškai sugniaužtas, vos bevirpėjo. Tačiau, tuojau atsipeikėjęs, ėmė taip raitytis ir iš rankų veržtis, jog Laurukui, nenorint paleisti, nieko kito nebeliko bedaryti, kaip įsileisti ją sau į antį, susiėmus rankoves ir pilvą.

Pušinės šiuo kartu, tiesa, nebepasilaužė; užtat grįžimas buvo taip rimtai iškilmingas, kokio nė Rymas savų karvedžių su sugautu Afrikos karaliuku grįžtant nebuvo matęs.

Pirma dideliais žingsniais sparčiai žingsniavo nugalėtojas Laurukas. Sučiauptos jo lūpos ir suraukti ančiakiai reiškė jį bevelysiant duotis visą nugarą sudraskyti, kaip sudrisko jo kelinių klynas, neg paleisti voverį.

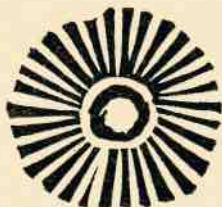
Paskui jį smulkiais žingsneliais kiauliarisčiu ruseno kiti, kartkarčiais užbėgdami Laurukui už akių ir kumštelėmis grasydami:

— Nepaleisk!

Sugauta voverytė veikiai apsirato pas Narvilus ir buvo didis visų namiegų žaislas, kol besvavalydama įkrito į statinę su vandeniu ir ten gavo galą.

Iškilingas pakasynas su giedojimais ir pamokslu iškėlė juokais, iš tikrųjų ilgai ilgai visi mekanikai, ne tik namiškiai, gailėjos „Kaltadantės“. O jei basynų nesėdėjo, tai nebent tik dėl to, kad 1) vasarą nors vieną valandą išsėdėti vietoje buvo nepakenčiama kankynė, 2) kad ir be to per kiaurą vasarą buvo basi.

Nuo to laiko Sauliukas dažnai pats vienas, baimės neišmanydamas, čia valandomis sėdėjo ir šimtą kartų perminėjo visa, ką tik buvo girdėjęs apie Piliakalnį ir jo Valiulį. Šimtąjį kartą girdima pasaka vis jam rodės nauja, vis jam davinėjo naujų jausmų širdžiai ir naujo sielvarto.

MEDŽIOTOJAI

Paskutiniaisiais laikais Niaura vis dažniau ėmė medžioti aplink Juodžiaus Kelmą ir Valiulio Kalnelį.

Niaura buvo visoje apylinkėje žinomas medžiotojas. Iš namų išėjus anksti rytą, dar saulei netekant, jam buvo dykas galas nubėgti dešimt, keliolika kilometrų ir sugrįžti priešpiečiais, kad dar būtų laiko pietums išvirti koks paukščiokas ar kiškiokas. Tai nečioniškiai ir apylinkė visai nesistebėjo, matydami Niaurą nuolat braidžiojant jų balas. Sakės ten užtikęs begales perkūno oželių (bekasų). Kas šeštadienis popietuvėmis buvo ten tikra kanonada, kad net pats Burzdulis imdavo žiūrėti ranka užsidėjęs į tą kraštą.

Kas buvo matęs Niaurą medžiojant, niekas nebūtų pasakęs, tai tas pats, kurį Aleksys ir kiti taip gerai pažino: paniurėlis, rimtas, nepatenkintas; greičiau šaltas, neg karštas, o jei ir karštas, tai daugiau piktumu. Toks jis buvo, net kai į jaunimo vakaruškas ėjo ir ten šoko; toks pat, kai ir Aleksiui dainuoti padėjo. Tik imant šautuvą, jau švito jam veidas ir krito šalin visi šešėliai.

Didžiausiam motinos Niaurienės pasipiktinimui, Jokūbas, namie būdamas, gulėjo vienoje lovoje su šunimi, savo paukštiniu Šeikiu. Abiem buvo neapsakomai nepavirku: Jokūbui, kad negalėjo kaip reikiant išsitiesti; Šeikiui, kad neišsiteko kojose skersai lovą. Jokūbas jį spardė ir užgavo. Šeikis kentė dūsausdamas, nečypdamas, bet tik gulėti su savo draugu. Niaurienė ateidama piktai mušė jį per abi ausis. Traukė iš lovos. Tik tokį didelį „padlą“ ištraukti negalėjo, o Šeikis, mušamas per ausis, gaužės tokiuo nusizėminimu, tokiom maldaujančiom, išmintingom, reiškiančiom begalinį prisirišimą akim žiūrėjo į šeimininkę, jog ta, papliekus papliekus, imdavo ir paglostydavo šunelį. Gulėk jau sau, jei tau taip susirietus gera. Šeikis jai atsigerindavo pavizgindamas uodega, ir įvykdavo tarpukaris iki kito vakaro. Scena pasikartodavo.

Koks ten buvo Niaurienės ir mušimas! Tai buvo dora, minkštaširdė, gyvulėlius mylinti moteriškėlė. Su Šeikiu ji ne mažiau prieteliavosi. Kai Jokūbo nebuvo namie, Šeikis nė žingsnio nuo jos neatlyždavo, vis taikydamas jai pasidribti prie pat kojų, ant pat pasitiesusio sijono. Niaurienė supykdamo, gerokai niuktelėdavo Šeikį-padlą į nugarą; bet kad šis nė nemanė pasitraukti, kol šeimininkė neatsistos, tai taip ir palikdamo begulį ant prispausto sijono. Niuksėjimai ir neklausymai pasikartodavo kas dieną po kelis kartus, visai negadindami kuo geriausių santykių tarp šeimininkės ir Jokūbėlio draugo. Paskutinis Jokūbo žodis išvažiuojant būdavo:

— Motute, lakink Šeikį!

— Gerai, gerai! Tegu tik tave ten Petrapily taip lakina, būtumei toks pat riebus,— atsakydavo, paskutinią kartą bučiuodama ir žegnodama paniurėlį savo sūnų. Ir lakino, ir mylėjo Šeikį gal už tai, kad jis taip neapsakomai myli — Jokūbą. Ir dovanojo net tai, kad Jokūbui blusų pilną lovą prileidžia, nors Jokūbas tuo netikėjo ir steigėsi prieš: žmogus su šunimi blusomis nesidalijęs; greičiau nuo jo blusos pabėgsiančios į Šeikio vilnas, ne antraip.

Šeikis, kaip tikras denioniškis, ome atspėdavo savo draugą rytoj eisiant medžioti. Vos tik Jokūbas pasiryždavo, dar niekam to nesakęs, nei ginklo nepakilojęs, jau Šeikis tapdavo neberamus; pilnas gyvybės, sukaliijos ir trynės aplink draugo kojas, nuolat žvalgydamos jam į akis. Lengva gi buvo ir atspėti. Jokia mintis taip nepaerzindavo Jokūbo, kaip paketinimas išeiti į laukus, į krūmus, į paežerę. Tuoį šnervės pūtės, tuoį akys raudo. Jokūbas medžiojo net sadistiškai atsidėjęs, ne tik aržiai.

Neilgai trukęs, Jokūbas imdavo šovinius taisyti, kamščius, paraką ruošti, šautuvą valyti ir su draugu kalbėtis.

— Žinai, Šeiki, kur rytoj rytą eisiva? Gi paežerėn. Ančiokai, kad žinotumei, tokie jau riebus, jog net nuo plunksnų jiems varva. Tik tu, bra, rytoj neužmik kaip negyvas. Prieš saulei tekant jau turime būti vietoje ir pasitikti pylaites beišeinant pusryčiautų. Nuvesi, pagausiva, bus man mėsos, tau kaulų. Netikę tai paukščio

kaulai, tušciaaviduriai, be smegenų, vienos šeberkštys. Bet visgi tai — kaulai, šunų mėgiamieji. Kaip jie tau, Šeiki, žarnų nesubado, kaip tu, juos triuškindamas, dantų neišlūžti! Geri tavo prietaisai, nėra ko sakyti.

Šeikiui visa to beklausant, snukį Jokūbui ant kelio padėjus ir į veidą išžiūrėjus, pradėdavo net viduriai kurkti, ir jis čia jau pasiryždavo taip atsidėjus ieškoti paukščiokų, kad tikrai būtų abiem iš to gerumėlio.

Anksti rytą Šeikis pirmas striktelėdavo iš lovos, paleisdamas draugo kojas ir taip pažadindamas jį. Jokūbas nesiraivė, nors mieguistas ir piktas. Tikrai piktas. Avės naginėmis, vyniojos apivaraus taip, lyg rengdamasis vytis pikčiausią savo nedraugą.

— Palaukite... aš jums duosiu...

Šeikis į tą pat ūpą tik čypsėjo, sėdos, stojos, vėl sėdos, nebeišturdamas nekantrumu. Ir smuko abudu, nekandę, nesiprausę, tiesiai į ežerą, eiti aplink, apuostyti visų meldynų.

Visi raumens, visos gyslelės Jokūbui įsitempdavo. Jokia kitokia priemonė nebūtų tesėjusi jį taip paerzinti. Visa jo valia tempės į tą vieną — rasti ir nušauti. Nieko daugiau jam nebebuvo pasaulyj, nei mokslo, nei lygybių ar nelygybių. Dabar tik jis gyveno savuoju gyvenimu, pilnu, vidun nebepareinančiu.

Žiūrint, kaip medžioklė gerai atgaivina draugą Jokūbą, kana kados buvo ir Aleksys sumanęs tapti Lietuvos

Nemrodu¹, „venator politicus“². Taip jis vadino draugą. Vis dėlto jį traukė atspėjamieji ankstyvojo ryto gražumai, pasižvalgymas ir pasigėrėjimas, ne pati šviežiena ir gainiojimo azartas. Iš tolo tačiau Aleksys nepakaktinai įvertino tuos gražumus ir — juose pražuvo. Niaura ne labai jo ir tepasigedō.

Iš pradžių Aleksio užsidegimas Jokūbui pasirodė lyg ir tikrojo medžiotojo ūpas. Ir labai džiaugėsi, gaudamas draugą. To jam dėlto labai trūko, ypač tomis ilgomis valandomis, kai tekdavo maklinėti, nieko neužtinkant. Visai kas kita dviese zuikį ar lapę sekti ar net šiaipjau balabasyti vaikštinėjant. Surado Aleksui gerą šautuvą, išmokė užtaisymo technikos, pašaudė į rekę. Aleksys akis turėjo geras, tolumą sumetė neblogai, tai šaudė nepeiktinai ir labai tuo didžiavosi. Pagaliau pasiruošė į tikrą medžioklę.

Aleksys tą naktį nė migti nemigo — taip jam širdis plakė laukimu. Iš pradžių stengėsi pasirodyti senu medžiotoju. Tik ką išėjus į laukus ir Šeikiui atsitūpus laukinėti, Jokūbas didele pagarba nusiėmė kepurę ir Aleksui liepė taip pat padaryti. Aleksys nusiėmė. Jis stengėsi visa taip padaryti, kaip daro tikrieji medžiotojai. Taigi laikėsi ir ginklą už pečių kabinėjosi taip, lyg tai jam būtų buvę kaliošais maustytis — taip priprasta. Tačiau ligi tik išėjo į rytmečio rasą, ligi tik blykstelėjo

¹ Nemrodas — legendarinis Babilono karalius, garsus medžiotojas.

² Venator politicus (lot.) — medžiotojas — valstybės vyras.

aušros spinduliai, tuoj jis užmiršo tiesioginį savo uždavinį ir ėmė malti apie mylimuosius savo gamtos diemen-tus rasos lašuose. Net nebenorėjo eiti iš vietos. Girdi, jam šyptelėjusi tik ką nusipraususi ir dar nenusišluosčiusi, tai tebedrėgnom blakstienom, gamtos dievaitė, gal pati Mildė ar kurie monai...

— Kokia ji nenuobodi, ta saulytė! Žia, bene milijonus metų ta pati pateka, ir vis ji kitokia, kitaip kas dieną rausta, kitaip spindulius iš savęs trieškia...

Vos Niaura išjudino jį iš vietos ir nusivedęs paguldė šlapiame krūmelyje ties ežeru. Liepė nė nekrustelėti, kol jis su uodiku iš anos pusės pabaidys antis, kad skristų tiesiai jo pusėn.

— Tik šauk, nežiopsok, abudu kartu, kad abiem šūvais po vieną! — pabaigė Niaura tokia energija, tokiuo užsidegimu, lyg nuo to šūvio būtų priderėjęs didelės bylos laimėjimas. Šeikis tuojau išsitempė kaip styga uostyti ir atsargiai eiti pirmyn; Niaura klastingu žingsniu sekti.

Likusiam Aleksiui tuojau apreipo akys. Prieš jį tekėjo saulė, tiesiai į jį tiesdama per ežerą aukso juostą.

— Laumė juosiasi, ne kitaip...— nusprendė Aleksys ir tučtuojau pasergėjo, kaip visa valka ties juo atgijo ir ėmė tirštai krutėti lyg įkirmijusi; net siūstelėjo atgal. Tik tuojau pažino nekaltuosius bužungalvius ir, metęs šautuvą, ėmė jų semtis rieškučiomis su vandeniu, kad jam švelniai tarp delnų pakrutėtų. Vandeniui ištekėjus, sėmės vėl.

Ĥrrr! kuone ĉia pat dvi senės antys. Aleksys griebės pamesto šautuvo; širdis taip suplakė, lyg ūmai pavojų išvydus, net rankos sudrebėjo. Prsidėjo apysodą prie žando, tik antys jam uodegas beparodė.

Tai metė šautuvą vėl ant kelmo, bjauriai keikdamos, net prakaitu iš iritacijos apsipylęs ir taip karčiai susigraužęs, lyg per kvotimus pramikčiojęs tą klausimą, kurį kaip tik kuo geriausiai žinojo.

Ĥrrr! antrą kartą visas pulkas, šeši jaunikliai, viena krūva per pat jo galvą. Aleksys net dančiu grikstėlėjo, net jam akys paraudo pykčiu. Vėl griebės šautuvo, tik vėl beišvydo vienas uodegas; tokioje tolumoje nebuvo ko nė bešauti.

Dabar jis atsistojo šalia kero tokiuo tvirtu pasiryžimu šauti, nors į patį mėnesį, kurs antai nagele tebešvietė, baigdamas dilti. Ĉia atminė lietuvių patarlę apie senovės laikų gerumą.

— Ir tas pats mėnapalaikis, būdavo, kad patekės, tai kaip rėčkos dugnas. Ėgi dabar — kaip paukščio nagelė!

Nusišiepė Taučius iš taip sumaningos ir taip nepiktos lietuvių pašaipos ir ūmai susigriebė vėl beužsimirštąs. Tai vėl išsitempė laukimu ir ėmė stabu stovėti nė nemirkčiodamas. Praėjo visa valanda. Nutirpo kojos, rankos; ėmė galva suktis, akyse raibti nuo įsižiūrėjimo į mirgantį orą. O ančių nebeskrido.

Praėjo dar pusvalandis. Štai iš antros pusės beišlendąs Jokūbas. Už jo, nebe prieš jį dūlino Šeikis ir tuojuo

klastelėjęs ėmė čypdamas kedenti vilną, kur jam kokia erkė įkibo. Lyg sakyte sakė, tai Aleksys gerai suprato:

— Et, su tokiuo darbu! Šuva vark, uosk, stenkis, idant viskas — vėjais nueitų...

Aleksys degė sarmata šunies, o į Jokūbą nebedrįso nė žvilgterėti. Jokūbas gi stovėjo prieš jį šautuvu atsirėmęs ir tokios karčios pašaipos mina, kuri naikinte naikino nabagą Aleksį. Jis neatminė sugaišto laiko ir mylios apeito kelio; tik atminė pralaimėtą visą gūžtą ančių. Visą gūžtą! Ar girdite? Kada tiek belaimėsi? Ir buvo pykčiu mėlynas, kad nė nešauta.

Matydamas tokią liurbišką Aleksio povyzą, Jokūbas net nusispjovė.

— „Šaulys“! kad tu sukeptumei... Nu, kurgi tu, varna, buvai ir ką veikei visą laiką? Utėliautis atsisagstei ar kurių velnių. Argi nesakiau iš ten pabaidysiąs tiesiai ant šautuvo, tik imk abudu kartu, kol per tave perskris? Maniau tikrai suteiksiąs tau pirmąjį šaulio patepimą...

— Kokį — patepimą? Pirmąkart girdžiu...— ūmai susidomėjo Aleksys, viską užmiršęs.

— Ir to dar nežinai? Gi koks tu būtumei profesionalas, kad nebūtumei pasuotas karžygiu, nebūtų padaryta priėmimo į šaulius apeiga? Pirmosios šaulio aukos krauju, o jei to nėra, tai bent jos išmatomis, iškilmingai ištepa ma laimėjusiam veidas, idant visi gamtos gaivalai nuo tos valandos nusizemindami lenktūsi naujam jos Nemrodui: laukiniai ir giriniai patys ant šautuvo eitų, augmenys, sveikindami ryto svetį, galvelėmis jam krypuotų.

Na, visa gamta triumfuotų dėl naujo šaulio laimėjimo. Kuo gi ir ką aš tau dabar beištersiu, lemtūta tu, lemtūta?

Jokūbas visa tai išrecitavo neapsakomai rimtai ir tokia širdgėla, tokiuo lūpų virpėjimu, lyg dėl Aleksio būtų vieną minutėlę pasivėlavę į traukinį; kaip tik tuo laiku reikėjo svarbių svarbiausiu reikalu išvažiuoti, o traukinys švilptelėjo pro pat nosį. Jokūbas vėl nusispjovė.

Aleksys, išklausęs Nemrodo paaiškinimų, kaip „pašvenčiama“ medžioklės karžygiai, pasileido beprotiškai juoktis.

— Nu, ir ritualas gi jūsų, medžiokliai...— beištarė, juoku verkdamas.

Jokūbas nesijuokė, tik desperatiškai dairės aplink, nebežinodamas, kas bedarą šią sugaištą dieną.

Štai čia pat už 15 žingsnių be triukšmo, lyg plaštakė, nusileido gražutė, švarutė, lyg tik ką išsimaudžiusi kielė. Pasistojo ant akmens, išlindusio iš vandens, ilga savo uodegėle palingavo į vieną pusę, palingavo į antrą, pilnu pasitikėjimu dairydamosi į šaulius: kas jiems naudos iš tokio žvirblio? Neverta šūvio. Tai ką gi jūs man padarysite? Šokinėju štai, džiaugiuos gyva esanti, ir tiek.

— Štai tavęs verta auka: nudėk bent tą gyvybę. Ji pati siūlos. Bent kad būtų nors iššauta. Paskui dar šautuvas supyks, nieko neveikęs, ir kritiškoje valandoje nebeskels ugnies. Ištvirks, kaip ištvirksta uodikas, su nevykusiū šauliu išėjęs.

Aleksys prisidėjo šautuvą ir, primerkęs vieną akį, lyg pačiame gale vamzdžio išvydo juodas, linksmas mažutės, nekaltutės paukštytės akeles. Taip ji gražiai ir nerūpestingai dairės, jog Aleksys nebedrįso šauti. Vis dėlto nenoromis spustelėjo paspaudą, gaidelis činktelėjo, šūvis driokstelėjo, ir paukštytė nulėjo ant akmens.

— Pataikei! — jau šviesesniu veidu pagyrė Jokūbas ir pats pašokėjo „laukinio“ paimtų.— Dabar klaupkis, nors tuo patepsiu.

Ant didelio vyriško delno nešės menkutyti gyvulėli. Gulėjo ji galvelę padėjusi. Pilna burnelė buvo kraujo. Vienat vienas šatrelis pakliuvo į galvelę, ir buvo gana.

— Eik sau po velnių! — staiga supykęs, burbtelėjo Aleksys ir, užsimetęs šautuvą, patsai vienas nužingsniauvo namų link.

— Palauk gi, „medžiotojau“: laimikį, lazda pasisvėrę, dviese parbraškinsime!

Aleksys iš tolo begirdėjo Jokūbo patyčių dainą:

Nukovė žvirblelį,
Nutrinkino;
Parvežė žvirblelį,
Pargirgždino;
Nupešė žvirbielį,
Nudulkino;
Iškepė žvirblelį,
Iščirškino.

Apie šitą medžioklę draugai niekad os nebeužsiminė. Gal metams praslinkus, atsiėjo Aleksui be šautuvo lydėti Jokūbas į mišką. Nieko neužėjus, Jokūbas sako:

- Palauk! nors genį nušausime.
- Gi kam? — pasipriešino Aleksys.
- Kad ranka negestų.

Ir ėmęs šakalį, ėmė barškinti į storą pušį. Tuk tuk tuk... tuk tuk tuk... duslus garsas ritosi per girią. Aleksui pasidarė širdyje nebegeera. Juk tai klasta, provokacija... Kam gi dėl to medžiotojų užsiėmimas vadinasi — šlovingu, riterišku? Vylius, žudymas, Šerloko gudrybės — bene šlovės...

Kol Aleksys karčliežuvavo, lup lup lup margas genelis kaip tik į tą medį, per kurį barškinta. Ot, tai klausia! Iš vidurio girios nuklausė medį! Atlėkė ir prilipo prie šono medžio, ne ant šakos: jis laipiojamasis paukštis.

Jokūbas padrioskėjo ir, nė nedirstelėjęs į savo auką, parėjo namo.

Aleksys liko prie lavono. Matė, kaip šaulys drąsiai, nesislėpdamas priėjo arčiau, dar arčiau. Genelis neskrido. Jis pasitikėjo.

Kam tai „šauliai“ daro? Nejaugi dėl vieno žiaurais palinkimo žudyti ir išdykauti? Kai piemenis, tai patys bara, kam paukšteliu žudo. Kurpkas liepia žiemos bado metu lesinti, kad paskui... galėtų jas užmušti. Vadinasi, dėl vieno nebent sadistiškojo mėgumo... Ir iš viso kokią gi teisę turi šauliai pikčiau piemenų naikinti paukšteliu, kuriuos taip mėgstame? Kuriais mažas ir didis taip džiaugias?

Ir taip Aleksiui bjaurus, abuojas pasidarė šis amatas — svetima gyvybe žaidimas, jog nė domėtis nebesidomėjo Jokūbo laimėjimais, nors mielai triuškino draugo parnešamus oželius, kurapkas, slankas, kuriomis su juo pasidalydavo. Jokūbas jo nė nebesikvietė.

VALIULIO PASAKA

Senas senas buvo dievų medis Ažuolas, augmenų karalius — Juodžius. Jo milžinkapiui „Kelmui“ — jau gerai į antrą tūkstantį metų. Vis dėlto Juodžius — tik pats jausniausias gentis tų Lietuvos milžinų, kurių čia pilna būta tais laikais, kuriuos bemini pasakos. Nei pats Juodžius nebeatmena, kaip jų čia dideliais dideliais klumpiais po balas klampota, po vandenį pūškota.

— Ar negerovė čia Lietuvos žemę taip sudarkė?

Gerai sako dainius Baranauskas: „Kalnai ant kalnų ir ant tų kalnų kalnai ir maži kalneliai.“

Neva piktai kreita „lietuviai, per amžius buvę“ jos šeiminkai ir naudotojai. Gi širdyje laimina tas darbščias pajėgas, tuos „milžinus“, kurie čia keliones keliavo ar vietoje ruošės žygiavos, išmindžiodami slėnių slėnelius, prikaupinėdami kalnų kalnelių.

Eina milžinas, po juo žemė linksta, žemių, vandenų jam į klumpius semias. Žengs kelis žingsnius — jau ir pilni. Iškratys žemes iš klumpio — tai tau ir kalnas ar kalnelis; jei mažiau būta prisisemta — tai tau kalva ar kalvelė, jei

dar mažiau — tai kaubrys ar nuovalys pasidarė. Šliūkštėrės vandenį iš klumpio — už mylios, už antros ežeras atsivėrė, čia pat gi, buvusiojo vandens vietoje, žemę arkis ar viksvų pjaukis.

Ir pridarė milžinai Lietuvoje tokios įvairybės, kuri tik žmonių akis savo grazna džiugina, o širdis derlium malonina.

Miela malonu Lietuvoje ne tik dėl to, kad įvairu; dar ir dėl to, kad įdomu, slėpinga. Visa jos gamta tai vienas išstisęs geriausias senovės dokumentas: tik mokėk jo raišdes paskaityti. Niekur kitur nerasi,— tai visi žinovai pasako,— tiek geografinių vardų, kaip Lietuvoje.

Čia kiekvienas kalnelis, kiekvienas pievokšlis, ką besakysi apie upelius ir ežerėlius, kalba mums tokiais senoviniiais vardais, kurių reikšmės nė neatspėsi. Kas kaimas, tokių vardų po keletą, net po keliolika, be pastarųjų vietovardžių: parūdimių, pabrasčių, paraisčių, užbalių, išgeinių... Aure, vienam Juodžiaus Kelmui kiek senovės draugų ir kaimynų: Beragis, Dviragis, Vasintas, Alaušas; Jera, Malaiša; Popšutė, PAGRUBIS, Gaidžkalnis, Valiulis; Įvodos, Kovynė, Vaduvos, Žigė ir kiti. Visi jie kitą kartą buvo gyvi ir tebėra gyvi žmonių padavimuose.

Kas visa tai atspės, kam, dėl ko ir kada taip praminta? Oi, kad kas tai išpėtų: daug ko jie pasakytų. Tik ar bėra kas bent mėgintų atspėti?

O, dar yra! Tai mes, rašytojėliai, poezininkai, burzduliai, žyniai, vaidilos. Milžinai išnyko; tik mes juos tebematome, nes jų dvasios paliko ir šneka mums iš savo milžinkapių,

šneka iš Juodžiaus Kelmo, šneka iš Valiulio Kalnelio, iš piliakalnių skardžiuose ir iš kūrgrindų neišbrendamose klampynėse. Kam gi būtų kadaise pilstę kapkalnius, jei ne ainiams pasakyti, kas po jais guli kūnu, kas ant jų dvasia liūdi? Klausyk jų — atsakys.

Mėnulio pilnatyje dvyliką nakties ar giedrą vidudienį, kada visa, kas gyva, nurimsta, net ir laukų darbininkėliai sugula pokaičio, gi tau dykiniui svajotojui pasidaro taip liūdna, kad nebesišinasi, kas bedarą,— eik tada dar toliau iš žmonių skruzdėlyno, kur už balų pelkių, miškų, ežerėlių; išsirink patį aukštąjį kalnelį ar piliakalnį ir pasieškok tokio žodžio, kurs atkviestų bent vieną milžino dvasią. Jei tu būsi pasiilgęs, tu rasi tokių žodžių.

Oi Valiuli, Valiulėli, Valiulėli!
Oi Valiuli, Valiulėli, Valiulėli!
Oi Valiuli, Valiulėli, Valiulėli!

Kam tu pyleis šį kalnelį, šį kalnelį?
Kam tu kaupeis piliakalnį, piliakalnį,
Tokį aukštą apskrituolį?

Ir ims tau Valiulio dvasia alduoti poetų lūpomis, istorijos žiniomis, žmonių pasakomis. Tik mokėk viską suminti liūdnon savo širdelėn.

Ūžė braškėjo medžiai nuo vėjo
Ten, kur lietuviai gyveno.
Ten miškai siaudė, ten meškas gaudė —

vieni patys tų tankių gyventojai. Svetimas čia nė kojos neįkėlė. Kas gi įkėlė, tuoj tankyje paklydo ar baloje prasmego, nes taip baisiai juos lietuviai užkeikė:

— Kad tave Perkūnas kur girioje užmuštų!

— Kad tu, likęs gyvas, kur baloje prasmegtumei!

Girios ir balos ilgai laikė lietuvius užstojusios nuo nevidonų užpuolikų. Tol, kol Straublys neišgėrė vandenų, patiekdamas girinaičiams dirbamos žemės; tol, kol jų nepriviso tiek, kad noromis nenoromis teko išeiti į aikštes ir pasirodyti svietui.

Ilgos ilgos lietuvių trimitos, garsus garsus jų girių šaukimas. Vis dėlto nesiskverbs tol į girią, nesukvies iš toli aikščių ginti. Telkti talką prieš priešus — tai kalnų dalis. Ir jie ėmė lietuviams tarnauti: ar mums būti, ar žūti — bet tik drauge visiems.

Ir pasiūlė lietuviams aukštuosius stačiaskardžius kalnagalius, įsikišusius į vandenį ar į liūną, iš kur matyti tol tol palei slėnį, palei pelkes, palei ežerą, kurių pakraščiais žmonių kibžda. Susipilkite kalvas dar aukščiau, nusiūriokite šonus dar staigiau, kad niekas į juos neįliptų ar lengvai nugriūtų pastūmėtas. Užsikirpkite aplink kalną „pečininkus“ — terasas, užsitverkite nuo vylų stipriom sienom: teskrendie iš už jų — jūsų vylos, telekie iš už jų — jūsų akmens ir rąstai ar deganti derva ar karštas vanduo. Jei betgi išlauš vieną sieną, smukit greitai už tos, kur aukščiau. Netesės ir antroji — tai pats viršus dar liko. Nejaugi priešas nepails, viso vieko neišgaišins?

Ir mes pylémės piliakalnius tarp girių, kad žiūrėtų į tolį, kur gyvenimas kibžda, kad iš tolo matytųs, kas čia daros. Susikurk viršuj laužą nakties laiku — per tris mylias matysis pašvaistė ir be varpo duos žinią pavojaus. Slėpsis vieni į tankį su turtais; vyrai šoks į piliakalnį stuburgaliais kauti tų, kas nekviestas bus čia atėjęs.

Ir žiūrėjo apylinkių žmonės dieną naktį į savo sargybą, į piliakalnį aukštą, ar neleidžia jiems kvieslio; kaip šienautojai dairos į dangų ar nežada lyti. Jei ramu „iš tos pusės“ — širdys džiaugės ir laimino — kalną. Jei laiku davė žinią pavojui ateinant, vėl laimino kalną, kad nedraugas ūmai neužklupo. Ir piliakalniai virto — Tėvynės Sargais.

Čia mes rinkomės gintųs nuo priešų; iš čia siuntėm visur laukabėgius, kad, nuėję lig sienos ir tol dar už sienos, sektų žingsnius kaimynų ir jų žygius skaitytų; grįždami gi žinių palikiotų ten, kur stovi sargybos, kaip mūsų pilkalniai, ar sutelkę talkas čia paliktų.

Čia gyvenimas virė ir dieną, ir naktį. Žmonių būriai tai rodės. tai nyko, ir nieks nežinojo kur, į kokią tankynę; kur juos deda Valiulis, vaidila ir žiniuonė. Gal juos veda į mišką, o gal ir į rūsį, kad iš žemės išdygtų, kai bus reikalas.

Čia mes garbinom dievus ir prašėm, kad padėtų. Čia mes deginome ugnį, ne skiltuvu skeltą, ne iš pinties įžiebtą, tai ir gesti neleistą. Dieną naktį ugnelė rusėjo; dieną

naktį kalbelės tekėjo tų, kur mokės visą kraštą pažinti, jojo žmones ir dievus, ir patyrė, kas buvo.

Nuo kas buvo į kas bus — tik vienas žingsnelis. Mūsų žyniai — vaidilos: ne krivulė jų galybė, tik protas. Kol čia buvo ilsėjos, bėrė mokslą, gydė kūnus ir sielas rami- no; švietė protus ir ateitį lėmė. Tai ir plūdo svietelis į piliakalnį mielą, kad ir kuokas nameliuos už durų palikę. Kai gi grįžo atgal, širdys, mintys jų — čia, kalne, paliko.

Grįžo žmonės namo ar toliau kur keliavo; aš gi vienas, Valiulis, čia kalne likau sargu žmonių; tėvų žemės; kurs- čiau ugnį ir kroviaus naują laužą kaip trobą, kad vėl būt kas uždegti. Laikiau ugnies gyvybę, laikiau tautos gudry- bę, susiėmęs į protą ir širdį; ir pats tapau — išminties pil- nas.

Daug daug metų praslinko, kaip piliakalnis rados, ir vis žmonių jausmai jį gaubė ir kaitino iš tolo. Ir tapo jų prisigėręs kaip pintis. Visa, kas šventa; visa, kas galinga, čia pat susirinko: kalnas tapo — slaptimis ūdrotas. Čionai rados visa, kas buvo, ką matė žmonelės ir ką norėjo ma- tyti, nors nematė.

Viršuje buvau aš, buvo žynių ir laukabėgių, — tai žmo- nių akims. Gi jų širdžiai, vaizduotei buvo kitas pasaulis; tai ten, kur uola, aure, laiko duris užritus. Ten žmonelės susikrovė visą savo reikiamąją galybę, kurios turi susiras- ti valandai atėjus, nors akims jos ir nėra.

Ir pasidarė Lietuvos piliakalnis toks pat paslaptingas, kaip sfinksas Egipte: ar jis žiūri tolyn, ar į vidurį savo,

ar galvoja ir ką jis ketina, tai atspėk. Jei atspėsi, daug daug sužinosi; tiek daug, kiek aš kad žinojau, Valiulis. Man atviros buvo žmonių, gamtos ir to piliakalnio sielos, nes gamta ir jos kalnai — taip pat turi sielą.

Aš mačiau, gamta jautė, kada Straublys baigs darbą — slėnio vandenis išgerti, ir nerimom. Sukilo vandenai, savo galą išvydę. Taškės, blaškės į kriaušius, daugel žmonių skandino, daugel žalos jiems darė, kol susiprato juos nuraminti. Siuntė žmones ant šito kalnelio, kad išpėtų vandens vardą, kuriuo skiriama jiems yra vieta. Tars jų vardą ne tą, kurs jam nepritinka — tykš vanduo aukščiau kalno ir nuplaus neišmanėlį spėjimą.

Daug jų žuvo, o vandens vis tebenerimo. Ir atėjo žmonės į mane.

— Oi Valiuli, žiniuone, dievų tarne, tėvynės sargeli! Jei dar yr kam atviros paslaptys krašto, tai tik tau. Tiek jau metų tu renkies žmonių išminties ir dievų norų; tiek jau metų juos derini savo genčių milžinų palikimams,— tark dabar savo išminties žodį: skirk šiam gaivalui atilsio vietą.

Pasirengiau mirti, tik ne ant laužo, kurį pats buvau susikrovęs: vandeny. Vilkaus kunigo rūbais, baltais ilgais trinyčiais, stojau čia ant kalvelės ir sušukau:

— Ramaus, nors gilaus Beragio sūnau, ežere! Teišdygstie tau du ragu už tavo piktą neramumą: šėlk sau sveikas, bet tik — gale slėniol!

Ir sustūgo vandens aplink salą, bet neb keršto balsu, ne pravardžiovimu užgautu, tik džiaugsmu, kad jiems rasta pagaliau rimties vieta.

Taip ir rados — Dviragis, neramus Salų ežeras. Gi šią kalvą Valiuliui milžinkapiu skyrė.

JUODŽIAUS KELMAS

Juodžiaus Kelmas — tai pati žymioji vieta visoje labai plačioje Vaduvų apylinkėje. Pro jį, stačiai per balas, eina vienatinis siauras kelelis, paskui išsišakodamas į keletą sodžių ir keliolika atskirų mažų gyvenimėlių.

Ir tie nedideli sodžiai, ir tie maži gyvenimėliai it lapės šmūkstelėjo į tokius nuošalius, tokias tyleles ramumėlius, jog čia nebuvusiam žmogui nebūtų ko nė ieškoti jų, kad ne Juodžiaus Kelmas.

Svetimi žmonės dar už varsto antro, ligi tik išsisukdami iš vieškelio, jau klausias kelio. Jei tai bus diena, išgirs tvirtą, statų, ramų atsaką:

— Gi pro Juodžiaus Kelmą — stačiai stačiai!

Ir taip bus aišku, taip nebebus jokių abejojimų, jog keleivis pradžiugęs nė dėkui nebepasakys už parodymą; tik tvirtai truktelės vadeles, duodamas žinią arkliui, kad kuo veikiausiai pribėgtų aną Juodžiaus Kelmą, nuo kurio jau stačiai stačiai!

Keleivis leidžias tenlink, kur kelio rodytojas, linksmai aukščiau galvos ranką iškeldamas ir iš viso peties pamodamas, skliausčia plaštaka nutiesė jam kelią.

Dar niekam neparėjo į galvą perklausti:

— Kas gi tasai tavo — Juodžiaus Kelmas?

Taip visiems buvo aišku, jog ir be to patsai pamatysi, patsai įspėsi, tai ir yra ne kas kitas, tik Juodžiaus Kelmas.

Ir neapsigausi.

Padaryk iš savo smiliaus piršto ir didžiojo šakę; tik iškėsk kiek galėdamas: pagal abudu pirštu, į dešinę ir į kairę nuo tavęs, žiūrint nuo ano kalno, tiesis slėniai, liūnai, tarpinės, raistai, beržtvos; per vidurį slėnio gilia gilia siaurute vaga varvės upelis; pačiame gi šakume, tik pervažiavus siaurutį vienkinkiams ratams tiltelį, užtiksi kalnagalį, užsivožusį kalvą, lyg karpą ant nosies, lyg tyčia, kad tu jį pamatytumei. Tu jį ir matei, ligi tik pradėjai leistis nuo kalno į slėnį, dar iš tolo. Tai ir bus — Juodžiaus Kelmas.

Jei reiks ne stačiai važiuoti, rodytojas tars tokiu pat tvirtu, stačiu, ramiu balsu:

— Nuo Juodžiaus Kelmo...

Jis nepabaigs. Vis dėlto tau nebereiks daugiau brangių žodžių gaišinti nei pypkės antrą kartą iš dantų traukti, kad galas atauštų ir jau šaltas prisieitų vėl įsikąsti. Tau bus sočiai gana, tik pasekus keliarodžio ranka: jis atsigręš stačiai į Juodžiaus Kelmą, išties į jį savo dešinę arba kairę, bent kiek paturės ištiestą ir palengvo apibrėš tiek gradų lanko, kiek tau reikia nukrypti. Ir tu drąsiai važiuosi, pirma į Juodžiaus Kelmą, paskui pasuksi į dešinę ar į kairę ir nėmaž neabejosi pasukęs tiek, kiek reikia, nors čia tau penki keleliai pasirodytų.

O tų kelelių tikrai gana yra; jei keleliais vadinsime vėžes, giliai įsijovusias į tarpinę, kuriomis vis dėlto visi turi leisti savo ratų tekinius, jei nori pavažiuoti.

Jei klausies kelio saulei užsileidus, jau kitokiu balsu tau atsakys:

— Gi pro Juodžiaus Kelmą...

Rodytojo balse pajusi abejojimą, nebe tikrumą. Jis nebeišties rankos, neužbrėš tau lanko; nebent tik galva muistelės tenlink per petį. Ir tu pats pajusi nebe ramumą, ir tavo arklys pajus; arklys ims eiti nebenoromis, ir tu vis nebūsi tikras, ar pataikei.

Jei klausies gerokai temstant, rodytojai trumpai tau burbtelės:

— Gi pro Juodžių...

Nieko daugiau. Nelinktelės nė galva. Turstelės kelis žingsnius į šalį, kaip nuo žmogaus, su kuriuo šiame gyvenime nebėra ko besikalbėti.

Ir tau širdis nukris žemiau kelių. Bus aišku: jei nori, važiuok sveikas; tik kelio už Juodžiaus Kelmo vis tiek neatseksi.

Ir neklys.

Tai kas gi tasai Juodžiaus Kelmas? Ar kokia baisioji vieta, ar ten keleiviams juokus daro, ar net jų gyvybės siekia?

Kas duos! Niekas nėra girdėjęs, kad čia koks priepuolis būtų atsitikęs.

Teisybė, kas vakarą, lig tik tamsio šešėlis nuo ano kalno skersai slėnį nusitiesia, Juodžius atsiranda ant tiltelio. Tai

visi žino ir mato, ir niekas to nebijo. Ana, bijo, kur nebijos; bet tik tai valandai, kol pereis per tiltelį. Perėjo — ir nebebijo. Juodžius niekam nekliūva, nusileidžia lygiai pėsčiam, lygiai važiuotam. Šliūkšt prisiartinant nuo tiltelio, ir keliauk sau sveikas! Pervažiavai — jis ir vėl pasidribino ant tiltelio.

Girti kaip kada mėgina Juodžių net pašnekinti. Tik jis nieko niekam nėra dar atsakęs nei už tai pykęs. Retai kada nutraukia už skverno nuo tiltelio į upelį ir pats strikteli į jo vietą. Nenorėjai ramiai sau keliauti sausu keliu, paėjėk gi dabar šlapiu!.. Tik vandens čia negilu, neprigersi. Nutrauktasis papūškos papūškos ir išlipa ant skardies; ne Juodžių keikdamas, greičiau iš savęs pasityčiodamas, kam be reikalo užkabino nieko nekaltą.

Taip ir draugaujas su Juodžium eilių eilės, kartų kartos žmonių. Mums matos, žmonės vis kitokesni; bent sviegesni. Gi Juodžiui — vis tokie pat; nei jų santykiai mainos, nei jie patys. Tik vienas vaikščioja apšepęs, kitas apsi-skutęs. Kaip tos apylinkės kalvos: pirmiau buvo apaugusios, dabar plikos; o vis tos pačios.

Trimis šakomis nuo Juodžiaus Kelmo tiesias gilūs, nors neplatūs, nuo pusės kilometro slėniai. Dviejų šakų viršūnėse blizga didžiuliai ežerai, amžinieji Juodžiaus draugai ir kaimynai. Jie už kiek kilometrų. Bet tai niekai. Kas vakarą antvalnių šešėliai palengvo nušliaužia lig „akių“; akys vėl balkšvu rūku atšliaužia lig Juodžiaus Kelmo ir jau kiaurą naktį esti susiglaudę.

Jų šnekos nedaug. Balos tik dūsauja pukši ir čepsi žneksi. Retkarčiais kuriame gale paukščiu sudejuoja ir tą balsą tarpukalnėmis leidžia iki antram galui, per visą dešimtį kilometrų. Dažniausiai gi Juodžiaus Kelmas su savo Beragiu ir Dviragiu (ežerais) vien liūdi, rūkais apsigaubę. Ne iš širdies skausmo, tik kad toks jų būdas. Jei ir verkia, tai tyliai, rasos ašarėlėmis.

Nei didelių džiaugsmų, nei didelių priepuolių. Jie vieni kitais pasikeičia taip nežymiai, taip iš palengvo, jog nė nebeatskirsi, kame džiaugsmas baigiasi ir liūdesys prasideda ar liūdesys baigiasi, džiaugsmas prasideda.

Taip slenka ištisi amžiai tai — Lietuvos gamtai. Prieš tūkstantį metų tos akys buvusios kur kas didesnės. Dar seniau kita kitą pasiekdavusios, vieną ežerą dariusios. Tik, antai, papiliakalnės Valiulis, sako žmonės, atskyręs Dviragį nuo Beragio, paskirdamas katram savo vietas.

Net ir patsai Juodžius nebežino visos teisybės, nors jis čia jau antrą tūkstantį metų kuone įpusėjo. Jis gi per šimtus metų matė, kaip čia Straublys nuolat bėgioja vandenų sriaubtų ar Laumei į žemės meilę įvairiaspalviais lašais kelio skaidintų. Sriaubė sriaubė vandenį, klojo klojo lašų diementais nuo pat dangaus ligi žemės, — ir štai atsidengė maurų dugnas. Kas beliko vandens, į galus pasitraukė, Valiuliu liepiant, į žemę suslūgo, pažemiais keliauti takus pasidarė ar čia pat apsnūdo, apsikloję stora samanų ir tarpų danga.

Didelių dalykų darosi. Tik kai iš palengvo, tai nežymu. Seniau visą žemę turėjo pasidaliję gangreit tik du valdo-

vu: Vanduo ir Augmuo. Žvėrys ir žmonės šmūksėjo po girias, kaip žuvys po vandenį, nemaž nesirūpindami kitais gaivalais: kuriame buvo atsiradę, tame ir gyveno kaip tikrieji jo vaikai.

Vieną sykį susitarė Vanduo su Moliu padaryti augmenims karalių ir išdaigino — Ažuolą, pačiame kalnagalyje; prie vandentakio viduje kalno ir vandentakio iš jo šono į upelį. Valgio ir gėrio moliakalnis nestigo; Drėgmė su Šilima, dvi Gyvybės Laumi, saugojo Karalaitį, ir jis augo — kietas. Drąsiai grėžė šaknimis lig pat kalno širdžiai ir čiulpė žindo gyvybės. Vis plačiau kėlė šakas, godžiai gerdamas oro Dujas ir Šviesą, kiti dvi Gyvybės Laumi. Ir kitiems augmenims nieko nebliko aplinkui, nei žemėj, nei žemėse: visus nukalėjo.

Ažuolas buvo praktikingas. Jis nešoko aukštyn debesų skirstytų. Kam būtina — aukštyn, kad tos pačios Erdvės-laisvės lygiai tiek pat — į šalis.

Ir apsipynė Ažuolas vainiku iš kietų storų šakų kuone nuo pat žemės; tiek tankiai iš šalių, kiek ir iš viršaus. Ir apsidengė tankiu žalių lapų kėčiu. O šaknys vis toliau pažemiais rausės, kad tik visam didžiam viršui maisto gana prigamintų.

Apgulė visą kalnagalį, abudu jo šonu. Žingeidžiai persisvėrė šakomis net anapus upelio. Ir tapo — didis didis didis, storas, šakotas — Karalius.

Galingam dar galingesniu būti. Tad vis augo, jo liemuo ir šakos vis dar drūtėjo. Taip per šimtą, tris, penkis, septynis šimtus metų: palengvo, bet atsidėjęs, kietai, nuolat,

kaip tvirtai sumanęs šimtus metų darbą dirbti ir tokios galybės tapti, kaip niekas kitas. Ir seniai visi jo norą su-
prato ir pasakė:

— Jis ne tik Medžių Karalius — Ažuolas: jis ir visų
ąžuolų Karalius — Juodžius, dievų medis.

Ir ėmė garbinti jį dendrolatriai.

Eilių eilės, kartų kartos žinojo Vaduvų nuošalį, kur po
medžiu buvo jau sukrauta akmenų krosnis — altorius, kur
medin įkeltas stabas, kur stojo ugnies Kūrėjas, Žynys ir
Vaidila, gavę mokslo Valiulio piliakalnyje. Per šimtus
metų tankiomis ir klampiomis balomis ėjo čia melstūsi ir
burtų; ne tik dėl to, kad čia rodė — stačiai po kairei.

Garsėjo Juodžius, rinko žmonių jausmus ir ašaras, jais
užsitaisė, ir jie — nebežuvo. Ir nežus — dabarties žmonės
tai jaučia.

Tyčia atvyko Juodžiaus aplankytojų puikūs, auksu spindį,
kepurėti kito dievo kunigai-vaidilos. Pasigrožiavo, pasi-
piktino ir sumanė jį — nukirsti. Tik lengviau yra suma-
nyti, kaip padaryti: Juodžiaus Kelmui pakirsti nebuvo to-
kių didelių padargų. Tad liovės; tik nugriovė altorių, iš-
metė stabą, o jo vieton įkėlė — smūkelį. Ir tarė:

— Dabar šita vieta — tikrajam dievui paskirta: jam vie-
nam benusilenksite, jam vienam betarnausite!

Nei Juodžius, nei žmonės nematė tame skirtumo. Kitas
tai kitas, kitaip tai kitaip. Ir Juodžių vis taip pat teber-
bė ir tebemylėjo. Anu sugriuvusios ir niekieno nebeatsta-
tomos krosnies vis tebemėtė atliekamus daiktus, saky-
dami:

— Kas man nebepritinka, tai tau bene patinka!

Tebekarstė skepetėles ant ąžuolo šakų, nusvirusių į upe-
lį ar į versmę; svaidė pinigėlius į šaltinį; ėmės iš jo van-
dens akims pasimazgoti, ąžuolo žievės šeberkštį skaudžia-
mam dančiui pabadyti. Ir žmonių aplink Juodžių vis bu-
vo kaip buvę.

Šimtai metų po šimtų nesuturima vilnimi ėjo plaukė į
laiką, ir ėmė Juodžiui rodytis, bene būsiąs jis Amžinas
Augmuo — tikrai dievų asmuo, niekados nedygęs neau-
gęs, tik visados karaliavęs, visad kelią rodęs, visad žmo-
nių jausmus rinkęs?..

Suėjo lygiai 700 metų. Ir viena šaknis tarė:

— Gana! Tiek landžiojus buvus kietą molį, tiek šaltos
drėgmės gėrus, tave, Karaliau, bepenint, bene metas bus
ir apsnūsti...

Juodžius-gamta gerai žinojo jai poilsio nesant, procesus
nesustojant. Kas sustojo — mirtį pasivadino. Kas sykį ap-
snūdo, kilti nebegali. Bet nenusigando.

— Septynis šimtus metų ėjau į kalną, tvirtėjau; septynis
šimtus metų leisiuos nuo kalno, silpnėsiu. Jei nebeatmenu
pradžios, nematysiu nė galo. Aš — amžinas. Po vieną jau-
ną šaknį kasmet leidžiau į darbą; po vieną pasenusią šak-
nį kasmet tepaleisiu ilsėtis. Bus jų dar ilgam.

Apsiriko. Veikiau senstama, neg bręstama.

Nebteko maisto vos tik iš septintojo šimto šono, gi nu-
diegė kiaurai per visą vidurį ir ten — suvyto. Vyto džiū-
vo, skilo, trūko, ir ėmė vidurys žemyn trupėti senatvės
pelenais. Tuščia rados vidury, nors kumštį kišk.

O šaknių vis daugiau ėjo gulti, vis daugiau trupėjo vidus. Nei trijų šimtų metų nepraėjo, ir šonas jau prakiuro. Ir kiuro vis labiau. Jau dešimt žmonių, lietui užtikus, tilpo uokse. Pagaliau beliko vieni pakraščiai. Nudžiūvo šakos, nubiro lapai. Nebesprogo pavasari. Tik ta bežaliavo keliais lapais, kur buvo nusvirusi į pakalnę, ten už upelio. Viena pati. Tiek.

Ažuolas seno karališkai — tris šimtus metų. Vis dėlto — ne septynis. Ir tiek pakako, kad eilių eilės, kartų kartos būtų ėmusios Karalių vadinti nebe Juodžium, tik — Juodžiaus Kelmu. (Kai kurie lietuviai neskirdami „kelmu“ vadina: kamieną, kerą ir net kimsą.)

Paskutinei šaknelei apsnūdus, bepaliko vienas sausas kelmas. Tik kas ir jį nugalės?

Ėmė žmonės girelių godėtis. Kirto medžiagai, kurui sau; kirto medžiagai, kurui kaimynui. Kirto, kol pristigo.

Ėmė tada godėtis kelmų. Kai kurie kelmai nesunku išlupti: tai bus nedidzkas, tai šaknių gilyn nesuleidęs. Ateis žmonių, įsireš it tekiai jaučiai iš vienos pusės, įsireš iš antros.

— Pasiduos! — sako ir, prieš sunkų darbą nurimę, sėdas ant kelmo.

Nesiskubėdami išsitraukia avinmašnius ar paršiapūslius su smirdančiu bakūnu; juoba pasmirdusias pypkes kaip tik miške, plačiam lauke, tarytum ore terūkyti, ir ima retai pipsėti, palengvo pasukinėdami nosį šen ten, bene pamatys ko keista. Pagaliau pypkės išrūkytos. Gaili, kad nebe-

dega! Dar pažiūrės į pypkės kraterį — bene tebepleška; ir tam netikėdamas, kiš pirštą; ne, nebekaršta; tik be reikalo lopetą pelenų panagėje išsitraukė iš liuikos.

— Na, nebėr, tai nebėr! — atsidus. Pelenus išbarškins į kelmą ar į savo kairį nykštį. Pasirąžys, pažiovaus, pasikasys pakaušį, pasidraskys pašones ar pasturgalį; pagaliau atsimaus kepures, pasispjaudys į delnus, patampys rankas iš pečių ir — kibis dirbti.

Čia atkas, čia kirviu pakirs, čia dalbas užkiš; palinguos pasiūbuos iš vienos pusės, iš antros. Dar atkas, dar pakapos, dar pasiūbuos, ir didelė kerėbla, aukštai šaknimis siekdama, nepakabiai apvirsta ant kamiengalio. It iš rankos išrauta karpa, palikusi plačią, nedailią duobę.

Darbas baigtas. Dabar vėl reikia pasilsėti jau ant išvers-to kelmo, vėl pasirūkyti liuikų. Tai ilsis ir rūko. Taip per keliolika dienos darbo valandų ir išvartalioja keletą kelmų. Nepraeis nei dešimties metų tokio lietuviškai įtempto darbo, ir toje vietoje, kur girelė ošė, žiūrėk, jau ir bus bešnerą griškai ar beliūliuoją rugeliai.

Žmonės rové kalvas ir aplink Juodžiaus Kelmą. Jo gi paties niekas nė nepaketino rauti. Nei prie jo prieisi, nei prisitiksi. Šakos sudžiūvo į plieną — kirvis nebeima; nei pakirsi, nei nugenėsi, nei sukaposi; nei nekapotų į vežimą nesusiklosi: tokios kėstos ir stačios. Nei gilyn, nei tolyn šaknių galo nerasi ir jų neišrankiosi.

Ir stovėjo Juodžiaus Kelmas dar pusanthro šimto metų, jau visiškai nebegyvas. Vis dar tebeviešpatavo plačioje

Vaduvų apylinkėje; vis dar tebestebino žmones neregėtu savo dydžiu ir storiu — milžino griuvėsiais; vis dar teberodė keleiviams kelią; vis tebebuvo prikalamas smūtkelis. Daug daug jų sutrešo ir buvo naujais pakeičiami, gi Kelmas — vis tas pats.

Taip ir trešo Juodžiaus Kelmas čia pat vietoje, niekieno nepakibintas, niekieno nepavogtas. Nukrito ir paskutinis smūtkelis. Švęsta vieta pavirto paprasta. Augo kalva savaiame ant senovės altoriaus-aukuro. Pats Juodžius į krūvą vertė kūną. Artojai čia ritino iš lydimų kūlius, akėtojai svaidė nebeišdraskomas velėnas. Visa, kas nereikalinga, šalin stumiama — Juodžiui skyrė.

Ir kai Juodžius atidavė kalnagaliui paskutinę savo dulkelę, griežtai visa, ko tik buvo iš jo pasiėmęs; kai nuvirto paskutinė audrų ir vėjų nusmailinta galiūno kamieno šiekšta,— susidarė nebemaža, iš tolo žymi ir regima kalva: Juodžius tūkstančiametis, Lietuvos milžinas, augmenų karalius, dievų medis, pats sau susipylė milžinkapį.

Žmonių akims — kapą, tik ne atminčiai, tik ne vaizduotei, ne ominei, ne atsigodimui. Juodžius tebėra gyvas: antai, jo dvasia ant tiltelio..

Juodžius niekadoms nebuvo miręs; jis tik keitės: garsus amžių žalialapis virto garsiu amžių plikamieniu; plikamienis — garsiu amžių stuobriu-uoksu; stuobrys-uoksas — visai visai nenykstančio garso — Juodžiaus Kelmu, kalva, padavų indu apie Lietuvos senovę.

Ir liūdės Lietuvos gamta — Juodžiaus dvasia, tyli, lėta,
nieko neskriaudžianti, nakčių mėnesienomis; ir kalbės
tūkstančių metų slapčių balsais, žadins ilgesį poezijos, ro-
dys pro šalį neklaidų kelią...

BURZDULIS

Vaduvų slėniuose ir kalvose viešpatavo ne viena dievmedžio Juodžiaus dvasia; ji dar turėjo savo Žynį kunigą. Ir visoje apylinkėje žymėjo ne tik tai Juodžiaus Kelmas, bet ir jo žynio būstas — Juodžiaus Tošynė.

Žynys vadinosi toli gražu ne kunigiškai. Balsiai jį pravadžiavo Juodžiaus arba Tošynės tinginiu, Burzduliu ir Juodžiaus tošininku. Pašnibždomis gi tarė jį esant kalbamą žmogų, Juodžiaus raganių ir spėjiką, nors tais reikalais niekas nebuvo į jį kreipęsis. Retas težinojo tikrąjį jo vardą ir pavardę; ir tie tarė ne tiesiai: Valeras Kukulys, tik pridėdami: „nesukukuliuotasai“ Kukulys, destis, toks, kaip esti negražiai sutaisytas, susitūpęs tešlos kepalas.

Kaip patsai Juodžius visos apylinkės atminime buvo amžinas, taip ir jo tošininkai-žyniai ar raganiai Kukuliai. Kiek tik žmonių atmintis siekia atgal ar jų padavimai palaikė, jie matė ir vaizdavosi vis tokius pat, jei ne tuos pat Kukulius, nors, tiesą sakant, senų seniausieji žmonės beatminė dabartinio tošininko tėvą. Valeras jau buvo labai senas; kiti sakė, jis tebeinaš devintą dešimtį metų;

kiti gi drąsiai dėjo jam ir visą šimtą. Gi jo tėvas Morkus pasirinkęs, žmonės mena, turėdamas arti pusantro šimto metų.

Kas pažino Valerą, tas nė nebeminėjo Morkaus; tėvas ir sūnus buvę abudu tokiu, kaip du kumpu pariečiu, antai, paantvalnio beržu. Tai niekas neabejojo, jog ir senelis, ir senelių seneliai turėję būti ne kitoki. Kad būtų likę bent žymių apie senėlesnius laikus, būtume turėję visą eilę vienodo, pastovaus senovės būdo ir tipo žmonių, dabar navatnų, gi gilioje senovėje paprastų medžių gerbėjų, arba dendrolatrių. Jų liekana nepritapo prie naujo gyvenimo; turėjo pasibaigti drauge su ta senove ir jos savumais. Valeras buvo paskutinė vos beplastanti liepsnelė-žibintė, kurios tautinio tikėjimo aliejus baigia išdegti. Pagaliau niekas ir nebenumanė, jog tai gilioji praamžių dvasia tebeblyksi myrio ir pabaigos šviesele.

Tiesą sakant, tai Morkus buvo jau paskutinė tos senovės atšvaita, nes buvo nevedęs; jei Morkus šalinosi apskritai nuo visų žmonių, tai nuo moteriškųjų juoba. Niekas, nė senų seniausieji, neatmena Tošynėje jokios moteriškės; ne tik šeimininkės ar įnamės, bet nė viešnios keleivės. Neatmena, kad bent kuri moteriška iš apylinkės būtų kuriuo reikaluėjusi į raganių; net reikalų tebuvo vieniems vyrams, ir tai retai.

Morkus smilko vienai vienas, nėmaž neketindamas palaikyti savo rūšies gentis. Vis dėlto gamtos omė vieną sykį blykstelėjo į tą pusę: Tošynėje iš kažin kur atsirado berniokas. Tai buvo Morkaus sūnus; apie tai niekas ne-

abejojo: toks jis buvo tikras jo atvaizdintojas. Tik kas jį atnešė? Kame iki šiol jis buvo paaugęs? Taip niekas to ir neatspėjo.

Morkus savo Valeriuko niekados nepaglostė, nors, neabejotina, saviškai jį mylėjo. Niekados nepaglostė nė vietnatinio savo namų ir kelionių į medžią draugo-striko. Tai buvo pusėtinai didelis, neapsakomai piktas ir bjaurus pažiūrėti šuvavilkis. Žmonės bent kiek juokais, bent kiek rimtai sakydavo:

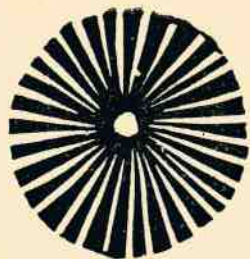
— Juodžiaus dvasia turi savo kunigą-raganių, raganius — savo zokristininką-velnią. Koks ponas, toks ir jo tarnas: abudu rūsčiu paniurėliu.

Strikas nelajo nei kando; tik taip delbsėjo akim iš už Morkaus kojos, jog visiems buvo aišku, kad nori pasakyti:

— Aš tavęs neliečiu, tai ir tu manęs neliesk! Nes kai užliesi...

Ir niekam nebuvo noro, nei augusiems, nei piemenims, jis akmeniu mesti ar koja spirstelėti, kaip niekam nepareidavo į galvą nė pats Morkus į akis pašiepti ar iš jo pasityčioti. Morkus buvo sau žmogus, strikas buvo sau šuva, ir tai mokėjo išlaikyti dideliu savo vertybės nusi-manymu ar paprastu įgimtu savo veislės grynumu; taip sakant, savo rūsies bajoriškumu.

Valeras nei vaiko, nei draugo šuns jau nebeturėjo. Toks ir tebuvo skirtumas tarp jo ir tėvo. Morkus Valero visai neaugino, kaip nei striko nelakino. Strikas mito kiškiena. Valeras augo savaime, kaip savaime auga anie kumpi pa-

riečiai. Morkus, tylomis pypkę žįsdamas, tošis dorojo, indelius taisė ar po pusę dienos, žiemą ir visas tris dalis, ant krosnies knarkė; Valeras taip pat tylomis asloje tarp tošių knarpė ar medžioje it vilkuitis po tamsiausius tankius landžiojo ir klausė, kaip medžiai ošia, kaip paukščiai čiulba. Klausė, gamtos šneką kuo aiškiausiai suprato ir jai pritarė. Valeras šiepė, meiliai braukė delnais praidamas kamienus, kai jų lapeliai vos vos, tingėdami, lyg miego pasaką sakė: tai giedroje ar prieš giedrą; nerimo ir ančiakiais raukė, kai girdėjo lapelius smulkiai drebant ir neberimstant: tai prieš audrą. Suprato, dėl ko paukštytei „gerklę peršti“ ir ji visai nebe taip gražiai čirksi: tai prieš lietų, orui sunkiam pasidarius; ir dėl ko ji taip susmulkina savo gaidą ar tęsia taip atsidėjus: tai kad myli. Suprato, kaip kas baido savo priešininką, kaip šaukiasi pasimetę, kaip talką telkiasi pavojume, kaip reiškia baile, džiaugsmą, sotumą; kaip kalba, savo vaikus mokydami ar su kits kitu susipešę. Ir taip be galo.

Bet kam rodos gamta negyva ar per vienoda. Valeras būtų galėjęs surašyti geroką gamtos kalbos žodyną. Tik kol kas žmogus neprasimanė ypatingų tam tikslui raštženklių. Nei balsas, nei garsas, nei varsos kol kas gamtos neatvaizduoja, nors tiek daug bandoma tai padaryti. Gamtą tuo tarpu tegali jausti, ne išreikšti; ir tai tik tie, kurie ryšio su ta gamta dar nėra sutraukę.

Valeras buvo tikras gamtos padaras ir augintinis.

Morkus visados buvo sveikas; per visą savo amžių nė mažiausiu daikteliu nepasiskundė, vis vienodai valgė. Tik

vieną skaisčią vasaros dieną, kada saulė visus gyvius ir augalus tinginiais padaro, kada lėpsta rankos ir šakelės, Valeras rado savo tėvą nebe sėdint ties Juodžiaus Kelmu, tik jo atsikolus. Iš pradžių Valeras nieko dėl to, nors nepaprasto, padėjimo nepagalvojo; nepaprasto, nes tėvas tegulėjo ant krosnies, o ore žemėje tesėdėjo. Tik kai tėvas tame pat padėjime, kuriame atsirado tuoj po pietų, miltienės pavalgęs, išbuvo gražiai ligi pat saulei sėdant, Valeras priėjo ir tarė kitais laikais visai nereikalingą žodį:

— Valgyt!

Nereikalingą, nes visados abudu žinojo, kada eisią valgyt.

Tėvas žiūrėjo aiškiom, rods, lyg per didelėm akim, ramiai, tik jokio rūpesnio nereikšdamas. Valerui kažin dėl ko pasidarė baugu, ir jis, pats nesumesdamas, pridūrė antrą žodį:

— Liuikos?

Kažin kas iš vidaus liepė jam pareikšti rūpesnį ir užuojautą.

Morkus nė nekrust. Tik giliai dūsuoja ir rankos nulėpusios kaip negyvėlio. Valeras pasilenkė. Dabar tik jis aiškiai išvydo, jog jo senioko esama visiškai be kūno. Tamsiai geltona oda kaktoje ir ant rankų buvo prikepusi prie pat kaulų, niekam netarpininkaujant. Gi kaktoje buvo susidariusios ne mažiau kaip penkios ar septynios didelės raukšlės, kurios dabar, nė kiek neišsilygindamos,

lyg reiškė kažin kokią nuolatinį nustebimą ar klausimą. Valeras tai norėjo atspėti ir bumtelėjo tretį žodį:

— Gulti?

Tėvo, kaip ir pirma, nekrustelėjo nė ančiakys, tik atsiduso ir ėmė lyg žagsėti. Kikt... kikt... kikt... ir visai sulaikė alsavimą. Dabar tik Valeras griebė tėvą už pečių ir pa-baigė pasodinti; senelis jau visas susileido — buvo nebe-gyvas.

Valerą apėmė tokia baimė, kokios jis ir kiti pritirdavo, tik eidami per tiltelį, antai, kur Juodžiaus dvasia kaip tik nuo šio meto, saulei užsileidus, atsiranda. Tokia nenugali-ma baimė, kad nors šok bėgti kur į patį tamsųjį tankį...

— Žmonės, gelbėkite! — suriko nesavu balsu ir dar la-biau nusigando. Buvo bešokęs bėgti į sodžių. Tik kol jis nušoko keletą šuolių, jau kraujas nurimo, atlikęs ilgą kelionę per ilgą kūną. Tikrai ką jam tie žmonės padės? Nulydės į sodžiaus ar į miestelio kapus. Už tai reiks jie bent dukart prišerti. Ir kuo, kad visų visos atsargos ir tėvo nabaštiko palaikų tebuvo viena rankovė avižienių miltų šustiniams? Tad vėl sugrižo atgal, jau be jokios bai-mės. Vėl pasisodino tėvą, atšliedamas kalvos. Ne, taip jis krypsta. Tai ištiesė jį lygiai ant vejės, ištaisė rūbus, su-glostė plaukelius, užspaudė blakstienas, kad akys veltui nebežiūrėtų, ir ūmai krito šalia nabaštiko kniūpsčias, pra-pliupdamas tokiuo verksmu, kokiuo vargu bau kada yra žmonės verkę. Jis nemokėjo galvoti; nežinojo, kam ir ko. Vis dėlto jautė, jis visame pasaulyje likęs vienat vienas.

Žmonių jis nemokėjo pasigesti: nuo jų tėvo nabaštikas šalinos ir sūnų pripratino šalintis. Jam daug artimesni buvo biržio medeliai. ne gyvi žmonės. Ne žmonių pasigedo, tik būtinojo trobelės „daikto“. Ir jam rodės dabar neapsakomai tuščia pasaulyje.

Ilgai neverkė. Per gausiai prabirusios ašaros kuo neperplėšė jam krūtinės. Bet, tai neplyšus, ūmai palengvėjo. Jis atsisėdo ant savo kojų, gausiai nusišniurkštė ir, paėmęs tėvo ranką, pabučiavo. Nuostabu: prisitikęs jau prie šaltos negyvėlio rankos, Valeras ir pats pabaigė atšalti. Jis nebejautė šitame ilgame žmoguje buvusiojo savo tėvo, tik kažin ką dabar jam visai svetimą. Nebenorėjo nė bepaglostyti. Tad susiieškojo špukėtą kastuvą lopetos pavidalu ir ėmė kasti duobę kaip tik toje vietoje, kur senis mėgo dažniausiai darbuotis, šalia Juodžiaus Kelmo.

Neskubėdamas kasė per visą naktį. Rytą auštant, žydų papratimu, įdėjo tėvą stačiai į duobę, apdėjo iš šonų medžiais, iš viršaus taip pat, ir užkasė. Nerekėjo nė karsto; kas jam būtų ūmai padirbė! Dabar tik nebe laiku susigriebė per ūmai nuo tėvo atsiskyres, ir taip jam pagailo, kad nors ėmęs vėl jį atsikask. Kasti nebekasė, tik širdy pajuto lyg kokį sunkų daiktą, kurs neslūgo žemyn. Tai buvo ilgėjimos jausmas, kurs Valerą lyg rište pririšo prie tėvo kalvelės. Ta vieta darėsi jam brangi. Ji taip ir liko mėgiamąja Valerui, kaip per tiek dešimtų metų buvo mėgiama ir Morkui.

Kaimynai tad ilgai nejuto atmainos Tošynėje. Negreit negreit, nebematydami senojo tošininko sodžiuje, privertė jaunąjį tošininką nueiti į kleboną ir išbraukti tėvą iš gyvųjų.

Klebonas šoko bartis už nevaikščiojimą prie šventųjų sakramentų, lygiai tėvą, lygiai Valerą. Tėvą, kaipo gera valia nuo bažnyčios atsiskyrusį, atseit, bažnyčios nelankiusį, pabaigė atskirti ir Valerą pabaidė taip pat būsiant, jei nepasitaisysiąs.

Tai nepadarė Valerui jokio įspūdžio. Klebonas jam buvo taip pat žmogus, taip pat svetimas, kaip ir kiti, ar jie buvo sodžiuje, ar miestelyje, gryčioje ar klebonijoje; visi svetimi ir net nekenčiami. Ir ką gi jis būtų veikęs bažnyčioje, nemokėdamas poterių?

Trobelėje tiek pasidarė skirtumo, kad Valeras nuo priekrosnio persikraustė ant krosnies pusę dienos knarkti. Valeras, paveldėjęs iš tėvo trobelę, paveldėjo ir jo amatą, paveldėjo tinginio ir kitas Kukulių pravardes, paveldėjo ir klientus, tošinių užsakytojus. Jie nematė, nepajuto jokio skirtumo nei Kukulių povyzoje, nei amate, nei papročiuose. Valeras taip pat buvo bekalbis, nežmoniškai aukštas ir pečiuitas, kaip ir jo tėvas Morkus.

Maža tekalbėti jis neva turėjo teisės: buvo gadintos kalbos; susitrenkęs ar ką; žodžius ištardavo labai greitai, tankiai, užsikirsdamas. Dėl to ir buvo gavęs jau sau vienam iš tėvo nepaveldėtą „Burzdulio“ pravardę. Valeras nesiskundė dėl tos savo kalbos jeibės ir nepyko už pra-

vardžiavimą. Viena ir antra tik lengvino jam gyvenimą; jam leido nekalbėti, kaimynams — nekalbinti, žinant, jog tai Valerą vargina. Valerui vienišui tiek ir tereikėjo — kuo mažiausiai teturėti reikalų su žmonėmis, kuo rečiau — su jais susidurti.

TOŠYNĖJE

Seniai seniai tai buvo. O gal ir visai nebuvo buvę, tik jam bjauriai prisispnavo. Buvo ištikę kažin kokie labai neramūs laikai: karaliai tarp savęs pykosi ar net jau mušėsi. Kame, kas, kaip, kodėl, kam — niekas nežinojo; laikraščių tuolaik niekas nepaskaitė. Tik matė, kuriems prisieidavo paplentėmis vergauti, kaip kasdien po daug daug kartų galvatrūkčiais šen ar ten lakioja „štafietai“.

Artimojo pašto stotis visados laikė po 150—200 arklių. Dabar pridėjo dar šimtą ir vis dėlto pristigdavo. Tai buvo įvesta dar viena lažo pareiga — iš eilės eiti į plentą krasininkais ir stoikininkais: iš kiekvienos valakinės dubos po žmogų su dvejetu arklių, kinkomų į pašto tarantąsą.

Kovynės pusvalakininkai turėjo po gerą arklį. Tik vienu tarpu patys suskurdo. Ar maža gyvenime priepuolių? Vienų šeimyna tolimuose dvaruose baudžiauninkavo, kitų namiegai susirgo. Ir atėjus jų eilei, nebeišmanė, kas ir bedarą. Dėdė Jegas su savo seserėnu Jurkum veltui draskės pakaušius, nieko nesumesdamu, kaip čia išsisukus, kol čia pat pasipynė dėdė Titas, taip pat nusiminięs.

Ilgai visi trys čepsėjo ir karčiai sopulingai vaipės, kol dėdei Titui kažin kaip iškrito keistas sumanymas:

— Prašykime Burzdulį, ar ką... Daugiau nebėra nieko palaido.

Klausytojai tik išsižiojo, taip nustebo. Kaip gyvi, niekas nebuvo matęs Valerą ką nors dirbant ar prie arklių stovint. Susigriebė ir sumanytojas niekus pasakęs; tik buvo jau per vėlu: žodis ne žvirblis, paleidęs nebesugausi. Ilgai visi tylėjo, degdami sarmata už dėdės Tito kvailumą. Pagaliau visiems pasidarė sunku, ir dėdė Jegas taip sau, iš mandagumo burbtelėjo:

— Bepiga būtų įprašius... Tik ar jis mokės važiuoti?.. Dar dvejetu... dar su ponais...

Burbtelėjo, bet tik tylą pertraukus; gi dėdė Titas ir nusitvėrė kalbos siūlo, kaip skęstantis lentgalio, ir dirbtinai karštai, perdėdamas ėmė įtikinėti ne tiek, kad tas sumanymas gudrus, kiek kad jis, pats sumanytojas, ne kvailas ir ne niekus pasakęs.

— Tai čia nemokės!.. Būta čia ko! Juk pakinkys paštininkas; tu tik sėskis priešaky ir šveisk botagu arklius, nė vadelių nelaikydamas rankoje. Plentas platus — nebijok, nesukliūsi!

Juo daugiau dėdė Titas kalbėjo, juo nabagams vargo skenduonims aiškėjo Valerą patį tą esant vežėją. Pagaliau ėmė ir visi trys, ūmai pakilę, nukiksėjo Juodžiaus Kelmo link.

Valeras, sėdėdamas ant paplokščio akmens tarp tėvo kapo ir Juodžiaus Kelmo, kaip tik baigė dirbti įprašytą

tošinėle trintai tabokai nešiotis. Tošelės jau buvo sumaningai ir priderniai sunertos ir dugneliai sudėti. Bereikėjo išgražinti eglelėmis, danteliais ir grėbliukais.

Jau kelintą dieną gaišta Valeras, tą darbą bedirbdamas, už kurį jam niekas nepridės nė vienos saujos kruopų. Tik jis dirbo ne dėl pelno, pats pritirdamas aukštesnio pasigėrėjimo, neg kurio duoda sotus pilvas. Tad juo dirbo, juo darbas vergė visą jo sielą; juo daiktelis darėsi įvairnesnis, juo Valeras derino dar naujesnes pagraženes, naujus išvedžiojimus gembėmis ir dangteliais. Jis taip įknibo į savo darbą, jog nei nematė, nei neišgirdo skubotai ateinančių jo kviestų karaliautų.

Jau bent penktą kartą pasiuntiniai šaukė:

— Valer, Valer, a Valer! Ar kurčias esi, ar utėliaujies ten, kad nieko nebegirdi?

Valeras girsti buvo jau išgirdęs jų lermą: ag jie stovėjo netoliese, vos tik už keleto dešimtų žingsnių. Buvo net kilstelėjęs, tiesa, vienus tik ančiakius ir dėbtelėjęs į aną pusę. Tik išvydęs tokį „būrį“ žmonių (pasiuntinių, matėme, buvo visa trijulė), vėl ėmė knebinėti savo dailia-daiktį.

Delegacija pagaliau ėmė nekantrauti. Ji vis dar nenuvokė, jog Valeras juos pasergėjo ir tik apsimeta jų nematęs. Tad ėmė dar smarkiau šaukti ir net piktai pravardžiuotis:

— Valer, Valeriuk!.. Kipše, kad tu sukeptumei kur tuojl!.. Juodžiaus „kunige“, raganiau, kad tu tabokos neb-

tektumei nė dūmo patraukti!.. Nu, argi tau sunku atsi-
liepti?

Valeras, išgirdęs pasityčiojimus, ir visai užkietėjo. Lyg niekur nieko nebuvę, ėmė sekti dryžą gembelę ir iš abiejų pusių pridirbinėti jai tankius plaukelius. Tačiau darbas jam nebesisėkė: tamsis ir tylą jam tedavė įkvėpimo.

Ypatinga tačiau buvo, kad Valeras nešmūkštelėjo į krūmą nuo žmonių, kaip kitą kartą būtų padaręs. Jis paliko vietoje besėdįs. Bene pirmą kartą per visą savo amžių, nors pats sau neprisipažindamas, Valeras susidomėjo, ko gi šitie žmonės taip susirūpinę, kad net drauge trys iš karto į jį ateina? Negi tošių kojukams, negi tabokinių, sviestinių, druskinių: tokiais reikalais būtų vaikščioję po vieną; negi visiems tas pats reikalas tuo pat laiku ūmai pašoksta. O kad ir būtų taip nepaprastai nutarę, tai bene padirbsi visiems kartu tokių gražumėlių?

Tad Valeras kantriai glūdėjo, tiesa, nežiūrėdamas į tą pusę, vis dėlto bent ausylai klausydamas, kas ten darosi. Ir net pradžiugo, išgirdęs, jog pasiuntinybė nesupyko ir, ranka pamojusi, nesugrįžo atgal.

— Kaipgi grįžti namo be nieko? Eime jo paties pa-
spaustų! — tarėsi pasiuntiniai, stovėdami pakalnėje ant pylimėlio, kuriuo ėjo kelias; už to klampaus „Liežuvio“, kurs iš dviejų pusių aprietė Juodžiaus Kelmą, siaurai ei-
damas tarp antvalnio ir kelelio.

„Liežuvio galelyje“ šaltu gelžiniu vandeniu virė ver-
denė. Niekas pasaulyje nebebūtų galėjęs pasakyti, kas jos sieneles taip stipriai išmūrijo akmenimis, jog jie iki

šiol tebestovi neišgriuę. Visas vidus buvo priaugęs rūdžių tokiais baisiais gaurais, jog kitąkart plačioje versmėje, kur galėjo bent trys vyrai kartu pasinerti, dabar vos begalėjai įmerkti uzboną. Vanduo šaltinyje tačiau vis taip pat smarkiai kunkuliavo vertės ir čiurleno per viršų pakalnėn į upelį, drėkindamas visą Liežuvį.

Tad ir visame Liežuvyje augo tokių pat rudų gaurų ir riebių, sultingų žolynų, kaip ir pačiame šaltinyje. O kas po jais buvo, niekas nežinojo; niekas gyvas nebuvo perėjęs per tą ypatingą gelžies rūdžių ir mauro kisielių, o iš krašto dugnui iškakėti niekam nebuvo tokios karties.

Gamta lyg tyčia atskyrė Juodžiaus Kelmą nuo viešojo kelelio, idant jį telankytų tam atsidėję žmonės, ne kiekvienas maklas keleivis. (Pro tretį Juodžiaus Kelmo šoną tekėjo gilus, siauras upelis.)

Pasiuntiniai tad nuguzėjo aplink. Šiaip be taip prasi-drėskę per jų nelankyta, todėl ir visai nežinomą krūmą, jie atsirado ties Tošyne. Tošynė buvo vos tik už dvejeta varstų nuo Kovynės sodžiaus; tačiau nė vienas tų trijų dėdžių dar nebuvo kaip reikiant prisistebėjęs tai Juodžiaus kunigų „klebonijai“ ir jos „parkui“.

Vieta ne veltui vadinosi Tošynė: tai buvo beržų sritis, tošių karalija. Tokių beržų, kaip Vaduvų kalvose, niekur nebebuvo. Čia augo skaliausi medžiai. kam reikėjo skalų-balanų pasišviesti. Čia augo neregėto invijumo pariečiai stebulėms tekinti, ratlankiams drožti.

Užtat ir Tošynė visa buvo tošinė, lyg tyčia reklamai, įsipiršimui pastatyta. Kad ji būtų stovėjusi kur paplen-

tėje ar šiaipjau pavieškelėje, taip ir būtumei manęs: Kukuliai garsina savo tošininkų amatą, skelbia savo išdirbinius. Dabar gi ji buvo nuošaliai, kad ir matės iš tolo, kad ir bolavo žymėjos labiau už patį Juodžiaus Kelmą. Tošynė tošinė pasidarė tik dėl to, kad Kukuliai mito ir, prastai sakant, šuniškai, alkanai mito iš vienu tošių.

Kodėl gi ne geriau? Kodėl gi nelobo, jei tiek daug buvo medžiagos čia pat vietoje, kol kalvos tebebuvo beržynais šeriuotos? Nesinaudojo Kukuliai ta dievo dovana, ir tiek. Dėl to gi ir buvo vadinami Tošynės tinginiais, nors priežastis buvo visiškai ne ta.

Kukuliai buvo nė kiek ne didesni tinginiai už tuos savo kaimynus, kurie juos taip pravardžiavo. Argi ir sodiečiai ne tiek tedirbo, kiek tereikia vargingai pramisti ir dvarui atsisteisti? Tiesa, kad jiems ir nuliekamo laiko nebuvo už dvaro galvos. Bet ir bežemiai netriūsė, nepuldinėjo, nesirūpino, nors visiems lygiai tiko ir sočiau palvgyti, ir šilčiau apsivilkti.

Kukuliai nesuprato ar tik nenorėjo suprasti, jog, turint medžiagos, galima prisidirbti daiktų daugiau, neg tam kartui; jog galima prisikviesti padėjėjų, pasidaryti ištisa fabrikėlė, kad net prireiktų dirbiniai į tolimesnius kraštus gabenti ant rinkos ir ten laukti, kad kas susimylėjęs, reikia jam ar nereikia, nusipirktų patinkamą pariečio beržo mažmožėlių.

O nei! Ne Kukuliai įsiūlinėjo savo dailiadarbius, tik reikalingi jųėjo į Tošynę ir čia maldavo dailininkus, kad

padarytų šiokią ar tokią tošinią daiktą ar bent patiektų pačių tošių kojukams, čebatams.

Valeras, kaip ir jo bočiai, miško be reikalo negadino, nieko vežimais netiekė. nieko kitam kartui pasidėjęs nelaikė ir amžinai nekentė miško kirtikų. Į jų darbą nė žiūrėti negalėjo. Pliką šviežią kelmą tuoj apdėdavo samanomis, kad nei akių nežeistų, nei širdies negadintų jam, savo rankom neatėmusiam gyvybės nė vienam augmenėliui medeliui.

Nekentė Valeras ir savo klientų ir sutikdavo juos lyg pikčiausius savo nevidonus priešininkus, kurie naudojasi jo alkiu ar palinkimu dailės darbus dirbti ir verčia daryti tai, ko neapvežėjo visa širdžia. Kas gi buvo tie ūkininkai, kurie, pasikvietę kurpį kojukų siūtų, gaudė Valerą, kad jiems priluptų tošių po padais ir į užkulnius padėti, idant standžiau laikytųsi?

Jie buvo — kankintojai. Valeras, ką gi darys, sakydavo: — Gerai...

Tik akylai tirdavo, kiekai porų reikia, piktom, netikinčiom akim sekdamas prašiką, ar neperdeda, ar nemeluoja. Ir tuojau ėjo į biržį kur toliausia nuo savo buveinės, kur jo darbas niekam, ypač jam pačiam, nekris į akis. Rinkosi kur netikesnį medelį: nuostabiu vikrumu lipo kuo aukščiausiai ir ten darė ne tiek beržui, kiek sau pačiam skaudžią operaciją. Išsirinkęs kur lygesnę, be šakų vietą, aštrų lenktą savo peiliuką leido į beržo liemenį taip lengvai ir atsargiai, lyg būtų rėžęs avinui per pilvą, bielydamas kailį ir taikydamas vidurių nepaleisti.

Kad kas būtų matęs tuomet Valero veidą! Jis visas mainės, piktas, ligi kruvinai paraudęs. Judėjimai ūmūs, nagai ne švelniai riečiami, bet kumpūs, kaip plėšriojo vanago, paskirti gyviam draskyti. Medį truksi lyg nepaklusnų ir taip per sukąstus dantis keikia, lyg tai medis taisytųsi jį bielyti, ne jis medį.

Rėžė atsargiai, kad neįsipjautų apatinė rusvoji žievė, nepasidarytų randas. Rėžė ir per dantis traukė orą, lyg jam pačiam būtų skaudėję. Paskui atsargiai, nors skubotai, drebančia ranka lupo tošį, vis dairydamos, bene gana jau tiekai porų, kiekai prašyta. Greičiau prilups per maža, neg per daug, visados gana menkų, nedidelių, ne nuo tų beržų, kurie tebėra pačiame gražume savo amžiaus.

Susisukęs tošeles kaip pergaminus į dūdą, iš miško ėjo stačiai į užsakytoją ir piktai metė jam tošis aslūn po kojų, ne ant suolo. Jo kankintojas-užsakytojas ar jo šeiminkė tada turėjo jį paprašyti, kad atsisėstų antrame gale stalo; pastatyti jam didelį kaip sietą dubenį burokų ar bastučių, ko buvo tądien virta, ir padėti storiausiai atriektą abišalę rupios bėralinės duonos nuo trejeto svarų.

Valeras valgė dideliais kąsniais atsikąsdamas ir po daug daug šaukštų užsiliedamas; sužėbėdamas ir sudažydamas gražiai visus trupinius, gausiai byrančius į saują ir ant stalo. Ko nebeišsemdavo iš dubens utarų plačiu mediniu šaukštu, tai išsikratydavo gerklėn iš paties bliūdo. Jei liko duonos, dėjos kišenėn, užantin ir, nei persižegnojęs, nei dėkui nepasakęs, ėjo pro duris namo.

Reikėjo laiku susiprasti ir greit greit sutaisyti mokestis, kol pavalgys: rankovę avižienių ar miežienių miltų kunkulinei, žiupsnelį druskos skepetėlėj (popieriaus niekur nesimaišė) ir, kas uosto taboką, ryšelį stambū.

Titūną tais laikais pirkdavosi „papūžais“, po keliolika suklostytų į vantą lakštų, kaip dabar kad moterys sudarinėja kopūstlapius kepant duonai padėti, kad nesusipelenuotų nuo pado. Rūkytojai taboką pjaustės, ne fabrika; uostytojai, nusmaukę lapus nuo stambū, patys trynėsi trinukliais „čerpėse“ arba moliniuose puoduose šiurkščiu kaipterlių viduriu; dėl smarkumo bent kiek prisidėdavo pelenų. Stambus gi suraišiodavo saujomis ar pėdeliais pypkėje sudeginti.

Valeras parūkyti mėgo. Tad visų klientų šniaukštėjų stambai turėjo atitekti jam, ne kam kitam.

Kas visa ko laiku nepadėjo namely už gryčios durų ant suoloelio, kur kibirai statoma, idant išeidamas, vos tik duris prasivėręs, jau užčiuptų ir pasiimtų, Valeras nelaukė, nereikalavo, tik tošių tokiam paskui nebelupo nė už muštinių. Eik sau pats į biržį, kad toks! Kitokio apylinkės sodiečiai nebuvo matę Kukulio-Burzdulio.

Pasiuntiniai, ūmai išlindę iš krūmo, staigiai atsiradę ties Tošyne, sustojo nustebę, lyg pirmą kartą tebutų ją išvydę. Prieš savo akis turėjo tiesiog juokingai mažą, it žąsų gardelį, ketvirtainę trobelytę, be priemenės, be sprysko, be jokio akmenėlio laipte po slenksčiu. Kad ne anasai peltakys į Juodžiaus Kelmą ir šaltinėlių, nebūtų buvę jokios žymės, jog čia žmogaus gyvenama. Niekur aplinkui

nešuminta žolė nei piktžolė. Dīlgės, varnalėšos, dagīliai augo ir džiūvo savaime. Niekur nebuvo, nors netyčia, numesta nė šapelio šiaudų, neprikrėkta šakų galūnelių. Matyt, šeimininkas ir jas taip gražiai surankioja naudai, kaip trupinius nuo stalo. Rodės, gyventojas čia maža testoja, o buvo netiesa: Kukulys tik paskutiniuoju reikalu išeidavo iš savo būsto.

Trobelė buvo panaši daugiau į tošinę druskinę, neg į gyvenimą. Visos jos sienelės buvo sukrautos iš neluptytų beržų sienojų. Stogelis buvo labai pasišiaušęs ir taip baltas, kad akys reipo žiūrint; buvo nuklotas baltutėmis tošimis, prisagstytomis medinėmis vinelėmis. Šen ten jos nusimaustė nuo vinių ir rietės; vis dėlto apatinės tošių rudumos nesimatė.

Pietų pusėje, pačioje atakaitoje, buvo durys ir langelis.

Prie pat kairiosios sąsparos žemutytės durelytės, tikra titė. Pačiame viduryje durelių buvo prikaltas neregėto didumo ir keistumo gumbas, ažuolo pintis. Aplink jį ėjo, vis didesnius keturkampius darydami, jaunų berželių pušiaupjūviai žievėti rąsteliai. Ūksmelės, švelniai tamsėdamos gilyn nuo kuprelių, taip dailiai margino dureles, kaip vargu bau galima dažais išmarginti.

Prie pat dešinėsios sąsparos, žmogaus juosmens aukštume, įvairių įvairiausiomis spalvomis marguliavo blizgėjo mažutyti langeliukas, pro kurį jokia galva nebūtų įlindusi. Visas jis buvo sudurstytas iš keliolikos senų stiklo kąšnelių, kuriuos bedegindama saulė buvo padariusi vitražu; išmarginusi visomis švelniausiomis vaivorykštės

spalvomis, pradedant nuo švelniai žaliai geltonos ir ligi tirštai mėlynos. Langelis taip pat buvo ketvirtainiškai apvedžiotas velenėliais.

Paties vidudienio saulei įspindus į tas baltas duris, į tą beržų žievę sienoje ir stoge, Tošynė tvyskėjo gražiausiu baltinamu rūmeliu, nors niekas jos nebaldė. Apylinkės pilkųjų trobų gyventojams taip ji ir rodės, lyg kokio šunbajorėlio būstinė, ir dar labiau nedrąsino priėti.

Dabar dėdėms neapsakomai parūpo įeiti į patį vidų pasižiūrėtų. Ir jiems tai nebuvo sunku padaryti. Bežiopsant į trobelę-druskinę ar žąsidę, štai nuo Juodžiaus Kelmo beateinąs Valeras.

Sodiečiai visados stebėjosi, koks Valero didumas ir nepaprasta povyza. Jis taip nežmoniškai buvo ištįsęs, pečiuitas ir drauge taip nežmoniškai liesas, kaip pats La Mančos Don Kichotas. Kaimynai sakydavo:

— Kai žiūri iš užpakalio, matai daržingalį; kai pasižiūri iš šono, belieka Kanako pusvarčiai.

Žydas Chonechas miestelyje turėjo karčemą labai aukštais ir plačiais pusiauvėriniais lentų vartais.

Lenta ne lenta: tai bus perdėta. Visai tikrai Valeras panėšėjo į platų suolą, kirviu ištašomą iš storiausio kamieno, kokių ir dabar dar gali rasti giliųjų mūsų kampų pirkiose palei dvi sienis; juose ne tik sėdima — ir gulima.

Dabar kovynėnai, skyrium pasižiūrėję į mažutytę trobelę ir skyrium į milžiną, nuo trijų su viršum uolekčių Valerą, niekaip nenorėjo tikėti, jog jis pareina į tą aukštelį. Tad tyčia, neprašomi, patraukė int sau dureles už

gumbo ir, sunkiai susiriesdami, suvirto sugužėjo į vidų ir atsigrižo žiūrėti, kaip čia bejeis patš šeimininkas. Šisai betgi, daug lengviau pasilenkdamas, įžengė ketvirtasis į vidų ir laisvai, nors gerokai pakumpęs, atsistojo pasienyje. Ir gryčelė buvo jau pilna.

Valeras, truksėdamas balsą ir kairę pusę viršutinės lūpos, kaip dėl jo, visai mandagiai praburzdėjo:

— Prašom sėstis...

Tai buvo taip pat keista girdėti, kaip keista buvo viskas čia matyti.

Pačioje kerčioje nekviestieji svečiai išvydo neregėto drūtumo ažuolo kamiengalį, iš abiejų gi pusių taip pat storus, kiek tik begali būti stori beržai, jų kamiengalius nenudrožtomis žievėmis. Tai buvo skobnios (stalas) ir kėdės (sėdynės).

Dviem dėdėm, Jegui ir Titui, į jas atsisėdus, trečiasis, jaunesnysis, Jurkus, klastelėjo ant priekrosnio, ar kaip ten pavadinsi rusiškos plūktinės krosnies užkarpą. Krosnis užėmė didžiąją pusę trobelės. Tai kad nekliudytų kitiems, svavalingasis Jurkus nusišypsojo ir apvirto ant šono. Paskui, mėgindamas, ar pareis, atsivertė aukštinelkas; tada kojos prisiejo „mušininkais pastatyti“ pagal sieną (mušininkais vadina kumpas lazdas ritiniui mušti). Dabar visiems buvo aišku, jog ir milžinas Valeras gali ant krosnies pagulėti: arba susirietęs, ant šono, arba aukštinelkas, kojas pastatęs į pat palubę.

Gale krosnies, kuri kakta buvo į akląją vakarų sieną, liko tarpelis prieiti prie ugniakuro, žiedinio arba židinės

prieždoje su kabančiu ant medinio ašiuoko katilėliu gaup-
tūre.

Trobelė, nors buvo taip nujuodavusi, kad net blizgėjo kaip nulakuota, tačiau nebuvo, kaip kitų, dūminė: tai nuo deginamųjų skalų; dūmai gi iš krosnies ar iš ugniakuro, ne tos vietos papratimu,ėjo pro gaupčūrą į palėpę, ne pro aukštinį viduryje lubų. O kad, dūmams išėjus, neitų ir šilima, gaupčūro garlaidė buvo užkišama dideliu, sulig kūdikio galva, ryzų kamščiu ant koto. Kukulių trobelėje jis vadinosi Juodžiaus Burbuolė. Gal užtat, kad, keletą dešimtų metų palandžiojusi po dūmynes, buvo juodai suodina; gal ir Juodžiaus paminklui. Išmušus stiklus, Burbuole drąsiai galima buvo užkišti ir visas langelis.

Ant krosnies matės du maišeliu viksvų su samanomis, vienas pailgai, antras paskersai. Tai Valero pūkinė ir priegalvis. Nei antklodės, nei duknų, nei jokios dangos viduje nesimatė. Gal jų visai ir nebuvo Valerui; o kas ir buvo, tai buvo ant aukšto, kanike. Tik užsiklojimo ir nereikėjo; medžių buvo čia pat. Visas beržtvynas pilnas buvo pakriususių šakų. Nereikė nė gilyn žengti. Kuro niekam tada nebuvo badas. Krosnis tad buvo galima kūrenti kiek tik nori kartų per dieną ir stovėti kaip pirtyje.

Valerui pasturgalį nuo sienos nusukus už krosnies, plūktinėje asloje pasidarė bent kiek erdvės. Saulės spinduliai, perėję per langelio stiklelius, visokiomis spalvomis nušvietė dulkių stulpą ir ėmė žaisti kiškeliais po maloniai švarią, neprišiukšlintą, nepridulkėjusią Valero „stanciją“. Svečiams, papratusiems gyventi apsikreikus ir apsimynus

ne tiek ūre, kiek viduje, čia dabar darėsi lyg nebedraštū, nors labai jauku; lyg įėjus į tylią margais langais bažnytėlę.

Dėdės nustėro. Šeimininkas taip pat nieko daugiau nebesakė. Priekrosnyje ant alkūnės berymas Jurkus net svajoti pradėjo. Jam pasidarė nepadoru, net sarmata, kam jis nei kviestas, nei dėkotas atėjo, įlindo kaip kiaulė į tą ramumėlį, sudraikė šio vienišo rimtį ir dabar rengiasi visai iš čia išrauti žmogų, kurs tiek metų čia niekam nekliūdamas pragyveno.

Kiekgi metų, nei Jurkus, nei jo draugai nebūtų atspėję iš Valero veido: jis nereikšė metrikos, kaip kitų veidai ar arklių dantys. Galėjo būti dvidešimties, galėjo trijų dešimtų, o jei nori, tai ir visų keturių. Valerui uostai ir barzda nežėlė; tik ir bobaburnis jis nebuvo; visas jo gyemis buvo apšepęs šviesiais, tankiais gyvaplaukiais, kurie betgi neaugo ilgyn ir darė jį per daug metų vis vienodo būdo.

Štai iš už krosnies tesimato pakumpę jo pečiai ir galva žemyn nudurtom akim. Akių visai nesimato; jos įkrito kaip į bulbių duobes, ant jų skardies nusviro tankūs ančiakių karklai.

Tyla ėmė darytis nebepakenčiama. Tai dėdė Jegas, labiausiai sielvartingu veidu buvęs, prabilo:

— Valeriuk, susimildamas, pavaduok tu manel! Bernas dvare, pati mirštanti. Jok tu už mane stoikininku ir krasininku ant plento! Imk mano greitąjį juodį. Reiks, ką bežiūrint nudulkinsi vieną staciją kokį raudonsiūlį;

ñereiks, atgal parjosi. Aš tau nuo sãvęs duosiu visã gor-
čių druskos.

Pasiũlymas buvo nieko: gorčius druskos tuolaik mokėjo
visã auksinã, tris dešintis skatikų. Piemuo už auksinã vi-
sus metus ganė kaimenę.

— Mes po gorčių miltų parpeliams pridėsime,— atsilie-
pė Titas.

— Ir kelionei kelioms dienoms pladę grynos duonos
įdėsime,— pridūrė ir Jurkus.

Valeras tylėjo. Nei nekrustelėjo, nei galvos nekripte-
lėjo. Paliko aslon bežiūrįs. Jis nelabai tesuprato, ko iš jo
nori. Nei jis kuomet ten buvęs, nei važiavęs; tai ir neiš-
manė, kaip jis gali ten atsirasti. Ne, tie dėdės atėjo
nebent pasityčiotų iš jo...

Ilgokai patylėję, vėl dėdės paklausė:

— Tai kaipgi, Valeriuok, ar pasigailėsi mūsų?

Ir dabar buvo tas pats atsakymas — nepertraukiama ty-
la; taip įkyri ir gėdinanti tyla, jog visi trys svečiai ėmė
nerimu krutėti iš nepadorumo, kad veltui pakibino amži-
nãjį vienišã tinginį. Pagaliau visi trys lyg susitarę vienu
kartu atsistojo eiti. Ir gulėjęs priekrosnyje Jurkus ne tiek
piktai, kiek gailestingai tarė išeidamas:

— Ir kaip tau, Valerai, jaunas žmogau, neparũpsta
žmonės, svietas? Gyveni savo pabaly ir pamiškėje nelygi-
nant laukinis. O ten, ne taip toli, vos už trejeto mylių,
jũra svieta plaukia, ponai, kariatos, kariuomenė, patran-
kos... Sako, karas kažin kur esãs; ant mūsų karaliaus visas
svietas susitaręs...

Ir išėjo visi nė neatsisveikinę; taip jiems buvo aišku, jog niekus buvo sumanę, nieko ir nelaimėjo.

Valeras vėl liko vienas pats, taip pat paniuręs, taip pat galvą nuleidęs. Tas pats iš oro pusės; toli gražu nebe tas pats viduje.

Šitie nekviestieji svečiai sudraikė visą jo dešimtimis metų nusistovėjusią sielos tvarką. Taip jam buvo gera vienam, mirus tėvui... Dabar jis netikėtai atminė, jog ir dviese su tėvu buvo nebloga, kad ir nieko nereikalingo jiedu nekalbėjo. Ir tie trys, užėmę visą jo trobelės vidų, nebuvo jam nemalonūs. Štai jis be jokios neapykantos mini, kaip vienas sėdėjo šiapus „stalo“, antras, labai susisielojęs, anapus, o trečias vartaliojos ant priekrosnio ir kilojo kojas, vaikiškai svavalydamas.

Ypač keistai skambėjo jo ausyse paskutiniai Jurkaus žodžiai: ponai... kariatės... armotos... Valeras stovėjo už krosnies vis toje pat vietoje ir kliedėjo, lyg gavęs bent 40° karščio. Jo vaizduotėje „ponai“ visa virtineėjo slinko pro šalį, visi gražūs, meilūs ir taip keistai pasipuošę, kad nors kiekvieną jų atminti ir tošelėje išbraižyk.

Dar keisčiau jam vaidinosi margi kareiviai nematytais ginklais, ant nematytų arklių ir vežimų. Ir taip ėmė kažin kas knitėti viduje, taip traukė eiti, tučtuojau bėgti ir pasižiūrėti visų tų stebuklų, kad jis lyg žydelis, išgirdęs katarinką, puolė pro duris, nė neuždaręs jų; vos bepagriebęs kepurę, greitu žingsniu išsivijo išėjus.

Šiandien sodžiaus vyrai nieko negalėjo įspėti. Tylomis grįžo visi trys namo nuliūde, nes visiems buvo aišku, jog

vyresniajam dėdei Jegui reiks palikti mirštanti žmona ir vestis du arkliu už trijų mylių. Tačiau pačiame santvare greičiau pajuto, neg pamatė besigenantį ketvirtą. Grįžtelėjo atgal ir ne tiek pradžiugo, kiek vėl nustebo: išvydo plačiais žingsniais atžingsniuojantį Valerą.

— Valer, tai pavaduosi? Dievas tau atlygins už tavo gerą širdį...

Valeras nieko neatsakė. Tylomis, kaip visados, tik skubiniu, pavalgė, pasiėmė į terbą duonos pladę ir apžergė didįjį juodį; žemesnį gi, drūtesnį, prisirišo šaly ir išjojo paskui kitus.

BURZDULIS PO KARIUOMENĖS

Praėjo dvidešimt penkeri metai, kaip Valerą Kukulį pamėmė kareivių. Niekas visoje Vaduvų apylinkėje nebeminėjo Tošynės Burzdulio ir Juodžiaus raganiaus. Jauni buvę, dabar pasenę, tošininką užmiršo, dabartiniosios jaunuomenės tuomet dar visai pasaulyje nebuvo, gi senių visai nebliko. Viena „Burzdulio trobelė“ bepriminė apylinkei, jog kitąkart ko čia gyventa ir Juodžiaus dvasios saugota. Ji vis tebebolavo iš tolo, nors iš arti rodės gero-kai aprupėjusi ir apirusi. Juodžiaus Kelmo vieta ir buvusių čia raganių šlovė gynė trobelę nuo žmonių, kad jie čia neapsigyventų; jie ir lenkės trobelės, dabar dar paslaptingesnės, neg seniau kad buvo.

Niekas ja nesidomėjo, ar ji stovi dyka, ar su gyventoju. O ji tikrai nuo kai kurio laiko nebebuvo tuščia: čia vėl atsirado Burzdulis — Kukulių Valeras, Morkaus sūnus, tošininkas, tinginys ir raganius. Niekas nežinojo, kada jis sugrižo. Niekas nematė, kada jis išsivalė trobelės vidų, išsiplūkė ištižusią aslą ir ištirpusią molio krosnį, įsistatė langelį, apsidengė stogelį, susikalė suirusias dureles,

Niekas per tuos ilgus metus nepražuvo iš Tošynės. Jei kas būtų ją matęs pirma, būtų tą pat ir dabar radęs: tas pačias skobnias su sėdynėmis, tą pačią ažuolo pintį duryse, tą patį kaniką ant aukšto. Nepražuvo nė Juodžiaus Burbuolė iš gauptūro, nors gerokai apipuvo nuo drėgmės nebekūrenamoje vietoje, ir Valerui teko ji autskariu apsiūti. Trobelė buvo restauruota su tikru archeologo žinojimu ir pamėgimu; įgijo griežtai pirmykštį pavidalą. Ir jos šeimininkas buvo tas pats, tik nebe toks pat.

Burzdulis sugrįžo susendintas. Žandai buvo įdubę, plaukai prorečiai, viršutinės blakstienos ir noromis nebesivokė lig reikiant. Darė įspūdį žmogaus, ilgai ilgai varginto; sunkiai varginto kūnu, dar sunkiau — dvasia.

Po dvidešimt penkerių metų Burzdulis sugrįžo, taip pat nieko kitaip nemokėdamas, kaip tik lietuviškai; taip pat, kaip ir pirma, nieko apie svetimus kraštus nežinodamas. Jis nemokėjo ištarti nė tų vietų, kur buvo buvęs, kur visų didžiausių vargų buvo prityręs. Į visus paklausimus, kur buvęs ir ką veikęs per tiek metų, jis vienodai atsakydavo:

— Kopūstus ravėdavau, ravėdavau, ravėdavau.

Ir visi juokė; iš širdies juokė, įsivaizduodami tą milžiną dirbant tokį lengvą bobišką darbą.

Dabar Burzdulis jau visiems rodė gerų septynių dešimtų metų, nors vargu bau tiek turėjo. Toks jis paliko ir visados, dar per tris dešimtis metų lig pat nupasakojamųjų laikų. Paliko jam ir ta pati milžino pajėga.

Buvo bent kiek ir kitokio skirtumėlio. Visų pirma, jis nebeleido iš burnos liuikos. Antra, per visą likusį amžiaus

galą nė karto nebeįžengė į Kovynę, nors ten seniai jau nebuvo gyvo nė vieno dėdės, kurie buvo jį iš trobelės išvilioję tokiai jo nelaimėi, tokioms kančioms: nei dėdės Jego, nei dėdės Tito, nei linksmojo Jurkaus. Niekados jų nepaminėjo, lyg jų pasaulyje nė būti nebūtų buvę. Kovynėnams nepaplėšė nei vienos tošiapalaikės. nepadirbo, kad ir prašinėjamas, nei vienos tabokinės, nei vienos druskinės ar kanaukos alui nešioti.

Už visus ketvirčio amžiaus iškentėtus vargus, už visą sunaikintą gražųjį amžių Burzdulis gavo atlyginimo tris daiktus. Du variniu medaliu, kuriuodu teprisisėgdavo vieną kartą per metus, eidamas į miestą pensijos. Jų Burzdulis baisiai nekeitė, ne tik kaipo liekio dalyko, kurs be reikalo tik rūpesnį didina; dar kaipo piktą atmintį. Antrą dovaną — tą dešimtinę žemės, kuri aplink jo trobelę, kur Juodžiaus Kelmas ir tėvo kapas: pusę geros molynės, kur galėjo viskas augti, daržovės ir kviečiai; ir pusę gražaus tankaus krūmo visam amžiui kuro ir medžiagos.

Ir ta dovana Burzdulio nedžiugino. Žemės dirbti jis nė ketinti neketino. nors dabar bent kopūstus ravėti mokėjo. Geroji molynė dirvonavo sau, kaip ir pirma. Mišką gi jisai laikė visą savo; tikriaus, visą laikė niekieno ar visų lygiai. Jis dovanoti kam nors skyrium buvo jam tiek pat juokinga, kaip kad kas oro ar ežero plotą kam išimtinai dovanotų.

Užtat trečioji dovana tai buvo visų dovanų dovana; lygiai brangi, kaip ir jo trobelė; tai buvo 36 rubliai pensi-

jos, kurią jis turėjo kas birželis mėnuo atsiimti iš valstybės pinigyno apskrities mieste už visos dešimties mylių nuo gimtinės.

Nei Velykų, nei Žolinių, nei jokių švenčių Burzduliui nebuvo: ką jis, vienišas, būt veikęs žmonių jūroje; nenekčiamų žmonių — vilkų gaujoje? Gegužės mėnuo visais savo gražumėliais nebuvo Burzduliui meilesnis už kitų laikų gražumėlius; net už žiemos mėnesius, kada dargana, vėjai kaukia, pūgos trobelę lig pusiau užneša, visą kurą storai apkloja sniegu, tokiuo tvirtu ir kietu, kad net jį, vaikščiojant paviršium, išturi.

Žiema blizga, gegužės laikas mirga marguliuoja. Visai kas kita birželio mėnuo! Medžių lapai tebėra šviežiai žali, nuo vėjo nesudriskę, daugelis tebežydi. Pievos dar nepjaunamos, žolės ligi kelių; gėlių it dievo austame divone. Saulės — visų daugiausia.

To birželio mėnesio ateinant Burzdulis laukė kaip mėgiamųjų vardinių, atleidinių ar kitokių pramogų su svečiais ir vaišėmis. Laukė bent pusę metų. Nuo birželio skaitė laiką, pasidirbęs savo kalendorių krivūlėje. Jon įrašinėjo brūkšnius kas savaitė per pusę metų ir kryžiuvo tuos brūkšnius per antrą pusę. Taip jis net apčiuptomis žinojo, kiek jam belieka savaičių ligi einant į apskrities miestą.

Už keleto dienų prieš išeinant Tošynėje pasirodydavo toks pat ilgas, tik ne taip pakumpęs senas Mikalojaus kareiva, lygiai taip pat dovanotas, kaip ir Burzdulis: dviem medaliais, dešimtaine žemės ir 36 rubliais pensijos. Per tris

keturias dienas abudu seniu, nieko nesišnekėdamu, tylo-
mis traukė savo liukas, tai viduje prie skobnių susisėdę,
tai ore prie Juodžiaus Kelmo. Tylėjo, vien išsižiūrėję tolu-
mon palei slėnį, tai ten, kur Beragis, tai atgal, kur Dvi-
ragis ežeras. Ar ką galvojo, ar nieko, neatspėsi. Mito
šutintomis pupomis ir avižų šustiniais, tešla, kuri gera val-
gyti, vien tik užtvilkius karštu vandeniu; nei virus, nei
kepus. Pagaliau vieną rytą, anksti prieš saulėtekį, išaida-
vo, prisisegę medalius, į kepurę įsidėję kareivių bilietus
ir sąskaitų knygeles.

Žmonės taip priprato prie tų reguliarių išėjimų, kad net
šienapjūtę ėmė derinti nebe prie kalendoriaus, tik prie
senių pakilimo.

— Jau Mikalojaus seniai pakilo, reikia dalgės taisytiš.

Kaip sakoma: jau paukščiai išskrenda, neilgai betrukus
bus šalčių.

Antrą dieną lygiai vienuoliktą valandą jiedu jau sėdė-
davo pinigyno būste. Sėdėdavo dideliu pamėgimu, be rei-
kalo, tol, kol prieš pat užsidarant kasai kas nors jų pa-
klaudavo, ko gi jie taip kantriai laukia. Tada paduodavo
savo kareivių atsistatydinimo bilietus, paslaptینگomis mi-
nomis išklausydavo išmetinėjimų, kad visai be reikalo
kiaurą dieną gaišo, nes pinigų tuojau galėjo gauti. Ar
tai jie suprato, ar ne, vienodai išlaikė didžiausio paten-
kinimo reikšmę veiduose. Tais veidais jie nieko tyčia ne-
reiškė; psichologas tačiau lengvai būtų atspėjęs, jog
anuodu ruošias į kažin ką didžią, neapsakomai malonų:
į tai, su kuo niekas negali susilyginti; tai ir visa, ką jie

gali per dieną iškentėti, yra vieni niekai, neverti, kad juos net minėtumei.

Gavę pinigų ir nesupratę, kam iš tokios mažos jų pensijos dar išimama keletas auksinių, mirktelėdavo trečiajam seniui, pinigyno tarnui, kurs nebent tuo nuo jų tesiskyrė, kad kas dieną dėvėjo ant krūtinės ne du medaliu, tik visą eilę jų; dešimtį, jei ne daugiau, varinių, sidabrinių, gi vieną net auksinį. Galą dienos pabaigdavo jau visi trys keleivių užėjoje, pasistatę buteliuką degtinės, veik be jokios užkandos.

Ir čia šnekos veik nebuvo. Tik traukė kiekvienas savo liuką, filosofiškai mirkčiojo, mirko ir garavo. Apeis stikliukas aplink, atsikranks kiekvienas išgėręs, išleis pasigėrėjimo balsą:

— A-a-a!

Ir vėl traukia liuką.

Iš šalies žiūrint, rodės, tikrai tai filosofų kolegija ar kokių rytiečių opiumo ar hašišo rūkytojai: tokios visi buvo rimties, pilno nurimimo. Rodės, tikrai gi jie nieko negalvojo; jie tik jautė, kaip alkoholis pirma vinimi nueina per pilvą, paskui ima tirpdyti sąnarius, viršun versti malonų prakaitą.

Juo daugiau kartų apeidavo stiklelis, juo daugiau dūmų traukė veteranai. Taip ligi išvakarių per ištisas kelias dienas, jei matydavos negero oro. Jeigu buvo giedra, o tai kuone visuomet esti prieš šv. Joną, abudu kaimynu išeidavo į gražų gražų ažuolyną. Atgulusiu po pačiu tankiuoju žalialapiu, toliau varydavo tą pačią siestą, kaip ir

pradėję karčemoje: mirko alkoholyje žydinčiais skruoštais, prakaitu rasotom nosim, migla apvilktom akim, čia pat užmigdamu šiltą birželio naktį, čia pat pakirsdamu po kelissyk.

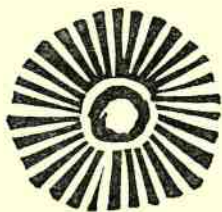
Taip per tiek dienų, kol kūnas nebeatsisakydavo daugiau bepriimti alkoholio; kol pushadžiu marinamas pilvas nepareikalaudavo valgyti. Tada dar vieną dieną stipriai valgydavo, daug daug gerdamu rūgščių girų, ir per antrą dieną sugriždavo namo, katras sau, nebe drauge, piktu vienas ant antro, nebesueidamu Tošynėje.

Burzdulio draugas buvo vedęs raganą. Ji tuoju užpuldavo jį, kam taip ilgai buvo žuvęs. Vos išvydusi beateinantį, jau imdavo šaukti jį žinanti, jog keletą rublių būsiąs pralatravęs. Atėmusi visus pinigus ir suskaičiusi, ji dideliu pasididžiavimu patikrindavo, jog taip ir yr, kaip buvo spėjusi, ir nemažesniu įnirtimu šokdavo kumštis iškelus vyrui į akis. Tik kareivis dabar atsišaukdavo lygiai tokios pat skalės balsu ir pačią puldavo lygiai taip pat aukštai iškeltom kumštim. Ne ją pliekdamas, tik baisiausiai perkūnais išmetinėdamas nesančiam Burzduliui, būk jis ir kytreiva, ir šykštuolis, ir sukčius; būk išlaidžių pinigyne esą begalės; reikią duoti visiems tarnams, visiems oficeriams, visiems generolams; Burzdulis gi tik už jo nugaros slapstąsis, savo maišelį sugniaužęs ir apsimesdamas nemokąs susikalbėti. Ir reikią vienam atsakyti už abudu, nenorint grįžti namo be nieko.

Pati nurimdavo, besidžiaugdama bent tuo, kas liko, bekėtodama popierėlius ir besididžiuodama jais. Džiaugės

akim ir širdžia, nors lūpos vis dar tebeburzdėjo gražioji-
mus — tuoju šoksianti ir bėgsianti į Burzduļi ir iškone-
veiksianti jį už tokią savimylą; juk tai jam, vienstypiui
žmogui, juoba priderėtų daugiau išleisti, ne vedusiam. Tai
buvo paskutiniai dundėjimai toli nugriaudusio griausmo.
Ir visai nutildavo, vyrui užtikrinus, jog kitą kartą tai
jau tikrai nebeužsileis ir privers Burzduļi, kad iš eilės
užmokėtų išlaidžius. Tačiau ligi kitų metų visa tai būdavo
užmiršta ir jo „vieno“ išlaidžiai vėl pasikartodavo.

Ir visos kitos šitų kelionių apeigos ir padariniai karto-
davos gamtos dėsnio reguliarumu štai jau bent per 30
metų. Ir niekas apylinkėje nežinojo apie tą ypatingą
periodinį senių alkoholizmą, jei jis gali pasikartoti tokiais
ilgais tarpais; ar tik ypatingos rūšies pramogą, kuria, bent
tokia, tokio pilko gyvenimo nepasiųvairinus, negalima ap-
sieiti.

ALIJAUŠO PASAKOJIMAS APIE BAUDŽIAVĄ

Senelis, didžiai įnirtęs, nusišniurkštė nosin įsisukusias ašaras ir drauge tartum išpūtė visus senovės nelabumus. Beliko ramus graudumas padrėkusiose akyse; bet ir tai delnu nubraukė. Ir ėmė pasakoti, kas buvo, tokiuo balsu, kokiuo sekama girdėta pasaka, o ne pergyventi skausmai. Ir buvo tai keista. Stebėjais, kaip tokios baisybės nevirpina jo širdies, ir nežinojai, ar piktintis, kad senelis apsigimęs tokia kieta širdžia, ar gailėti jo, kad šiurkštus gyvenimas taip jį sukietino.

— Bloga buvo! — pamojo šeimininkas ranka.— Tave dvaras pasodino kito valako dirbtų; antrą brolių pristatė miško saugotų; tretį pasiėmė į save tijūnautų; mane vieną, beliekantį pusbernėlį, apkrovė činšu. Ačiū ir už tai, kad bent pliekimų pažeminimų išvengiau.

Žemės buvo gana, tik pajėgų maža. Sunku buvo iš jos tiek išversti, kiek gana činšui. Neužderėjo laukai — ir dairykis pablūdes. Kas tave vaduos, kad ir visi stigo? Nei bankų, nei draugijų. Ir tie žydai pinigų neturėdavo, nes

ligi tik atsirasdavo, tuoj dvarininkai pajusdavo ir išsiviliodavo užsieniuose prašvilpti ar namie išskleisti.

Ne lengviau būdavo ir tuomet, kai užderėdavo. Linal pinigais paversti taip pat sunku būdavo, kaip ir išauginti ir apdoroti. Čia pat retas kas juos tepirkdavo, o ir pirkęs liepdavo Rygon nuvežti. Pinigų tegalėjai gauti Rygoje. Kol tu, būdavo, prekes sutaisai, jau ir ruduo. Ima lyti, netaisyti keliai visiškai pagenda. Antai, santvare koks dabar geras kelias. O tuomet nė dalbų iš ten namo nesinešdavome: sūkjį apsukus, vis reikdavo eiti nusiskrodžiusio vežimo trauktų. Dvi myli pavažiavus, dar bjauresnė klampynė ties Vaduvų dvaru; ten ir šandie dar sunkiai išvažiuojama. O tų mylių lig Rygai ne dvi, ne dešimt, tik visos dvidešimt dvi.

Privažiavai Nemunėlio upę — tilto nėra; jo ir visai nebuvo. Jei nepatvinęs, brendi. O dugnas, it slibino nugara, vienomis kalkių uolomis pasišiaušęs: nei arkliui eiti, nei ratams riedėti. Vienas pats sumanęs Rygon su vežimu nenuvažiuodavai; reikėdavo sutaisyti „padvada“, visa virtinė vežimų, daugelis vyrų, kad, sukritus vežimams ir arkliams jų nebeištraukiant, galėtų patys išvilkti.

Po keturis sustoję, leidžiame vežimus nuo didžiausio kalno skardies Nemunan. Drioks drioks ratai per uolas, vežimas blaškosi į abi pusi: tai vieniems ant pečių gula, tai kitiems; arklys nebepaveža; tad kuone neštinai patys pernešame į antrą pusę vieną vežimą, antrą, trečią, ketvirtą,— visus, kiek jų sustoja anapus upės. Nuo ryto lig vakaro sškamba Nemunas ta pačia neregėto vargo gai-

da. „Ō-o-o! o-o-o!“— stiprina arklius ir patys sàvè nusibrìdè nusibuvè, alkani, sustirè vyrai. „O-o-o! o-o-o!“— girdi iš paskutinio vieko, ir tau rodos, jog su šiuo šauksmu baigia jie pūsti ir savo gyvybè.

Betgi pervažiavome. Tik vienam ratas subyrèjo, antram ašis nulūžo, trečiam blogi virveliniai pakinktai sutrūko. Išsėtis nėra laiko. Imk iš vežimo antrus. Juk išvažiuodamas žinojai, kad taip bus, pasiėmei: kelyje niekas tavęs nepagelbės. Ir vèl toliau. Dar dešimtis mylių, ir kažin kelintą dieną pasieki miestą, tikriau, „daržininkus“ už dvejeta trejeta varstų nuo Rygos.

Čia sustoji ir lauki pirklių agentų. Patys pirkliài buvo ponai dideli; jų nè nematei. Agentai — latviai, lietuviškai nemoka. Kaip su jais derėsies? Prišoko prie tavęs, supratai, jog jo ponas, girdi, už visus daugiau mokas,— leidi ant lanko kreidu užrašyti firmą: „Žvaigždè“, „Katè“ ar kitą kokią ir seki agentą. Dabar tai jau tikrai galas: galas kelio, galas vargų.

Pas kiekvieną pirklių laukia tavęs šilta troba, pavalgyti — kiek nori, alaus atsigerti. Pirmą kartą drimbi migti, sušilti. Kitas kaip užmigs, tai ir nebesikelia: vargas pasiėmè savo auką. Kitam peršalè viduriai sugedo,— nè Rygos vaišių nebenori. Dar labiau išvargè kuinai nenori šieno èsti, dažnai nè sierinio vandens gerti. Smūkso pasišiaušè, kaip ir jų „ponai“, dabar sakytumè; tuomet gi to vardo niekas nedrįso savintis: ūkininkas buvo ne ponas, kad ir arklio; greičiau jo tarnas.

Kāntriai lauki, kada tau mokēs. Pagalīau visus šaukia į kontoros kiemą, išsineša pūrą sidabro, semia skardine po dešimtį, dvi dešimti rublių — skaityti kas ten tesės tokiai jūrai žmonių — ir verčia į atkišamas kepures.

— Turek kepuru! — tesigirdi vienai vieni lietuviški žodžiai, kurių rygiškiai, per kelias dešimtis metų susidurdami su lietuviais, teismoko.

Ir nešiesi savo „kepuru“ kur šalin pasižiūrėtu, kiekgi šiemet „Zvaiznė“ ar „Kakė“ davė. „Davė!“ Nelygęs su nebyliu leičiu mulkiu; „davė“ nesuskaitęs tau girdint; vienam mažiau, kitam daugiau, bet visiems lygiai po ne daug, nors iš užsienių fabrikantų tuomet imdavo kuone tiek pat, kaip ir dabar kad gaunama. Bet ką darysi — džiaugiesi ir tuo: bus kuo dvarui atkišti.

Reiktų gi dabar ko nors geresnio ar gražesnio sau nusipirkti, žmonai ar mergiotėms parvežti. Norsgi kokio smaliūgo. Bet kur čia tau! Verdingis tuomet buvo vertas rublio, o auksinas — penkiolikos rublių. Ar tai mums buvo verdingiai mėtyti? Ir grįžti namo tuščiais užančiais. Nebent miesto mėšlyne ką keista nutvėręs parsiveži. Antai, kaimynas, radęs ragožę, įsimetė dievai žino kam į ratus; ir parsivežė... choleros. Šeši žmonės jo namuose išmirė. Bet kiti kaimynai neužsikrėtė.

Išbadėjęs, sulysęs, privargęs, neišmiegojęs, bent po pusantros savaitės grįžti namo, keletu sidabrinų rublių kišenėje vežinas, jei kas, pažinęs žioplą leitį, jų neišviliojo ar tiesiog neatėmė; būdavo ir užmušimų. Vis dėlto linksmas, kad bent tam sykiui niekas tau kaulų nebarškins;

bent tam sykiui ramiai galėsi rūpintis, kad tam pilvapaikui nors bėralo duonos pakaktų prisikimšti.

— Pigus buvo žmogus ir jo darbo vaisiai...— pabaigė šeimininkas.

— Dar pigesnė buvo žemė,— nebeiškentė brolis svečias. Jis seniai jau nekantravo, kaip čia nutvėrus kalbos siūlas. Šen ten mėgino įterpti žodį, bet nepadorėjos griežtai perkirsti ilgą brolio šeimininko kalbą. Tad greitai pagavo jau jau trūkstantį jos galą.

— Dabar man net dyvai, kaip mes susitraukome žemę katras į sau. Kas tai matė dešimtainei be trobų mokėti 200—300 rublių? Kitkart už tiek galėjai visą valaką nuspirkti. Už ežių perarimą kits kitam galvas skaldomės, negyvai užsimušame, po dvejus trejus metus bylinėjamės. Prireikus dalytis, norime tą žemėpalaikę svarais svarstyti, nebe matais matuoti.

Anuomet žmonių buvo per maža, o žemės dvarai turėjo per daug. Dirbti ją ir naudotis ne tik negynė, bet ragino ir viliojo; tik žmonės nenorėjo jos užsikarti. Kam? kad ir be to platu buvo. Nežinojai, kur baigiasi tavo ganyklos. Išvedei arklius iš kiemo (arklių buvo gražių), numovei apinasrius, suliejai tais pačiais, sušvilpei — ir jie pasisparde atsiduria krūmuose bent už trijų varstų. Alksnynuose žolės ligi kelių. Žirnikai apvyniais karstosi ant krūmokščių. Pilna visokių vijoklių, kokių dabar nė matyti nebesimato. O išgyventi lauko nedaug tetesėjai. Dvarui pasiūlius kam du tris valakus žemės, žmogus išblykšdavo, kaip mirtį pamatęs; puldavo ponui ar komisoriumi į kojas ir tol ran-

gydavosi, tol žemę grauždavo, kol leisdavo jam pasilikti prie pusvalakės, daugiausia — prie dvidešimt penkių dešimtinių.

Kur žmogus baudžiauninkas norėsi tos žemės, kad nebuvo pajėgų ji įveikti, priversti, kad derėtų? Kur tau derės, kad keturias dienas savaitėje dviese, dar su savo arkliu, turėjai dirbti dvarui, o tik dvi dieni sau? Nei tu laiku suarsi, nei laiku įsėsi. Kol dvaro dirvas apsėjai, tavo jau įdžiūvo; kol dvaro nuvalei, nuėmei,— tavo ir išbiro. Tokia ten buvo tavo ir orė, kaip vaikų žaidimas! Ten prišokęs pakrapštysi, ten pakrapštysi, ir lauki... bent keletu pūrų pelų.

Ne tik parduoti bent saujos grūdų, bet nė sočiai pavalgyti muzikai neturėjo. Rugienė duona vadinosi ragaišis ir buvo kepama ne dideliais kepalais, bet plokščiomis ir dar mažesnėmis pladelėmis. Jos muzikai nė nevalgė; nebent į pakasynas, į vestuves dovanoms vežėsi. Valgė vidurienę, vidurio — su nukultomis varpomis; nevėtytą; dažnai pelienę — vidurio ar grynų grūdų, sumaišytą su pelais, su virkščiomis (mėginta maišyti ir su samanomis, tik nepavalgyta) ir piestais sugrūstų piestose; kitaip ji vadinosi bėralinė, kad buvo pirma beriamą į karštą krosnį, idant grūdama susigrūstų. Tas pat buvo ir kiaulbėralis — kiaulėms užbarstyti. Grynoji, švelnioji, gardžioji duona tad vadinosi ne grynų grūdų, tik gryno vidurio.

Tu, brole, buvai laisvas činšininkas, darbų nėjai, savo žemę galėjai geriau išgyventi, kad geriau derėtų; ir tai kol valgei bėralinę senu papratimu! Nedyvai: likęs bu-

vai vienas, per ištisus metus pats ponas, pats bernas. O čia trobos ėmė pūti, griūti, į žemes lįsti. Reikėjo statytis naujos. Visa tai, ką matote, jo rankom sutašyta ir ant sienų sukilota. Vieną galą sienojo šniūru užtrauks, pririš, tai eina kito galo trauktų. Kiek vargo, gursto, kaip nęspartu! O dėlto, kai dirbo, padirbo, nes lažas negaišino. Galėjo net gudriau trobas statytis.

Ne taip buvo kitiems gyventi; antai, kad ir tam sodžiaus galiniui, kurio šulinys, matau, lig šiol tebestovi pačiame jūsų sodo viduryje! Dabar jūs stebitės, kas ji čia kasė tokioje nepatogioje vietoje. Žinokite gi, kad anuomet čia gyveno ūkininkas, toks pat, kaip ir Taučius, ir valdė pusę gražios jo sėdybos. Ir tai buvo jo nelaimė, kad dievas ar ponas pabaudė jį visu valaku žemės, jam vienam kaip pirštui užkardamas ją it girnapusę ant kaklo; pamažu, bet nuolat traukė jį į dugną, kol visai nuskan-dino. Bėgdamas nuo vargo, vedė žmoną, manydamas, kad dviese juoba tesės,— ir abudu pražuvo. Dievas davė jie-dviem dvi mergyti; daugiau nebedavė; bet ir tos priverkė, antai, aną šulinį. Jo vanduo buvo neregėtai gardus, kad iš nekaltų ašarų.

Senis šeimininkas ėmė nerimti, stovinėti, sėdinėti. Paga-liu tikrai atsistojo eiti.

— Et,— sako.— Senieji laikai atminti — tai senų žaizdų šašai lupinėti. Žiūrėk, kiek dešimtų metų praėjo, o žaiz-dos vis dar neužgijo, tik šašais užsitraukė. Štai štai ir su-sopsta. Kažin kam čia mes tokiuo gražiu ir laimingu laiku ėmėme vien apie blogybes karkti. Šiandie — to per daug.

Arba tu, broli, liaukis, arba aš einu šalin, jei tu imi mi-
nėti „Kvailių ašarų“ šulinį...

Ir nieko nelaukdamas, sparčiai nužingsniavo kažin ko
kluonan.

Svečias ilgai lydėjo jį akim.

— Jis buvo vienametis tų „kvailių“. Mes — jau geri
piemens.

Klausytojams tai patiko. Suprato pagaliau, jog mylimas
jų kaimynas senelis nebuvo toks kietasirdis, kaip jie buvo
manę; jog buvo dalykų, kurių nė šiurkščiausias gyveni-
mas nepadaro žmogui: labai tai man.

— Betgi ir saulės kepinimas ar jūsų kumpio troškini-
mas, — pačepsėjo išdžiūvusiomis lūpomis senelis. — Matau,
svirtis tebėra. Tai tebegeriate „Kvailių ašaras“? Atneškite
gi ir man. Seniai jau besu jų gėręs. Pamėginsiu, ar toks
tebėra gardus, kaip pirma...

Ponaitis studentas striktelėjo uzbono ir paliuokom pa-
sileido į sodą. Beregint ir atgal sugrižo su pilnu uzbonu
šalto, tvirto, geležinio vandens. Senelis svečias, pasiėmęs
uzboną abiem rankom, įsižiūrėjo į tyrą kaip akis vande-
nėlį, per kurį kiaurai matėsi dugnas. Gal dugne jam ėmė
vaidintis scenos, prieš 80 metų regėtos. Iš lengvo, lyg
šventą daiktą, pakėlė į lūpas, ilgai pamažu čiulpė per
spenelį, ne tiek, matyt, gerdamas, kiek sunkiai dūmoda-
mas.

— Geras tebėra... Vargšų ašaros neveikiai džiūsta ir
genda...

Ilgai patylėjęs, ėmė toliau pasakoti, bet visai kitokiu, kažkoku pasenusiu, dusliu, nusiminiu balsu. Jo akys, pirma vis į klausytojų veidus džiaugsmingai įsirėmusios, dabar klaidžiojo kažin kur viršum klėčių, lyg kokius šešėlius sekiodamos. Ir visi jautė, jog kalba ne jiems, kaip pirma, tik savo atminimams. Nebe iškalbingai, nebe upe-
liu teka kalba, kaip pirma; tik stabčiodama, užsikirsdama, gabalais krenta kaip varškė iš puodo.

— Sodžiuje esti atėjūnų, kurie nieko žemės neturi; kampininkų, kurie ne daugiau kaip ketvirtį teturi; pusininkų, kurie pusę valako turi, ir namininkų, kurie visą gyvenimą, dubą, namus turi. Galinis buvo namininkas, valakininkas. Regi, kaip dabar namininkai gyvena! Jis gi buvo toks neturtingas, jog sunku didesnis vargšas beįsivaizduoti. Pavadinšime jį — Steniuliu.

Gražioje namininko sėdyboje, pačian sodžiagalin lyg bailiai pasitraukęs nuo kitų, tankiai sustojusių namininkų trobų, stovėjo vienai vienas ūkio trobesys — menko atėjūno pirkelė su nameliu, arba priemene, kur stovėjo vienai vienas ūkio gyvulys — blogas kuinas. Du mažučiu-ku langeliu, kad nė žmogus pro juos neįlįstumei, vienas žiūrėjo į šiaurę, galukaimėn, santvaran; antras į vakarus, į vieškelį; abudu kai kur išmuštais stikliukais, eglinėmis skalomis (balanėlėmis) užtaisytais, buvo lyg žlibakiai prisimerkę. Trečias langelis priešais krosnį buvo ir visai aklinai iš vidaus pusės lentelė užstumiamas. Jis švietė krosnį kūrenant, kol dūmai išeina ir šeimininkė indus suplauna.

Viduje namelio viename pasienyje buvo bent kiek arklio ir žmonių mėšlo, antrame stovėjo neregėto drūtumo (kur tokio ir medžio gavo!) piesta su keturspeniu piestu ant lingės ir tuščių tuščia skrynia. Pirkelėje nei ant vesa-
lų, nei ant virudies, nei ant sienų nieko nekabėjo, pasuo-
liuose ir palovyje nieko nesivalkiojo. Senas, kreivas su-
remtinis stalas ir toks pat suolelis buvo visi namų grioz-
dai, o lovos vietoje tįsojo nuo krosnies lig priešakinės
sienos dvi plačios lentos, apdraikytos ilginiais šiaudais
ir užtrauktos drūta kartimi. Tai guolis pirma pačių šemi-
ninkų, paskui vaikų; tuomet pačiu du persikėlė ant plikos
molinės krosnies.

Nei viduje, nei ore nebuvo nieko, kas pajvairintų, tylą
pagadintų. Jokio gyvulėlio: nei karvės, nei ožkos, nei
vištपालaikės, nei šuns, nei katės. Nei tos tauškalės kregž-
delės, kitų ramintojėlės; nei tie triukšmininkai, it žyde-
liai, žvirbliai akiplėšos neieškojo sau lizdavičių toje dy-
kumoje, kur ir pačios piktžolės buvo bevaisės, begrūdės.

Nors galiniai buvo sodžiuje nekalbami (niekas jų ne-
vadino nuodininkais), tačiau santvaru pro jų pirkelę visi
eidavo atodairomis: ne dėl baimės, kad kas iš vidaus ne-
iššoktų ir neišgąsdintų (visi gerai žinojo, jog ten ničnieko
nėra), bet neapveždami tos paslaptingos tylos, kuri gaubė
tą nekaltą pirkelę lyg kokių raganių būstą ir darė paniu-
rusią ir baisią.

Sodžiuje galinių niekas seniai nebematė; laukuose tik
iš tolo, ir tai retai, it kokius svetimus: tiek daug jiedu
gaišo dvare, atidirbdamu už valaką, iš kurio jokio pelno

neturėjo. Anksti rytą apsunkusia eigastimi pakluone pat-sai išeidavo į dirvą ir tuo pat keliu grįždavo atgal. Nepadorėjosi saviškių, su kuriais augo, kad jis taip nuo jų atsiliko. Žmona vėl nepadorėjosi lįsti į akis kaimynėms, kad neįtartų, jog landžioja ko nors kaulytų, nors jokio daikto ne tik dovanoti, bet nė paskolinti nebuvo niekados prašiusi.

Nežinia, ar pirkelė pasidarė panaši į savo šeimininkus, ar patys šeimininkai įgijo pirkelės būdą: gana, kad abudu buvo tos pat „mados“.

Patsai buvo vyras augalotas, gražiu veidu, plačiu smakru, stambia nosimi. Jo akys buvo taip giliai įkritisios, lyg į bulbių rūsius, ant pat dugno, jog nė nesimatė. Tik kai kada gyviau dėbtelėdavo tasai neva žlibakis, prisimerkėlis; tada protingos jo akys taip blizgėjo, kaip neiškenčiamai sunkiai sergančio 40° karščiu ir drauge mirtinai norinčio miego.

Pati buvo žemutė, pačiam tik lig peties, bet dailaus sudėjimo, gražaus veido. Tik tas veidas buvo taip sustingęs, mėlynos akys taip nieko nebereiškė, kaip avelės, arba stiklinės, lyg visi jausmai būtų galutinai atbukę ir viduje visiškai būtų nebelikę dūšios.

Kas juos pažino prieš aštuonetą metų, dabar susitikęs nusigąsdavo: kuo vargas bepaverčia žydinčią jaunystę. Neturtingu juodu buvo ir pirma. Bet vienas antram patikdamu, susituokė, tikėdamies savo vieku ir jaunyste visa pergalėsią ir iš neturto išbrisią. Apsiriko — dvaras

neleido; po kelerių metų aplink trobelę dar tuščiau buvo, nei pirma.

Iš tolimų darbų vėlai vakarą abudu begriždavo paskutiniu vieku ir vieno betrokšdavo — kuo greičiausiai apvirsti nors ant plikų šiaudų, nors ant kiečiausio guolio ir tuojau įkristi į negyvą, nebesveiką miegą. Kuo greičiausiai reiks ir vėl keltis, kad nueitumei kelis varstus ir laiku stotumei į darbą. Apie juos pasakojo, pati sykį taip mieguista pakirdusi ant krosnies, kur abudu gulėjo, jog vyža apavusi vieną koją savo, antrą koją — vyro. Valgyti nebuvo nei ko, nei kada virti. Tad pusryčiams, pietums ir vakarienei dėdavosi į terbas visad tos pačios pelienės duonos ir išeidavo. Kol nueidavo varstą, jau visą ir suvalgydavo. Kas likdavo, sutrupėdavo terbelėje; tad per pietus begalėdavo pažėbėti trupinių. Ir likdavo visa diena alkio, sunkaus darbo, galutino nuovargio ir nebaigiamų bausmių. Dvaro vaitai ir tijūnai laikė juos pačiais tinginiais ir nuolat pliekė. O iš kur imsis vikrumo ir vieko, niekas neklausė.

Kažin, ar galinių pirkelė buvo kuomet nors girdėjusi, kaip žmonės žmoniškai juokiasi, bent kaip gyvai šnekasi. Baisi buvo, kai buvo ji tyli ir paniurusi; kur kas baisesnė pasidarė, kai ėmė „rėkti“, kai dievas davė vieną kūdikį mergele, o po dvejų metų ir antrą. Augo jos tikrai nuo pat gimimo vienos pačios; iš pradžių lovoje, šiaudynėje, paskui šaltoje asloje; o kuo maitinosi, vienas dievas teži-no. Buvo liesutės kaip ašakėlės, o išblyškusios kaip bulbių daigai, ištįsę tamsiame pagirnyje. Nuo pat mažens

neprausiamos, nešukuojamos, veikiai „kaltūnu apsirgo“. Ant nekerpamų, ilgais plaukeliais galvelių ėmė veltis vai-
lokas-kaltūnas ir stora pluta apdengė visas šašuotas, pilnas
gyvių galveles. Iš tolo negalėjai atspėti, ar tai plaukai, ar
bežaidžiant tyčia nei šiaip, nei taip ant galvų užsidėti
ryzeliai: nei lyties, nei spalvos nebegalima buvo atspėti.

Močia, bėgdama į darbus, pames jas, būdavo, į viduasli,
ar šilta, ar šalta; čia pat ant purvinos žemės padės riekę
pelienės duonos, šukę vandens — ir nebegrižta visą die-
ną, o kartais, kai pavaro į tolimąjį dvarą už visų septynių
mylių, tai ir kelias. Duoną mergelės veikiai suvalgo ir
trupinėlius iš dulkėtos žemės kaip vištos sudažo; vandenį
gi dažniausiai per neatsargumą (žinai, vaikai!) palieja po
savimi ir jau visą laiką trokšta ir alksta.

Tad visą laiką rėkė kaip nešeriamos avelės, tai po vie-
ną, tai abidvi vienan balsan; tai nustoja, tai vėl pradeda.
Ir rėkė kažin kaip nežmoniškai, kažin kaip skystai, skur-
džiai, silpnai, mikendamos kaip šunų pjaunamos katės,
jokiuo muzikos tonu, kaip kurtiniai nebyliai. Rėkė iš al-
kio, troškio ir šalčio; rėkė iš nuobodžio ir bailės.

Pirkelė dūminė, be kamino, visa buvo juoda juoda, taip
prirūkusi, kad net lubose spindėjo sukietėję deguto spuo-
gai, o per sienas zliaukė jo srovės. Juoda aplink, juoda
plūktinė asla ir abuodu langeliu užrūkusi, juodu. Vis dėl-
to tie langeliai tai buvo vienatinis pajvairinimas to tam-
saus juodumo, vienatinė grazna: jie leido nors truputėlį
pilkos šviesos, o saulei leidžiantis vakarop, pro vieną
įtrykšdavo, nors neilgam, ir visai gražus spindulių stulpas.

Jis nušviesdavo neregėtą daugybę dulkių pirkelėje ir skersai nusileisdavo gražiai per visą pirkelę lig pat palovio ir pečeliaus.

Tai buvo vienatinis mergelių džiaugsmas: tą vienai vieną valandą, kada „stulpas“ pirkelėje švietė, jos nebeverkė. Kaip sužavėtos, būdavo, įsižiūri mergaitės, kaip šviesios šviesios sparnuotos dulkelės, pirmiau neregimos, dabar šoka, mirga, lakioja, viena iš lengvo slenka žemyn, tai vėl susimąščius strikteli aukštyn ir vėl slenka, leidžiasi, kaip voras per neregimą siūlą. Mostelėsi rankele, ir iširo visa tvarka. O kad papūtei, kas tada ima darytis, tai sunku ir apsaityti! Viskas sumišo, sudriko, sujudo. Šeñ šoka, ten šoka, bėga aplink kits kitą, bėga lenktynių, eina mintynių, vieni stulpeliai žemyn, kiti aukštyn. Ir kūdikiai krykštauja, kvatojas, rankelėm mojuoja, kaklelius ištiesdami pučia. Ir vėl kvatojas, tikriau sakant, inkščia kaip be plaučių, o pilki, plovėti veideliai kažkokiais randais susidaro aplink zūbelius ir akeles. Ak, kaip linksma! Kad šitaip visą dieną, ne, visas dienas per ištistus metų metus galėtų žaisti, galima būtų visa užmiršti: ir alkis, ir nuobodis, ir bailė!..

Kai mergelės pradėjo eiti viena sekumus metelius, antroji penktus, joms teko pritirti dar vieno džiaugsmo, kurs betgi buvo dar trumpesnis ir pasibaigė nelaimingai.

Galinių pirkelėje niekas niekuomet šviesos nedegino; viena, nebuvo kuo šviesti: petrolėjaus dar niekas nevar-tojo, o skalų taip pat nebuvo kas parveža iš miško; ant-ra, kaip matėme, nebuvo nei laiko, nei reikalo: ligi tik

galima buvo, tuoj visi krito miegan; taip ir atsilsėti buvo geriau, ir tuščias vėdaras užmiršti lengviau. Prisireiklus ugnies krosniai pakurti, buvo įpučiama židinyje arba nubėgama į artimąjį kaimyną. Fosforo degtukus retas kas tevartojo.

Vieną sykį galiniai buvo bažnyčioje. Močia turėjo kišenėje visą skatiką. Grįždamu ir ėmė tartis, kas čia už tą skatiką nusipirkus. Saldainių tuomet dar nebuvo; galima buvo nusipirkti paprasto cukraus; bet jis buvo toks brangus, jog už skatiką niekas nė kruopelės nenorėjo duoti. Bestovint šalia kromo ir galvas besukant, švyst į akis nuo lentynos šviesiai šviesiai žydra dėžutė kvaterkos meto, apskrita, užvožta viršeliu, nedažytais dugneliais. Kažin kaip abiem smilktelėjo žydros jų mergelių akytės. Ir žodžio viens antram neištare, vienas nusiėmė dėžutę nuo lentynos, antras, išsiėmęs skatiką, atidavė pirkliui.

Nušvito jų veidai pirkiniu. Taip buvo laimingu, net eiti ėmė sparčiai ir kuone uždusę parbėgo namo. Ir nušvito visas pirkelės vidus. Dėžutę iškilmingai įstatė krosnies kaktos pečionėn, it dievaitį drevėn, ir, eidami pro šalį, vis kreipė akis į tą šoną, it pagerbdami šventą daiktą. Kūdikiai... ką gi besakyti! buvo tiesiog hipnotizuojami. Jie nežinojo, kam tai dera; tėvai nebuvo nė vieno degtuko įbrėžę; joms gana buvo, kad visame pirkelės juodume rado bent vieną skaistų tašką. Ir tas taškas jas žavėjo. Ir vėl liovėsi verkusios: užmiršo net mylimąjį savo „stulpą“. Galėjo žiūrėti per kiauras dienas kaip ekstazėj, dangui atsivėrus.

Apetitas, sako patarlė, kyla bevalgant. Kaip į šviesos stulpą bežiūrint, norėjosi ir rankelėm po jį pamojuoti, taip ir šitą, kaip dančiui dygus, nematytą titę regint, įsinorėjo ir pačiupinėti. Nepasiekdamos rankom, ėmė badyti žarstekliu (kačerga), kol nukrito žemėn. Pirma, žinoma, dėžutę pagriebė vyresnioji ir ėmė visaip ją vartyti ir delneliuose apskritai ritinėti. Neišsekąs džiaugsmas turinčiai; nekantrybė — jaunei.

— Duod man, duod man! — spyrinėjosi jaunė, kojelėm trypdama ir drebančiom iš godo rankelėm it pablūdus siekdama.

Ištraukė ir pati ėmė džiaugtis. Bet vyresniojoje sukilo jau visai laukinių jausmai. It būtų kas išalkusiems vilkiūkščiams pametęs maitos gabalą. Kibo į mažąją, apvertė, atėmė dėžutę ir pašmūkšt pakrosnėn. Bet ten buvo visiškai tamsu. Atsiminė gi, kaip močia nerimstančias baidė: „Žiūrėk, štai iš pakrosnės meška, vilkas, žydas lenda...“ Taip ji, pasilenkusi žiūrėti, ar tikrai išlenda, nutildavo verkusi. Tad vienu matu sugalvojusi pameluoti seselei — meška titę pagriebė ir nusinešė — spruko iš pakrosnės. Bet čia jau laukė mažoji pritūpus; ir ligi tik pamatė iškišant galvą, griebė abiem rankom už akių ir ilgais, niekados nepjaustomais nagais nuakėjo didžiai abudu skruostu. Sukruvintoji pagriebė seselę už kaltūnų ir ėmė žviegdama kratyti. Ta vėl klykti. Ir pasidarė tokia laukinė scena, kokią tepadaro visai neprijaukinti girios plėšrieji. Tik bereikė stebėtis, iš kur tokiuose sunyku-

siuose kūnuose tiek daug sielos, kad ir netikusios, galybės.

Neilgai tai truko: silpnos vilkaitės pristigo pajėgų, užilso ir tada tepamatė, jog gražioji jų titė visa sulaužyta, dėžutei dugneliai iškritę ir pilna asla baltų medelių rudomis galvelėmis. Ir kibo katra sau rinkti ir žydros skiedelės kašnelius, ir degtukus į saują. Tik visu kuo pasidalijus, nurimo, vėl ėmė džiaugtis titėmis, kol skiedelės visai nubluko nuo drėgnų delnelių ir nudažė visus jų veidelius.

Tuo tarpu mažoji aptiko degtukų galveles „gardžias“ ir ėmė jas žįsti. Neilgai trukus ėmė rangytis; pajuto pilvo sope ir ėmė traukytis, vėmti. Taip vakarą ir rado jas tėvai: vieną kruvinai sudraskytą, antrą fosforu užsinuodijusią. Didžioji, kaipo didžioji, ir bausmę gavo didelę: ar tai juokai, tiek pragaištis — už visą skatiką! Be to, pirkele vėl pavertė vienodai juodu urvu... Mažoji pasitaisė: ji, savo nelaimei, buvo per mažai nužindusi galvelių...

Dabar mergelės į pečionę bežiūrinėjo, vien saldžiai atmindamos, kokia ten daili titė kadais stovėjo. Ir mažoji vien ten tiesė rankelę ir verksmingai prašė:

— Duod, duod, duod...

Nuo to laiko kūdikius lyg koks nelabasis apšėdo: niekaip nebenorėjo sėdėti asloje, vis veržėsi oran ir oran. Užrakins močia išeidama, užriš pančiu, užrems mietu,— mergelės knebinės knebinės ir atsidaro; atsidaro ir išeina laukan. Vakarą ieškok jų! Močia pyko, mušė, bet nieko neįveikė.

Vieną kartą, ilgesniam laikui išeidama, močia yč baisiai įgrasė mergelėm niekur neiti iš namų. Kaip tik tą dieną jos išėjo irėjo, kur tik akys vedė. Perėjo vieną miškelį, antrame paklydo. Puldinėjo, verkė visą dieną ir naktį, kol antrą dieną kažkas jas išgirdo ir netyčiomis gavo žinoti, kieno tie vaikai. Dabar močiai atsirado naujo rūpesčio. Nors į darbus nebeik. Bet kaip neisi? Reikia eiti: dar užmuš tįjūnas. Ir sumanė, ko neprietelis nesumano: išeidama ėmė vyresniąją mergelę rišti; vienu galu virvės apjuosia mergytę, antrą galą stipriai pririša prie stalo kojos. Taip ir palieka, įbaidžiusi, jog jei nebus pirkelėje, meška, vilkas pagriebs už durų ar žydas, čigonas pagaus ir, įsidėjęs maišan, nusineš vėl tan miškan, kur buvo paklydusios.

Gyvų kūnų plėšimąsi iš kalėjimo močia savo ranka sustabdė. Mergelės „nurimo“, vadinasi, vėl ėmė nepaliaudamos rėkti iš bado, nuobodžio ir bailės. Suvalgiusios duoną, lupinėdavo nuo aslos juodą purvo plutą, kur pačios susiteršdavo, ir valgė. Valgė ir sakė: gardu. Rėkė ir — augo.

Augo? Ne, ne augo, bet kerėjo: platyn, ne aukštyn. Galvelės darėsi didžiulės didžiulės kaip puodai; kaltūnai dideli dideli kaip gluosnių vainikai; kojelės išsižergė, sukumpo; alkūnėlės atsikišo, prie šonų nebesišliejo. Ir taip išsikėtusios, jokio balso negirdėdamos, jokio įvairumo, margumo nematydamos, nieko nekalbėdamos, tik rėkdamos, sėdėjo prieš kita kitą tos vargo vergės. Rėkė nuo ryto ligi vakaro iš kažin kokio lyg nervų skausmo. Ir

tapo tas rėksmas neatimama dalimi galinių pirkelės, kaip kitų esti spryskas ar čiukuro lentoje išpjauti arkliukai. Ir apsirprato sodiečiai su tuo rėksmu ir ėmė manyti, jog taip ir reikia galinių pirkelei. Ir niekas jos nežiūrėjo. Tik kits kitam pasakojo, galinių mergiotės baigią „šulinį pri-verkti“.

Berniokai piemeniukai, nebežinodami, ką čia daugiau beištaisius, susitardavo eiti „kvailių baidytų“. Baisu buvo net į tą šalį eiti; dar baisiau pro langelį, kaip pro vilko akį, vidun pasižiūrėti. Bet smalsumas priveikdavo, ir jie, visi užtirpę, stypčiodami gretindavos į pirkele. Patys įsi-bailindami, imdavo pasienyje ūkti, nernėti, krapštytis, belstis. Viduje kildavo dar didesnis rėksmas, kol, piemenims apnikus langelius, bailė visiškai atimdavo žadą mergelėms. Abiem delnais iš šalių užsidėdami, piemens įsi-veizdėdavo į vidų, kaip mergiotės sėdi, kaip pririštos, kaip susiteršusios, kaip bjauriai nešvariai mėlynos, kuone tokios pat, kaip pirkelės sienos, kokios jų didelės akys, kuriomis žiūri, teiraudamosi, kokios čia meškos ar žydai lenda pro langus,— ir šaltis kailį nukrato. Mergelių iš-gąstis ir baidytojams sukraipo veidelius; tad dar sykį kyštelėję kiek tik galėdami ilgesnį liežuvį, dar belstelėję kaip tik beišmanydami baisiau, sprunką atgal, ir jau gana esti to žiūrėjimo ir baidymo visai savaitei, jei ne visam mėnesiui.

Ne, kas tuomet matė tas akeles, tas ir aštuonioms dešimtims metų praėjus jų nebeužmirš! Be anos trumpą lai-ką švietusios degtukų dėžutės, pirkelėje švietė dar ketu-

rios taip pat skaisčiai žydros spilkos — mergiočių akys. Liga, nervų iš bailės gedimas, veidelių liesumas taip išplėtė tas akeles, jog žiūrint, rodės, nieko nebematei: nei kokia nosis, nei koks smakras, tik matei vienas akis it pelėdos kaktoje. Pasišiaušę kaltūnai darė jas dar panašesnes į pelėdą. Ir kaip tos akys sustingo iš baimės, taip jos ir pasiliko išplėtos ir kaip močios nieko nebereiškiančios, stiklinės. Liko tas pats tik jų mėlynumas. Mergelių užgeso protelis; kitas apsigema kretinu, jos — pasidarė.

Irėjo metai. Galinių „kvailės“ mergelės jau neberėkė, nes jau buvo „pilnas šulinys jų ašarų“; nei kur beėjo. Galėjo vietoje išsėdėti kiaurą dieną, nors močia jų neberaišiojo. Nė ko beprašė. Paduos duonos gabalą — tuo matu praryja kaip šuo žarną ir vėl sėdi, aplink graibos. Ir taip lig keliolikos metų gyveno „galinių kvailės“. Gal būtų ir kelias dešimtis pragyvenusios, kad nebūtų tėvų-maitintojų nustojusios.

Buvo ruduo, pati kūlė. Kažin kas sugavo klojime paukštį ir dovanojo mažam ponaičiui. Tas baisiai džiaugėsi, visiems rodėsi ir paimti į rankas davinėjo, patsai katutes plodamas. Džiaugėsi ir jo tėveliai ponai. Tik prinešus paukštį galinei ir jai padavus, spurst paukštis iš rankų ir nulėkė. Ponaitis sukliko ir net apvirto iš rėksmo. Visi subruzdavo raminti, žadėjo kitą paukštį; nieko nebegelbėjo. Senis ponas pasiuto.

— Rykščių! — sušuko.— Užplaksiu negyvai...

Ir šoko tijūnai rykščių. Vos gyva beužsiritu galinė ant javų stuko ir ėmė iš ten pėdus mesti. O ausyse kūju mušė:

— Nebetesėsiu, nebetesėsiu... gana...

Atbėgo ir su rykštėmis.

— Gulkl! — suriko.

Persižegnojo vargšė ir kadgi puls iš pat šelmens ant pliko pado, stačiai budeliams po kojų. Jie tvoti. Bet tuo-
jau pajuto, jog paskutinioji. Liovėsi, pakėlė iš kraujo kla-
no ir palaidojo dvaro kapuose.

Taip mergelės ir nebematė savo kankintojos močios, kuri pati kankine pabaigė amžių.

Tik tai matė vyras. Jis nieko nesakė, tik namo taip pat nebegrižo. Pasvyrinėjo po laukus; keletą kartų per-
nakvojo ant žmonos kapo. Į darbus nebėjo. Niekas jo ir nebedrįso bekviesti. Trečią ar ketvirtą dieną ir jį rado nebegyvą ties kapais. Tad ir jį palaidojo šalia žmonos-kankinės.

„Kvailės“ liko vienos. Ir vėl ėmė rėkti, nes badas vi-
durius varžė. Viena kita sodietė iš pradžių mėtė jom dviem pro duris duonos. Kiti dar bailingiau ėmė vaikš-
čioti pro šalį, kaip eidami pro kapą, kur gyvi palaidoti rėkia ir pagalbos šaukiasi. Būdavo dienų, kad ir niekas duonos neatnešdavo...

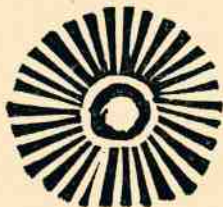
Ir rado abidvi „kvailes“ ten pat asloje, kur keliolika metų prasėdėjo, nebegyvas. Ir niekas nežinojo, ar kartu abidvi numirė, ar ne, ir ar ilgai dar gyvoji rėkė prie negyvosios.

Sodiečiai abidvi palaidojo savo kapinėse.

Klebonas dykai už jas varpais paskambino...

Visam gi sodžiui širdyje visam šimtui metų liko rakštis, kurios dabar nemėgsta krapštinėti...

Alijaušas nutilo. Tylėjo ir visi klausytojai, kas galvą panarinęs, kas į erdvę įsižiūrėjęs. Pasaka padarė neapsakomai sunkaus, nors ne visiems vienodo išpūdzio. Tokių pasakų tekdavo ne vieną kartą girdėti: klausytojai tebuvo pirmoji karta, kuri nebuvo savo kailiu patyrusi baudžiamos nežmoniškumą. Gal dėl to vaikams lengviau buvo iršti už savo tėvus ir pykti už tai, kad vieni žmonės buvo kitiems atiduodami kaip inventorius. Lažų skausmai tebuvo tad gyvi tarp lažininkų vaikų, tebeklausančių gyvosios tradicijos.

MOLĖ

Dar neperseniai ne vienur lietuviai malinį malės namie. Viralinėje stovėjo tam tikras stalas vienomis ar dvejom girnom. Ties jomis palubėje buvo klapatės vienam ilgo milinio galui įkišti. Antru galu suki girnų pusę, o laisvą ranką vikriai pilstais maliavos, taikydamas, kad nesuskubtumei miliniu suduoti sau per riešą. Jei grūdai krosnyje gerai išdžiūvę, tai gaidžiagydyje atsikėlęs ir netingėdamas ligi pusryčių gali susimalti bent puspūrę.

Gyvulinį bėralą, atseit, ne grynus grūdus, tik su atvėtomis, dar karštesnėje krosnyje sudžiovintus, grūdosi grūstuvuose. Namelio kerčioje ant lingės karėjo keturiaspenis grūstuvus užkaltomis ant galelių grandimis. Čia pat krušos miežius kruopoms, grucei ir avižas šustiniams. Nukrušę, tam tikromis geldomis niekočiomis nuniekoję, paskui malė, jei reikėjo tam tikrų miltų.

Pirmapradinis darbas, nespirtus, trigubas. Ale kad ir bėgti nebuvo kur. Žmonių buvo daug (kai dar nebuvo įdygę išėivauti), gi darbo maža. Tai ir gaišo, metelius prasistumdami.

Poetingās tai buvo darbas — mo'le. Pagirnis, kaip ir jauja per kūlę ir linamyne, mėgiamosios pojuokų vietos. Velnias, pagirnyje tupėdamas, vis gadina bernui girnas, kad nepamaltų ir keikdamos nuodėmiautų. Byra miltai bernui maišan. Byra nuodėmės velniui maišan. Jei girnos gerai eina, negenda, tai velnias bent jas pakelia, kad bernui būtų lengviau ir sparčiau, užtat malinys būtų rupiai leistas. Duona tuomet kepama skirsis, ir visi valgytojai keiksis. kieno gi, jei ne pagirnio, naudai?

Vyrus prie girnų šeiminiškai statė tik tinginius; mergas — tik neišmaningas verpti ir austi. Suka girneles senmergė per visą ilgą amželį, nematydama atmainos. Ir ką gi pelnė? Vieną rainelę ant pasturgalio užsikarti. Nei draugų, nei dėdžių, nei bičiuolių. Pagaliau ji ištekės (tai ji tikrai jaučia). Duos dievas sūnelį Jonelį. Tik kas ir iš to gera, kai nėra laisvės? Kaipgi jį auklės, kad reikia nuolat bėgti darbų dirbtų? Išsineš savo Jonelį į kamara, pasisodins ant girnų, klapatė lėks ir užmuš... Ir krenta graudžios ašaros, kad neturčiui našlaičiui ir taip bloga, ir šiaip ne geriau.

Nėra geriau miegoti, kaip rytmetį apyaušryje arti kamaros. Miegas ir taip saldus tuolaik, o čia dar ū ū ū ū girnėlės, klebekš klebekš klebekš klapatė, dūsauja bobutė ir į girnų ūkimą taiko begalinius savo poterius; keikias bernas ar mergą erzina, jei tokie malėjai. Rodos, visą amžių taip nepakirdęs išgulėtumei; nežiūrėdamas, visa matydamas, neklausydamas, o visa girdėdamas... kad pilvas neimtum prašyti sviestinių skrylių.

Molė, kaip ir kiti senoviniai ūkio darbai, turi daug poezijos, pasakų, prilyginimų, patarlių ir dainų. Pakėlė kaip šunį ant girnų. Liežuvis kaip milinys. Gaila, kad jie su visomis savo apystovomis gauna pasitraukti prieš mašinas. Joks bernas, jokia merga dabar nebesisamdys ūkininkui grūsti, krušti, niekoti, malti, spragilais kulti. Tai, suprask, jau per sunku. Jau prisireikė kuliamųjų, arkliais ar net garu sukamų; reikia ir malūnų, vėjo ar vandens sukamų.

Vėjinių, arba olendrų, pašvenčiais nebuvo, nes upė, ežerai ir iš jų teką upeliai davė gana pajėgos girnoms sukti. Pavažiavęs trejetą penketą trumpų mylelių, drąsiai gali susimalti atsivežtą vežimą ar du.

Gera, poetinga į malūną važiuoti; be galo įdomu.

Moterys, dulkėtos, kaip iš miltų išlindusios žiurkės, klėtyje visą dieną siaučia grūdus, kad neliktų jokios dulkelės, jokio šapelio. Rugius siaučia duonai, kviečius ragaišiai ir pyragams, miltinei ir kunkulinei; miežius ir žirnius — raguoliams ir kitiems galams, ko tik iš grūdų ir miltų galima beprasimanyti. Nesiaučia tik gyvuliniai.

Vyrai įsireždami į ratus velka tokius maišus, lyg tai būtų ne maišai, tik duknų įpilalai, nes mokėjo nuo maišo, vis tiek ar jis didelis, ar mažas. Dabar ir čia malūnininkai išgudrėjo: ima nuo pūdo, nebe nuo maišo. Sutaíso vežimus. Šeimininkas viršun užmeta didžiausią maišę kvepiančio šieno. Šeimininkė apvirina gerą gabalą kumpio, į medinį užvožiamą indą įkrečia geros varškės ir visa tai

drauge su puskepaliu rupios, bet sveikos, salsterinčios duonos krauna į žičkinį ančvilkalą.

Važiuoji. Kelias geras ar negeras, bet sausas. Arklio valdyti nereikia — jis ir pats kinksi, pirmutinį vežimą pridūręs. Žvalgais į nebežinomas vietas, džiaugies kiekvienu daiktu ir taip įsidėmėji, lyg kad per visą amžių nebeužmirštumei. Platu ir įvairu, kaip tik Lietuvoje teįvairu. Norisi balsingą giesmę dievo didybei šaukti ar svajonės dainelę niūniuoti. Štai ir malūnas pakraštyje ežero ar gražaus kaip dubuo tvenkinio. Pagavęs visa, kas tik aplink jį stačias stovi, jis susidaro antrą, apatinį reginį. Vanduo, iš viršaus spaudžiamas, apačia švirkščia, po ratu šniokščia putojas, toliau verpetais sukas. Tai apatinis vanduo.

Jei malūnas eina viršutiniu vandeniu, dar įdomiau žiūrėti, kaip ir kiek daug jo krenta, savo sunkumu ir smarkumu sukdamas didiausią ratą. Tokia vandens gyvybė ir darbštumas, kad gali ištisomis valandomis į jį vėpsoti ir nenusibos. Saulė šviečia į taškomą vandenį; iš lašų daro diementus ar ištisą laumės juostą. Žuvelės ir žuvys taškos tvenkiny, vėžiukai réplinėja tarp akmenų už pylimo. Krykščia ir sparnais plevena vandens paukščiai. Pakraščiais tarpsta riebiais stambais ir lapais plūdrai, šnera meldai ir nendrés.

Suvažiavę vyrai plukdos tvėnkiny; juo drąsiau, juo žino, kad nepergilu; juo balsiau šaukdami, juo rečiau vandenį yra matę. Sauvaliuoja, rékauja, taškos, lenktynių plaukia, savo prie vandens pripratimą rodo.

Kiti tyčia atsivežė meškerių pameškerioti, prisiejus ilgai savo eilės laukti. Kitas šautuvą, kas ką mėgsta, dyku laiku apeiti pakraščiais, be nepagaus kokios laukinės. Dreba laukimu ir nebešauna, išgąsdintas ūmo ančių pakilimo iš po kojų. Paskui graudžias ir sugrižęs visiems skundžias ar meluoja.

Čia berniūkščiai, aukštai kelinaites atsiraite, per pusę dienos graibo aplink akmenis, kol nutveria keletą vėžiukų. Ne tiek gardu valgyti, kiek gera vėžiauti.

Prie durų dar įdomiau. Nuolat važiuoja vis nauji žmonės, vis iš kitų kraštų. Visi reikia išklausinėti, su visais susipažinti, apie šių metų laimėjimus patirti. Kits kitam girias, jei ne kuo kitu, tai bent savo pagalėjimu. Eina lažybų, kurs didesnę maišą užneš stačiais laiptais į kašę.

Kurių gi darbas jau dirbamas, tie nebeturi laiko kermošauti. Maišus, grandine apjuosdami, ratu suka viršun, pila į kašę, bėga žemyn pasižiūrėtų, beg ne pilnas jau maišas ir ar gerai miltai byra. Kol prisegė kitą maišą, jau kašė tuščia, ir malikas jau baras, kam dykos gornos trinas.

Kelerios gornos, lyg tolimas griaustinis, visais pašaliais griaudžia, ūžia, ūkia, dunduluoja. O tasai piklepalaikis, lyg tauškalės liežuvis, klebet klebet klebet, rodos, vis greičiau, greičiau mataruoja, kad tik įraginus pačius tinginius greitai suktis, sulig pačiu piklium. Ir nesimato malūne tinginiuojančių žmonių. Mašinos ir vandens gyvybė atgaivina labiausiai apmirusius.

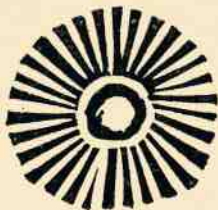
Čia tau milavelė iš reto žnekt... žnekt... žnekt bukais
raštais į garuojantį karštu vandeniu vilnonį audeklą.

Atgal vežimus vežas visi nusimiltinę; ne tik drapanas,
batus ir kepures, veidus ir net akių blakstienas. Niekas to
nė nepadorėjas, kad susitiks pažįstamų, nei labai dulki-
nas miltus. Ar tai kas bloga? Negi kūlės ar kelio dulkės.

Parveža. Jau iš tolo išvydusios moterys raitos rankoves.
Apnikusios vežimą, dideliu pamėgimu kaišioja lig alkūnės
plikas savo rankas, mėgindamos, ar labai įkaitę. Persiima
didžiausia baime; šoka bėga miltams taisyti plačios vietos
ant grindų ar ant lubų, kad neužsidegtų.

Ir gražu, kai žmonės mielai ir mokėdami dirba savo
darbą, jo vaisius brangina ir gerai suvartoja.

Gerame malūne tokia gyvybė verda kuone per ištikus
metus. Kas dieną aplink malūną aplotas ar jomarkas.

LINO DARBŲ PASAKA

*Jok, brolyti, į sodžiaus mergelę.
Sodžiaus mergelės mažakalbėlės,
didžiadarbėlės —*

*Išaudė drobelę kaip beržo tošelę,
Išrašė raštelį kaip bitės korelį.*

Yra pasakų, kurios virsta nuobodžio pasakomis ne dėl to, kad apsuksomis sakoma, tik kad per ilgos. Yra ir darbų, tikrų nuobodžio darbų dėl jų ilgumo. Prie tų darbų lietuviai yra prasimanę ir tolygių pasakų, dainų ir talalaikų. Štai viena.

Ir pasėjau žalią liną, žalią liną, ram...

Ir išdygo žalias linas, žalias linas, ram...

Kol „žalias linas“ pavirs gražių gražiausiais nagingų lietuvaikių rinktais raštais, tos giesmės pakaks tau visai valandai, kaip tų darbų kad pakanka — ištisai pusei metų.

Būkite kantrūs — aš jums paseksiu tą lino darbų pasaką.

Bepiga su javais: išsikūlei grūdų ir malkis duonos. Kai linų prisirovei, plikas rankas susipjaustydamas; žalius kaip mėšlas namo parsivežei ir galvenas gelžinėmis šukomis nušukavai,— tai tik pradėjai lino darbą nuobodį.

Dabar vežies juos atgal laukan. Prisikasi linamarkų, kur rudens potvynyje nesti užpalo: užlies marką kitas vanduo, ir visas pluoštas braukiant išpakulos. Pamerkęs storai apkloji lapuotais žabais, kad saulės nematytu; pakaitins ji, ir ta vieta pakulosis. Prislėgi akmenimis, kad neužplūstų — vis dėl to pat. Supuvo spalis, išmėginai jį per kelis kartus, kad jau lūžta, velki kaip tik tinkamu laiku: prailginsi mirkyti, vėl visas pluoštas pakulos. Trečią kartą kraunies į vežėčias, dabar tą gyvą vandenį. Vežies kur į pievą ar į rugieną, plonai iškloji nesudrikusiomis eilutėmis — teišsistovie. Neprailgink laikyti, kaip ir mirkyti: persistovės — vėl pakulos. Išsistovėjo, spalis trupa, tai sukeli, sustatai gubelėmis, kad neprisiplaktų prie žemės: paskui nebeatplėši, reiks su riestais pjautuvais kabinti. Vežies atgal namo, susikrauni į pašales ar paviečius, kad lietūs nedrėkintų: sušlaps, nebeišdžiovinsi. Gavęs laiko, gabenies į savo jaują klojime ar, sulaukęs savo eilės, į tam tikrą jaują prie linaminės mašinos su maniežu. Sustatęs į ardus ir ardakilus, užbraukęs braukais, stambiomis pliauskėmis kūreni krosnį duobėje ir džiovini kaip pragare. Jei nesupleškėjo su visu klojimu ar mašinos maniežu, mini linus mintuvais ar mašinos velenais. Vėl vežies namo į laidarą. Brauki spalius ant priebraukų brauktuvėmis į mėšlą, tik koks ten mėšlas iš spalio mede-

lio: jis nė nepūva! Šukuoji šeriniais šepėčiais gręžtes, kedeni iš jų plaštaką, vynioji kuodelį, verpi verpstėmis, prisirišęs prie verpsto, ar rateliais į špūles, nulenki jas lenktuvais ar nusuki krijeliais; nuo jų veji kamuolius ar dar pirma susuki po kelis: destis, kokiam tikslui; ataudams trini šėivas trintuvais, metmenims arba apmatams meti mestuvais. Ir... telkis Lietuvos Laumes!

Jos geros. Laumė Pradė pamoko riestuvu geinį įsiriesti, gijas posmais į nytis suverti, skietan įverti. Laumė Vidė pamoko patvaros kantriai vidų nuvidauti, visą keliolikos sienų audeklą išausti. Tiesa, baigiant austi, subėga kitos jų seselės. Kirpėjos, gatavo audeklo Laumėms nusirėžtų. Tačiau jos retai kada belaimi: kas mokėjo pradėti ir tęsėjo išausti, tas sau ir nusirėžia.

Tai lietuvių klėtys ir pilnos gražių gražiausių storų rietimų plonučių, baltų balčiausiai gailioje rytmečių rasoje išbaldytų audeklų: plonesnių drobių marškiniams, storesnių paklodėms ir marškoms, servetinių ančvilkalams, stalams, rankšluosčiams ir nuometams; pakulinių maišams ir pašluostėms.

Tik jūs patys dabar pasakysite, argi be kurių „laumių“ galima turėti tiek kantros ir išmonės? Taip, didžių yra Lietuvos Laumių nuopelnų, kad jos įmasina mūsų moteris austi!

Į tą darbą Laumės pradeda traukti dar mažas mergytes piemenėles. Lietuvaitė nuo mažens nestoja dyka, kaip dažnai daro lietuviukai: ji ar mokes knygas paskaityti, ar audžia juostas iš lininių gijų, iš vilnonių, o kai kada

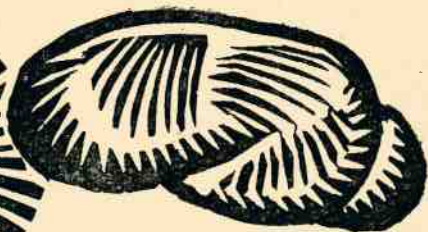
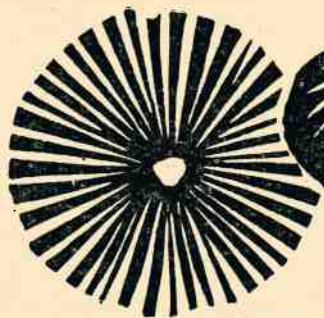
tai net iš šilkinių. Jos pačios juosmuo ir kojos pirštai tai pirmapradės jos staklės ir mestuvai; nagai — skietas ir šaudyklė; antis — visokiažiedžių siūlų sankrova.

Kiaurą dieną lietuvė piemenaitė knarpia, klestelėjusi kur nuovalyje; raštus renka: pynę pina, gembėmis gembėja, danteliais dantija, grėbliukais, pušelėmis ar tulpėmis margina. Reikia užėti žalingasai galvijas, strikt audėja ant kojų, o visas jos audeklas bekabąs pajuostyje; užėjo gyvulį, klast ir vėl audžia, raštus renka.

— Per vidurį padarysiu platų baltą taką,— balsiai galvoja. — Įrašysiu geltoną grėbliuką ir žalią pušelę... Čia grėbliukas, čia pušėlė; čia grėbliukas, čia pušėlė... O kad dar pridėjus ko mėlyna — tulpę? Tik kažin ar bederės? Ar nebūtų geriau jai pačiai vienai? Iš šalių po dvi gembi, po juodą ir... Palauk, kokių gi čia aš dar turiu gijų? O gal bus jau per marga? Dargi iš pakraščių danteliai. O kad išgembėjus ne išilgos vienodai? Gal kopėtėlėmis tų pat žiedų? Čia raudonas spyris, čia geltonas, čia žalias; čia raudonas, čia geltonas, čia žalias... O dančiukai mėlyni.

Per ilgą vasaros dieną privargsta piemenėlė; tik ir miegan krisdama, sapnuoja teberenkanti raštus, tebederinanti žiedus: čia raudona, čia geltona, čia žalia,— ar derės?

Išgirsta kur nors trečiame ketvirtame kaime naują raštą renkant, bėga pasižiūrėtų ir išmoktų. Rado ką navatna, džiaugias pusę dienos, kaip dailininkas vykusiu paveikslu. Ir namo parėjusi, viena tesvajuoja: kaip čia toksai pat raštas ir jai surinkus?

Paūgtelėjus, ligi tik kojom pasiekia pamynų, sėdas į stakles.

Lyg vištai perėti, lietuvei kas metai ateina laikas austi. Rudenį sudoroja turtus, prisiverpia tokių plonų tolikų, kad pēr žiedą jas pervertumei; nusidaro gijų,— ir ima basom kojom barškinti dvi dešimti keturias pakojas, lyg fortepijoną groti; stuksi muštuvais, laido šaudyklę, plačiai kėtojas rankom. Visa audėja juda — ir kojom, ir galva. Taip kas metai, visą dykąjį žiemos laiką, kada vyriškieji daugiau pradykiniuoja, neg miškan važiuoja.

Įsopsta nugarą nuo lingačiavimo, rankas nuo kemėravimo, kojas nuo pakojų rinkimo. Tik kas tai prieš džiaugsmą, kai matai, kaip sidabrinė šimtarastė serveta plaukia į tave; kaip tos brangenybės vis daugiau vyniojas ant veleno ties keliais ir daros jiems ankšta.

— Tai kad užtiesiu skobnias staltiese, tai kad prikabinėsiu rankšluosčių, tai kad apsivalkstysiu priegalvius,— visos kaimynės pavydės!

Didžių Lietuvos Laumės nuopelnų, kad įmasina lietuves raštus rinkti!

Tik kaip ir galima laukti ar reikalauti, kad jos, po tūkstantį kartų iščiupinėjusios savo audeklėlius, lengva širdimi atiduotų svetimam pirkliui už keletą muštinių? Ne! Tiek išvargusi savo audimėlių, jį turi pati sunėšioti arba tie, kuriuos ji myli.

Štai vėl vaizdas, kaip marti atvažiuoja.

Gražu. Apie Sekmines.

Visas sodžius laukia jaunamartės iš anos šalies parvažiuojant. Atžvangėjo, atatilindžiavo jau vakarą, temstant. Neilgai tepašokę, taip sau, tik užsitrintki, vestuviniškai susisėdo vakarienės. Tik gerai pavalgę ir išgėrę, ėmės jau kaip vien reikiant šokti: ilgai tą patį šokį ir ilgai lig po pusiaunakčių.

Tik jaunamartės nematyti. Ji su naujaisiais namiškiais šnekas neatsišneka, net savo meilužį tam kartui pamiršusi, ne tiktai vestuvininkus. Paerzinta panervinta, pila beria šnekos kalbos žodžių kaip iš rankovės. Klausytojams belieka tik kada ne kada kiek bumtelėti. Pagaliau jaunavedžius išlydėjo klėtin gultų.

Moteris — slapčių puodelis. Ir jos sodžiuje atsiradimas slaptingas, ir su vyru sugyvenimas ir vaikų vaisymas slaptingas. Tad vestuvės visus dalyvaujančius vienodai palenkia, vienodai paerzina jų domumą.

Visame sodžiuje tą vakarą niekas apie nieką daugiau nekalba, kaip tik apie naują savo kaimynę. Nuostabu: ničniekas neužsimena, ar graži; visiems terūpi, ar gera: ar sutiks su šešuru ir anyta (vyro tėvais), su dieveriu ir moša (vyro broliais); ar neriesis dėl menko daugio su kaimynėmis.

Dar daugiau rūpi visiems, griežtai visiems, ar sunkios buvo kraičio skrynios. Palydovų ir vedlių buvo gana. Vis dėlto kraičio keltų, tikriaus jo patirtų, buvo subėgę ir kiti jaunikaičiai.

— Sunkios, bra,— kalbėjo paskui.— Lyg akmenų prikrautos. Jei ne akmenų, tai daug rietimų: popierius ir drobė tėra taip sunkios. Net vieną skrynios koją nulaužėm, bekeldami ją prieklėtin ir per slenkstį — klėtin.

Visi nekantrauja, laukdami rytojaus. Nuo pusryčių pradėjo rodytis kraičių kėlėjai, tai baltais rankšluosčiais per petį, tai storais vilnoniais kaklaraiščiais per pečius, nors vasara, tai naujomis juostomis su kutais. Išvydę kurį tų pažymėtųjų, kiti tuoj jį apstoja, ima vartyti dovanas ir džiaugtis jų raštais.

— Tai kad dovanota Jonui rankšluostis! Bent dvylikanytis, sesele,— kalba viena mergaitė.

— Dvylika? Čia, bra, šešiolikanytis. Jau manęs nebepamokysi; pati pernai tokių pat išsiaudžiau penkiolika sienų¹. Bus bent du tuzinu padoriai ilgų rankšluosčių,— gina antra.

— Tai nagai! Žiūrėk, kaklaraištis iš tolo tvyska rauda ir žalėsais...— stebisi trečia.

— O juostų, juostų! Kas juosta, tai kitas raštas. Sako, turinti juostų nuo viso šimto metų. Dar pratėvių palikimo,— džiaugias jaunikaitis.

Kas vyresniųjų grįžo, jau papusryčiaavęs vestuvėse, džiaugės priegalvių aptaisymu:

— Raštų raštai. Nebent dvidešimt keturiomis austa, ne

---

¹ Siena lygi 4 stulpeliams — maždaug 5 mastams (uolektims); uolektis lygi 14 verškų — 62 cm.

kaip kitaip. Nė galva nebesumeta. Kaip čia buvo ir kojom beišspardytil..

Jaunamartė, jau prieš pusryčius apsiruošusi, visus savo klėties ir svečių galo priegalius apvalkstė savais ančvilkalais, visus stalus nutiesė savomis staltiesėmis, visur prikabinėjo savo rankšluosčių. Visas skrynias tam kartui iškraustė: rietimus sudėjo lentynose, kėdeles apdangstė kilimėliais. Pati apsitaisiusi kuo gražiausiai, tais pačiais, kuriais šliūban važiavo, tik dabar jau be mergystės ženklų — be šydo ir be vainiko (moteries ženklas — karbatka po skarele per momenį), ateinančius svečius priiminėja pirma savo svirnelyje. Kiekvienas turi pamatyti jos turtą; ne tik pamatyti, ir pačiupinėti; ne tik pačiupinėti, ir pačepsėti ir tiek atsigirti, kiek jau gana, nes pagyrimų klausyti niekam neatsibosta. Ypač gera jaunamartei, kai ima girti moterys; kai jaučia jas giriant ne tiek iš džiaugsmo, kiek iš pavydo.

Tik visiems visa apsirodžiusi, marti ima viešniais su svečiais vedžioti į seklyčią, į stalą su grietine šildyto alaus atsigertų, putnių ragaišių pakąstų. Svečiai alaus čiulpia ir pyragų kanda lyg nenoromis, lyg nesavais nasrais. Tačiau storų storiausių riekių abišalių ties kiekvienu padėlioti — dažnokai reikia. Ragaišis girti neatsieina: būtų lyg pasisakymas — pati tokio pasikepti nemokanti. O juk reiks nauja marti kaimynė atmylėti; kuo gi, jei ne pyragu su sviestu ir sūriu prie buteliuko — vyrams.

Ne mažiau įdomauja jaunamartės ir mažvaikiai; tie, kurie kelinaitėmis, tiesa, jau mūvi, vis dėlto ta dalis kostiumo jiems dar nėra privaloma. Išgirde:

— Jau dalija, dalija — juostas! — kaip akis išdege puola į aną galą sodžiaus. Visi bekelniai ar ir kelinėtieji viršun išleistais marškiniais, visi bejuosčiai. Tokių mažesnių ir didesnių avinų susirinko keliolika. Ankštu būreliu ties prieklėčiu sustoję, pasiilgusiomis akimis žiūri į atvirą klėtį, kur ir iš kur linksmi bėginėja visoki svečiai ir artimieji, balsiai belsdami čebatais.

— Išaina, išaina... — sučeža aviniokų būrelis, kumštelėdamies kits kitą į pašones.

Išaina prieklėtin jaunamartė, lydima viso būrio moterų. Anyta ir moša čia pat šalia jos laiko visą saują neplačių juostelių. Jos visos — vienodos vertybės, tik nevienodu raštu austos. Kiekvieną sodžiaus mažvaikį čiabuvės moterys marčiai pristato skyrium.

— Čia Juzukas.

Pavardžių nemini: jiems dar nereikia dokumentų.

— Susijuosk, Juzuk, kad nebūtum palaidas, — sako marti, priimdama iš anytos ar iš mošos rankų juostelę ir paduodama vaikui.

— Čia Napaliukas.

— Susijuosk, Napaliuk, kad nebūtum palaidas.

Taip visiems dalija ne nuo sprysko, tik stačiai nusilenkdama per prieklėčio tvorelę. Kiekvienas dovanojamas

stiepias greitai, godžiai tveria juostelę drauge su jaunamartės rankele ir paukši ją (bučiuoja) kaip dėdienei, nors dar jauna. Dėdienė (būta gi „dėdienės“!) iš pradžių lyg drovisi. Kaip gyva, dar jai niekas nebuvo rankon pabučiavęs; nė meilužis, tai per didelė garbė. Matės tad jai patinkant ir dėdienės rolę, ir tą asmens pagerbimą, kaip jau pilno žmogaus.

Tai juo daugiau dalija, juo meiliau šypsos, juo gražiau ir saldžiau, lyg paukštytės balseliu, malonina.

— Susijuosk, Gabriuk...

— Susijuosk, Aleksiuk...

Vaikai juosias, tiesa, nedaug tepasigėrėję savo juostelių raštu, vis dėlto neapsakomai patenkinti. Nėra nė kada: akių negali atitraukti nuo tos sodžiaus karalienės tarp kitų moterų.

Ta dovana, juostele, marti prisirišo vaikų širdes ne tik prie savęs, prie viso savo kiemo. Pirma jis buvo kiemas kaip kiemas. Dabar gi rodysis lyg šviesesnis ir jaunesnis. Tas kiemas bus būklas jaunos moteriškės; gal labai šventos, gal nepakenčiamos raganos,— vis viena slaptingos. Vaikai tai jaučia gyvuline savo ome. Dabar jie tyčiomis bėgios pro šalį, kad juos martytė pamatytų, prakalbintų, vardu pašauktų. Tai bus gerumėlio!

Anyta su moša gavo sijonams po galą vilnono, tokio stikluoto, kokio šioje parapijoje dar nė matyti nebuvo. Kur buvę, kur nebuvę, vis griebias juo džiaugtis. Pasižiūri vienos kloties, patraukia antrą, labiau ištiesdama, ir vėl

žiūri tokiu pat įdomumu, lyg tai būtų jau kito, ne to paties audimo. Pasižiūri net apatinės pusės.

Ir jų širdys pilnos palankumo sūnienei-brolienei, svetimai atėjusiai į jų pirkia gyventi ir joms vadovauti. Kitam savo vietą užleisti — nepiga. Bus dar kivirčų ir susigynimų. Kolgi kas gera marti, ką ir besakyti! Tik duok dieve jai sveikatos ir ilgo amžiaus..

Šešuras ir dieveris gavo čerkaso žiponėliams. Samdiniai gavo po plonus stuomenis su dar plonesnėm rankovėm; paskui pasiūs pamieravus. Visi džiaugias ir taip žvilgsi į jaunavedžių klėtį, lyg pasirengę tuojau primušti tą, kas tik drįstų paliesti taip gerą naują šeimninę. Visus surišo nagingos lietuvės — audimėliai.

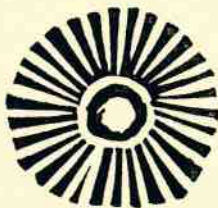
Dar ir dar sykį palaimintos Lietuvos Laumės, kad jos dukteris įmasina austi ir taip jas pačias padaro lyg geras namų „laumes“ — taikintojas!

Plonos drobės marškiniai, nuometai; stikluoti rankšluosčiai, staltiesės, ančvilkalai; milai, mileliai; rainės, andarokai, sijonai, liemenės, kiklikai, — griežtai visa visados atmena kiekvienam lietuviu namiškiui, jog tai padaryta tų namų šeimninės moteriškos rankomis, ir pelno jai pagarbos, garbingos gyvenime vietos. Tautodailė, lietuvačių skonis ir nagingumas, ne be daugelio kitų veiksnių, žinoma, pataisė joms lietuvių šeimynoje tokią rinktinę vietą.

Tad lietuvaitems nėra ko pavydėti persėms jų brangių kilimų, kuriais pagarsėjo pasaulyje, jei savo rankų dar-

bais dengdama šeimyną, savo raštais dabindama visus namus, daro namiškiams įtakos, kuriai mielai pasiduoda visi, neišskiriant nė tikrojo valdovo — vyrol

Per juostą — į širdį. Per dailę — į Namų Ugnelę!

ORĒ

Galo vasaros rytas. Viša Aužbikų apylinkė tebemiega ar dar nėra išėjusi į laukus. Ir laukų darbų, tiesa, jau pamažėjo, Beliko bulbės. Vėlybieji vasarojai tyčia dar laikomi dirvoje; tik vargu jie beprinoks nebekaitrioje saulėje. Stovi jie nuliūde, nustoję noro augti ir bręsti kaip vasarą. Stovi ir lyg laukte laukia sau galo, kad bent greičiau kas juos sudorotų nuo lauko, iš kur nieko gera nebelaikiama. Sudorotų piktai, su panieka:

— Et, nevykėliai nebrendėliai! Tik žemę pralaikė užėmę — jokių grūdų, vienas pašaras. Nebent jaujoje dar pamėginus prinokinti...

Lyg žali tebestovį, gražūs, tarpūs augmenėliai patys būtų buvę kalti, kad pavėlavęs ūkininkas nesunaudojo visų karštųjų 90 dienų, reikiamų vasarojui įsirpti. Ką dabar pagelbės jauja! Ko gamtos motinos viduriai neišnešiojo, to jaujoje ar kame kitur dirbtinai nebepapildysi, dirbtine šilima nebeatstosi saulės močiutės.

Pavėlintąjį vasarojų seka piktžolės. Už ką jas pravardžiuoja „piktžolėmis“, kad jos tokios pat žolės, kaip ir

kitos? Dažnai gal dar naudingesnės, tik žmogus dar nemo-
ka jomis pasinaudot ir, savo papratimu, ne save nupeikia,
tik tai, ko jis netesi. Dilgės va dabar didžiausia negarbė
sodelių ar darželių, kur visus patvorius jos vienos apšėjo.
O kitur iš jų verpalus verpia. Mes pykstame ant piktžol-
lių, kam jos tokios vislios. Argi tai ne kvaila? Argi vis-
lumas — jeibė? Tai pavyzdys, kaip reikia gyventi, kad
išliktumei. Štai piktžolės ir rudenį tebėra žalios. Ar iš tin-
gėjimo? Oo! Pačios sau paliktos, nesumaningo ar neap-
sukraus žmogaus „neglobojamos“, reikia suprasti: netruk-
domos, jos seniai išvedžiojo po dvejus vaikus ir trečiuo-
sius štai yra pradėjusios. Tai visai kas kita! Jos nėra
neliūsta, kad nebesuskubs: savo uždavinį yra dvigubai
atidirbusios, savo veislės ateitį yra net per gerai aprū-
pinusios, kad neišnyktų. O kas viršaus tesėta, tai galima
kad ir dangaus paukščiams sulesinti.

Tik ir tų paukščių vis mažiau. Jie — šelmiai. Jiems
terūpi vaikučiai mūsų krašte išvedžioti. O paskui su tais
pačiais vaikučiais dar čia pat, gimtinėje, pasidaruoti,
čia išsišėrus plunksnelių palikti nenori. Jie dumia mums
akis gražiomis savo kalbelėmis. Prigiedos, pričirilens —
žmogus tuo ir tenkinies.

Rytas neūkanotas. Tai tik rūkas. Jo dabar vis dažniau
randasi, naktimis pradėjus vėsti. Purioji žemelė, pavasar
pradarbus praželdžius, pagaliau pailsus prakaituoja, net
jai akelės rytais aptemsta; lyg tankiu šydu jos veidelis
ima dengtis nuo per šviesaus vasaros metu dangaus, neva
nuo per skaisčios saulutės. Dengtis dengias, tik vis dar

nenoromis, nes saulė dar galinga, dar netesėsi kaip reikiant nuo jos užsidengti. Šyptelės rytą pakirdusi, ir imarūkai skirtis, ir atsišiepia jai pati žemė. Jos prakaitas imanuo kaktos, nuo veido džiūti, lyg Laumei nubraukiant jį spalvotąja savo juosta.

Šitie paskutiniai gamtos šyptelėjimai kone labiau žmogų įdomina ir erzina, neg patys galingieji vasaros spinduliai. Lygu gražios, ketvirtąjį kryželį įpusėjusios moteriškės: ji ūmiau, nors tik tam kartui, susuka galvas.

Retas kas beatmena, kada Aužbikų paraistėje, pačiame slėnio skardyje, pačioje patekančioje saulėje pradėjo atsirasti vienas, vis tas pats intapas. Jo niekaip negalėjai nepamatyti, kad ir lomoje būdamas, nes prieš pamatydamas ilgai ilgai girdėjai iš tolo ateinantį skardų ir, tau rodos, neapsakomos rūstybės balsą; lyg kas griekšėdamas pro surakintus dantis būtų košęs:

— N-o-o-a, dvyli, laukil! Vaga, dvyli, laukil! N-o-o-a, maitos, kad jus vilkai papjautų! Šiū-ū, kerėblos keverzos! Tprū-ū, kad jus devynios kur tuoj — ar nematot, kad bližės žagrė iššoko?! Na, ar beįsijudinsite dabar, tinginiai! Jums kad tik ilgiau stovėt ir uodegomis temojuot... Na, ženkite greičiau; dar apsnūsit ir iš vagos išvirsit, negyvėliai!.. Šiū-ū!

Akompanimentu tam baudimui ir primokymui girdėjai tokią papliaušką, net skardus aidas ritos trukčiodamas per visą girią. Giria kartojo ir visus piktus rykavimus iš užu skardžio. Rodės, lyg visa paraistė pilna balsų, dirvos pilnos artojų, o tearė tas vienas.

Štai jis pats.

Saulė, nardžiusi maudžiusis galuūlyčių rūkuose, pagaliau išsprunka kaip didelis, skaisčiai raudonai nudažytas sviedinys, per nevalią panarintas į vandenį. Nusiprunkščiusi, dar visa šlapia, jau šauna savo spindulių strėles palei pačią žemę. Nutiesia nudriekia jomis rugienas ir gaisru uždega lomos raisto viršūnes, kai pati atkalnė tebėra pilkai parūkavusi.

Skardyje, gyvybe ir amžinąja jaunyste plistančioje saulėje, visas apdriektas jos spinduliais, kaip klojime aukšniais šiaudais, ilginių pėdus treknais trinant laužant, lyg pats iš savęs trėkšdamas tuos spindulius, pasirodo jungas didžiulių juodų jaučių.

Iš pradžių ilgokai tematyti beveik nekrotą keturi didžiuliai ragai, lyg Čiurlionio paveikslo ožragiai. Tau rodo, lyg iš už kalno eitų dvi tuojau puodus krosnyje kilojusios moterys, dabar iškeltomis šakėmis baidydamos tai, kas jas patrameno ir nubėgo į raistą:

— Bū, bū, įdursiva!

Paskui pasirodo didžiulės galvos; viena dvyla kakta, antra lauka. Negailėstingai atlaužti aukštyn snukiai varvančiomis iš nasrų seilėmis lyg šaukte šaukės dangaus keršto už tai, kad artojas jungo galus pririšo jiems prie ragų, ne prie sprando, ir jie ne pečiais turi traukti didelį, sunkų arklą-bližę ir versti storas bei plačias įžėlusio dirvono velėnas. Galvos lyg pačios savaime oru plaukia, pa-

mažu, užsimerkusios, reikšdamos begalinę kančią ir priverstinę kantrybę. Plaukia lyg paskutinėmis pastangomis: pasvyruos, pasvyruos, čia pat kris į vagą, ir apklos jas velėna. Tik galvomis atseka stori, aukštyn kupromis išvirtę sprandai; tiek, tau rodos, galingi, jog, pajungus už jų, jaučiai nubrauktų į lomą visą kriaušių, ir tu imi abejoti, begu tik iš netesėjimo, iš per didelio sunkumo jaučiai vos vos pakruta ir tokią kančią reiškia.

— Tinginiai, apsimetėliai! Aš jums parodysiu! — aiškina tau vis dar už kalno tebesąs rūstybės balsas ir tokia papliauška, jog tau net šaltis nueina per visą kūną; lyg tau prie pat ausies būtų kas iššovęs iš pištalieto. Tai artojas perliejo katram per nugarą. Tokį smūgį gavę, jaučiai turėjo šokti kaip įgelti; o tuo tarpu jie nė nekrust; eina kaip éję, lyg kojomis taikydami į valkelę ir nedrįsdami, be nebus per gilų, be nenumarmės ligi pat antrojo dangaus, kurs va matyt.

Už jungo, jaučių ir viso pakinkymo pagaliau matyti žmogysta, pasilenkusi žemyn ir dar perkrypusi kairėn. Tvirtai nutvėręs vieną arklo ragą dešine, kaire žemai nuspaudęs antrą ragą, idant velėna juoba virstų į tą pusę. Žmogaus kepurė užmauta ant styrinčio aukštyn bližės rago, dirželis persvertas per žagrės galą. Palaidi, ant keliinių išleisti kaip rusų marškiniai plakasi pakinkliuose ir be sagtelės pakaklėje. Krūtinėje prasikėtę, rodė ją nežmoniškai apaugusią juodais plaukais, kaip Ezavo. Tai

darė įspūdžio, lyg užantyje tebūtų buvus tuštuma, ne kūnas. Plika lig pakaušio galva saulėje blizga kaip metalinė. Stori uostai kelmais styri nepakarpomi, tik daugiau darbo užduodami nusišniurkščius, kol juos nusausini šiurkščiais kaip karštuvai delnais.

Jaučiams tai pramoga. Ligi tik artojas atims vieną ranką nuo bližės gracingai dviem piršteliais, kaip ienagaliai, nosiai paspausti ir energingai patriūbys nosim, jog net per mišką aidas pereina, tuoj jungas sustoja ir kantriai laukia, neva artojui pataikaudamas, ne savo tinginiui, kol jis pabaigs tą painią ir sudėtingą operaciją.

— Ne-e-a, vilko sottie! Užmigote?! — ūmai supyksta susitvarkęs artojas ir papliauška baisiųjų savo disciplina, tuo kankinimo įrankiu. Jaučiai betgi pamažu išsitempia kaip tramvajaus arklys, iš vietos patraukdamas vagoną su penkiomis dešimtimis važiuolių. Patraukia, ir žagrė lyg pati savaime ima toliau riekti rugieną ir versti plačią bei storą velėną.

Stačia galva nuropojo atkalne lig paantvalnio ir vėl sustoja; čia artojas nebesako nieko. Palikęs botagą skersai žagrės galo, delnu kaip karštuvu braukia vienam šiaupus nugarkaulio. Perbrauktų ir anapus, tik nepatogu pajungtam. Vienoje vietoje ranka kažin ko užkliuvo. Tai susidomėjo ir, praskleidęs plaukus, pažiūrėjo, bene vėlyvasis inkštiras ar koks šašas. Nykščio naga, didumo sulig

geru kaušeliu, nukabino — prilipusį grūnstelį. Perbraukė kitam. Čia nieko neužkliuvo. Tai iš viso abudu apmetė akim iš priešakio.

Jaučiai buvo įganyti kaip stumbrai, bent po tris bir-kavus. Jų kailiai žvilgėjo kaip mašastiniai. Šlaunys buvo švarios, nėraž neapskretusios guolio mėšlais; matyt, sausai gulima. Nestigo nė vieno plaukelio, kurie būtų buvę nušutę nuo prikepusio mėšlo ar nuzuzinti, besikasant į tvorą ar sąsparas nuo suskių ir dulkių. Matyti, buvo rū-pestingai trenkami.

Pagaliau artojas abiem perbraukia per snukius, išleis-damas neapibrėžto pasigėrėjimo balsą:

— Ė-ė-ė...

Ir nueina paežin didelės, niekieno dar nepaliestos žolės parauti. Po gerą saują supenėjęs per abi ranki jungui, vėl nežmoniškai surinka:

— Sukitės, nevalos, liurbiai, kad jus visi vilkai pa-pjautų!

Ir papliauškėja baisiąja disciplina. Gavę po smūgį, jau-čiai nė netimptelia. Toks jau jų rambumas ar kokie mo-nai? O monai labai paprasti. Ant trumpo botkočio ne sukriai suvytas botagas užnertas, tik užrišta plati minkšta šikšna, juoba tinkama musėms sienose naikinti, ne stora-odžiams jaučiams raginti. Sveiki, nesubadyti, nesuraižioti ariamųjų pasturgaliai reiškę, jog botkočio gale nebūta nė paprastojo, jaučiais ariant, akstino — įkaltos vinies.

Dvyli, laukis ir artojas buvo tad ne kankintojai kits kito, tik labai susimylėjusi sutartinė trijulė; artojas ne skūrlupys, ne įpykėlis pergelta širdimi, kurs savo apmaudą giežia ant kitų.

ADOMUKAS IR DĒDĒ

Niekur Adomukui nebebuvo dabar taip gera, kaip su dēde. Su juo kiūtėjo ant šiltos krosnies per šaltą žiemą. Vienas savo liuką žindo, antras šakalėlius drožinėjo ir juos kraustinėjo. Dēdė jam nieko nedavinėjo, nemielavo, nė neglostė. Jokių saldybių. Šnekino jį taip pat, kaip ir kitus, lygiai rimtai, apie tikrus, tikrai esamus dalykus, nepamėgdžiodamas vaikiškai, vis dėlto meiliu ir lipšniu balso skambėjimu. Ir tas vyriškas, nesaldusis meilumas vyriškai Adomuko prigimčiai buvo nelyginti malonesnis už visus moterų laižymos. Seselės seniai jau buvo tai pastebėjusios ir aptarusios, jog jis juoba mėgstas „razbaininkauti“: botagais, lazdomis švaistytis, akmenis svaidyti, tvoromis jodyti ir panašiai. Visa to dēdė, kai jo globoje likdavo Adomukas, nedraudė; nebijojo, kad jis nenukristų, neužsimuštų ar kita ko lygiai baisu nepasidarytų. Dēdė visa to nė nematė. Dėl to ir lengva buvo jam neižeisti vyriškos Adomuko sąmonės.

Be to, mes čia netiksliai ir negriežtai esam išsitarę — dēdė berniukui nieko neduodavęs: dēdė karšinius duoda-

vo jam to, ko nei motina, nei kas kitas namiegy nemokėjo jam duoti; būtent, pasakų ir už pasakas malonesnių rimtų kalbų. Joks kitas jausmas negalėjo susilyginti su tuo patenkinimu ir pasididžiavimu, kad jį, „vaiką“, rimtai šnekino — „didelis“; su ta garbe, kurios pritirdavo, kai tas didelis su juo lygiai, niekuo nesidėdamas, šnekėjos. Iš pradžių Adomukas, tiesa, nieko nesuprato, ką dėdė nuolat kalba jam ir ne jam. Tai tik plėtė akeles. Vis dėlto klausė atsidėjęs, vis tinkamiau įsikišdamas į jo kalbą, vis labiau tuo įtikdamas savo auklėtojui. Pagaliau ir visiškai ėmė abudu susiprasti kalboj ir tenkinti vienas antrą.

Ir prisirišo vaikas prie šnekaus savo auklio. Ir pamilo jį didesne meile, neg pačią motiną; ne viena omine, tik ir sąmone. Visame siaurame Adomuko pasaulyje nebeliko ištikimybės, kuria galima buvo pasikliauti kaip mūru. Tai beklusė ir valią bevykdė — to vieno dėdės. Dėdės paslapčių nebūtų išdavęs lygiai kantriai, kaip ir anieji kankinamieji Žalčių Karalienės vaikai, Ažuolėlis ir Uoselis.

Vasarą abudu dykiniu vazojos po laukelius, po pieveles, po miškelius; neskubėdami, visur po ilgai sustodami: dienos buvo daug. Tai Adomukas gana turėjo laiko susigiminti su visais krūmais, su jų gyviais ir želmenimis.

Adomukas baigė penktus metelius ir buvo gudrus kaip senis. Kur nebus gudrus, augdamas globoje gudriausio visoje seniūnijoje vyro, kurs, be to, taip pat buvo prisirišęs visomis savo mintimis, visa savo tiesiog esme prie savo auklėtinio. Dėdė karštinčius dabar nė manyti nebeišmanė, kaip jam bereiktų gyventi, netekus ir to vieno

savo klausytojo. Su juo niekas nebesikalbėjo, né jo beklausė. Nebuvo ko kalbėti né su žmona Severja, su kuria pagaliau sueidavo į klėtelę tik gulti ir kuo greičiau siai migti.

— Tu, Adomėl, manai, mudu pačiu du čia girelėje tesava ir niekas daugiau mudviejų nemato ir negirdi. Mato mudu ir girdi, pirmiausia, dievulis, kurio visur pilna, kuriame mes judame krutame; o ką žinosi, gal ir šitas uoseilis ir kiti jo broliai medeliai mudviejų klauso, mūsų gražia kalba džiaugias ar mūsų žiaurių ketinimų bijo. Štai tu kažin kam plėšte nuplėšei šaltėkšnio šakelę. Gal dėl to, kad ant jos pilna juodų įsirpusių uogų. Tik tu jų nevalgysi — negardžios. Sako, nuo jų dantys trupą. Tau jos niekam, o žiūrėk, kokią šaltėkšniui padarei žaizdą, kiek luobos jam įplėšei! Dabar jis karščiuos ir, visus kitus rūpesčius šaly palikęs, vien begydys savo popą. Jam irgi skauda, kaip ir tau skaudėtų, jei koks galvažudys diržą tau iš nugaros išrėžtų. Atmeni anąjį berniuką, kuriam buvo žadėję po diržą rėžti už kiekvieną netinkamą atsakymą?

Adomukas per gerai atminė visas dėdės pasakas; giliausiai tikėjo, taip ir esą buvę, kaip dėdė pasakoja: dėdė negi meluos, ir žino jis labai daug. Tai dabar net kūnas jam pagaugomis nuėjo, įsivaizdinus tą operaciją. Jau jis savo širdelėje ėmės niekados nebegadinti medelių be reikalo.

— Dėde,— sako,— aš nusiraščiau štai žemuogėlę. Ar ir jai skauda?

— Jai, vaikeli, nebeskauda, jei ji jau įsirpus, raudona. Ji ir taip būtų jau nukritusi žemėn. Ji skirta sėklai pasėti. Toks jos likimas, tai jai ir neskauda. Neskauda ir krembliui, kai jį nurauni. Jo amželis trumpas, valandomis, ne dienomis, juoba ne savaitėmis skaitomas. Nenurausi, jis ir pats tuojau suglebs ir žus, nieko gera nepadaręs. O nurausi, išrūginsi — širdelę kam atgaivinsi...

Ir nejučiomis paskendo senelis savo atminimuose tų laikų, kada jo „Severiotė“ teberaugė kremblius, tebevaišino jį ir kaimynus, tebebuvo už tai visų garbinama. O dabar, dievulėliau... Ir nuriedėjo seneliui ašaros. Giliai giliai jis atsiduso, palingavo galva ir baigė:

— Nei šermukšniui, nei kriaušei, nei obelei neskauda, kai jų prinokusių vaisių pasiraškai. Taip tu tik jų valių darai — grūdelius pasėji. Jos tave skanėsis pavilioja tai padaryti. Bet skauda, kai tu su vaisiais ir šakelę nulauži. Kol medelis pasigydydys, čia, toje nulaužtoje vietoje, jau nebebus vaisiaus.

Dėdė sakė labai įsitikinęs, tai ir mokinį įtikindavo. Abiem pasakos žodžiai buvo tikrenybė, abiem jie buvo gyvenimo kelio rodikliai. Abudu likdavo, taip pasikalbėję, labai viens antru patenkintu, ir Dovydienės byla buvo pralaimėta. Pasibaigė tuo, jog Adomėlis ir nakvoti persikėlė į dėdžių klėtėlę ir gulė ar vienam, ar antram pašonėn.

Dėdienė buvo jam dar geresnė. Jį guldė, klostė neglamonėdama, vaikiškai nepamėgdžiodama. Be to, nė vieną rytą neužmiršo jam pirmajam pakepti raguoliukų, pada-

žyti padaže ir pašerti, kad ne taip ilgu būtų laukti pusryčių. Taip ir buvo ta trijulė lyg atskira šeimynėlė didžiulėje Dovydų šeimoje. Aiman, ir tą, palyginti, laimę jiems tuojau išdraikė kažin kuri nelaboji dvasia, tyčia pasiryžusi apkartinti visą jų gyvenimą, idant jie pavirstų nebent dievo rinktiniais daugkenčiais Jobais¹.

Dovydienė nesiliovė prikaišiojusi, ji turinti maitinti veltėdžius; vis nebuvo dovanojusi tiems, kurie padidino jos šeimyną. Vis dėlto matė, per šį dešimtmetį jos turtai ne sumenkėjo, tik žymiai jų padaugėjo. Dovydas prisipirko žemės netoliese, statė ten gyvulius, ėmė gauti daugiau pieno, tik reikėjo daugiau ir darbininkų. Samdėsi jų atsargiai, kad nebūtų per daug burnų; juoba vertė saviškius, kad daugiau dirbtų. Tai pravartu buvo ir pati šeiminkė. Ji dabar namie tebuvo iki pietų. Drauge su pietumis nyko iš namų iki septintos aštuntos valandos, kada grįždavo vakarienės taisyt. Ilgas buvo tāsai dienos tarpas pralaukti kaip senam, taip ir mažam, o nepaliekama buvo jiedviem nieko. Dėdė, pratęs būti pusbadžiu, nesakė nieko; vaikas zyzė ir skundės norįs valgyti. Davinėjo jam duonos, kuria vaikas nesitenkino; o daugiau nebuvo ko.

Vieną kartą, grįždamu iš lauko, prisivaikščiojusi ir pavargusiu, užėjo į klojimą. Jis stovėjo pačiame gale

---

¹ J o b a s — mitologinis „kankinys“, pasak biblijos, pakėlęs daugybę kančių ir nelaimių, kurias jam siuntęs dievas, norėdamas išbandyti jo tikėjimą.

kluono, buvo visų trobesių didžiausias ir — baisiausias. Ten buvo jauja, ten dėdavo gavėną, ten daug tuščia,— blogiausias dalykas. Prie jaujos sienos stovėjo du kimsai vėtytojams pasisėst ir spinta ne spinta — ant keturių kojų mūriukas. Tame kilnojamame mūriuke-krosnyje kūrendavo šakalėlius kūlėjai, kad jiems šviestų ir vis dėlto šiaudų nepadegtų. Atsiradus kerosinui, tie mūriukai išnyko.

— Pasikurkime, dėde, ugnį,— tarė Adomukas žibančiom akelėm.

— Pasikurkim,— pritarė dėdė. Jis nieko nemokėjo atsakyti savo draugui.

Prisirinko šakalėlių, susikūrė ugnelę, susėdo iš abiejų pusių ant kimsų ir džiaugias lyg vaiduokliai toje gilioje troboje. Šviesa pro tolinašias praviras duris jų čia nesiekė. Tai juo buvo raudonai nušviesti ugnelės ir tikrai rodėsi kits kitam nepaprasti padarai.

— Kepkim bulbes! — ūmai suplojo katučių Adomukas, atminęs, kaip piemėns kepa jas lauke.

— Tai atnešk. Tu greitesnis,— pritarė dėdė.

Bet Adomukas atsisakė lipti į duobę kamaroje. Nuėjo dėdė, įsakęs Adomukui palaukti ties klojimo durimis, jei bijos vienas pabūti viduje.

— O, kad būtų dar sviesto! — pasiilgo vaikas.

Dėdei pagailo vaiko, ir jis atrėžė:

— Sviesto būtų; tik ką pasakys močia, kai patirs mus be jos žinios pasikabinus?

— Napatirs, nepatirs! — gyvai atsakė Adomėlis. — Ji ir pati duotų, kad būtų.

— Žinoma, tau duotų, tik ne man. Man, bra, neduotų, — užsigynė dėdė.

Pagailo Adomukui dėdės, ir jis, paėmęs jį už rankos, veste nusivedė į klėtį, kur stovėjo senovinė spinta, užrakinta ir raktas išsinešta. Bent paieškoję jo nerado. Dėdė pagalvojęs paėmė gelžgalį ir juo lengvai atšovė prastą gelžinį skląstį, kurs tik vadinosi spyna. Ten stovėjo didelis palivonas arti pilnio sviesto. Ir net šaukštas įdėtas, kuriuo kabinama. Dėdė padrožė šaukštu palei paviršų ir padavė vaikui.

Ir buvo gi pramoga: tikros keptos bulbelės su „kailinėliais“, paskrudusios po lupena! Gardžiai ir sočiai valgė Adomukas, privertęs ir dėdę teptis. Pavalgė ir dėdė. Abu du buvo patenkintu ir atkartoję tai antrą ir trečią kartą.

Dovydienė buvo taupi šeimininkė, net godi, ypač sviesto ir lydytos grietinės, vienatinių dalykų, kurių buvo lengva pasigauti, netikėtam svečiui užsukus. Parduoti nebuvo ko, ir temokėjo po ketvergę svarui (40 skatikų). Taigi pusė šaukšto sviesto galėjo būti verta skatiko, ne daugiau, o visa padarytoji žala verta grivinos, ne daugiau. Vis dėlto Dovydienė siuste pasiuto, kai patyrė jos sviesto kazišką pasikabinus.

Ir érnė vakarais graužti visiems galvas, kas čia pavirto aitvaru ir jos turtą eikvoja. Aštriais savo žvilgsniais, piktomis akimis Dovydienė varstė pakarčiui kiekvieną na-

miškį, ilgiausiai sustodama ant karšičiaus ir Adomuko. Tik nė vienas nemirktelėjo ar kaip nenatūraliai kryptelėjo, iš ko būtų buvę galima įtarti juos ką slepiant. Nekaltieji srėbė išalkę: tiems nė motais šeimininkės sielvartai ar tik priekabės, kurių jie ir be to pritirdavo. Rapolas, kaip visados, nė negirdėjo marčios užpuolimų. Adomukas, tiesa, dar neišmanė, koks tai sunkus nusidėjimas — „vagystė“, ypač sviesto; vis dėlto atminė, jog jų dviejų, ypač dėdės, motutė nepagirtų; tai taip pat tylėjo nevaikiškai; artistiška! šaltai dirbo savo darbą ar valgė, nejausdamas motinos žvilgsnio, kurs tačiau taip buvo ryškus.

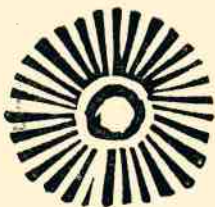
Slapta negalėjo ilgai palikti. Rasta bulbių lupenų klojime, dar karštų pelenų mūrelyje. Visiems rados aišku, namie liekančiųjų buvo kepama bulbės ir valgoma su šeimininkės sviestu. Ir nuostabu, sulig tuo Dovydienė nutilo ir nieko daugiau nebeieškojo.

Gudrusis dėdė, nevagis būdamas, nė nemanė savo pėdų mėcioti. Išėjo aikštėn, tai išėjo. Ag vaiką jis šėrė. Tegu jį papeni, tai nė bulbių nereiks. Vis dėlto ir jis pasmalio, niekuo daugiau senatvėje nebenusilenkdamas. Tad likus sviesto nuo svečio, jis jau tepdavos sau duoną net ir tada, kai Adomuko nebuvo namie.

Pasitėpė vieną kartą iš lėkštelės, kurią rado spintoje, pavalgė, ir pasidarė jam labai negera, širdžiai bloga, net visai silpna. Vargo, kol žmonių susirado. Šokta kunigo.

Jis atvažiavo pačiu laiku: suteikė sakramentus ir čia pat užspaudė nabašninkui akeles.

Dėdė karšinčius Geišių Geišė Rapolas, Saveikių dvaro tįjūnas, mirė. Jo pavalgyta žiurkžolių, sutaisytų pelėms nuodyti...

KAZIUKAS — ARTOJAS

— Vaikai! Žiūrėkit, nelandžiokite į seklyčią, kur Kaziukas mokos. Ateis mokytojas, tai kad nekliūtumėt. Už jūsų galvos nė vienos durys neužsidaro,— kalbėjo motutė, stovėdama apsivilkusi vatine, galvą susirišusi gražia skara, paėmė mautis vilnonėm pirštinėm. Ji kalbėjo rimtai, stačiai kaip darbo dalyką. Ji važiavo į miestelį pavasariinių sėklų daržams pirktis.

Ketvertas vaikelių, nuo 4 iki 8 metų, stovėjo prieš motutę išlydėdami. Visi sveiki, sočiai pripenėti, paputusiom burnelėm. Vienam buvo suodinas intapas skruoste, kitam juodas nosies galelis. Bet šitie negerumai tik labiau veikslino sveikatingą jų veidų raudonumą, teikdami jiems kiek tiek šelmišką išvaizdą. Kaimo stilius reikalavo, kad būtų raudonumas paįvairintas.

— Nė burnelių nepaspėji nuprausti šitam mailiui...— burbtelėjo sau išeidama motutė, pilnai patenkinta savo vaisium, tad ir savim.

Vaikiukai buvo gražūs ir meilūs. Visi tebebuvo vaikiški, naivūs, lipšnūs ir malonūs — „dar nepasileidę“. Buvo

apvalkstyti švariai, jau kiek nebe visai kaimiškai, susagstytais iki gurklio žiponėliais, apytrumpėm šlėbelėm. O pati mažoji segėjo net įdomų laumės juostos spalvų krominį sijonėlį. Tik koks jis juokingai trumpas! Baigias, anot to, vos prasidėjęs, aukščiau kelelių. Visos kojotės nuogos. Būtų net nebegražu, kad nesimatytų kelinaičių. Visai ne taip, kaip kitų kaimo mergyčių. Jų šlėbelės iki žemei, tai nė kelinaičių nereikia. Visi basi, nes trobos gerai grįstos, o ir pavasaris.

Vaikai suprato motutę teisybę sakant. Jų vyresnysis Kaziukas ruošias šiom atostogom į gimnaziją stoti, kepurę su „arbu“ dėvėti, mieste ponaičiu gyventi. Oo! Bet tam kartui be Kaziuko jie kaip be šulo. Kaziukas jiems buvo, taip sakant, general en chef¹. Aplink jį kaip šunychiai aplink šeiminingą sukaliuojos, čia pakrikdami katras sau, čia vėl į tą pat centrą subėgdami, nors jis nebe visuose jų žygiuose dalyvavo. Kas augesnis beištektų drauge su mažaisiais judėti, nesustojant net valgyti padavus! Keturiolikos valandų vaikų darbo diena bet ką augesnį pastūmėtų į revoliuciją.

Be žodžių matės, kaip visi vaikai mėgia vyresnį Kaziuką, o Kaziukas myli mažuosius. Niekad jų šiurkščiai nestumtelės, niekad piktai nepamėgdžios; o į jų bylas kišos tokiu begaliniu susidomėjimu, koku temoka kalbėti vieni vaikai.

---

¹ General en chef (pranc.) — vyriausias vadas.

Vaikai motutę palydėjo keliaklupsti ant suolo, nosim priplotom prie stiklų. Matė, kaip motutė įsisėdo pas tėvelį, į vienkinį brikelį. Pasidžiaugė gražiu juodžiu, kurs nervingai trypė ir krūpčiojo, stovėdamas kieme pakinkytas.

— Oi, sudaužys jus kada nors tasai greitakojis — toks jis baikštus ir bukštus...— kalbėjo kaimiečiai pavydėdami. Tėvelis pats bijojo juo važinėti, visad jį lyg automobilį laikyti įsitempus; bet ir mėgo, kad nereikia imti botago.

Tėvam išvažiavus, kilo paprastas vaikų lošimas ir bylos. Klegesio, gyvybės buvo pilna gryčia. Gerai, kad nebuvo kam jų „teisybės“ sekti — būtų reikėję visos teismo apygardos. Nuolat girdėjos pakarčiui tai desperatiškas verksmas, tai homeriškas juokas iš tų pat personų. Bet Kaziu-ko nēr...

Nu, nēr, tai nēr. Juk jis ir šiaipjau į laukus išbėga; ag jis — vyresnis, tai jam ir reikalų esti nebe tų vienuų vaikiškų. Blogiausia, kad motutė jiems uždraudė ir žiūrinėti, kaip Kaziukas, ant didžiojo stalo knygą pasitiesęs ir popierių, rimtai barakatinuoja. Tai gi labai įdomu! Uždrausta, neleista! Tyčia pasakyta — neikit į seklyčią... Ir į viralinę vaikų neleidžia, kur puodai su grietine ir varške. Bet ten niekas nesako — neikite. Tai visi žino ir be pasakymo. Ale kai pasakyta, kaipgi iškęsi? Juk tai provokacija...

Ir vaikiūkščiai vienas po kito ilgai, atsargiai girgždina parūdijusią durų rankeną, ilgai veria seklyčios duris ir

pravėrę greit greit, stypčiodami, kad nebelstų, bėga į kurį šalutinį, kur jiems nėra jokio reikalo, ir taip pat grįžta atgal, šelmiškai dairydami į mokslo vyrą, bet nieko jam nesakydami.

Kaziukas nė nedirsteli į tas nuodėmingas vaikų keliones per jo kambarį. Žvilgsėsi į kiekvieną, tai nė puslapio nepaskaitysi. Bene tai kokia naujiena? Vis dėlto Kaziukas ir nežiūrėdamas mato ar junta, kuris dabar laužo griežtą motutės įsakymą nešmižinėti po seklyčią, ir jis negali susilaikyti nesišypsojęs, matydamas ar jausdamas, kokios juokingai mažos ir riebios jo sesytės kojelės, kuriomis ji lyg būgnelį muša, trypdama žemėje. Ir kokios visų jų vienodai paslaptingu džiaugsmu blizgančios akelės! Kaziuko neima noras, kaip didžiuosius kad ima, gnybtelėti kurį praeinant į burnelę ar į nosele. Vis dėlto šitas nuolat šmižinėjimas jį gundyte gundo mesti knygą šalin ir atsirasti kliudytojų tarpe. Lyg tyčia ir mokytojas neateina. Ir Kaziukui darosi nebepakantu. Nu, palauks penkias minutes ir šoks nuo stalo. Bet taip apsisprendęs, nebesulaukė nė minutės — šoko į gryčią ir greit greit ėmė sakyti vaikams tai, ko jam nei knygoje, nei galvoje iki tam akimirksniui nė būti nebuvo buvę.

— Dievulėliau, kas gi čia dabar? — riktelėjo Kaziukas nebe savo balsu, dirstelėjęs pro langą. Keletas vyrų gatve neštinais neša tėvelį. Paskui jį rusente ruseno, rankas laužydama, visa nubalusi motutė. Toliau vyriškis vedė prunkščiantį įbailintom akim žirgą, trumpai, kietai, vyriškai nusitvėręs jį už žąslų. Visi sugužėjo į seklyčią, į ša-

lutinę ir padėjo tėtį į lovą. Tiek ir tesuprato vaikai, girdėdami iš minios:

— Kaip puolė puolė šuva iš kiemo... kaip metės metės arklys į šali... kaip virto virto brikas į šaliakelę... kaip davė davė galvą į akmenį... tas vienas akmuo ir tebuvo pakelėje per visą kaimą... Dievo ranka ar aplaidžia...

Tėvelis buvo ištikimas krikščionis, teisingas vyras, tai ne jam buvo paspėstas šis spąstas. Kas jam? Vargo vargo, dabar ilsėsis. Dabar pavark tu, Kaziukai, ir laiku pažink, kaip nepiga laimėti gyvenimo džiaugsmi.

Tėvelis dvi dieni gulėjo be nuovokos, be žado. Atsipeikėjęs žvilgterėjo į motutę, žvilgterėjo į paliekamą krūvelę nusigandusių vaikų kaip pupų; nuriedėjo jam dvi didžiulės ašaros, ir jis atsileido, nieko nepamokęs, kaip reiks jiems vieniems likus gyventi. Taip ir liko paveldėję nemažą ūkį didžiuliame kaime ir tas dvi tėvo ašaras; daugiau nieko, nei pinigų, nei prityrimo.

Tėvelis mirė. Jį išvežus į amžinojo atilsio vietą, namai liko lyg be vidurio; tuščia kaip klojime, lyg jokių tarp-sienių nebūtų buvę.

Sugrįžo visi, motutė ir vaikai, kelyje lyg sustingę buvę, ir dabar tik prapliupo vienu gailiu beviltišku verksmu. Motutė šaukė dejavo, sienos rankom įsirėmus; vaikeliai visu balsu rėkė kaip ėreliai katras sau, iškrikę, nebe kuopoje. Visi, nors dar maži, pajuto, ko netekę.

Vienas Kaziukas teverkė sėdomis lovoje, ne balsu, ne spazmiškai, užtat ašaros jam pilte pylės čiurkšlėmis. Jis nematė kitų, negirdėjo jų šauksmo; lyg jam tai buvo vis

tasia; jis težiūrėjo kažin kur gilyn per savo ašarų sroves, kurios grėžė kažin kokią iki tol jam nežinomą, nepajustą juodą gyvenimo uždangą ir pamažu atskleidė jam visiškai be vilties ateitį. Jis vos tryliktų metų, dar nemoka nė pinigų kaip reikiant suskaityti; dar nepagali jokio ūkio padargo pakiloti. Motutei — vaikai terūpėjo; jų buvo geroka krūvelė, tai ir pravertė su jais ir su namų ruoša. Nei šeimyna samdyti, nei valsčiaus rūpesčiai, nei santykiai su kaimynais jai nebuvo galvoje,— visa tai šalia jos darėsi. Vyras tik retkarčiais pasibėdojo, jog ir jam ne viskas sklandžiai eina.

Bet visam kam esti galas. Motutė liovėsi dejavus, vaikeliai liovėsi klykę. Nei ant galvų, nei per petį jiems nebuvo perrišta gedulo ženklų; užtat jis buvo dabar visus juos apsiautęs juodu kyru, visus sumurdęs į gedulo bedugnę, kur nūgrimzdo begalinė jų meilė tėvelio, pasiilgimas jo, širdies skausmas ir sielvartas. Visi didžiuliai namai apsiautė lyg juodu šydu, susiaudusiu iš jų pačių nusiminimo.

Patrepinėjusi viduasly be tikslo, pati nenusimanydama, kas gi dabar bedarą, motutė lyg netyčia nutvėrė Kaziuką. Šis, it tėvas vijoklis, baimingai, kaip baubą išvydęs, prisiglaudė prie motutės, motutė prispaudė jo galvelę ir —

— Kaziuk, tu dabar likai visos šeimos galva — tu pats didysis vyriškis...

— Ė kas gi, motut, daryt?

— Nežinau, vaikeli... Tik tavo gimnazijos nebėr, Ponu nebebūsi, liksi juodadarbis, juodnugaris, kaip ir kiti. Mokslas atiteks jaunesiems, jei dievas padės ir badu neišmirsime...— Ir vėl stipriai stipriai prisispaudė Kaziuko galvą, lyg melste melsdama, kad jis neprileistų jos ir maželių iki bado.

Kaziukas tai suprato. Jis nuo savo motutės krūtinės atsitraukė keletu metų vyresnis: jį surimtino sielvartas. Su motute jis paskutinį kartą pasiglamonėjo. Dabar jų santykiai beliko kaip dviejų vadų, kurie kasdien pasiruošia imtynių eiti su galingu priešu, su pačiu badu; rimtos tarybos, kas čia dabar daryti.

* * *

— Kaziuk, antai klėtyje maišelis dobilų. Amžiną atilsį tėvelis nusipirko jų pasėti ten pakalnėje, kur žiemą rugiai vietomis išgedo. Nebus rugių, sakė, tai dobilų tegul tuo metu pridygsta, kad kitais metais būtų gero karvėms pašaro. Imkis maišelį ir nusinešęs pasėk.

— Kad aš, motut, nemoku...— nusigando Kaziukas, verčiamas, kad tučtuojau pradėtų ūkininkauti, atstodamas tik ką mirusį tėvą.

— Ir kiti sėjėjai neapsigimė mokėdami. Semk saują; berdamas leisk grūdelius pro tarpupirščius. Taip sakydavo amžiną atilsį tėvelis, o jis buvo sumanus darbą dirbti. Taip ir išmoksi,— tarė motutė visai ramiai, lyg būtų kalbėjusi apie paprasčiausią ūkio darbą.

Ir Kaziukui dabar pasirodė dykas galas pasėti; sėms po saujelę, leis pro piršteliu ir pasės lygiai, kaip, aure, dvare su eiline mašina. Tad tuojau užsidegė noru dirbti, kaip užsidegdavo šiaip ar taip žaisti. Ir tekinas nutabalavo sėklą laukan.

— Kaipgi tu taip greit apsidirbai? Gal sėklos neužteko? — nustebo motutė, vos tik išleidusi sėjiką ir jau besutinkanti jį grįžtant.

— Užteko ir dar pusė liko,— tarė Kaziukas, tankiai alisuodamas, įsiaistrinęs darbu. Nosių šnervės jam tebeplastėjo nuo įtemptino skuboto darbo.

— Liko? Kaipgi galėjo likti, kad ir taip nedaug tebuvo? — nustebo motutė.

— Nu, liko. Gal kur kitur išbarstyti?

— Gerai, išbarstysime, miežius pasėję.

Taip Kaziukas padirbo pirmąjį ūkio darbą, ir visi jį pamiršo už kitų darbų, iki pasėlis pradėjo dygti. Dobilai sudygo gražūs, tankūs, tikrai gerai nusėti, bet... lopais.

— Ponedie! Ogi čia kurioji? Iš žiemos rugiai lopais išgedę, dabar iš pavasario — dobilai...— susirūpino motutė.

— Ko gi jie ges? Kur pasėta, ten ir auga; kur neauga, ten nesėta,— pasididžiavo Kaziukas savo žinojimu dalyko.

— Kaipgi — kur nesėta, kad visur turėjo būti pasėta? Negi laikysi pustuščios dirvos per dvejus metus.

Kaziukas kruvinai paraudo ir piktai, akiplėšiškai, bet pilnom ašarų akim puolė motutę:

— Tai kam gi motutė sakei: ten pasėti, kur žiemą rugiai vietomis išgedo? Aš ir apibarsčiau tik tas vietas, kur išgedę...

Ir pasileido dabar sarmata, nebe pykčiu, verkti; dabar tik susiprato veltui sėklą išbarstęs, rugieną vis tiek reikšiant suarti, ir dobilų laukelio kitiems metams nebūsiant.

— Ak tu, „ūkininke“...— pliaukštelėjo motutė rankom sau per šlaunis. Jau norėjo pradėt barti; bet išgirdus, kaip jos „šeimininkas“ jau atgailos skausmu ima kukčioti, nebebarė; priėjo, paglostė jį per galvelę, švariu, baltu savo prikaiščiu nušluostė jam ašarėles ir tik bepridėjo:

— Nu, ką gi bepadarysi? Negi bepataisysi verksmu. Tegul tai bus tau brangiai užmokėta pamoka. Matyt, niekas nieko dykai neduoda...

O pati sau liūdnei palingavo galvą į taktą giesmei: „Oi varge varge, vargeli mano! Kada aš tave, varge, išvargsiu?“ Reikėjo mokėti ir už savo padėjėjo klaidas, ne tik už savo. Sunki buvo pradžia našlės gyvenimo.

— Bepiga tiems, kur prisityrę vyrai ūkininkauja. O aš teišmanau ruošos ir liubos dalykus. Ir čia, dėkui dievui, neblogai sekas. Mūsų karvės geresnės net už kitų. O kiaulienos turime sočiai. Kad tu, Kaziuk, tiek jau išmanytu-mei apie dirvą, mes būtume stiprūs,— kalbėjo motutė Kaziukui ir pati mėgino jį mokyti žemės darbų, at, taip sau, be neužtrenks savo nerimo ir bailės ateities nors tuščiais žodžiais. Bet ir jai, ir Kaziukui buvo aišku, jog tai tiktai

žodžiai. Kaziukui nepavykus tapti savamoksliau, jis dabar visiškai nustojo pasitikėjimo savim; tapo bailus, nedrąsus ir kiekvienu menkniekiu kvaršino bobišką savo motutei galvą.

NAKTIGONĖN

Džiova buvo neregėta; nė vakaro prieblanda nevėsino. Žmonės ir gyvuliai vaikščiojo vos gyvi. Tik vieni žiogai bereiškė savo gyvybę; rodėsi, net ji didėjo, džiovai didėjant. Ir kas juos aprūpino tokiais prietaisais žmonių ausims kaip aštriomis yломis vėrinėti! Skaudu tačiau nuo tų vabzdžio „ylų“ nebuvo. Žiogelių čirškimas tik tartum svaigino ir vasaros ilgesį žadino. Deja, svajoti nebuvo laiko: buvo pats darbymetis.

— Kad tie, mardvos, nė nesudžiūsta...— bambėjo mūsų bernas, įeidamas į vartus ir pakeldamas kepurę prieš aukštą kryžių. Jį gaubė tankus putino krūmas, ir kaip tik iš to krūmo rodės žiogeliai, beerziną vargšus darbininkus.

Gryčioje jau buvo tamsu. Vasaros metu, kada tokios ilgos dienos ir tokios trumpos naktys, žiburys žiebtis buvo lyg nepadoru. Pavalgyti gali ir sutemoje, ir žiburio šviesa netrikdo snaudulingo slopumo, kurs apima perdien išvargusį ir gana menkai gaivinamą kūną. Pavalgę vos ranką bepakelia persižegnoti ir lyg šmėklos dūlina į savo blusynes negyvai užmigtų.

Trejetas ašvienių, liūdnai galvas panarinę, stovėjo pri-rišti prie žilvičio, pačiame kiemo vidury. Buvo tuščiais vėdarais; tai reiškė jų stovynė, kur nesimatė jokių pėd-sakų jų sotumo. Arkliai snaudė, nesulaukdami, kad kas juos išvestų ganyklon.

— Ėgi nugi,— tik dabar susigriebė šeimininkas, mano tėvelis: — kas gi dabar arklius išves laukan?

Jam pačiam buvo nepatogu — jis šeimininkas, turįs vi-są dešimtį šeimos. Moterys jau buvo šmūkštelėjusios kat-ra savo klėtin ir ten užsišovusios.

Vyresnysis brolis tylėjo. Jis rodės pagalam darbo įveik-tas, nors dar suko cigarėlį, pakeliui į guolį sprysko suo-lan dribtelėjęs...

Susiprato bernas samdinys.

— Žinoma, teks man, kam gi daugiau. Varstą nuvesk, varstą pareik, tai ir vidunaktis. O kelkis ketvirtą, saulei vos patekėjus, ir dirbk penkiolika valandų. Iš kur imsis ištesėjimo?

Ir ėmė nenoromis kišti ranką į plono žiponėlio ranko-vę, nors tokiam šiltyje jo visai nereikėjo.

— Kaip sau išmanai, gaspadoriau, taip verskis; o vasa-ros darbymečiu aš atsisakau arklius doroti.

Teisybė. Tiek panaudoti samdinio nebuvo galima. Tė-velis tylėjo ir, matės, pats ryžtas joti nakties.

Aš tebesnaudžiau spryske negulęs, nors ir mane marino miegas ir vaikiškas nuovargis. Man vis buvo gražu žio-gelių klausytis, vargšų darbininkų žiūrėti ir juos visa šir-dimi užjausti.

— Tėveli, leisk mane bent kartą nakties išjoti. Aš paskui iki pusryčių pamiegosiu...

Aš numaniau, kad manęs tėvelis neleis. Manęs nė dieną neleido ganytų. Aš buvau mažasis, tai mane lepino ir tyčia samdė piemenę, kad man nereiktų gyvulių varinėti.

Ašėjau dešimtus ar vienuoliktus metus. Buvau greitas kaip pipiras, bet mažas ir menkas kaip svirplys. Ant arklio aš jau užsirisdavau, kai buvau basas. Tam tikslui buvau reikalingas nuogo ir nesužeisto kairės kojos nykščio. Juo pasispirdavau arklio kelio, kur lyg tyčia buvo kaulas išsišovęs, ir, negailestingai raudamas karčius, pagaliau užsirisdavau. Ramus gyvulėlis kentė kantriai ir paskui klausė tokio jojiko, net ir tada, kai mušdamas verčiau jį apsimesti iš viso vieko šokant zovado. Tas seno kuino „zovadas“ veikiau panėšėjo į senės šoki, ne į bėgio sportą; bet man to pakako; aš didžiavaus zovado jojęs, buvau tuo pakankamai sujaudintas.

Tėvelis pagalvojo, gerokai patraukė nosin tabokos, pažiūrėjo per petį į savo pipirą ir nemažu patenkinimu tarė:

— Nu, jok tu nakties. O kuo tu ne naktiganis. Supančiot supančiosi, apinasrius numaut numausi. O naktį vis tiek yra arkliaganis kerdžius. Rytą sudoroti kuris vyresnysis padės.

Aš striktelėjau džiaugsmu ir rimtai kaip didelis pritariu:

— Nugi, bra, nesupančiojęs, nenumovęs... Ir parjosiu kaip reikiant.

Man buvo itin gera, kad viso to sumanymo nemato motutė, ir aš jai rytoj visa nupasakosiu jau po visam. Vadinasi, pirmą sykį pasirodysiu jai savarankiškas vyras, kaimo darbų dalyvis.

Pradžiugo ir visi trys vyrai, kad jiems palengvės gyvenimas. Tad bernas pesimistas ūmai pavirto prietelingu mūsų namams ir šoko arklių atrištų. Vyresnysis brolis tuojuo pagavo didelius kailinius ir užmetė juos ant arklio, guosdamas mane:

— Še, susivyniok visas, su visom kojom, su visa galva, kaip vikšrelis: miegosi kaip lovelėje, šiltas kaip kleckas! — Ir mane, kaip javų pėdelį šalinėn, bloškė ant arklio. Aš tyčia plačiai išsižergiau ir rankas išskėčiau kaip medauninkas.

— Na-a! — kirktelėjau visu laibu vaikišku balseliu ir perliejau pančiais visą trejetą per nugaras.

Arkliai pasileido sparčia risčia. Aš betgi nesilioviau jų pliekęs, kad šoktų zovado. Šūkavau, skardinaus, kad visas kaimas mane pamatytų jau jojant nakties. Kaimas nematė, jau buvo sugulęs. Naktiganiai jau buvo išjoję. Net šunes nepadarė man garbės — nė vienas nevamtelėjo iš po savo prieklėčio — numanė savą žmogų čia triukšmą keliant.

Pančiais pliekiami arkliai bėgo sparčiai; pagavo zovado, kaip aš to geidžiau; iš pradžių tingėdami liuoksėjo, kaip visados. Bet ligi tik pasisukom pro galinį Pečiūrą ir pasileidom į laukus, arkliai kaip susitarę sužvengė tolumoje

dūluojančiam tabūnui ir išsitiesė zovado kaip vien reikiant.

Aš pirmą kartą nustebęs pajutau, kokio esama skirtumo tarp priversto darbo ir darbo savo noru. Arkliai spyrės iš viso vieko, net priguldami, mūsiškiai sako. Dabar jie man rodės lyg mažesni, ir žemė arčiau mano kojų; striktelėt būtų visai piga. Bet nebebuvo kada. Vėjas švilpė pro ausis: kaip gervių ištiestų kaklų karčiai pasidriekė pagal sprandą; piktai švaistomų uodegų ašutai švilpavo kaip botagai. Aš nusigandau. „Tpru, tpru, kužiutės...“—kalbėjau paspringdamas, bet manęs nebeklausė, o pavadij patempti nebebuvo laiko: reikėjo abiem rankiotėm laikytis įsikibus karčio, nes kojom aš bespaudžiau žirgelį išilgai šonų ir vos nebuvo visiškai pakeliamas oran. Kadgi nors ne tie kailiniai! Gaurais viršun, jie slidžiai smukinėjo ant slidaus arklio, ir kojom jų nebevaldei.

„Krisiu... Užsimušiu negyvai...“—dulktelėjo per galvą, ir taip man paklaiko, kad aš nė nepasijutau, kaip ėmiau paršeliu žviegti.

Nebetoli tamsoje dūlėjo siaurutis tiltelis per purviną upelį. Jis buvo nugrištas palaidais grindžiais, kaip tik vienkinkiam vežimui tiesiai pervažiuoti. Grindžiai klebetavo grojo kaip vargonų klavišai, vargonuotojam mitriai juos spaudinėjant prieš mišias, bet nesisvėrė. Galėjai per jį ir su dvejetu perjoti; arkliai bailingai glausdavos vienas į antrą šonais, ir tu perjodavai. Su trejetu jau reikėjo briste bristi per upelį.

Mano trejetas to nesumetė; pablūdeš gal nė noro neturėjo galvoti — tik mauk į tabūną. Sudundėjo sugrojo grindžiai, šalutinis pūkstelėjo upelin, vidurinis suklupo ant pasikėlusio grindžio, mano jojamasai šokte persoko tiltelį. Aš nenukritau ir jau su dvejetu pabaigiau kelionę pabaln, nė nebežviegdamas.

Pribėgę pirmuosius arklius, kiek atsiskyrusius nuo tabūno, manieji dar kartą, bet jau linksmai nusižvengė. Artimesnieji prietelingai jiems pakriugeno, ir mes ūmai sustojom ties žmogum. Jis, abiem keliais įklaupęs į drėgną pabalį, baigė pančioti paskutinį savo arklį.

— O čiagi dabar kurioji ragana tokiu bildesiu ir žviesiu atskrido? — domėjos žmogus.

Aš nei gyvas, nei nebegyvas tebebuvau arkly. Nusigandęs buvau ir bent kiek apalpęs; mano pirštai, spazmiškai įsikibę į karčius, nebeatsilenkė ir karčių nepaleido.

— Kas gi čia? Bene Juzukas? — tarė jis, arčiau prieidamas.— Dėl ko gi tu išjojai? Lipk gi nuo arklio! Kurgi tavo pančiai? — kalbėjo, nusodindamas mane už pažasčių.

Nei pančių rankose, nei kepurės ant galvos, nei kailinių ant arklio, nei paties šalutinio arklio nebuvo. Šis visas purvinas tuojau atprunkštė.

— Bėgo.. viskas išbyrėjo...— ėmiau vogrėti susirakinusiais žandais.

Naktinis suprato.

— Tegul sau ganos tuo tarpu palaidi, o mes eikim susirankioti daiktų.

Tai buvo nesunku. Kuriuo jojau, žinojau. Šiapus ir anapus tiltelio suradom visus daiktus. Sugrižę supančiojom arklius ir, susėdę paantvalnyje, ėmėm kalbėtis.

Tikriaus, aš pats ėmiau nervingai „trokšti“ savo kaimynui kone į pat ausį, kokios baimės buvau prityręs ir kaip pavojus buvo.

Perdėdamas pavojumo, aš betgi tikrai maniau, kad nustumtas būčiau šipuliais subyrėjęs; o su visais arkliais virsdamas upelin, būčiau sprandą ar nugarkaulį nulūžęs. Man rodės, jomasai kiek kartų liuokterėjo, tiek kartų savo karčiu man, prikritusiam prie jo, krūtinėn daužė. Aš ir jaučiau krūtinę lyg sudaužytą ir net virtau ant šono ilsėtis, kad manęs klausytojas daugiau pasigailėtų.

Pečiūros Peleksas visu tuo tikėjo ir visai mane nuramino, pagirdamas, kad betgi nenukritau, tai ir ačiū ponui dievui. O dabar, girdi, einam draugėn gultų.

Kiti jau buvo apsidirbę. Vieni jau gulėjo nuogoje žemėje, trumpais švarkais apsikloję galvas, kad karštas savas kvapas negaištų nešildęs, o basas kojas palikę visai neklotas. Naktis šilta, vis dėlto nuogam kūnui vėsu. Matės, kaip atgulę rietė kojotes po drapanu, kaip jos betgi vėl lindo į vėsumą. Vargo vaikiūkščiai kaip laukinėliai, savo pastogės neturėdami.

Kiti tebesikalbėjo. Ir tos kalbos trumpa tebuvo. Po keletą žodžių. Daugiau be tikslo trypė, kaip šunaičiai, ilgai sukdamies tariamuosiuose šiauduose, kol atgula ant visai pliko pado.

Mane sutiko paniekos šypsena. Kerdžius arkliaganis, „dvejais“ apsivilkęs, vadinas, kailiniais, su miline suvilktais, ir taip tvirtai susijuosęs, kad net juosta giliai įsiveržė, rodė greičiau į mišką važiuoti pasirengęs, ne naktį budėti. Kaklą aukščiau ausų buvo apsitūlojęs storu megztiniu. Vis tai belaukiant, kad šiltos išvakarės prieš saulei patekiant dvejetą valandų atvės.

— Nugi, bra, ir atsiuntė „naktiganį“! Pats tas nuo vagių ir vilkų saugoti...

— O kam tu būtum... kam gi tau pyliavą piltų, kad dar kito reiktų saugotojo? — burbtelėjo Peleksas.

Arkliaganis nutilo ir murktelėjo į tamsį. Jis išėjo apeiti visų arklių.

Aš laukiau, kad mane apspis dar nemiegantieji, bailingai ims klausinėti, kaip aš sveikas gyvas pilnu zovadu atlėkiau ir galvos nenusisukau. Bet niekas manęs to neklausė — jiems joti, kiek tik iššoka arkliai, buvo paprastas dalykas. Tai aš pats ėmiau pasakoti. Tačiau ir tuo nepadariau įspūdžio. Kiek suintrigavo juos tik atsitikimas, kad mano arklys upelin nukrito.

— O kaipgi jis savo sunkumu ir kitų nenutraukė?

— Laimei, tebuvo surištas už kaklo palaidu pančiu, tai išsinėrė.

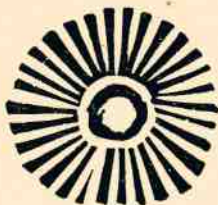
— Laimei... Būtumei taip pat gražus buvęs, kaip ir tavo arklys.

Rodės, visa istorija tuo bus ir pasibaigusi. O kaip reikia jos tik prasidėta.

— O kokie gi čia monai? Mūsų širmė pasidariusi obuolmušė? — sutiko mane parjojant.— Ar buvo kur nuklimpus ir teko traukti?

Aš neatsakiau nieko ir tuō tik pabloginau: visas kaimas jau kaip bubiną mušė, aš savo arklį upelyje paskandinęs ir pats galvą nutrūkęs.

Ėmė žmonės vaikščioti ir teirautis, o aš gerame patale ramiai sau pūčiau seklyčioje beveik iki pietų.

KAIP JONAS SU PETRU KIAULĖS GANĖ

— Žiūrėkite, piemeniukai, neleiskite kiaulių namo, kol nesutems ir aš čia tvarkos nepasidarysiu!..— įgrasė šeimininkė, anksti rytą išleisdama piemenis ganytų. Kiaulės ganyklon ėjo nevaromos, nes tikėjosi pernakt ištuštėjusius pilvus prisikimšti.

Mieguisti piemens tylomis sekė: Jonas blusų nuėstas pašones draskydamas; nedamiegojęs Petras — rimtas ir piktas. Neturėdamas ant ko tulžį išlieti, Petras ėmė Joną krimsti.

— Klausyk, Jonai! Kaip tau matosi, ar tu kiaules ganysi, ar kiaulės tave vedžiosis?

Jonas nei negrižtelėjo. Viena ranka padraskė pakalį, antros rankos pirštą visą į nosį įgrūdo ir atrėžė:

— Tai tu kiaulės uodegos nusitvėręs sekiosi. Aš — ganysiu.

— Ir kaipgi tu ganysi? — nesiliovė Petras.

— Klausimas!.. Nubruksiu, kur norėsiu, kur nors subrukęs, laikysiu, kol norėsiu, šunimis papjudysiu, kai no-

rėsiu, ir namo paleisiu, kada norėsiu. Tai ir bus ganymas,— jau supykęs atkirto Jonas; smarkiai patraukė nosimi: tai reiškė didį savo galybės supratimą; piktai čiaukštelėjo ilgu smaluotu botagu į paravės varnalėšas: tai jau buvo galybės parodymas, nes varnalėšų lapai tuoj sudrisko; ir pamulinęs kelines aukštyn, tekinas nusivijo kiaules į ūlyčgalį.

Kol mandragalviai barėsi, kiaulės, laiko negaišindamos, pradėjo žolę skusti. Ėdė, kaip tik išalkęs temoka ėsti: skuto, rové kas pakliuvo, nesirinkdamos, tolyn nesidairydamos.

— Varykimės toliau! — šukterėjo Jonas.

— Tai kam, kad gerai ganosi? — pasergėjo Petras.

— Na, taip! Ne visą gi dieną ūlyčgalyje bus; reikės ir toliau pasivaryti.

— Kam? Jei joms bus čia gera, tai ir visą dieną išsiginys,— erzino Joną vis dar apkartęs Petras. Tačiau ėmė kartu su Jonu čaižyti kiaules ilgais botagais per liesas kiškas.

Kiaulės žviegčiojo, kinkas kratė, bet parusenusios kele tą žingsnių, vėl į žolyną kibo. Žolynas, tiesa, buvo menkas, striukas, nelyginant kaip vieną savaitę neskusta šeiminko barzda, ne ilgesnis; vis dėlto tai buvo žolė. Ilgai tačiau kiaulės neišturėjo: lengviau ėdžio išsižadėti, neg randai ant kumpių kęsti, ir, gailėdamos pievos, užsigrūdo ant dirvonų.

Dirvonai buvo liesi. Kur ne kur ežia, ir ta nuo saulės nusvilusi; kur ne kur karčiasultė usnis, kur ne kur pies-

čiukas,— ir viskas. Knisti nebuvo ko nė pradėti: šaknių jokių, o be šaknių ir vikšro nė vieno. Dūlinėjo, dūlinėjo valandą; mato, kad niekai, ir ėmė viena prie kitos ant šonų rintis; sako, miegant susispaudus esą kur kas lengviau alkis kęsti.

Piemens tapo pilnai patenkinti. Kaipgi? Kiaulės aprimo, sugulė, tai aišku, jog priėdė. Susėdę sukrimto po storą riekę rupios, bet sočios duonos, plutas šunims numetė ir suvirto paantvalnyje pabaigtų miegoti.

Saulė šviečia, žiogai čirškia, varlės valkose kukuoja, uodai į ausį laibą savo malonėjimo giesmelę zirzia, kad kraujo nepasigailėtumei,— na, sapnas ir nemiegančias, o užmigus nors nebenubusk. Taip ir knarkė piemens, net uodų ėdamos akys ir lūpos užtino.

Knarkė be galo.

O kiaulės? Kiaulėms, tešlos neragavusioms, greičiau poilsis pakyrėjo. Viena paskui kitą pakirdo ir išsivalkiojo, kur šiek tiek pelno tikėjosi gausiančios. Slinko vis tolyn, tolyn; išsisklaidė ir vėl ramiai pradėjo dirbti savo vėdarui. Jis ne skolintojas: pabučiavęs nepermaldausi.

Ag ir piemens pakirdo. Žiūri, kiaulių nebėra... Kurgi, kad jas vilkai? Ogi, aure, už pusvarsčio! Ojeil..

— Cit, niekas! — padaršino Petras.— Žiūrėkit, kaip gražiai ganosi.

— Kur čia tau gražiai? — burbtelėjo nusiminęs rūpestingas ir uolus piemuo Jonas.— Ar nematai, kaip išsiskirstė? Dar kur jeibių darytų nurioglinas... Bėkiva, subrukiva į krūvą, kad lengviau būtų pridaboti!

Nubėgo, vėl pradėjo botagais kapoti, labiau nutolusias šunimis užpjūdė. Lakstė po visą lauką.

— Kur eini, kur eini, Kerše, Degle, Juode, Balte, Lėkause, Bevuodege, Raiše, Riestanose!!! — suskambėjo lermu visi pakraščiai.

Nusinuobodžiaavę šunes, pajutę medžioklę, lojo kaip pasiutę, dūko kaip šernus miške užtikę, uodegas traukė, pakinklius kramtė, už ausų vedžiojo.

Kiaulės žviegė, lakstė padūkdamos, švaistės iltimis gindamos, puldinėjo šen ir ten, nesuprasdamos, ko gi iš jų nori, kam ramų ganymąsi pertraukė. Matydamos, pavieniai nėsą kur dingti, metės kita už kitos, kol visos į ankštą krūvą nesupuolė. Akys joms paraudo, nuo kriugenimo putos iš snukių dribo. Puolė visu būriu šunis. Šunes, uodegas paspaudę, cypdami tolyn, piemens striktelėjo ant aukštų akmenų.

— Bene pasiuto...— piktai ir bailingai tarstelėjo Jonas uždususiu balsu.— Nors imk šaudyti neklaužadas...

— O taip gražiai ganėva! Ko čia joms buvo siusti,— dilgterėjo Petras.

Jonas tylėjo.

Nušokę nuo akmenų, užbėgo nuo namų pusės, nes kiaulės, šunis nuvijusios, ilgai dar kriugeno, putojosi, pagaliau, matyti, ta pati mintis visoms atėjo: „Neleidžia ganytis, tepašerie namie šeimininkė!“— ir pradėjo iš lengvo, koja už kojos, bet rimtai, neatlyždamos namų link slinkti.

Ū saulė dar aukštai. „Neleiskite namo, kol nesutems!“ — atsiminė piemens šeiminkės įgrasymą. Švaistės tad ilgais botagais už akių, kirto per akis; gavusios muistės, bet rodės snukių nebenuleisiančios ir rėmė piemenis. Piemens, dairydamiės į užsėdančią, bet dar neužsėdusią saulę, traukėsi koja už kojos, kad nors kiek laiką pravilkus. Kriūkiančius snukius durtuvais visa eile atstačiusios, kiaulės vis sparčiau kojas perstatinėjo, piemens gi vis platesniais žingsniais traukėsi. Dar šveitė Jonas į dešinę, Petras į kairę. Gavusios šmūkstelėjo vidun pulko, būrys krūptelėjo, iširo. „Ką čia būriu? — staigiai susiprato: — nebent kad daugesniam kliūtų?..“ Ir viena driūkt pro Joną — Jonas jai per kailį, kita driūkt pro Petrą — Petras jai per kailį; juodum šalin botagus nukreipus, kitos sprūkt pro vidurį. Dar pastarosios gavo per paskuigalius, ir tiek jų teregėjai: Jonas su Petru tik debesį dulkių beišvydo ir paskutiniąsias būrio kojas, kurios per greitumą rodės vien iškeltos, nėmąž žemės nebeliečiančios.

Šeiminkė, šiokių tokių žemėtų lapapalaikių kiaulėms loviuose prikaposi, tik ką ąsočiuose karvėms gėralą ties šuliniu užplakė, veršeliams putrą prieangyje pasistatė, manydama vis tai apsaugoti, kad tos kiaulės nepaverstų. Bet žvilgterėjusi į neužsėdusią saulę: „Dargi,— sako,— vakarienę užkabinsiu“,— ir įbėgo į kamina. Akimirką trukus, išeina — ogi veršiukų katiliukas prieangyje jau ant šono, tuščias; į ąsočius jau po penketą su visomis kojomis suipusių tik geria, tik maudosi aukščiau ausų, galvas,

ānot to, geru gėralu trinkias; kitos baigia vakarienę gárdžia užkanda joms pačioms pataisytais lapais.

Nustėrusi šeimininkė spyrė koja paskutinę, katiliuką beritinėjančią; pliaukšterėjo rankom sau per strėnas, bet jau tiek beradosi.

— O, šelmiai... o, paleistuvai miegukliai!.. Tokie jūs piemens?.. Palaukita, pareisita... kur čia tik mano šermukšninė už durų pasistatyti... Pataisysiu judum vakarienę... kitokios nesulauksita!.. Tatai gerąjį ėdesį buvau raguočiams patiekusi, o kam kliuvo — beragėms! O kiaulės, kiaulės!..

Jonas su Petru kuó gi buvo kaltu? Ganė net pernelyg rūpestingai; padarė visa, ką tik mokėjo. Mulkais tačiau virtę, visai negudriai į kits kitą žvilgsėjo ir, nemaž susigėdę, kojomis akmenėlius spardė. Šeimininkės riksmą už pusvarsčio girdėjo.

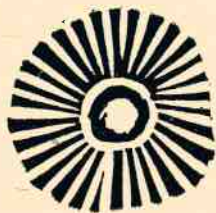
— Jonai. pabaikiva paskui kiaules sekti. O kaip tau tiks žadamoji vakarienė už gerą ganyką? — kiršino Petras.

Jonas tik pasivaipė.

— Neduok dieve kiaulės ganyti! — tarė jis pusverksmis.— Galvijai kur kas geriau. Jie kad ir veržiasi kur, tai vis iš lengvo; na, ir suturėsi. O čia šmukšt, šmukšt į visas puses, ir atsakyk šeimininkei, kad nesuturėjai! Suturėk gi, kad geras! Pamėgintų pati... Grįžk tu dabar, ganomųjų nebtokus!

— Tai kaipgi dabar, Jonai, ar mes ganėva, ar tik sekiojova gaišindamu? — vis neliovės Petras.

— Prašykivos geriau galvijų ganytų! — neatsakydamas patarė Jonas.

DĒDĒ LAPEŽ NUŠOVĒ

Šventkiemų sodžiuje gyveno ūkininkas, vardu Nikodemas.

Buvo jisai žmogus aukštas, plačiakaktis, kelmuotais, lanku išriestais ančiakiais. Spitras, o dėlto daugiau kaip kiti matė. Ūkininkavo jisai sumaningai; gyvuliams skursti neleido — žemės neapleido; javai derėjo — gyvuliai viso.

Dėl proto ir doro, teisingo būdo sodžius apsirinko jį vyresniuoju. Ir neužsivylė.

Nuo tos dienos „Dėdė Nikodemas“, nes dabar taip jį ėmė vadinti, užmiršo, kas tai yra jo paties ūkis, kas kaimynų. Viso sodžiaus reikalai ir rūpesčiai buvo lygiai jo paties reikalai ir rūpesčiai. Visą dieną aplink laukus žvalgėsi; vakarop, ką gera ir pikta regėjęs, svarstė ir galvojo, kaip čia negerumas geru padarius.

Tuomet jis buvo „nedoras“ — rūstus, nieko nesakė. Kaimynai jo bijojo. Bet baisus jis nebuvo, tik ūmus. Jei drįsi ne laiku pertraukti jam minties siūlą, supyks smarkiai, sušuks balsiai. Bet nenusigąsk. Sakyk, ko tu nori. Išklausys kantriai, pamokys išmintingai. O pamokęs ims jau

balsiai galvoti, ką buvo pirmiau pradėjęs. Savo minčių, savo sielvarto neslėps nuo tavęs, ir tu ką bežiūrint pasijusi jo liga besergas, jo sielvartu besisielojasi.

Žmonės vadino jį atkakliu, o jis tik rimtas buvo, vel-tui nemintijo, niekų neplepėjo ir nieko pusiau nedirbo. Ką išgalvojęs, tuojau vykino; ką turėjo, neleido sugaišti. Savo sodžiui apginti negailėjo nė pusės savo ūkio. Prieš-ininkus bebaidydamas, pats buvo ramumo nebetekęs, bet džiaugėsi sodžiui ramumo davęs.

Užtat visas sodžius ne tiktai klausė Dėdės Nikodemo, bet jį gerbė ir net mylėjo. Ką Dėdė pasakė, buvo šventa ir tuojau išpildytina. Jei kas jauniklis išsišokdavo savo sumanymais, tuoj gaudavo:

— Tylėk, varle! Geriau klausyk, ką Dėdė sako.

Tad šventkiemiečiai, nors ir jiems, kaip ir kitiems, vie-na diena džiaugsmą nešė, antra — nuliūdimą; vienądien rimties angelas šešėliu per sodžių perplauks, kitądien juo-das žaltys, galvą iš užu kalno iškišęs, tai saldžiai vilios, tai siera spjaus,— kad buvo išmintingi, susitvarkę, susi-klausą, tai, savo vado klausydami, angelą pasveikindami, žaltį nualiodami, gyveno ramiau ir laimingiau, nei kiti.

Tačiau kaip niekas pasaulyje ilgai neišesti neatsimainęs, taip ir Šventkiemių rintis ir laimė.

Gyvendami prie pat Šventosios upės, jie augino daugy-bę vandens paukščių. Bet nė vienų taip nemėgo, kaip žąsis.

Žalingi tai gyvulėliai: dažnai dėl jų tekdavo kaimynams vaidytis ir net susipešti. Bet kad ir pelno buvo iš žąsų nemaža, tai vis dėlto nesiliovė laikę.

Linksma būdavo pasižiūrėti, kaip vidurvasarį žąsiukai apsiplunksnoja ir su senėmis žąsimis susilygina. Pavasarį išnešdavo juos pievon anderioje, o dabar nebesusidėtu-
mei nei į du vežimu. Oo! tai turtas! Žiūrėk!

Vakaras. Visi gyvuliai iš laukų sugrįžo ir jau sudoroti. Šeimyna pavalgydinta. Šeimininkė jau būtų laisva, tik žąsų dar nėra. Ir dar niekur nieko, o jau ima rūpintis ir sielotis, beg visos šiandieną sugrįš, ar nebus viena antra kritus, ar išbuvo ramios, laukinio nepatramentos, ar neįžago „Jokūbas kūdas“ (vilkas) ir nepagadino jų dėslumo.

O žąsys šiomet užderėjo: bus visa kapa kapa muštinių.

— Tegu tad vyrai pasakys moteris nemokant pinigų uždirbti! — balsiai, pasididžiuodamas pabaigia savo mintis ir eina rėtyje išsinešti grūdų.

Būriais būriais atkrypuoja baltos, pilkos žąselės. Jos negreitos. Bet ko gi ir skubintis? Eina sau tūptų, negi darbo dirbtų. Skilviai netušti, sliekų, žolelių gana prisirankiojo. Duos šeimininkė ko nors pasiskaninti, gerai; neduos, ir be to apsieis. Tad ir tiriliuoja ramūs būreliai ne-lyginant vakarinius poterėlius.

Bet štai santvaras. Būrių dešimtis, o kelias siauras. Sumišo vienon krūvon.

— Sveikos, sveikos, seselės! — girktelėjo.

— Seniai nesimatém!

— Ką beveikiat?

- Ar daug pelnét?
- Nelįsk, pagonka!
- Nemink ant kojų!
- Šalin!
- Šalin!
- Šalin!
- Kur!
- Kur!
- Kur lendi!
- Pagonka!
- Pagonka!

Prasideda stumdymasis, gnaibymasis, pešiojimas ir toks klegesys, toks kirgagojimas, kad nei apsklaustyti. Nurimęs sodžius vėl tai valandai atgyja.

Šeimininkė tai mato. Norėtų bėgti gelbėtų, nekantrauja. Bet kaip čia beiškirti savosios?

— Oi, nusibruks su visu būriu toliau sodžiun, ir žinok, kad geras, ar tavo žuvo, jei žuvo, ar kaimynol..

Šeimininkė vis labiau jaudinasi, nerimsta, nors žino, jog, kiemą priėjusios, visos šast išsiskirs ir sueis, kur reikia. Pasiliks kurioji, ir tą svetimosios varu išvarys, išgnaibys.

Taip ir yra. Štai jau šeimininę apniko. Aukštai kaklus ištiesusios, greitai greitai už kita kitos sveikina džiaugias ir... vaišių prašo.

— Mano žaselės nabagėlės, mano baltasparnėlės... žiūti žiūti žiūtil.. Mano žasiukai ilgasparniukai... žili žili žilil..

žąsų balsan klega šimtus lipšnių žodelių šeimininkė. O tuo tarpu pila ant nugarų grūdus ir neramiai skaito.

— Viena, dvi, trys, penkios... šešios dešimtys... Visos, ačiū ponui dievui! — taria lengvai atsidususi šeimininkė ir varo tvartan.

Dėdė Nikodemus visa tai mato ir linksmi šypsosi.

Pašvenčių giriose buvo daug smėlio kalvų. Vienoje kalvoje išsikasė olą lapinas. Šventkiemiai tuoj tai pasergėjo. Ale sako:

— Tegu sau. Kurgi ir lapinas dėsis? Žalos jis mums nedarys, nes jis gudrus: artimųjų kaimynų nenorės supykinti.

Ag taip ir buvo. Kol lapinas mažus vaikus turėjo, niekas jo arti nė matyti nemažė. Visą tą laiką jo kitur medžiota.

Tolimesnieji ūkininkai dažnai pasiskųsdavo, tai žąsies, tai vištos nebetekę. Bjauraus tai būta dievo padaro. Rodės, it pasamdytas tam tikslui, kad tik skaudžiau įkyrėtų kaimynams. Kartais, būdavo, įsisuks į vištininką, išmuš išmuš visa, bet pasiimti nieko nepasiims. Tokio tai būta žalio pasiutėlio.

— Ei,— sakydavo,— išvaikykite jūs savo kaimyną, kad paskui nereiktų patiems priaustis...

Ale Šventkiemiai tik juokės.

— Kaipgi,— sako,— dabar kaimyną su mažais vaikais iš tėvynės ištremsi?

Atėjo ruduo. Vieną vakarą šeimininkės paprastai savo žąseles sutiko. Tik beskaitant vienai smilkt:

— Ogi dviejų nesama...

Antrai smilkt:

— Ogi vienos nesama...

Pasiguodė viena antrai, paaimanavo ir nurimo.

— Galgi sliekų apsilesė ar kokia liga užėjo. Reiks rytoj laukai apeiti ir lavonų pasižiūrėti.

Lavonų niekur nerasta.

— Tiek to! Gal juos upė nunešė.

Dėdė Nikodemas jau čia pat besąs. Apžiūrėjo, visų išklausė, sukrankstė ir, nieko nepasakęs, parėjo.

Vakarą žąsys parėjo visai nusiminusios ir nuilsusios; nebe tirštu būriu, tik padrikusios.

Šeiminkės vėl kelių pasigedo ir padarė tokio klegesio, jog nė pačios žąsys nesusilygintų. Ne veltui moterys kar-tais „žąsimis“ vadinama.

Dėdė Nikodemas paklausė, galvą pakraipė.

— Lapino darbai! Lapino darbai! — pasklido po visą so-džių.— O, jis šioks, o, jis toks! Tai tu taip atsimoki už gerą mūsų širdį?! Palauk gil..

Ateis vakaras — sūdo diena! Moters skundžiasi, aimanuoja, ilgai nuvargusiems vyrams miego neduoda. Vyrai murma ir ant lapino, ir ant moterų. Dingo pirmų ramumas.

Susitarė žąsis sargiau ganyti. Dėdės Nikodemo seniai jau veidas ištįso. Nesiskundė, nekalbėjo, tik pats su pie-menimis ėmė žąsis ganyti. Pragaištis bent kiek sumažėjo, bet neišnyko.

Ką tu čia išganysi? Prišliauš lapinas žolėtais kimsynais ar tarpežiais, patykos drąsesnį atsiskyrėlį ir kapt iš po pat kojų. Aliui aliui, o lapinas žąsį ir besinešąs.

Pagaliau taip įdrįso, kad nė Dėdės Nikodemo nebešisau-gojo. Ne šliaužte šliauždamas, bet paliuokomis atbėgdavo į būrį kaip į savo; įsivyniodavo ir tol teriodavo, kol kas su lazda jo neišmušdavo.

Šventkiemiai ėmė trūkti kantrybės. Susitarė pamedžioti. Bet argi mūsiškiai veikia padarys, ką sumanę? Ruošėsi ruošėsi medžiotų, kol neatėjo šv. Brigytos diena, šventė. Šventėje vėl negi medžiosi. Dar supykęs dievas tau akis iškreips ar, šaudamas žvėrį, savo bendrą pašausi. Tad ir išvažiavo visi bažnyčion, o patį Dėdę Nikodemą netikėti reikalai dar toliau kur nuvilko. Liko vieni piemenėliai; bet ir tie iš nuobodumo užunarvėje akmenėlius bėrė. O lapinas...

Lapinas šiuo žygiu išsivedė visą savo šeimyną, pačią, jau paaugusius vaikus, ir taip žąsis išsteriojo, kaip nė vokiečiai per Martyno dieną neišsterioja.

Kiek tiktai būrių buvo, visi iškriko. Po trijų sodžių laukus išskraidžiojo. Kur viena, kur kita nusileidusi, vi-siškai nuilsusi ir nusiminusi, liūdnei girksėjo, pilnu atsi-davimu laukdamos, ar veikia atliuksės raudonažiponės lapės ir pabaigs žudyti. Graudžiu vaitojimu ir sopulingu šauksmu suskambėjo visa apylinkė. Senės ir jaunės už-miršo, kuris metas, kame namai. nebe galvoje bebuvo ir šeiminkės miežiai.

Išbėgo gelbėtų kas gyvas sodžiuje belikęs ir iš bažnyčios sugrįžusieji. Bet apkvaitusios iš išgąščio žąsys nė šeiminkių nebepažino ir bėgo šalin. Ką šeiminkių: kita kitos bijojo; nebegalima buvo nė penkių vienan būrin suginti. Vos tik apie pusiaunaktį Šventkiemiams pasisėkė kurias ne kurias perveikti ir namo parsivaryti.

O motina tu švenčiausioji, ko pasidaryta! Pirma — pusė kiemo buvo baltų nugarų kaip sniego. O dabar... Bet ir iš tų pačių, regima buvo, nebėra veislės: laukinis jas išagė. Susikrovė tad jas ūkininkas į gardes ir rytą, nuvežęs miestelin, pardavė žydams vištų kaina.

Sudiev, muštiniai! Nabagės šeiminkės nebegalėjo pasididžiuoti prieš savo vyrus mokėjimu lygiai su jais pelnyti.

Dabar tolimesnieji kaimynai išgirdę ėmė iš Šventkiemų tyčiotis:

— Ar mes jums nesakėme: ginkite šalin nedorą kaimyną lapiną!?

Šventkiemiams nebebuvo kas beatsakyti. Tad vaipės tik ir pakaušius draskėsi.

Sugrįžęs Dėdė Nikodemas net rankom per strėnas papliauškėjo. Įpykęs nebesižinojo, ant ko atsakymą mesti: tai save kaltino, kam atsitolinęs, tai piemenis, kam apleidę, tai senes, kam davėsi išagti, tai pagaliau jaunikles, kam nemikliai sukosi ir neišsisuko.

Susirinko pikti vyrai. Ilgai ir labai rūščiai raukėsi, ančiakiais karpė, bet nė vienas nežinojo, ko čia jie susirinko,

kas ir kaip reikia dabar padaryti. Tik vienas, né pats nepasijutęs, išmintingą žodį ištarė:

— Nušauti,— sako,— tas lapinas, ir bengtas dalykas!..

Kiti net susigėdo, atsiminę, kaip tai jiems patiems neatėjo į galvą toks aiškus daiktas. Užtat galvai sujudėjęs, širdis tyli paliko: niekam nesmilkterėjo, jog jei gerai sumanyta, tai tuojau reikia ir padaryti.

Dédé Nikodemas tiesiog suniekino:

— Bene nušauk! Ne veltui sakoma lapę gudrią esant: su lazda prieisi, o pamėgink su šautuvu, tai tik uodega švysterės, ir tiek jos tematės! Palaukite, aš kitaip pamėginsiu.

Per visą naktį Dédé Nikodemas rinko, svarstė, dėstė. Kitą dieną pasikišo po pažasčia tai, ką buvo susitaisęs, ir išėjo į laukus. Visą dieną lingačiavo prie kiekvieno nusmaugto žąsyčio.

— Ką čia jis daro? — spėjo sodiečiai.— Jaugi ir mūsų Dédé pristigo gudrumo... Regi, apverkia kiekvieną negyvėlį.

Dédé Nikodemas tuo tarpu visai neverkė, tik kiekvieną lapino pasmaugtą žąsiuką saviškai užsūdė ir sugrižo namo. Sugrižo, užsidegė pypkę ir kaip atsisėdo, taip visą dieną ir prasėdėjo, nieko nešnekėdamas, vien tik didelį dūmą iš pypkės pūsdamas. Prasėdėjo ir antrą dieną. Tik prieš pat vakarą pasiėmė seną savo šautuvą, kurį, ne daug teklysdamas, vadino „pagaliu“, ir vėl išgūrino į pakrūmę.

Raudona, didelė, kaip trikojės dugnas, saulelė jau slinko žemyn. Jos spinduliai tryško į visas puses, raudonai nudažydami debesis. Gyvų ir negyvų daiktų šešėliai ėjo ilgin. Piemenėliai pavirto milžiniais, milžines karves po pievą ganančiais. Kiaulės žviegė iš nekantrybės, namo veržės; piemens, neleisdami, nesigailėdami botagais jas čaižė. Ūkininkai su savo darbininkais, padargais ant pečių nešini, svyravo iš laukų namo, šnekučiuodami apie rytoj dieną, o gaili rasa kaip žirniai nuo juodų jų kojų byrėjo.

Susilyginę su santvaru:

— Žia,— sako,— o kas tenai ką velka?

— Ėgi nugį! — atsiliepė kiti.— Palaukime.

Iš tolo, nuo pat saulės, dideliais žingsniais žengė milžinas. Ant peties nešėsi pagaikštį mažiausia nuo keliolikos sieksnių. Vyrai greit pažino, jog tai buvo Dėdė Nikodemas su savo „pagaliu“. Bet ką antroje rankoje velka? Kąžką rudą, ilgą... per ilgą, kad būtų gyvulys, per rudą, kad būtų medis... Vyrams beštinkant, štai ir jis pats. Žnekt po kojų...

— Tai lapės,— sako,— maita!..

Ir šautuvo galą į žemę atrėmęs, ėmė kimšti pypkę. Norėjo parodyti šaltą veidą, bet visos jo veido rūkšlelės virpėjo, o juodi, kelmuoti, lanku išriesti ančiakiai taip ir kilojosi, taip ir kilojosi: lengva buvo įspėti, jog buvo linksmas.

Nustebęs būrys iš karto žodžio neteko. Bet pažvelgę į linksmą Nikodemo veidą, vienu kartu sušuko:

— Dédé lapę nušovė!

Netikėtos regyklos pavilioti žingeidūs piemenėliai grūdos už vyresniųjų, visai jau užmiršę savo gyvulius. Nebesuturimos kiaulės visų pirma namo parruseno ir netikėtai visus pašalius apniko. Ūkininkės, nesitikėjusios taip anksti gyvulių pargrižtant, ramiai sau kitur triūsios, proto nebteko: šen puolė, ten puolė, gynė nuo nemandagių čiūkų visa, kas buvo ne vietoje padėta ir jau jau apuostoma. O visų lūpose buvo:

— A, šelmiai piemens! Bus jums, bus jums!

Ir būtų buvę, kad pačių ūkininkių, ką ūkininkių — viso sodžiaus akys nebūtų netikėtai nukrypusios į ūlyčgalį. Piemens, nebtekę kiaulių, puolė persigandę paskui jas, tik ne atsiprašinėdami įpykusių ūkininkių, o šaukdami iš tolo:

— Dédé lapę nušovė! Dédé lapę nušovė!..

Tokią naujieną išgirdusios, ūkininkės nebeturėjo laiko ne tik rykščių susiieškoti, bet nė žodžių pabaudimui rasti. Visa palikusios kiaulių valiai, iškurnėjo iš kiemų, kelyje vos bepaklaudamos:

— Kame, kas, kaip?

Piemens, taip pat atgal bėgdami, uždusisiais balsais nedaug ką tegalėjo aiškinti. Šunes, supratę, kad žmonės ką vejasi, ausis suglaudę, kaip iš svaistyklės ištrūko pirma bėgti. Taip ką bežiūrint gale sodžiaus susirinko kone visi gyventojai ir apspito lapę.

— Žiūrėkite gi, moterėlės: nebegyva!..

— Ogi rudumas!..

— O uodega!..

— O švelnumas!

Ir kaip pradės kiloti, kaip pradės vartyti ir žiūrinėti visur, kur dera ir kur nedera, kaip žydui kromą atrišus, beklegėdamos, besikumščiuodamos, tai viską pasaulyje užmiršo.

— Na, jūs, šarkos! Ar bus kuomet jums galas? — sušuko Petryla šunakaris, jau rankoves beraitydamas ir peilį iš kišenės betraukdamas.— Namo, prie gyvulių! Ar numanote, ką jie vieni tenai jums pridirbo?

Ne taip griausmas, tarkstelėjęs į tarpą vištų, išblaškytų jas į visas puses, kaip Petrylos žodžiai atmetė visas moteris nuo lapės.

— Ojei!.. Mano suskustos bulvės pašalėje..

— Ojei!.. Mano padirbti parpeliai, kankalinė ant slenksčio paliko... Viskas bus išėsta... Ką besakys išalkę darbininkai?..

Ir žebenkštės greitumu išnyko.

— Na, vyrai! — tarė Petryla šunakaris.— Tuoju aš susiedei kailinėlius nuvilksiu. Taigi puikiai iškimšime ir prie Dėdės Nikodemo pastatysime, paminklą jo gudrybei... Bet kodėl aš neregiu, į kurią vietą kliudyta? Juk Dėdė lapę nušovei?

— Nešaudamas kliudžiau į pat pilvą! — atsakė Nikodemas.— Aš kaimynus smaliūgus pavaišinau žąsiena su prietaisais; išalkę, daugiau nieko nebegaudami, turėjo senąsias papjovas suėsti ir ėdę ėdę pastipo: lapę į laukus

išbégusi, lapiūkščiai ten pat urve. Visos lapės žąsiena apsirijo.

— O, kadgi šitaip ir lapinas! — pagailestavo sodietis.—
Nebūtų jau mūsų skaudęs...

— Nebeskaus ir taip: savo paties smarvės pabūgęs, išsi-
nešins už žalių girių, aukštų kalnų, tol... bent kur į Viatką.

VAPSVĀ VABZDŽIŪ KARALAITĒ

Paklausykite, Paaugusieji Vaikai, pasakos apie viena Vapsvā!

Buvo patsai vidudienis karštojo liepos mēnesio, to vabzdžiū sezono. Saulės spinduliai taip stačiai krito žemēn, kad visas oras rodēsi srovēmīs išsitiesēs. Srovēs, atsimušdamos nuo žemēs ir sienu, švietē skersai padrikdamos ir pažemiuose virē virpējo, kad net akys reipo.

— Nebent patsai pragaras savo duris pravērē! — trokšdami ir prakaitu plaudamiesi, burbējo žmonēs.

Bet kā tū žmoniū sužiūrēs! Ar tau džiova, ar tau speigas,— vis nepatenkinti, vis skundžiasi, aimanuoja ir susitikdami kits kitam visu pirma orā ir dangū nupeikia.

Kas kita — vabzdžiai. Šalčiams užeinant, jie paklusniai šalin pasitraukia; sulenda į plyšius ar už medžiū luobos; kiūti kantriai ir laukia, kuomet gi dievas vėl jų pasigailēs. Atsiminē viešpats: įspindo saulē, sušildē orā,— na, tada gyvenk negalvodamas visomis gyslomis, visais kūno pašaliais, visais savo pajautimais! Gerk šviesā, gerk šilimą, čiulpk saldybes, lankyk žolynus, braidyk po minkštus jų

lapelius, ritinėkis kaip po patalines, nors visas žiedų pūkeliais apliptumei! Ypač gi — judėk krutėk; šok lėk, kur tik akys veda, o sparnai neša! Nardykis saulės spinduliuose, maudykis oro okeane! Naudokis, ragauk lig apsigeriant, lig galvai apsisukant, nes tai tavo laikas, nes tai trumpas laikas: nebeliks spindulių, nebeteks ir tavęs...

Su tvanu šilimos ir šviesos, rodos, iš pat dangaus krito vabzdžių miriada; juo kaitriau ir šviesiau, juo tvirtesnių ir gyvesnių. Pažiūrėk — pilnas oras. Kas jų nežudo, kas jų nenaikina! Tūkstančiai paukščių kasdieną po tūkstantį kiekvienas išgaudo: bjaurūs vorai visus pašalius tinklais užtraukia... Žūna nasruose, žūna spąstuose, žūna šlapiose vietose, o žymės — kaip ir nér: milijonai milijardai vis taip pat zvambia, grūdą mala, réplinėja, užvaldę tiesiog visą pasaulį, visas mažų mažytes vieteles. Tai jų viešpatavimas, tai jų laikas,— tai ir ragauja, neturėdami laiko peikti; tai ir maudos vasaros ore.

Mokyti šnipai nenuoramos mėgina juos suskaityti. Padėk, dieve, geroje valandoje pradėti, vaisingai pabaigti! Aš jiems nemoku padėti: ne tiktai visų gyvių, bet nei jų giminių aš nesugebėčiau sužinoti, nors jų aplink pačią galvą visi spiečiai siaudžia ir tyčiodamies, pralėkdami, į pat galą nosies spardo.

Bet Vabzdžių Karalaitės kaip čia nepažinsi, kad pravršesnė savo ūgiu, vikrumu, galybe, gražumu, na, tiesiog visa tikrai karališka išvaizda ir pasiėgimu.

Kaip iš šautuvo kulipka, drąsiai ir smarkiai skleistų orą skrodžia. Drąsus ir smarkus stiprių sparnų zvembimas iš tolo girdisi. Kelią didžiai! Šalin, visa sparnuotoji minia! Štai liurba pilkmusė užsižiopsojus nesuskubo pasišalinti... Pražuvo! Vienu matu tarp šešių Karalaitės kojų ir plačių žiočių vienas juodas, belytis gumulas beliko. Kitur įdrisęs voras su savo tinklu per plačiai išsitiesė. Lékdama netyčiomis užkliudė Karalaitė,— ir kitiems baisūs spąstai škurliais žemyn nudribo. Pagaliau ir keturkojai, jos balsą išgirdę, uodegą paspaudžia, ir patsai dvikojis, neva viso pasaulio karalius, baimingai mirkčiodamas, šalin galvą lenkia.

Jei visi vabzdžiai, vabalai, mašalai ir musės, lyg apypenų paragavę, dūksta šelsta; vos vienai akimirkai tesustoja, lyg nustėra ir vėl, kvapą atgavę, dar sauvalingiau į oro jūrą šoka,— tai jų Karalaitė nė to tiek nenurimsta. Štai ji lekia, štai mušasi; štai krenta ant žolyno, apibėga aplink siurbčiodama ir lyžterėdama; vieną paniekinusi, šoka ant kito, ant trečio, kol neranda gana. Tada godžiai įsmenga su visa galva čiulpti, bet ir tada nerimsta: galva kreta, užriestas geluonis vis linguojasi ant pilvo galo, o sparnai — tik zvembt... tik zvembt... Ir visi supranta, jog tai reiškia: „Tik lišk! tik lišk!“

Narsi ir rūsti Vabzdžių Karalaitė: nė saldus valgis jos nenumalšina.

Graži Vabzdžių Karalaitė. Liemuo tėvas, ilgas. Juosmuo... Perkūne dievaiti! Jokia kita kunigaikštytė taip nepersismaugs! Gražiai riestos, ilgos kojos — tamprios kaip

plieno plunksnos. Išversta krūtinė tartum plieno skydu pridengta.— Žandai gelžiniai. Apdaras — rusvai juoda, dryža striukė, geltonai juodas, rainuotas sijonas. Eigastis — drąsi, vikri ir liauna, visų narių krutėjimas — tarpus ir vis dėlto liuosas, pakabus, kokį teturi rūmuose gimę, rūmuose augę, viešpatauti papratę.

Jau ką gi! Tai įsikūnijusi jaunystė, pilna sveikatos, gyvybės, pajėgų; pilna troškimų; niekad os neprisotinama, niekad os nenuilstanti. Vienu žodžiu sakant, jau kad dievas davė, tai net dribtelėjo. Aak, kad tave!

Gal jau supratote, jog tai — Vapsva.

Mokėjo Vapsva naudotis tomis nepaprastomis prigimties dovanomis. Niekas už ją greičiau lig soties maisto nesuvokė; niekas taip greit neužuodė, kame galima pasmailiūgauti. Rodos, kokios bereikėjo didesnės laimės, tik mokėk gyventi.

Ak, tai ir yra nelaimė, kad „gyventi“ tik kitus temokome pamokyti, ir tik tuomet, kada patys gyvenimo saldybių labai stingame. Didesnės laimės prityrę, pirmieji išmintingus savo patarimus užmirštam, saiko nebenumanome ir laimėje — veikiau pražūname.

Tokia jeibė buvo ir Vabzdžių Karalaitė: juo daugiau saldybių ragavo, juo mažiau saiką benumanė. Na, ir veizdėkite, kas atsitiko.

Buvo tat vidudienis pačiame viduvasaryje. Išlepeš storapilvis, dar ne visiškai atsijokėjęs iš keliolikos valandų miego, dar nenusikratęs nemalonių patalo raugu, ruošėsi

į valgomąjį kambarį. Rūsčiai sutraukti ančiakiai reiškė, jog, visą naktį ničnieko nevalgęs, juokų prie stalo nedarys. Kilstelėjo aukštyn nuo perkarusio pilvo smunkančias kelnes; atminė kvapnų virto kumpio garą, ir seilės švirkstelėjo iš po liežuvio; jau prisimerkęs visas savo pajautas lyg į vieną uoslę suvarė; smarkiai truktelėjo duris už rankenos, godžiai žengė per slenkstį ir...nieko neužuođė. Stalas, ant kurio paprastai laukė jo kumpis žalias, kumpis virtas ir grietinėlė, buvo užstatytas vienais saldumynais: penkeriopos uogos čielos, keleriopi uogų syvai, tirštesni ir skystesni; medus, aitrumu kambarį prikvapinęs, ir nuošaliai visiškai į tą saldžią draugiją netinkanti, it patsai pasninkas, perkarusi silkė su uksusu ir svogūnais! Medus, silkė, uksusas ir svogūnai susitarę, iš savotiškų kvepalų mišinį padarę, pilvazui, kitokio kvepalo laukusiam, taip dūrė į panosę, taip liepė susiraukti, jog tai aprašyti tiesiog man žodžių trūksta; piešėjas tepamėginie išreikšti žmogaus veide netikėtai supuolusius: nepatenkintą norą, užvylį, nemalonumą ir dėl visa to — rūstybę. Jau jau buvo beužpuoląs savo taip pat storapilvę šeimininę, neregėtai šaltu, kaip jau matės, krauju statančią ant stalo plikų plikiausią žolienę (net be grietinėlės!). Bet tuojau atlyžo, sutikęs tvirtą, iškalbingą ir drąsų pamokslą:

— Jau, poñuli, nebus blogai, nors sykį taukų neregėjus: šiandien, bažnyčia sako, pasninkas!..

Ponas buvo politikoje ir religijoje ištikimiausias. Protestuoti netiko. Tad pasižvairavęs į visus tuos nepapas-

tus skanynus, su pasibjaurėjimu šalin pastūmęs mišinį silkės, uksuso ir svogūnų, ėmė kabinti saldumynus. Dėjo si, pylėsi į žolienę; krovėsi ant rūgščios duonos, krovėsi ant saldžios, valgė šaukštu,— vis dėlto, visos valandos netrukus, ir tuos dalykus nekantriai stūmė ten pat, kur ir silkė. Sunėrė pagaliau rankas ant stalo ir tokia ironija įsmeigė akis į pasninko valgius, lyg sakydamas: „Ir yr gi pasaulyje tokių gyvulių, kurių skomą ir pilvą patenkina tokie niekai!..“

Ale, ale! Aš vėl apie žmogų... Tuščia jo: juk žinome, kaip jo niekas ir niekad nepatenkino. Kas žino, ar nebūtų pasninko valgiai pajutę tą apjuokimą ir ar nebūtų visai iš gėdos išnykę... ėdriojo lepūno pilve (apjuoka juk užmuša), kad nebūtų atsiradę kam jų šlovė pakelti ir storapilvio akys į kitką nukreipti.

Vos tik nedėkingas valgytojas šalin indus pastūmė ir, lūpą kaušu patempęs, atsiviepė, štai saulės spinduliu raita įzvembė pro atvirą langą Vapsva Vabzdžių Karalaitė su visais savo palydovais: kaimene pilkmusių ir uodų ilgakojų ir, neapsakomai gėrėdamasi, kibo į išstatytus skanėsius. Bet kad visi kiti smulkieji vabzdžiai čiulpė ir siurbė juoda balta, anot to, ten, kur visų pirma nusi-leido,— Vapsva, užmetusi akis ant viso gero, sumanė nieko nepalikti neparagavus.

Na, ir buvo gi jai pokylis! Iš vieno ragavo, iš kito ragavo, sparnais iš džiaugsmo zvembė, kelį į kelį trynė, galvą purtino, kad net bizai į šalis lakiojo. U-a! Tai ūlio-nė!

Lėkė aplink kiekvieną indą, baidydama būrius maželių vabzdžių; kad visa žinotų, mėgino iš visų pakraščių; ir juo mėgino, juo kilo ir tvirtėjo visos jos pajautos. Godus žandų rakinėjimas, nekantrus, nervingas sparnų zvembėjimas reiškė ne patenkinimą, bet aukščiausią laipsnį pajautų sukilimo.

Bet štai indas, už kitus šviesesnis. Kaip ašarota akis blizga jame tirštai susumėjęs gintaro skystis. Vienas cukrus... kur tau! vieni cukriniai uogų syvai, be jokios luobelės lupinėlis. Tai man karališkas valgis! Kabink gi, negailėkis!

Ir ėmė Vapsva visa burna knaboti. Ėdė, čiulpė, ilgais ūsais glostė, net visi aplipo ir akis užtėpliojo. Ak, smaliūgai lepintojai!.. Vivat! Prosit! Gaudeamus!..¹

Prisikimšusi pilvą lig gurkliui, tarytum sumanė visa lepnume pasinerti: šoko į pat vidurį indo. Klimpdama, klimpdama, iškeltais sparnais zvembėdama, zovadu perlėkė per visą indą, nuo briaunos lig briaunos: pasistojo ant sausos briaunos ir, įsisprendusi į šonus, ėmė sauvalingai didžiuotis.

Taip, sako, senovės girtuokliai prisigėrę šokdavę mautytis visoje gėrimo statinėje, kol griežtai visų kūno pajautimų degtine neužmarindavę.

Apsidairė Vapsva aplink. Atviras, kaip ir pirma, langas leidžia pilną šviesą. Ta pati saulė juokiasi mirga,

---

¹ Vivat! Prosit! Gaudeamus! (lot.) — Tegyvuoja! Į sveikatą! Džiaukimės!

tarytum prieš tavo akis šokinėja; tais pačiais spinduliais srovėmis oras išsitiesęs. Tik bereikia vėl šokti ant spindulio ir į oro jūrą! Ištempė Vapsva visą savo sparnų vieką; šoko į šviesą, pirmykščia kulipka norėdama perskrostiti orą, ir... žlebt čia pat ant stalo šalia smalstumynų indo.

Br... Br... Bzz... Bzz... Kas čia yr?

Tse! Sparnai sulipo, kojos dumblinos, šonai cukrini, visi plaukeliai klijuojasi, limpa prie kojų, prie šonų.

Greit greit kojukėmis apsidraukė pažastis ir sparnų viršų, vėl pasilipo ant briaunos.

— Eigi, į saulę, į spindulius, į orą!

Binn... ir — žlebt čia pat ant stalo prie smaliūgavimo indo.

Pirmą kartą savo gyvenime Karalaitė nustėro ir sustojo. Pablūdusiom akim apsidairė ir kaip pasiutusi ėmė ėsti saldų, limpantį syvą, kuriuo visa buvo susitepusi; rijo, nors jau į pilvą nebetilpo ir nė paveizdėti į aną nebegalėjo. Praamžiau! Kokiuo bjauriu jai dabar rodės šitas gleivėtas, viską lipdąs syvas!

— Na, dabar pasistokime... Vio! nuo briaunos į saulėkaitą!

Ir... žlebt čia pat ant stalo. Dar kartą! Žlebt ant stalo. Dar kartą! Žlebt čia pat...

— O jergutėliau!.. Laisvės!.. Bent kojos neškite, jei sparnai nebetarnauja!

Ir ėmė bėginėti po stalą be jokio tikslo, bet tik judėtų kojos ir būtų aišku, jog dar sąnariai liuosi. Bet kojos pynėsi, puikus stuomuo su puikiu dryžu sijonu žeme

vilkos, palikdamas bjaurią žymę, kurią tuojau apgulė minios visokių muspalaiškių. Kitos musės trynėsi prie pat jos šonų. Kitos, ant paskutiniųjų kojų pasistojusios, jau nieko nebebijodamos, pirmutiniąsias prieš pat Vapsvos snukį iš džiaugsmo trynė ir erzindamos ilgą nosį jai rodė. Visas spiečius, savo darbu užsiėmęs, nė kreivomis nebedirstelėjo, jog atkeliauja jų baisioji, jų gražioji Karalaitė; matė, jog nebe lėktinai lekia, tik šliaužtinai bešliaužia...

Užgavo tai širdį išpuikusios Karalaitės. Bet kas ir besuskaitys visus užgalius paniekintos didybės! Tikrai širdis būtų plyšusi, kad Vapsva būtų turėjusi laiko visa apsverti ir visą gilumą paniekinimo suprasti. Bet nebuvo laiko galvoti. Ėjo vilkosi, kratėsi purtėsi, borbė zvembė, vis manydama tą bjaurų klijų nudrėbsianti, kol sparnai dar ne visiškai prie šonų prilipo ir alsavimo neužgniauzė. (Vabzdžiai šonais alsuoja.) Bet veltui.

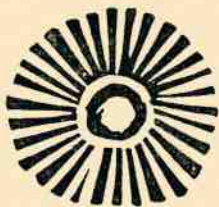
O saulė šviečia, spindulius beria... Menkiausi padarėliai ūžia, mala, mylisi ir vieši... Tik viena, visų jų Karalaitė, visų geriausiai apdovanota, čia paunksnyje limpančiame purvyne ritinėjasi ir galo sau laukia...

— Težūnie gi ir galva, jei liuosybės nehtekau! — susuko iš viso vieko ir žlebt nuo aukšto stalo ant grindų.

Storapilvis, visą tą laiką savo ironiją ir neprisotintą pilvą pamiršęs, į Vapsvos pasielgimą ir likimą įsivėpsojęs, net nuo sėdynės pašoko. Susipurtino iš bjaurumo, dar bjauriau atsiviepė ir piktai triptelėjo Vapsvą Vabzdžių

Karalaitę dideliu, vaksu perrūgusiu batu, kad net pliaukštelėjo.

— Tfu, tu bjaurybe! — piktai nusispjovė ir... tuoj užmiršo puikios Vapsvos Karalaitės prietykį...

KURŠIS KURŠĒNUOSE, KURTUOVĒ KURTUVĒNUOSE, O ŠATRIJA — LUOKĒJE

Milžinas Kuršis gyveno Kuršēnuose, o jo motinėlē Kurtuovē Kurtuvēnuose, šimtā metū nebesimatē — tiek buvo kelias neįmanomas, smēliuotas.

Gavo Kuršis žiniā, jo motinėlē pagaliau baigianti karšti, ir pasiryžo žūt būt jā aplankyti, su ja atsisveikinti ir jos palaiminimā atsiimti.

Išeit išējo, bet tuojau ėmē klimpti. Kā žingsnī žengia, tuojau pilnas klumpes prisisemia. Pakelēn iškrato — kalnā kalnelī palieka.

Kai paskutinī kartā iškratē, Girninkū kalnā supylē. Kuršēnū—Kurtuvēnū vieškelī nuo smēlio nuvalē, bet ir pats sugaišo.

Sirgo sirgo motinėlē, laukē laukē sūnelio ateinant palaiķū ir palaiminimo atsiimtū. nebesulaukē ir numirē tardama: „Turbūt Kuršēnū vieškelyje nuklimpo.“

Kuršis, gyvos motinėls nebeužtikęs, atsisėdo ant savo supiltojo Girninkų kalno ir ėmė verkti. Jis taip mylėjo savo motinėlą, kaip temylima iš tolo.

Verké verkė ir pakalnėje priverké ežerėlį. Gailiai verkė sengalvėlės, dar gailiau, netekęs jos palaikų, ir dar gailiau, kad toks smėliuotas Kurtuvėnų kelias.

Paverké paverké ir nurimo. Apsidairė, ogi Šatrija be-mirkčiojanti iš tolo. Nusišiepė Kuršis, nusiblaivė ir atkišo jai savo tabokinę.

Pasiuostė ir ėmė čiaudėti. Čiaudėjo čiaudėjo, šniurkštavo šniurkštavo, net visą slėnį tarp Girninkų ir Šatrijos pridrėkino, akivarus paliko, giriomis užželdė.

Sėdi milžinai kalnuose, o susieiti negali. Pasiilgo. Sviedė Šatrija Kuršiui kirvį, kad praskintų kelią tarp girių jiems susieiti, pasimieluoti.

Užsimojo Kuršis, išgriuvo girios Pasileido milžinai susitikti, bet ėmė klimpti į purvynus. Brido brido, pataikė akivaran ir prasmego.

Dabar niekas smėlio nuo Kuršėnų—Kurtuvėnų vieškelio nebenusemia, Kurtuvėnų—Luokės akivarų neužkemša — kas ten važiuoja pas Kuršį ir Šatriją paviešėti.

VILNIAUS PILIES PASAKA

Didysis Lietuvos kunigaikštis, dėl savo darbštumo pramintas Didžiu Lietuvos Ūkininku, sumanė pasistatydinti tokią tvirtapilę, kad jokie priešininkai negalėtų jos paimiti.

Sumanyta—padaryta: toks tai buvo kunigaikštis. Išsirinko labai gražius Panerių kalnus ir ant aukščiausiojo ėmė vežti didžiausias tašytas uolas ir degtas plytas. Vargo buvo neišsakomo. Į vieną vežimą reikėjo pajungti bent dešimtis jungų jaučių.

Pagaliau visa medžiaga paruošta. Pamatui padėti raudonomis žiotimis žiopso plačiausi perkasai. Prie pat jų krašto stūkso kalnai akmenų, belaukiančių tik valandos, kuomet nuriedės gilumon ir prisiims visą sunkybę statomųjų mūrų. O jų tarpe vienas tikras milžinas akmuo, gausias atgulti į pat kertę.

Vilniaus pilis turės būti dar niekur neregėto stiprumo, nes ji gaus ginti visą didžiojo kunigaikščio šeimyną: čia norima padaryti sostapilė. Ir ne tik kunigaikščių gyvenybę,— gins viso krašto laisvę ir šlovę.

Gražus tai kraštas tie Paneriai: kalnais kuprotas, upėmis gembėtas, miškais pasišiaušęs nuošalys. Jo negalėjo nepasergėti kunigaikščiai, garsūs karžygiai, garsūs ir švelniadūšiai svajotojai.

Didžiojo akmens kertėn padėtų atjojo patsai šeiminkas būriu dvasiškių, pačių prašmatniųjų kunigų: vaidilų, žynių ir burtininkų vedinas.

Ir tarė kunigaikštis kunigams:

— Galingųjų Lietuvos dievų tarnai, jų valios ir norų aiškintojai, kvapnaus gintaro ir riebiųjų gyvulių atnašautojai, pasakykite dabar man, kas plačioje mano kunigaikštijoje visų labiausiai patiktų jiems, kas reiktų jiems atnešti, idant jie per amžius globotų tuos mūrus ir darytų juos Lietuvos priešininkams neįkandamus?

Sunkiomis, giliomis mintimis apsiniaukė seniausiujų ir gudriausiujų kunigų gymiai. Susiraukė išmintingosios kaktos, užsimerkė akyliosios akys. Giliai galvoja, iš ugnies buria, tariasi savo tarpe, atsimena senų senolių papročius.

Pagaliau atsako savo viešpačiui:

— Didis Lietuvos valdove! Tu pats esi dievų išsirinktas jų tarnas. Jų norus ir pats gali patirti. Bet jei būtinai mūsų klausies, tai žinok: Lietuvos dievams visų maloniausias atnašas būtų, jei išsirastų tokia lietuvė motina, kuri pirmutinį ir vienatinį savo iščios vaisių — sūnelį gera valia gyvą padėtų po šituo didžiuoju kertės akmeniu.

Nustebo Lietuvos valdovas. Nustebo ir visi jo dvarišiai. Taip, tikrai. Tai būtų brangiausias atnašas. Tik iš kur

jo gauti? Nuo pat pradžios pasaulio dar nebuvo girdėta tokio atnašo.

Vis dėlto liepia visiems burtininkams ir kitiems mažiesiems dvasiškiams apeiti visą Lietuvą, besiklausinėjant, begu neišsiras tokia tėvynės mylėtoja, tokia jos priešininkų svetimtaučių nemėgėja, kuri apsiimtų net tokį savo kraujo ir savo širdies atnašą dievams dovanoti.

Neilgai teteko kunigams klajoti. Vokiečių Lietuvoje taip nekęsta, jog jau trečią dieną kunigai rado tokią lietuvę motiną našlę.

Atvedė ji savo vienatinį sūnų jaunikaitį, jos senatvės aprūpintoją. O buvo tai jaunikaitis ne tik gražus ir motinai geras, bet dar ir išminties vyras.

Nesipriešino jisai motinos valiai ar ten kunigų skelbiai dievų valiai; tiktai norėjo iširti, ar tai tikra yra dievų valia?

Ir paprašė kunigaikštį, kad jam leistų triskart paklausti kunigus: jei jie atsakys tinkamai, bus tai nebeabejotinas ženklas, jog dievų valią tikrai žino: jeigu atsakys netinkamai, bus tai ženklas, jog tik savo prasimanymus skelbia.

Kunigaikščiui sutikus, jaunikaitis paklausė kunigus, kaip jiems rodos, kas yra visame pasaulyje — pirma, už viską saldesnis, antra, kas yra už viską lengvesnis, ir trečia, kas yra už viską kietesnis?

Neilgai tegalvoję, kunigai atsakė:

— Visų saldžiausias pasaulyje bus laukinių bičių korys, visų lengviausias, žinoma, bus medinojo paukščio pūkelis, o visų kiečiausias bus — kunigaikščio kardo plienas, ku-

riuo jis, sudrožęs raiteliui per galvą, gali jį per pusę perkirsti lig pat balnui.

— Netiesa! — drąsiai atsakė išminties vyras.— Aš žinau daiktų dar saldesnių, dar lengvesnių, dar kietesnių.

— Nujau, bene ką?

— Gi motinos pienas kūdikiui už medų saldesnis, gi kūdikis ant motinos rankų už pūkelį lengvesnis; gi mano motinos širdis už plieną kietesnė, jei neplyšta, atiduodant manė taip baisiai nukankinti.

Ir sutiko kunigaikštis ir visi jo dvariškiai ir susirinkę žmonės, jog išminties vyras tiesą pasakė; jog tai nebus Lietuvos dievų noras tokio atnašo. Ir liepė jaunikaitį paleisti.

Ir vėl įsakė kunigaikštis kunigams teirautis, kokio gi atnašo Lietuvos dievai reikalauja, kad jos sostapilė būtų nesugriaunama? Kas iš visų Lietuvos turtų būtų dievams visų maloniausias?

Ir vėl apsiniaukė giliu rūpesčiu visų kunigų veidai. Vėl jie galvoja, buria, atnašus degina, senų senolių papročius atsimena. Tris dienas, tris naktis nevalgę, nemigę, pagaliau atsakė savo viešpačiui:

— Didis Lietuvos valdove! Maloniausias Lietuvos dievams atnašas štai kada bus: jei Lietuvos dievai neprisiėmė, kad senovės papratimu po kertės akmeniu atgultų jaunikaitis, tai aišku, kad po tuo pat akmeniu turi atgulti mergaitė, lygiai graži, kaip ir jokio blogio neišmananti. Nes toks yra senų seniausias ne tik lietuvių, bet ir kaimy-

nų paprotys, kad norint pastatyti stiprus mūras, reikia po juo užkasti gyvas žmogus.

Ir įsakė kunigaikštis burtininkams ir kitiems mažiems kunigams suieškoti pačią nekaltąją mergaitę visoje Lietuvoje ir atvesti į Vilnių, kad taptų dievams atnašu už visos tėvynės laimę ir laisvę.

Neilgai teteko kunigams klajoti. Lietuvoje mergaitės kone visos buvo gražios ir nekaltos. Bet kurią atvedė, buvo gražumu lygi Lietuvos laukų žiedui; jos akelės žydrumu buvo lygios Trakų ežero gelmėms. Ir matės bloga nieko nenuvokianti.

Baltais sužadėtinės rūbeliais, žaliu rūtų vainikėliu ant galvelės, laukinių žiedų glėbiu mažutėse rankytėse, šypsodamasi ir vien tik savo apdaru ir gėlytėmis džiaugdamasi, ji ramiai sau atsistojo griovio gilumoje, kur turėjo nuriedėti anoji didžioji kertės uola, lyg visai nenuvokdama, jog jai kas bloga gali atsitikti.

Visų širdis į save palenkė. Visi sudrebėjo užjautimu. Bet ką padarysi, jei tai tokia pačių Lietuvos dievų valia?

Kapų tyloje, visi akis žemyn nuleidę, karštai skubėdami, šimtu rankų užkabino uolą ir stūmė ją į griovį, kad tik greičiau nutiktų tai, kas neišvengiama.

Ir visi apmirė, nustėro.

Tik kunigaikštis neiškentė. Šoko prie krašto, žvilgterėjo žemyn ir, visas veidu nušvitęs, linksmi sušuko:

— Visų maloniausią atnašą Lietuvos dievai patys sau išsirinko!

Griovyje šalia uolos stovėjo gyva lietuvaitė. Kaip ir pirma, švietė nekaltu nerūpestingumu. Tik akelėse spindėjo du diemantu — dvi ašarėli, kad akmuo krisdamas išmušė iš jos rankų visus kvepiančius žiedelius ir ant jų atsigulė.

Nekaltos lietuvaitės atnašo Lietuvos dievams būta už visa maloniausio, ir Vilniaus pilis buvo stipriausia.

Paskui kunigaikštis tą nekaltybės mergelę vedė, o anąjį išminties jaunikaitį pasidarė kunigaikščio tarybos nariu.

ŽODYNĖLIS

- ag* — juk, štai.
alduoti — ulduoti, graudžiai, jausingai dainuoti.
ale — bet, tik.
alioti — šauksmu varyti, uiti, ginti.
ančiakys — antakis.
ančvilkalas — antvalkalas, priegalvio užvalktis.
anderia — kraitės pavidalo pintinė, nupinta iš šiaudų su plėšomis (javams, miltams pilti).
antvalnys — pievos padirvys, antėžis.
apypenas — apypenai, kenksmingas valgis, nuodai.
apysodas — apsodas, šautuvo, drožtuvo medinė dalis, buožė, kriaušnos.
aplaidžia — negandas, apipuolusios bėdos.
aplotas — šauktinis, sutartinis gyvulių turgus mažame mieste.
apluokas — aptvaras prie namų gyvuliams ganyti.
apsigerbti — apsirengti, apsitaisyti.
apvežėti — pakęsti.
ardakilas — kartis jaujos pasienyje ardams dėti.
ardas — jaujos kartis, ant kurios stato džiovinti linus.
aržus — smarkus, karštas, atkaklus.
ašiuukas — vąšiukas, kablys katilui ant ugnies pakabinti.
ašvienis — darbinis arklys.
atidė — dėmesys.
atkalas — atbulas, atgalias.
atmonyti — atkeršyti.
atsikalti — atsiremti, atsilošti.
aukštinelkas — aukštieľninkas.
aulskaris — autas, autkojis.
bakūnas — tokia taboka, prastos rūšies.
balabasyti — šnekučiuoti, taukšti.
bau — ar, gal.
be, beg, begu — ar, argi, gal.

- bengtas* — baigtaš.
bėralas — nevytyti, nevalyti grūdai su pelais.
beržtva, beržtvynas — beržynas, baltmiškis.
bičiuolis — bičiulis.
bielyti — lupti odą, kailį.
birkavas — dešimties pūdų svorio matas; pūdas — 16,3 kg.
biržis — beržynas.
bizas — kasa, pynė.
blizė — arklas iš dvišakio medžio, su noragu šakume.
brandulas — branduolys.
braukas — kartelė ar lentelė, su kuria užbruka sudžiautus jaujoje pėdus, kad nenuvirstų.
bubinas — būgnas.
bukietas — puokštė.
būklas — kamarėlė, patalpa, gyvenamoji vieta.
buožakys — įtveriamasis dalgio galas, virkščia; grandelė, kuria dalgį įtveria.
bužungalvis — puntagalvis, buožgalvis.
cukrelis — sacharinas.
čebatas — aulinis batas.
čielas — visas, pilnas, sveikas.
činšas — žemės renta, mokama pinigais.
čiūkas — kiaulė (vaikų kalboje).
- čiukuras* — stogō viršus, šėlmuo, kraigas; pašelmenys, pakraigė.
dangtis — stogas.
daryti — dažyti.
destis — atseit.
dyba — kelio rodomasis stulpas; stulpas, prie kurio rišdavo plakamą ar kitą kankinamą žmogų.
diementas — deimantas.
duba — atskiras ūkis, gyvenimas, kaimo ūkio vienetas.
dvailyti — prie vieno arklio prikiškiyti kitą (arba pripančioti).
džiova — kaitra, sausra.
ėdis — ėdalas; ėdrumas.
galinis — kraštinis, galutinis kaimo gyventojas.
gangreit — mažne, beveik.
gardis — aukštos vežėčios.
gašavotis — puoštis, dabintis.
gaubtūras — goptūras — duonkepės krosnies priešakys, gaubtuvas viršum prieždos dūmams į kaminą sutraukti.
gavėnas — pasakų būtybė, gyvenanti jaujoje gavėnios metu.
geinys — audeklo apmatai, nuo mestuvų nuimti siūlai; virvinės kopėčios laiptoti į dreves bitėms kopinėti; lazda ritei mušti.
gembėti — vingiuoti, raiyti.
gėris — gėrimas.
gymis — veidas, išvaizda.

gyvis — parazitai.
godas — didelis noras, godumas.
gorčius — skysčių ar biralų saikas
arti trijų litrų.
gradas — laipsnis.
grazna — grožis.
gręžtė — grįžtė — išbrauktų linų
sauja; šiaudų ryšys pėdai surišti.
griaustis — gailėtis, krimstis.
grindis — stora tilto lenta.
grucė — nemaltų (tik nugrūstų)
grūdų kruopos.
gurstas — gaištas, gaišimas.
gvieštis — ko nors svetimo geisti,
gobėtis.
hašišas — narkotikas, daromas iš
indiškųjų kanapių.
yč — itin
ydas — parazitai.
int — į.
iritacija — pyktis.
iškakėti — pasiekti.
įžagti — pagadinti, suteršti.
įžardyti — žardan sukrauti; įdėti,
įterpti.
jeibė — žala, skriauda, nuostolis.
kaikinti — erzinti, pykdyti.
kamisorius — dvaro pareigūnas,
prievaizdas.
kanauka — medinis indas miltams,
grūdams.
kanikas — skrynia, kur laikomi sū-
riai, lašiniai, miltai.

kankalinė — kleckai, gnaibytiniai.
karbatka — mezginys.
karčema — smuklė.
kasiklis — nedidelis kastuvėlis bul-
vėms kasti; kastuvas.
kerosinas — žibalas.
kėtis — skėtis, vainikas.
kyras — uždangalas, šydas.
klapatė — girnų lentelė, į kurią
įstatomas viršutinis milinio galas.
knaboti — negražiai valgyti.
knarpti — atsidėjus, palengvą dirb-
ti, knyburuoti.
kojukai — batai.
krasininkas — kuris laiko krasos
arklius; krasa — pakinkytų arkliu
laikymo prie valsčiaus prievai, ie-
pastotė.
kreitėti — piktai bartis, ieškoti
prikabių.
kremblys — grybas.
krelinas — bukalgalvis, idiotas.
krijelis — prietaisas, ant kurio ve-
jami siūlai.
krivūlė — lazda žmonėms į kuopą
sušaukti; raginamasis raštas, šau-
kimas į susirinkimą; kaimo su-
eiga.
krominis — pirktinis, iš krautuvės
pirktas.
krūmas — miškas.
kulgrindas — kūrgrinda — akmeni-
nis, grįstas kelias.

kūlys — akmuo.
laidaras — užtvaras prie tvartų gyvuliams suvaryti, diendaržis.
laukabėgys — pasiuntinys, žinios skelbikas.
leitis — (latv. paniek.) lietuvis.
lemūta — nevikrus žmogus, apgriuvėlis.
lermas — triukšmas.
liesvos — kopėčios, pastoliai, kop-tai.
liuika — pypkė.
maišė — iš virvelių nupinta nertinė šienui sudėti, važiuojant į kelionę.
majestotas — (lot.) didybė, karalių titulas.
maklas — užklydęs (keleivis).
marka — linams merkti duobė.
mažvaikis — pusbernis.
megalomanas — (sen. graik.) kas ap-sėstas didybės manijos.
medžia — medė — miškas, giria.
mendré — nendrė.
mieluoti — myluoti.
milinys — pagalys, kuriuo sukamos girtos.
mintynės — imtynės.
myris — mirimas, mirtis.
molė — malimas.
nabaštikas, nabašninkas — velionis.
namelis — priemenė, prieangis.

namiegas — namiškis; kas namie pasilieka.
navatnas — keistas.
nedidzkas — nedidelis, neaukštas.
nepadorėtis — diovėtis, varžytis.
niaugi — nejaugi.
niekoti — skirti grūdus nuo pelų, siausti su niekočia (gelda).
nukalėti — nugožti, nustelbti (apie augalus).
nuovalys — žemės pakilimas, aukštesnė vieta.
nusiskirsti — nuklimpti.
omė — instinktas, nuojauta.
ominė — nuovoka, supratimas.
orė — arimas; arimo metas.
padas — klojimo molinis grendymas, laitas; krosnies apačia.
pagalam — galutinai, visiškai.
pagražesnė — gražmena, papuoša-las.
palakas — priedanga, uždangalas.
palivonas — plati puodynė.
papautas — nuospauda.
paprikai — kyšis.
paravė — pagriovys, griovio kraštas.
parpeliai — kleckai, gnaibytiniai.
pasmalti — įprasti, įjunkti.
pavirkus — patogus.
pavojumas — pavojus.
pečelis — anga krosnies apačioje.

- pečininkas* — priemūris prie krosnies, šiltas mūrelis, ant kurio gulima, sėdima.
- pečionė* — skylė krosnies šone, kur dedami smulkūs daiktai.
- pellakys* — siūlė, daigstas.
- pergaminas* — pergamentas.
- pervesti* — parodyti, kaip skaityti.
- petrolėjus* — žibalas.
- piesčiukas* — tokia piktžolė, asiūklis dirvinis.
- pylaitė* — pylė, antis.
- pladelė* — plokščias kepaliukas.
- pojuokas* — baidyklė, vauduoklis.
- popa* — žaizda.
- prietelingas* — draugiškas, bičiuliškas.
- pūras* — javų tūrio matas, lygus 24 gorčiams.
- rankčios* — rungčios — rungtyinės.
- recituoti* — skaityti kam klausant, deklamuoti.
- regė* — taikinyš.
- regykla* — reginyš.
- rinktis* — (žem.) mirti.
- ryzas* — skuduras, skarmalas.
- rungas* — į ratų skersaplautį įkalamas pagalys, prie kurio laikosi šoninės lentos (drangos).
- santvaras* — tvoros sutvėrimo bei surišimo vieta; aptvaras.
- sėdyba* — sodyba.
- sėdimasis laukas* — laukas, kuriame yra trobesiai, daržas, sodas.
- selvasaras* — deginantis chemikalas.
- siesta* (isp.) — vidurdienio poilsis šiltuosiuose kraštuose.
- skersaplautė* — skersaplautis — skersinis ratų medis, prie kurio pritvirtinama viršutinė ratų dalis.
- skindelis* — malksna, lenčiukė.
- skomas* — skonis.
- smaliūgas* — smaližius.
- sotis* — sotumas.
- spyris* — atrama, ramstis; pakopa.
- spitras* — kuris neprimato, žlibas.
- spryskas* — laipteliai ar kitoks paukštinimas prieš trobos duris.
- stakato* — trumpai, aštriai (muzikos terminas).
- stambas* — stiebas, kotas; kamienas, stuobrys.
- stancija* — geresnis, švaresnis kambarys, seklyčia.
- steigtis* — stengtis, rūpintis.
- stoklininkas* — važiuojantis su pastote.
- stukas* — rąstagalys; gabalas.
- susumėti* — sutirštėti.
- svaistykklė* — laidyklė.
- svavalytis* — išdykauti.
- šatras* — šratas.
- šeberkštis* — atšaiža, nuoplaiša.
- šiekšta* — kelmas, stuobrys.
- šlėbelė* — suknelė.

šliubas — sutuoktuvės, jungtuvės.
šlīkti — spėti.
tabūnas — arklių, galvijų banda.
tarpas — torpas — durpės.
tarpinės — torpinės — durpynas.
tasia — tas pats.
tėvas — laibas, plonas.
tinti — plakti (dalgį).
titė — žaislas.
tramenti — gąsdinti.
treknas — traknas: trakni šiaudai —
ne kūlio, ne ilginiai, sumaigyti
šiaudai.
tūlotis — šiltai, storai rengtis.
tuzakoti — tampyti, traukyti.
ūdrotas — pilnas.
uksusas — actas.
uostai — ūsai.
ūrioti — griauti, ardyti.
uvėrus — žiaurus, įnirtingas.
uzbonas — ąsotis.
užpalas — viršum ledo užsiliejęs ir
užšalęs vanduo.
užunarvė — siaura vieta tarp dvie-
jų trobų ar šiaip kur nors; už-
kampis.

valakas — žemės sklypas apie 20 ha.
vazotis — šlaistytis, valkiotis be
darbo.
verdenė — versmė, šaltinis, verpe-
tas.
verdingis — senovinis mažas pinigė-
lis, paprastai varinis.
vesalis — skersinis nuo vieno sto-
go galo ligi kito daržinėje, klo-
jime.
viekas — jėga.
vienstypis — viengungis.
vyla — vylyčia, strėlė.
virksčia — kai kurių augalų stiebas;
dalgio užlenkimas pakraščiu.
virdis — kartelė drabužiams džiauti
arba mėsai, lašiniams kabinti.
vodingas — kenksmingas.
zūbai — lūpos.
žėbėti — smulkius daiktus valgyti,
ryti.
ževelis — žebelys — kankorėžis.
žia — štai.
žiurkžolės — nuodai žiurkėms, pe-
lėms nuodyti, aršėnikas.
žvizdras — smulkus žvyras.

TURINYS

Tėvelis obuolį reškia	5	Molė	180
Aleksiuko diena	14	Lino darbų pasaka	187
Aleksiukas gydo motutę	22	Orė	200
Aleksys žuvauja	31	Adomukas ir dėdė	209
Šešivilkų Napaliukas	36	Kaziukas — artojas	219
Napalys darbus dirba	45	Naktigonėn	230
Saulius	61	Kaip Jonas su Petru kiaules	
Medžiotojai	85	ganė	240
Valiulio pasaka	98	Dėdė lapę nušovė	248
Juodžiaus Kelmas	107	Vapsva Vabzdžių Karalaitė ..	262
Burzdulis	120	Kuršis Kuršėnuose, Kurtuovė	
Tošynėje	130	Kurtuvėnuose, o Šatrija —	
Burzdulis po kariuomenės ..	148	Luokėje	273
Alijaušo pasakojimas apie		Vilniaus pilies pasaka	275
būdžiavą	157	Žodynėlis	282

VIDUTINIAM IR VYRESNIAM MOKYKLINIAM AMŽIUI

ИБ № 1121

Вайжгантас. СКАЗКА ВАЛЮЛИСА. На литовском языке. Художница Бируте Демкуте. Издательство «Вага», Вильнюс, пр. Ленина 50

Vaižgantas. VALIULIO PASAKA. Redaktorius J. Stukas. Techn. redaktorė B. Šlivinskienė. Korektorė T. Ališkevičienė. Duota rinkti 1977. XII. 29. Pasirašyta spaudai 1978. II. 17. Leidinio Nr 8961. Popierius spaudos kreidinis, formatas 70×108^{1/32} — 4,5 pop. l = 12,6 sp. l; 10,8 leid. l. 30 000 egz. Užsak. Nr. 1539. Kaina 45 kp. Kaina celofanuotu viršeliu 50 kp. „Vagos“ leidykla, Vilnius, Lenino pr. 50. Spaudė K. Poželos spaustuvė, Kaunas, Gedimino 10

V $\frac{70803-131}{M 852(10)-78}$ U-78

L1
Va-133